

הוכן מתוכנת תורת אמת, מותר להפיץ בכפוף לתנאי רשיון - [CC BY-NC-SA 2.5](#) אסור
בשימוש מסחרי
וספרי ויקיטקסט תחת רשיון [GNU Free Doc. License](#)
- כל הזכויות שמורות (c) ל' ר' פנחס ראובן שליט"א

מדרש רבה - קהלת רבה

• [פתיחא דחכימי](#) • [סדרא תנינא](#) • [סדרא תליתאה](#)

פתיחא דחכימי

[פרשה א](#) [פרשה ב](#) [פרשה ג](#) [פרשה ד](#) [פרשה ה](#) [פרשה ו](#)

סדרא תנינא

[פרשה ז](#) [פרשה ח](#) [פרשה ט](#)

סדרא תליתאה

[פרשה י](#) [פרשה יא](#) [פרשה יב](#)

דחכימי

פתיחא

פרשה א

א (א) דברי קהלת בן דוד מלך בירושלם, זה שאמר הפתוב ברוח הקדש על ידי שלמה מלך ישראל (משלי כב, כט): חזית איש מהיר במלאכתו לפני מלכים ותיצב, מעשה ברבי חנינא בן דוסא שראה בני עירו מעלין נדרים

ונדבות לירושלים, אמר הכל מעליו לירושלים נדרים ונדבות ואני אני מעלה דבר, מה עשה, יצא למדבריה של עירו וראה שם אבן אחת, ושבה וסתתה ומרקה, ואמר הרי עלי להעלותה לירושלים, בקש לשפר לו פועלים, נזדמנו לו חמשה בני אדם, אמר להן מעליו לי אתם אבן זו לירושלים, אמרו לו תן לנו חמשה סלעים ואנו מעלים אותה לירושלים, בקש לתן להם ולא נמצא בידו דבר לשעה, הניחיהו והלכו להם, זמן לו הקדוש ברוך הוא חמשה מלאכים בדמות בני אדם, אמר להם אתם מעליו לי אבן זו, אמרו לו תן לנו חמשה סלעים ואנו מעליו לך אבן לירושלים, ובלבד שתתן ידך ואצבעך עמנו, נתן ידו ואצבעו עמם ונמצאו עומדים בירושלים, בקש לתן להם שכרן ולא מצאו, נכנס ללשכת הגזית ושאל בשבילם, אמרו לו דומה שפלאכי השרת העלו אבן לירושלים, וקראו עליו המקרא הזה: חזית איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתיצב, קרי ביה לפני מלאכים יתיצב.

אמר רבי סימון בשם רבי שמעון בן חלפתא בלבוטוס שהיה גדל בפלטיין של מלכים, אמר לו המלך שאל מה אתן לך, אמר אותו בלבוטוס, אם שואל אני כסף וזהב או מרגליות טובות, הוא נותן לי. בגדים, הוא נותן לי. אלא אני שואל בתו והכל ינתן לי בכלל בתו. כך בגבעון נראה ה' אל שלמה בחלום הלילה (מלכים א ג, ה): ויאמר אלהים שאל מה אתן לך, אמר שלמה אם אני שואל כסף וזהב ומרגליות הוא נותן לי, אלא הריני שואל את החכמה והכל בכלל, הדין הוא דכתיב (מלכים א ג, ט): ונתת לעבדך לב שמע, אמר לו הקדוש ברוך הוא החכמה שאלת ולא שאלת לך עשר וכבוד ונפש אויביך, לפיכך החכמה והמדע נתון לך, ועל ידי כן גם עשר וינקסים וכבוד אתן לך, מיד (מלכים א ג, ט): ויקץ שלמה והינה חלום.

אמר רבי יצחק חלום עומד על פנו, צפור מצויץ ויודע על מה מצויץ, חמור נוהק ויודע על מה נוהק, מיד (מלכים א ג, ט): ויבוא ירושלים ויעמד לפני [ארון ברית אדני ויעל עלות ויעש שלמים] ויעש משתה לכל עבדיו, אמר רבי יצחק מכאן שעושי סעודה לגמרה של תורה. מיד שרתה עליו רוח הקדש ואמר שלשה ספרים הללו: משלי, ושיר השירים, וקהלת, הדין הוא דכתיב: דברי קהלת בן דוד.

ב דבר אחר, דברי קהלת בן דוד, שלשה נביאים על ידי שהיה נבואתו דברי קנתרין, נתלית נבואתו בעצמו, ואלו הן: דברי קהלת, (עמוס א, א): דברי עמוס; (ירמיה א, א): דברי ירמיהו. ולמה נקרא שמו ירמיה שבימיו נעשה ירושלים אירמיה. עמוס, למה נקרא שמו עמוס, אמר רבי פנחס שהיה עמוס בלשונו, אמרו אנשי דורו הניח הקדוש ברוך הוא את כל בריותיו ולא השרה שכנתו אלא על הדין קטיע, לישנא פסילוסא. קהלת, למה נקרא שמו קהלת, שהיו דבריו נאמרין בהקהל, על שם שאמר (מלכים א ח, א): אז יקהל שלמה. רבי אחא בשם רבי הונא משמר נכנס ומשמר יוצא לשמע חכמת שלמה, והוא שפילפת שבא אמרה לו (מלכים א ג, ח): אשרי אנשיך ואשרי עבדיך אלה, וכתיב (מלכים א ה, יד): ויבאו מכל העמים לשמע

את חכמת שלמה. שלשה שמות נקרא לו: ידידה; קהלת; שלמה. רבי יהושע אומר שבעה: אגור; יקה; למואל; איתאל. אמר שמואל עקר אותנטיא שלהם: ידידה; קהלת; שלמה. מודה רבי שמואל באלין ארבעה, אלא שנתפנה בהן שלמה ושתנו להדרש: אגור, שאגור בדברי תורה; יקה, שהיה מקיא בדבריו כספל הזה שמתמלא בשעתו ומתפנה בשעתו, כך שלמה למד תורה בשעתה ושכחה בשעתה; למואל, שנס לאל בלבן ואמר יכול אני להרבות ולא לחטוא; איתאל, שאמר אתי אל ואיכל. בן דוד, מלך בן מלך, חכם בן חכם, צדיק בן צדיק, אבגינוס בן אבגינוס. רבי יודן בשם רבי אלכסנדר, השור הזה עד שלא נחתכו גידיו, נתלה הוא אפלו בגיד אחד משלו, אבל משנחתכו גידיו, כמה חבלים וכמה מסמרות צריך לתלות בהן. כך עד שלא חטא שלמה היה נתלה בזכות עצמו, וכיון שחטא תלו לו בזכות אבותיו, הדיא הוא דכתיב [\(ישעיה לו, לה\)](#): ולמען דוד עבדי. תני רבי שמעון בן יוחאי אשרי מי שזכה למלך במקום מלכות, להלן כתיב [\(דברים א, ט\)](#): אשר יושב בעשתרת באדרעי, ברם הקא מלך בירושלים, במקום מלכות.

א **(ב)** הבל הבלים. רבי הונא בשם רבי אחא אמר דוד אמר דבר אחד ולא פרשו, ופרשו שלמה בנו. שלמה אמר דבר אחד ולא פרשו, ופרשו דוד אביו. דוד אמר [\(תהלים קמד, ד\)](#): אדם להבל דמה, לאיזה הבל, אם להבל של תנור יש בו ממש, אם להבל של כירה יש בו ממש, בא שלמה בנו ופרש, הדיא הוא דכתיב: הבל הבלים אמר קהלת. רבי שמואל בר נחמן מתני לה בשם רבי יהושע בן קרחה, לאדם ששופת שבע קדרות זו למעלה מזו וזו למעלה מזו, והבל של עליונה אין בו ממש. שלמה אמר [\(קהלת ו, יב\)](#): כי מי יודע מה טוב לאדם בחיים ויעשים כצל. באיזה צל, אם כצלו של פתל יש בו ממש, אם כצלו של דקל יש בו ממש, בא דוד ופרש [\(תהלים קמד, ד\)](#): ימיו כצל עובר. רבי הונא בשם רב אחא כהדין עופא דעבר וטוליה עבר עמיה. שמואל אמר כצלו של דבורים שאין בו ממש של כלום. רבי שמואל בר רב יצחק מתני לה בשם רבי שמעון בן אלעזר, שבעה הבלים שאמר קהלת כנגד שבעה עולמות שאדם רואה, בן שנה דומה למלך נתון באיספקרפסטי והכל מחבקין ומנשקין אותו, בן שתים ושלש דומה לחזיר שפושט ידיו בבבין. בן עשר שנה קופץ כגדי. בן עשרים כסוס נהים משפר גרמיה ובעי אתתא. נשא אשה הרי הוא כחמור. הוליד בנים מעז פניו ככלב להביא לחם [נסח אחר: להם] ומזונות. הזקין, הרי הוא כקוף. הדיא דתימר בעמי הארץ, אבל בבני תורה כתיב [\(מלכים א, א\)](#): והמלך דוד זקן, אף על פי שהוא זקן, מלך. רבי יהודה ברבי סימון אמר: שבעה הבלים שאמר קהלת כנגד שבעה ימי בראשית, בראשון [\(בראשית א, א\)](#): בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ, וכתיב [\(ישעיה נא, ו\)](#): כי שמים כעשן נמלחו. בשני, יהי רקיע, וכתיב [\(ישעיה לד, ד\)](#): ונגלו כספר השמים. בשלישי, יקוו המים, וכתיב [\(ישעיה יא, טו\)](#): והחרים ה' את לשון ים מצרים. ברביעי, יהי מארת, וכתיב [\(ישעיה כד, כג\)](#): וחפרה הלבנה, בחמישי, ישרצו המים, וכתיב [\(צפניה א, ג\)](#): אסף עוף השמים. בששי, נעשה אדם, וכתיב [\(צפניה א, ג\)](#):

אָסוף אָדָם וּבְהֶמָה, בְּשֶׁבֶת מֵאֵי אֵיִת לָךְ לְמִימֵר (שמות לא, יד) : מְחַלְלֵיהָ מוֹת יוֹמֵת, הִדָּא אָמַר בְּמִזִּיד, אָבֵל בְּשׁוּגֵג יָבִיא קֶרְבָּן וַיִּתְכַּפֵּר לוֹ.

אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה, כִּיִּן שְׂרָאָה אָדָם שֶׁבָחוּ שֶׁל שֶׁבֶת, שֶׁהִמְבִּיא קֶרְבָּן מִתְכַּפֵּר לוֹ, הִתְחִיל מְשׁוֹרֵר עָלֶיהָ לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁבַח וּמְזֻמּוֹר, הִדָּא הוּא דְכָתִיב (תהלים צב, א) : מְזֻמּוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשֶּׁבֶת, אָמַר רַבִּי לִוִי אָדָם הָרֵאשׁוֹן אָמְרוּ.

א (ג) מַה יִּתְרוֹן לְאָדָם, אָמַר רַבִּי בְּנִימִין בְּקִשׁוֹ חֲכָמִים לְגִנּוּ סֵפֶר קִהְלֵת מִפְּנֵי שֶׁמְצָאוּ בוֹ דְבָרִים מְטִינִין לְצַד מִינּוּת, אָמְרוּ הָרִי כֹל חֲכָמְתוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה שֶׁבָּא לוֹמֵר מַה יִּתְרוֹן לְאָדָם בְּכָל עֲמָלוֹ, יָכוֹל אֶף בְּעֲמָלָה שֶׁל תּוֹרָה, חֲזָרוּ וְאָמְרוּ לֹא אָמַר בְּכָל עֲמָל, אֶלָּא בְּעֲמָלוֹ, בְּעֲמָלוֹ אֵינּוּ עֹמֵל אָבֵל עֹמֵל הוּא בְּעֲמָלָה שֶׁל תּוֹרָה.

אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרַבִּי יִצְחָק בְּקִשׁוֹ חֲכָמִים לְגִנּוּ סֵפֶר קִהְלֵת עַל יְדֵי שֶׁמְצָאוּ בוֹ דְבָרִים שֶׁמְטִינִין לְצַד מִינּוּת, אָמְרוּ כֹל חֲכָמְתוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה כֵּן שֶׁאָמַר (קהלת יא, ט) : שְׂמַח בְּחֹר בִּילְדוּתֶךָ וַיִּטִּיבֶךָ לְבָבְךָ בִּימֵי בְּחֹרוּתֶיךָ וְהִלֵּךְ בְּדַרְכֵי לְבָבְךָ וּבִמְרָאָה עֵינֶיךָ, וּמִשָּׁה אָמַר (במדבר טו, לט) : וְלֹא תִתּוֹרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם, וְשְׁלֹמֹה אָמַר : וְהִלֵּךְ בְּדַרְכֵי לְבָבְךָ וּבִמְרָאָה עֵינֶיךָ, הִתְרָה הָרְצוּעָה, לֵית דִּין וְלֵית דִּין, כִּיִּן שֶׁאָמַר : וְדַע כִּי עַל כָּל אֵלֶּה יָבִיאֲךָ הָאֱלֹהִים בְּמִשְׁפָּט, אָמְרוּ יִפֶּה אָמַר שְׁלֹמֹה. רַבִּי הוֹנָא וְרַבִּי אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי חֲלַפְיִי, עֲמָלוֹ תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ, וְאוֹצֵר לוֹ לְמַעְלָה מִהַשֶּׁמֶשׁ.

אָמַר רַבִּי יוֹדֵן תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ אֵין לוֹ, לְמַעְלָה מִן הַשֶּׁמֶשׁ, יֵשׁ לוֹ. רַבִּי לִוִי וְרַבִּינּוּ, רַבִּי לִוִי אָמַר מַה הִנָּאָה יֵשׁ לְבָרִיּוֹת אֲשֶׁר מְסַגְּלוֹת בְּמַצּוֹת וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים, דִּין שְׂאֵנִי מְזַרְיַח עֲלֵיהֶם אוֹרָה. וְרַבִּינּוּ אָמַר מַה הִנָּאָה יֵשׁ אֶל הַצְּדִיקִים שֶׁמְסַגְּלִין בְּמַצּוֹת וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים, דִּין שְׂאֵנִי עֲתִיד לְחַדֵּשׁ פְּנֵיהֶם כְּגִלְגָּל חֲמָה, דְּכָתִיב (שופטים ה, לא) : וְאַהֲבִיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בְּגִבּוֹרָתוֹ.

אָמַר רַבִּי יְנָאִי בְּנֵהֵג שֶׁבְּעוֹלָם אָדָם לֹוֹקַח לְטָרָה שֶׁל בֶּשֶׂר כְּמָה צַעַר וְכְמָה יִגִּיעַ רוּאָה עַד שֶׁיִּבְשָׁלְנָה, וְאֵנִי מְשִׁיב לָךְ רוּחוֹת, וּמַעְלָה עֲנָנִים, וּמוֹרִיד גְּשָׁמִים וּטְלָלִים, וּמַגְדִּיל צְמַחִין וּמְבַשֵּׁלָן, וְעוֹרֵךְ שְׁלַחַן בְּפָנֵי כָל אֶחָד וְאֶחָד, וְנוֹתֵן כָּל צְרָכָיו לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, וְלְכָל גּוֹיָה וְגוֹיָה כְּדִי מַחְסוּרָה, וְאֵין אַתֶּם מְבִיאִין לִי אֶת הָעֵמֶר.

אָמַר רַבִּי פְּנַחֵס בְּנֵהֵג שֶׁבְּעוֹלָם אָדָם מְכַבֵּס כְּסוּתוֹ בַּיְמוֹת הַגְּשָׁמִים, כְּמָה צַעַר וְכְמָה יִגִּיעַ רוּאָה עַד שֶׁיִּנְגָּבָה, וְאֵנִי מְשִׁיב לָךְ רוּחוֹת, וּמַעְלָה עֲנָנִים, וּמוֹרִיד גְּשָׁמִים וּטְלָלִים, וּמַגְדִּיל צְמַחִים, וּמְכַבֵּסֵן, וּמְבַשֵּׁלָן, וּמְנַגְּבֵן, וְעוֹרֵךְ שְׁלַחַן לְפָנֵי כָל אֶחָד וְאֶחָד, וְנוֹתֵן כָּל צְרָכָיו לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, וְלְכָל גּוֹיָה וְגוֹיָה כְּדִי מַחְסוּרָה, וְאֵין אַתֶּם מְבִיאִין לִי אֶת הָעֵמֶר.

אמר רבי ברכיה, פסנטורף אנא ולית את מטעם לי מתבשילי דאידע מהו צריך. רבי יהושע דסקנין בשם רבי לוי אמר, סנטורף אנא ולית את יהיב לי מסנטריותי.

אמר רבי אלעזר כתיב [\(ירמיה ה, כד\)](#): ולא אמרו בלבבם נירא נא את ה' וגו', הא חזיבין מן כדון לית אתון צריכין לי, תלמוד לומר [\(ירמיה ה, כד\)](#): שבעת חקות קציר ישמר לנו, ישמר לנו משרב, ישמר לנו, מהטללים רעים, והוא שדוד אמר [\(תהלים סח, ג\)](#): גשם נדבות תניף אלהים, אם גשם היא צריכה, נדבה. ואם טללים היא צריכה תניף אלהים. תני רבי חייא כתיב [\(ויקרא כג, טו\)](#): שבע שבתות תמימת תהיינה, אימתי בזמן שאין ישוע וישכניה ביניהם.

אמר רבי אבא בא וראה כמה צער וכמה יגיע רואין עד שמביאין את העמר, כדתנינן, כיצד עושין שלוחי בית דין יוצאין בערב יום טוב ועושין אותו פריכות במחבר לקרקע, כדי שיהא נוח לקצר, וכל העירות הסמוכות לשם מתכנסות לשם כדי שיהיה נקצר בעסק גדול.

אמר רבי לוי אמר לך הקדוש ברוך הוא, אדם, הרי חרשתי, וזרעתי, וקצרתי, ועמרתי, ועשית ערמות ערמות, אם איני מוציא לך מעט רוח יכול את לזרות, ואפלו שכר אותו הרוח אין אתה נוטן לי, הוי [\(קהלת ה, טו\)](#): ומה יתרון לו שיעמל לרוח. רבי עשה סעודת משתה בנו, קרא רבי לכל רבנן, ואינשי למקרי בר קפרא, אזל וכתב על תרעא אחר כל שמחתה מות ומה יתרון לשמחתה. אמר מאן עבד לו הדא, אמרו בר קפרא דאנשיתון למיקרי ליה, לגרמיה חפיה הוא. אזל ועבד אריסטון אוחרן וקרא לכל רבנן וקרא ליה לבר קפרא, ועל כל תבשיל ותבשיל דהוה מניח קדמיהון הוה אמר עליה תלת מאה מתליו על הדין תעלה, והוה עריב להון והות תבשילא צנין ולא טעמין ליה. והוה רבי אמר למשומשנוהי למה תבשילינון עלליו ונפקין ולא טעמין מידי, אמרין ליה בגין חד סב דיתבי תמן וכיון דתבשילא עליל הוא אמר תלת מאה מתליו בהדין תעלה, בגין כן תבשילא צנין ולא טעמין מידי, סליק לגביה אמר ליה למה את עבד כן, שביק אריסטון דיכלין. אמר לו לא תהא סבור דבגין מגיסך אתית, אלא בגין דלא צווחת לי עם חברי, לא כן אמר שלמה: מה יתרון לאדם וגו', מאחר שדור הולך ודור בא, מן דפייסון דין לדין עבדין שלמא. אמר אבא בר קפרא לרבי, ומה בעולם הזה שאינו שלף השפיע לך הקדוש ברוך הוא שלוה, עולם הבא שפלו שלף על אחת כמה וכמה.

אמר רבי בנאה, אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, בני, דעו מה ביני לביניכם, מה כתיב [\(שמות טז, טז\)](#): עמר לגלגלת מספר נפשתיכם וגו', מן דיהבון אתון כלכון עמר, ולא עמר של חטין אלא של שעורים, אף על פי כן תהיו זהירין להביא אותו בעונתו, לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר להם [\(ויקרא כג, ט\)](#): והבאתם את עמר וגו'.

א (ד) דֹּר הוֹלֵךְ וְדוֹר בָּא, רַבִּי יוֹדֵן בְּשֵׁם רַבִּי לְוִי אֹמֵר, אֵין לָךְ בְּכָל יוֹם וַיּוֹם שְׂאִין נוֹלָדִין בּוֹ שְׁשִׁים רַבּוֹא, וּמֵתִים בּוֹ שְׁשִׁים רַבּוֹא, וּמָה טַעַם דֹּר הוֹלֵךְ וְדוֹר בָּא. וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ, רַבִּי בְּרַכְיָה וְרַבִּי יַעֲקֹב בְּרַ אֲבוּנָא וְרַבִּי חִיָּא בְּרַ אֲבָא בְּשֵׁם רַבִּי לְוִי בְּרַ סִיסִי, מְשַׁזְּרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ דֹּר הוֹלֵךְ וְדוֹר בָּא. וּמִנֵּין לְדוֹר שֶׁהוּא שְׁשִׁים רַבּוֹא, שְׁנַאֲמַר (דְּבָרִים א, לה): אִם יִרְאֶה אִישׁ בְּאַנְשֵׁים הָאֵלֶּה הַדֹּר הָרַע הַזֶּה, וְאוֹתוֹ הַדֹּר שְׁשִׁים רַבּוֹא הָיָה.

אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה, הַיּוֹצֵר הַזֶּה מְשַׁקִּיעַ כְּבָשׁוֹנוֹ, מָה שְׁמַשְׁקִיעַ רֵאשׁוֹן הוּא אַחֲרוֹן, בְּרַם הֶכָא, הַלָּךְ רֵאשׁוֹן בָּא רֵאשׁוֹן הַלָּךְ אַחֲרוֹן בָּא אַחֲרוֹן.

ב רַבִּי לְוִי וְרַבִּי יַעֲקֹב גְּבוּלָאֵי בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִינָא, כְּדוֹר הוֹלֵךְ כֵּן דֹּר בָּא, הוֹלֵךְ חֲגַר בָּא חֲגַר, הוֹלֵךְ סוּמָא בָּא סוּמָא, שְׁלָא יְהוּ אֹמְרִים אַחֲרִים הַמֵּית וְאַחֲרִים הַחֵיָה, דְּכַתִּיב (דְּבָרִים לב, לט): אֲנִי אֶמֶית וְאַחֵיָה. מִי שְׂאוּמַר אֶת הַחֲמוּרָה הוּא אֹמֵר אֶת הַקְּלָה, אֲנִי אֶמֶית וְאַחֵיָה, הָרִי חֲמוּרָה וְכָל שְׁכֵן (דְּבָרִים לב, לט): מְחַצְתִּי וְאַנִּי אֶרְפָּא, שֶׁהִיא קְלָה מְמַנָּה, אֶלָּא שְׂאֲנִי מְעַמִּיד אוֹתָם בְּמוּמֵיהוֹן, שְׁלָא יְהוּ אֹמְרִים אַחֲרִים הַמֵּית וְאַחֲרִים הַחֵיָה, אֲנִי אֶמֶית וְאַחֵיָה, מְחַצְתִּי וְאַנִּי חוֹזֵר וּמְרַפָּאן.

ג דְּבַר אַחַר, מְחַצְתִּי וְאַנִּי אֶרְפָּא, רַבִּי חֲנִינָא בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לְקִישׁ, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסַכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, וְרַבִּי לְוִי בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, הַכֵּיתִי, אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא מְחַצְתִּי, מְחִיצָה שְׁעִשִׁיתִי בֵּין הָעֲלִיּוֹנִים לַתַּחְתּוֹנִים, שֶׁהָעֲלִיּוֹנִים קִיָּמִין וְהַתַּחְתּוֹנִים מֵתִים בְּעוֹלָם הַזֶּה, אֲבָל לַעֲתִיד לְבוֹא אֵין מֵיתָה כָּל עַקֵּר, שְׁנַאֲמַר (ישעיה כה, ח): בְּלַע הַמּוֹת לְנֶצַח.

אָמַר רַבִּי אֲבָא אֶף אוֹתָהּ מְחִיצָה אֲנִי חוֹזֵר וּמְרַפָּא אוֹתָהּ, מְחַצְתִּי, מְחִיצְתִּי אֲנִי אֶרְפָּא.

ד רַבִּי אֲבָא בְּרַ כְּהֵנָּא וְאַמְרִי לָהּ בְּשֵׁם רַבִּי אֲדָא בְּרַ חוּנָא יְהִיָה בְּעֵינֵיךְ דֹּר שְׂבָא כְּדוֹר שְׁהַלָּךְ, שְׁלָא תֵאמַר אֵלוֹ הָיָה רַבִּי עַקִּיבָא קִיָּם הֵייתִי קוֹרָא לְפָנֶיךָ, אֵלוֹ הָיָה רַבִּי זִירָא וְרַבִּי יוֹחָנָן קִיָּמִין הֵייתִי שׁוֹנָה לְפָנֶיךָ, אֶלָּא דֹּר שְׂבָא בְּיָמֶיךָ וְחָכַם שְׂבִימֶיךָ כְּדוֹר שְׁהַלָּךְ וְחָכְמִים הָרֵאשׁוֹנִים שֶׁהָיוּ לְפָנֶיךָ.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כְּתִיב (שְׁמוּאֵל א יב, ו): ה' אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אֶהֱרֹן וְגוֹ, וְכַתִּיב (שְׁמוּאֵל א יב, ו): וַיִּשְׁלַח ה' אֶת יִרְבֵּעֵל וְאֶת בְּדָן וְאֶת יִפְתָּח וְאֶת שְׁמוּאֵל. יִרְבֵּעֵל זֶה גְּדַעוֹן, בְּדָן זֶה שְׁמִשׁוֹן, יִפְתָּח כְּמִשְׁמַעוֹ. וְכַתִּיב (תְּהִלִּים צט, ו): מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּכַהֲנָיו וּשְׁמוּאֵל בְּקִרְיָאֵי שְׁמוֹ, שֶׁקַּל הַכְּתוּב שְׁלֹשָׁה קָלִי עוֹלָם עִם שְׁלֹשָׁה גְּדוּלֵי עוֹלָם, לְלַמֶּדֶךָ שְׁבִית דִּינוֹ שֶׁל יִרְבֵּעֵל גְּדוּל וְחֲשׁוּב לְפָנֶיךָ הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא כְּבִית דִּינוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וּבֵית דִּינוֹ שֶׁל שְׁמִשׁוֹן כְּבִית דִּינוֹ שֶׁל אֶהֱרֹן, וּבֵית דִּינוֹ שֶׁל יִפְתָּח כְּבִית דִּינוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל, לְלַמֶּדֶךָ שֶׁכָּל מִי שֶׁנִּתְמַנֶּה פְּרָנָס עַל הַצְּבוּר אֶפְלוֹ הוּא קַל שֶׁבִקְלִים, הָרִי הוּא כְּאֲבִיר שְׂבָאֲבִירִים הָרֵאשׁוֹנִים, שְׁנַאֲמַר (דְּבָרִים יז, ט): וּבֵאתְ אֶל הַכְּהֵנִים הַלְוִיִּם וְאֶל הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר

יְהִי בַיָּמִים הָהֵם וְגו', אֵין לִי אֶלָּא שׁוֹפֵט שְׁבִדוֹרָךְ, שׁוֹפֵט שְׁאִינוּ בְּדוֹרָךְ מִנִּין, מָה תִּלְמוּד לומר וְאֵל הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יְהִי בַיָּמִים הָהֵם, מִלְּמוֹד שֶׁהַשׁוֹפֵט שְׁבִדוֹרָךְ הָרִי הוּא בְּזַמְנוֹ כְּשׁוֹפֵט שֶׁהִיָּה בַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (קַהֲלַת ג. ט): אֵל תֹּאמַר מָה הָיָה שֶׁהַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ טוֹבִים מֵאֵלָּה.

אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לֵקִישׁ אֵין לָךְ לִשְׁמַע אֶלָּא שׁוֹפֵט שְׁבִדוֹרָךְ, כְּתִיב (בַּמְדַּבֵּר לו. א): וַיִּקְרְבוּ רֵאשֵׁי הָאָבוֹת לְמִשְׁפָּחוֹת בְּנֵי גִלְעָד בֶּן מְכִיר בֶּן מְנַשֶּׁה וְגו', אָמַר רַבִּי יוֹדֵן הָאָבוֹת אָבוֹת, אֶלָּא אֵלּוּ נִכְנְסִין לְאַרְכֵי וְאֵלּוּ נִשְׁמָטִין מִן הָאַרְכֵי לְפִיכָךְ פָּגְמוֹן הַכְּתוּב.

אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה כְּתִיב (דְּבָרֵי הַיָּמִים א יב, כח): וַיְהוֹדַע הַנְּגִיד לְאַהֲרֹן, וְכִי יְהוֹדַע הָיָה נְגִיד לְאַהֲרֹן, אֶלָּא אֵלּוּ הָיָה אַהֲרֹן קָיָם בְּדוֹרוֹ שֶׁל יְהוֹדַע, יְהוֹדַע הָיָה גְדוֹל מִמֶּנּוּ בְּשַׁעֲתוֹ.

אָמַר רַבִּי סִימְאֵי כְּתִיב (דְּבָרֵי הַיָּמִים א ו, לד): וְאַהֲרֹן וּבָנָיו מִקְטִירִים עַל מִזְבֵּחַ הָעוֹלָה וְגו', וְכִי אַהֲרֹן וּבָנָיו קִיָּמִים, וְהֵלָּא צָדוֹק וּבָנָיו הָיוּ, אֶלָּא לְלַמֵּד שֶׁאֵלּוּ הָיָה אַהֲרֹן וּבָנָיו קִיָּמִים, צָדוֹק הָיָה גְדוֹל מֵהֶם בְּשַׁעֲתוֹ. רַבִּי הֵלֵל בְּרִיָּה דְרַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּר נַחְמָן מֵיִתֵּי לָהּ מֵהַקָּא (נַחְמִיָּה ח, יז): וַיַּעֲשׂוּ כָל הַקְּהָל הַשְּׂבִיִּים מִן הַשְּׂבִי סְכוּת וַיֵּשְׁבוּ בְּסְכוּת כִּי לֹא עָשׂוּ מִיָּמֵי יִשׁוּעַ בֶּן נוּן בֶּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד הַיּוֹם הַהוּא וְתַהֲיִ שְׁמַחָה גְדוֹלָה מְאֹד, פָּגַם הַכְּתוּב בְּכַבּוּדוֹ שֶׁל צְדִיק בְּקָבֵר בְּשִׁבִיל פְּלוּנֵי בְּשַׁעֲתוֹ. וְרַבֵּן מֵיִתֵּי לָהּ מִן הַקָּא (עוֹרָא ג, ה): בֶּן אֲבִישׁוּעַ בֶּן פְּנַחֵס בֶּן אֶלְעָזָר וְגו' הוּא עוֹזְרָא עֲלָהּ מִבְּבֵל, אֶלָּא אֵלּוּ הָיָה אַהֲרֹן קָיָם הָיָה עוֹזְרָא גְדוֹל מִמֶּנּוּ בְּשַׁעֲתוֹ.

א וְהָאֶרֶץ לְעוֹלָם עֹמֶדֶת, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַרְחָה לֹא הָיָה צְרִיף קָרָא לְמִימַר אֶלָּא וְהָאֶרֶץ הוֹלְקֶת, וְהָאֶרֶץ בָּאָה, וְהַדּוֹר לְעוֹלָם הוּא עוֹמֵד, וְכִי מִי נִבְרָא בְּשִׁבִיל מִי, אֶרֶץ נִבְרָא בְּשִׁבִיל דּוֹר אוֹ דוֹר נִבְרָא בְּשִׁבִיל הָאֶרֶץ, לֹא אֶרֶץ בְּשִׁבִיל דּוֹר. אֶלָּא, דּוֹר עַל יְדֵי שְׁאִינוּ עוֹמֵד בְּתַפְקִידוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, לְפִיכָךְ הוּא בּוֹלָה, וְהָאֶרֶץ עַל יְדֵי שֶׁהִיא עוֹמֶדֶת בְּתַפְקִידוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, לְפִיכָךְ אֵינָה בּוֹלָה.

אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאֵי, כְּתִיב (יִשְׁעִיָּה סה, כב): כִּי כִימֵי הָעֵץ יָמֵי עַמִּי, וְאֵין עֵץ אֶלָּא תוֹרָה, שְׁנֵאָמַר (מִשְׁלֵי ג, יח): עֵץ חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְכִי מִי נִבְרָא בְּשִׁבִיל מִי, הַתּוֹרָה בְּשִׁבִיל יִשְׂרָאֵל, אוֹ יִשְׂרָאֵל בְּשִׁבִיל תּוֹרָה, לֹא תּוֹרָה בְּשִׁבִיל יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא תּוֹרָה שְׁנִבְרָאת בְּשִׁבִיל יִשְׂרָאֵל הָרִי הִיא קִיָּמֶת לְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים, יִשְׂרָאֵל שְׁנִבְרָאוּ בְּזִכּוֹתַי עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק מְלָכוֹת נִכְנְסֶת, וּמְלָכוֹת יוֹצֵאת, וְיִשְׂרָאֵל עוֹמֵד לְעוֹלָם, הָיָה וְהָאֶרֶץ לְעוֹלָם עֹמֶדֶת. רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּשֵׁם רַבִּי פְּלִטָא דְנִיָּה מֵיִתֵּי לִיהּ מִן הַדִּין קָרְיָא (שׁוֹפְטִים יח, ט): וַיְהוֹנָתָן בֶּן גֵּרְשָׁם בֶּן מְנַשֶּׁה הוּא וּבָנָיו הָיוּ כַּהֲנִים לְשִׁבְטֵי הַדְּנֵי עַד יוֹם גְּלוּת הָאֶרֶץ, וְכִי אֶרֶץ גּוֹלָה אוֹ מְטַלְטְלַת, אֶלָּא אֵלּוּ

ישראל שנקראו ארץ, שנאמר (מלאכי ג, יב): ואשרו אתכם כל הגוים כי תהיו אתם ארץ חפץ, אתם תקראו ארץ חפץ.

אמר רבי ברכיה בשם רבי שמעון בן לקיש, כל מה שברא הקדוש ברוך הוא באדם ברא בארץ לדגמא לו, אדם יש לו ראש והארץ יש לה ראש, שנאמר (משלי ת, כו): וראש עפרות תבל. אדם יש לו עינים והארץ יש לה עינים, שנאמר (שמות י, ה): וכסה את עין הארץ. אדם יש לו אזנים והארץ יש לה אזנים, שנאמר (ישעיה א, ב): והאזיני ארץ. אדם יש לו פה והארץ יש לה פה, שנאמר (במדבר טו, לב): ותפתח הארץ את פיה. אדם אוכל והארץ אוכלת, שנאמר (במדבר יג, לב): ארץ אוכלת יושביה. אדם שותה והארץ שותה, שנאמר (דברים יא, יא): למטר השמים תשתה מים. אדם מקיא והארץ מקיאה, שנאמר (ויקרא יח, כח): ולא תקיא הארץ וגו'. אדם יש לו ידים והארץ יש לה ידים, שנאמר (בראשית לד, כא): והארץ הנה רחבת ידים. אדם יש לו ירכים והארץ יש לה ירכים, שנאמר (ירמיה לא, ז): וקבצתים מירפתי ארץ. אדם יש לו טבור והארץ יש לה טבור, שנאמר (יחזקאל לח, יב): ישבי על טבור הארץ. אדם יש לו ערוה והארץ יש לה ערוה, שנאמר (בראשית מב, ט): לראות את ערות הארץ באתם. אדם יש לו רגלים והארץ יש לה רגלים, שנאמר: והארץ לעולם עמדת. מה היא עומדת, מעמדת, רבי אחא ורבנן, רבי אחא אמר תפקידיה. רבנן אמרי מזונותייה.

אמר רבי שמעון בן יוסי בן לקוניא, לפי שבעולם הזה אדם בונה בנין ואחר מבלה, נוטע נטיעה ואחר אוכל, אבל לעתיד לבוא לא יבנו ואחר ישב, לא יטעו ואחר יאכל, שנאמר (ישעיה סה, כב): כי כימי העץ ימי עמי ומעשה ידיהם יבלו בחירי.

א (ה) וזרח השמש, רבי ברכיה בשם רבי אבא בר כהנא אמר, וכי אין אנו יודעין שזרח השמש ובא השמש, אלא מה הוא כן, עד שלא ישקע שמשו של צדיק זה, הוא מזריח שמשו של צדיק אחר, יום שמת רבי עקיבא נולד רבי, וקראו עליו פסוק זה: וזרח השמש ובא השמש. יום שמת רב אדא בר אהבה נולד רב המנונא בריה, וקראו עליו וזרח השמש ובא השמש. יום שמת רב המנונא נולד רבי אבין בריה, וקראו עליו וזרח השמש ובא השמש. יום שמת רבי אבין נולד אבא הושעיא איש טריא, וקראו עליו וזרח השמש ובא השמש. עד שלא השקיע שמשו של שרה הזריח שמשו של רבקה, הדא הוא דכתיב (בראשית כב, כג): ובתואל ילד את רבקה, ואחר כך ותמת שרה בקרית ארבע, וכתיב (בראשית כד, טו): ויבאה יצחק האהלה שרה אמו. עד שלא השקיע שמשו של משה הזריח שמשו של יהושע. עד שלא השקיע שמשו של יהושע הזריח שמשו של עתניאל, והוא יעבץ, וכו' כלם, בכל דור ודור, הוי: וזרח השמש ובא השמש.

ב תני בשם רבי נתן, גלגל חמה יש לו נרתק, הדא הוא דכתיב (תהלים יט, ה): לשמש שם אהל בהם, וברכה של מים לפניו, ובשעה שהוא רוצה לצאת הוא משולחבת, והקדוש ברוך הוא מתיש כחו במים כדי שלא ישרף את

העולם, אבל לעתיד לבוא הקדוש ברוך הוא מערטלו ומהשתקו ומנרתקו, ומלהט אותו ברשעים, שנאמר [\(מלאכי ג, יט\)](#): כי הנה היום בא בער בתנור וגוי. רבי ינאי ורבי ישמעאל, תרויהוון אמרין אין גיהנם לעתיד לבוא אלא שמש היא יוצאה, צדיקים נהנין ממנה, מנין, שנאמר [\(מלאכי ג, יט\)](#): וזרח לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה, ורשעים נדונין בה, שנאמר [\(מלאכי ג, יט\)](#): ולהט אתם היום הבא.

א (ו) הולך אל דרום וסובב אל צפון, הולך אל דרום, ביום, וסובב אל צפון, בלילה, סובב סבב הולך הרוח ועל סביבתיו שב הרוח, אלו פני מזרח ומערב. ועל סביבתיו שב הרוח, אמר רבי יהושע בן חנניה, הרוח הזה בשעה שהוא יוצא בעולם הקדוש ברוך הוא מחשלו בחרים ומשברו בגבעות ואומר לו תן דעתך שלא תזיק לבריותי, ומה טעם [\(ישעיה נ, טז\)](#): כי רוח מלפני יעטוף, משלהי ליה היך, כמה דאת אמר [\(יונה ב, ח\)](#): בהתעטף עלי נפשי, כל כך למה, בשביל, ונשמות אני עשיתי.

אמר רבי הונא בשלשה מקומות יצא הרוח שלא במשקל, ובקשה הרוח להחריב את העולם כלו על יושביו, אחת בימי איוב, ואחת בימי אליהו, ואחת בימי יונה. אחת בימי איוב, שנאמר [\(איוב א, יט\)](#): והנה רוח גדולה באה מעבר המדבר. ואחת בימי אליהו, שנאמר [\(מלכים א יט, יא\)](#): והנה ה' עבר ורוח גדולה וחזק מפרק הרים ומשבר סלעים. ואחת בימי יונה, שנאמר [\(יונה א, ד\)](#): וה' הטיל רוח גדולה אל הים, אמר רבי יהודה בר שלום, אותו הרוח שהיה בימי איוב לא היה בעולם אלא בשביל אותו הבית בלבד, ואותו של יונה לא היה בעולם אלא בשביל אותה ספינה בלבד, ואין לה קוזמיקון אלא אותו של אליהו, שנאמר [\(מלכים א יט, יא\)](#): ויאמר צא ועמדת בהר לפני ה', וגוי. רבי חייא בר תנחום ואמרי לה בשם רבי יוחנן, לעולם אין מלך המשיח בא עד שיעמדו כל הנשמות שעלו במחשבה להבראות, ואלו הן הנשמות האמורות בספרו של אדם הראשון, שנאמר [\(בראשית ה, א\)](#): זה ספר תולדת אדם.

א (ז) כל הנחלים הלכים אל הים, ומהיכן הארץ שותה, רבי אליעזר ורבי יהושע, רבי אליעזר אומר מימי אוקינוס היא שותה, דכתיב [\(בראשית ב, ו\)](#): ואד יעלה מן הארץ והשקה, אמר לו רבי יהושע מימי אוקינוס לא מים מלוחין הן, אמר לו מתמתקין הן בעבים, דכתיב [\(איוב לו, כח\)](#): אשר יזלו שחקים, איכן הם נעשים נוזלים בשחקים. ורבי יהושע אומר ממים העליונים היא שותה, דכתיב [\(דברים יא, יא\)](#): למטר השמים תשתה מים, והעננים מתגברין מן הארץ עד לשמים ומקבלין אותן כמפי הנוד, דכתיב [\(איוב לו, כז\)](#): יזקו מטר לאדו, וחושרין אותה ככברה, ואין טפה נוגעת בחברתה, דכתיב [\(תהלים נח, יב\)](#): חשכת מים עבי שחקים, ולמה קורא אותן שחקים, שהם שוחקין את המים. רבי אבא בר כהנא אמר כהדין מסוסא. רבי שמואל בר נחמן אמר כדקין הללו של בהמה, דאמר רבי יהושע קשה יום ירידת גשמים שהיא שקולה כנגד כל מעשה בראשית, ומה טעם [\(איוב](#)

ט.ט. : עושה גדלות עד אין חקר ונפלאות עד אין מספר. במה (איוב ה, ט) : הניתן
מטר על פני ארץ וגו'.

ב כיצד הארץ שותה, רבי יהודה ורבי סימון ורבנן, רבי יהודה אומר
כהדין נילויס דמשקה וחוזר ומשקה. רבי סימון אמר כמין תבה, כהדין
קבריא אל דמרבי וקבר. ורבנן אמרי כמין תנוהא [נהר הוא בבבל ושמו תנוהא],
ולמה הוא קורא אותו תנואה, שהוא חוזר ומשקה אחת לארבעים שנה,
ממנו היתה הארץ שותה מתחלה, שנאמר (בראשית ב, ו) : ואד יעלה מן
הארץ. וחזר בו הקדוש ברוך הוא, שלא תהא הארץ שותה אלא מלמעלה.
רבי שמואל בר נחמן בשם רבי חנינא דצפורי, ואית דאמרי רבי חנין
דצפורי בשם רבי שמואל בר נחמן, בשביל ארבעה דברים חזר בו הקדוש
ברוך הוא שלא תהא הארץ שותה אלא מלמעלה, בשביל בעלי זרוע,
ובשביל להדיח טללים רעים, ושיהא הגבוה שותה כנמוך, ושיהו הכל
נושאים עיניהם לשמים, שנאמר (איוב ה, יא) : לשום שפלים למרום וגו'.

ג דבר אחר, כל הנחלים הולכים אל הים, זה אוקינוס. והים איננו מלא,
זה אוקינוס, שאינו מתמלא לעולם. מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע
שהיו פורשין בים הגדול, נכנסה הספינה למקום שהמים לא היו מהלכין,
אמר לו רבי אליעזר לרבי יהושע לא באנו לכאן אלא לנסיון, מלאו משם
חבית מלא מים, מפיון דאתון לרומי, אמר לון אדריאנוס, מי אוקינוס
מה הו, אמרין ליה מים בולעים הו למים. ואמר לון אפשר כל הנחלים
שם ואינו מתמלאין. אמרין ליה בולעין הו לכל מים שבעולם. אמר לון
איני מאמין לכם עד דתחמון לי לכאן, נסבון המים שלקחו ממני אוקינוס
ומלון לוקניתא מים, והוון יהבין בגויה מים והו בולעין להון. על דעתיה
דרבי אליעזר משם הם שואבין, ועל דעתיה דרבי יהושע לשם הם שבים
ללכת.

ד דבר אחר, כל הנחלים הולכים אל הים, כל חכמתו של אדם אינה אלא
בלב. והים איננו מלא, והלב אינו מתמלא לעולם. תאמר שמשעה שאדם
מוציא חכמתו מלבבו שוב אינה חוזרת עליו לעולם, תלמוד לומר, שם הם
שבים ללכת.

ה דבר אחר, כל הנחלים, כל התורה שאדם לומד אינה אלא בלב, והים
איננו מלא, והלב איננו מלא, לא הנפש שבעה לעולם, שנאמר (קהלת ו, ז) :
וגם הנפש לא תמלא. תאמר שמשעה שאדם מוציא את תלמודו לאחר
שוב אינה חוזרת עליו, תלמוד לומר, שם הם שבים ללכת, דכתיב (דברים ו,
ו) : והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוה היום על לבבך. מטרונא אחת
שאלה את רבי יוסי בר חלפתא, אמרה ליה מהו דין שנאמר (דניאל ב, כא) :
יהב חכמתא לחכימין, לא הנה צריך קרא למימר אלא יהב חכמתא ללא
חכימין ומנדעא ללא ידעי בינה. אמר לה משל, אם יבואו אצלך שני בני
אדם ללוות ממך ממון, אחד מהן עשיר ואחד מהן עני, לאיזה מהן את

מְלוּה לַעֲשִׂיר אוֹ לַעֲנִי, אֲמַרְהָ לוֹ לַעֲשִׂיר. אֲמַר לָהּ, וְלָמָּה, אֲמַרְהָ לוֹ שָׂאֵם אֲבִד הָעֲשִׂיר מִמוֹנֵי יֵשׁ לוֹ מֵהֵיכָן יִפְרַע, אֲבָל אִם אֲבִד הָעֲנִי מִמוֹנֵי מֵאִין יִפְרַע לִי. אֲמַר לָהּ וְלֹא יִשְׁמְעוּ אֲזַנֶּיךָ מֵה שְׂאֵת מוֹצִיאָהּ מִפִּיךָ, אֱלוֹ נָתַן הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא חֲכָמָה לְטַפְּשִׁים הָיוּ יוֹשְׁבִים וְהוֹגִין בָּהּ בְּבִתֵּי כִסְאוֹת וּבְבִתֵּי תִיאָטְרִיאוֹת וּבְבִתֵּי מְרַחְצָאוֹת. אֲלֵא נָתַן הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא חֲכָמָה לְחַכְיָמִין וְהֵם יוֹשְׁבִין וְהוֹגִין בָּהּ בְּבִתֵּי כְּנִסְיוֹת וּבְבִתֵּי מְדַרְשׁוֹת, הֵנּוּ יִהְיֶה חֲכָמָתָא לְחַכְיָמִין וּמְנַדְעָא לְיַדְעֵי בִינָה.

י דְּבַר אַחֵר, כָּל הַנְּחָלִים הַלְכִים אֶל הַיָּם, כָּל הַגְּרִים אֵינָן נִכְנָסִין אֶלֶּא בְּיִשְׂרָאֵל, וְהַיָּם אֵינָנוּ מְלֵא, וְיִשְׂרָאֵל מִמְּנִינָן אֵינָן חֲסָרִין לְעוֹלָם. שְׁנַאֲמַר [\(במדבר כג, י\)](#): מִי מָנָה עֶפְרַיִם יַעֲקֹב, שְׂמָא תֵּאמַר שְׂכַל מִי שְׂאֵינָנוּ מִתְּגִיר בְּעוֹלָם הַזֶּה מִתְּגִיר בְּעוֹלָם הַבָּא, תִּלְמוּד לומר [\(ישעיה נד, טו\)](#): הֵן גּוֹר יְגוֹר, מִכָּאן וְאֵילָךְ אֶפְסֵי מְאוֹתֵי, הַפְּסִק מְאוֹתֵי, מֵאֵן גַּבִּי, מִי גַר אֶתְךָ בְּעוֹלָם הַזֶּה, עֲלִיךָ יְפוּל לְעוֹלָם הַבָּא.

אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן וְלֹא עוֹד אֶלֶּא בְּמָקוֹם שֶׁהוּא מִתְּגִיר מִשָּׁם הוּא נוֹטֵל חֶלְקוֹ, שְׁנַאֲמַר [\(יחזקאל מז, כג\)](#): וְהָיָה בְּשֵׁבֶט אֲשֶׁר גַּר הַגֵּר וְגו'.

י דְּבַר אַחֵר, כָּל הַנְּחָלִים הַלְכִים אֶל הַיָּם, כָּל הַמַּתִּים אֵינָן נִכְנָסִין אֶלֶּא לְשָׂאוֹל, וְהַשָּׂאוֹל אֵינָנוּ מִתְּמַלֵּא לְעוֹלָם, שְׁנַאֲמַר [\(משלי כז, ב\)](#): שְׂאוֹל וְאֲבִדוֹן לֹא תִשְׁבַּעְנָהּ וְגו'. תֵּאמַר מִשָּׁהֵם מַתִּים בְּעוֹלָם הַזֶּה שׁוֹב אֵינָם חַיִּים לְעוֹלָם הַבָּא, תִּלְמוּד לומר אֶל מְקוֹם שֶׁהַנְּחָלִים הַלְכִים שָׁם הֵם שְׁבִים לְלֶכֶת, לְמָקוֹם שֶׁהַמַּתִּים מִתְּכַנְּסִין לְעוֹלָם הַבָּא, שָׁם הֵם שְׁבִים וְעֵתִידִים לומר שִׁירָה לַיְמוֹת הַמְּשִׁיחַ, מֵאֵי טַעְמָא [\(ישעיה כד, טז\)](#): מִכְּנַף הָאֲרָץ זְמַרְתָּ שְׂמַעְנוּ. וְאוֹמַר [\(ישעיה כו, יט\)](#): יַחֲיוּ מִתִּידָה נְבִלְתֵי יְקוּמוּן.

ח דְּבַר אַחֵר, כָּל הַנְּחָלִים הַלְכִים אֶל הַיָּם, כָּל יִשְׂרָאֵל אֵינָם מִתְּכַנְּסִין אֶלֶּא לִירוּשָׁלַיִם וְעוֹלָיִם בְּפַעְמֵי רְגָלִים בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה. וְהַיָּם אֵינָנוּ מְלֵא, וִירוּשָׁלַיִם אֵינָה מִתְּמַלֵּאת לְעוֹלָם, דְּתַנִּינָן עוֹמְדִין צְפוּפִים וּמִשְׁתַּחֲוִים רְוָחִים. רַבִּי שְׂמוּאֵל בַּר חוּבָה בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא אָמַר אַרְבַּע אַמּוֹת רְוָח בֵּין כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְאַמָּה מִכָּל צֶדֶד כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּתוֹ שֶׁל חֵבְרוֹ וְיִטְעָה. אֶל מְקוֹם שֶׁהַנְּחָלִים הַלְכִים, לְמָקוֹם שֶׁיִּשְׂרָאֵל מִתְּכַנְּסִין בְּעוֹלָם הַזֶּה, שָׁם הֵם מִתְּכַנְּסִין לְעוֹלָם הַבָּא לְעֵתִיד לְבוֹא, שְׁנַאֲמַר [\(ישעיה כז, יג\)](#): וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתְקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל וּבָאוּ הָאֲבָדִים בְּאֲרָץ אֲשׁוּר וְהִנְדָּחִים בְּאֲרָץ מִצְרַיִם וְהִשְׁתַּחֲוּוּ לַה' בְּהַר הַקְּדוֹשׁ בִּירוּשָׁלַיִם.

ט דְּבַר אַחֵר, כָּל הַנְּחָלִים הַלְכִים אֶל הַיָּם, כָּל הַמָּמוֹן אֵינָנוּ עוֹלָה אֶלֶּא לְמַלְכוּת אֲדוּם, וּמַלְכוּת אֲדוּם אֵינָה מִתְּמַלֵּאת לְעוֹלָם, דְּאָמַר רַבִּי לִוִי כְּתִיב [\(משלי כז, ב\)](#): וְעֵינֵי הָאָדָם לֹא תִשְׁבַּעְנָהּ, וְעֵינֵי אֲדוּם לֹא תִשְׁבַּעְנָה. תֵּאמַר מִשָּׁהֵמָּה מוֹן נִכְנָס בְּאֲדוּם שׁוֹב אֵינָנוּ חוֹזֵר לְבַעֲלָיו, תִּלְמוּד לומר: אֶל מְקוֹם שֶׁהַנְּחָלִים הַלְכִים שָׁם הֵם שְׁבִים לְלֶכֶת, לְמָקוֹם שֶׁהַמָּמוֹן מִתְּכַנְּסִין לְמַלְכוּת

אָדום בְּעוֹלָם הַזֶּה, מִשָּׁם הוּא מִתְפַּזֵּר לִימוֹת הַמְּשִׁיחַ, דְּכָתִיב [\(ישעיה כג, יח\)](#) :
וְהָיָה סַחְרָה וְאַתְנַנְהָ קִדְשׁ לַה' וְגו'. רַבִּי יִשְׁמַעֵאל בְּרַבִּי יוֹסִי בְּעַא קַמִּיה
רַבִּי, אָמַר לִיה מַהוּ דִּין דְּכָתִיב [\(ישעיה כג, יח\)](#) : כִּי לִישָׁבִים לִפְנֵי ה' יִהְיֶה סַחְרָה.
אָמַר לוֹ כְּגוֹן אֲתָּ וְחַבְרִיָּד וְשִׁנֵּי עֲטוּפֵי סְדִינִים כִּיּוֹצֵא בָּדָּ, שְׂאִין אֲתָם
חֲשׂוּבִים בְּעֲצָמְכֶם כְּלוּם.

אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר עֲתִיד הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְחַדֵּשׁ מְאוּר פְּנִיָּהֶם שֶׁל
צְדִיקִים לְעֲתִיד לְבוֹא, הָא כְּמָה דְאֲתָּ אָמַר [\(שופטים ה, לא\)](#) : וְאַהֲבִיו כְּצֵאת
הַשֶּׁמֶשׁ בַּגְּבֻרָתוֹ, כְּשֶׁם שֶׁהוּא מְחַדֵּשׁ פְּנִיָּהֶם, כִּד הוּא מְחַדֵּשׁ לְבוּשֵׁיהֶם,
יּוֹמָא דִּין סִימִסְרִיקוֹן, מְחַר אֹלוֹסְרִיקוֹן. אָמַר לִיה מַהוּ דִּין דְּכָתִיב [\(ישעיה](#)
[כג, יח\)](#) : לֶאֱכֹל לְשִׁבְעָה וְלִמְכָסָה עֲתִיק, אָמַר לִיה יּוֹמָא דִּין אֶרְסִיקִינוּן וְלִמְחַר
אֹלוֹסְרִיקוֹן.

א [\(ח\)](#) כָּל הַדְּבָרִים יִגְעִים לֹא יוּכַל וְגו', דְּבָרֵי הַבְּטָלָה מִיִּגְעִין אֶת הָאָדָם,
קוּרָא הַיּוֹם, כְּבִשׁ שְׁמָה. סָלַע כְּעוֹפְרָת, מְעוּט חֲתִיכוֹת. מִתְפַּלְלוֹת בְּטוֹר
מִסְכּוֹ, חֲתוּכִין שְׂרוּיִין חֲתוּכִין. שׁוֹר מִשְׁפֵּט בְּטוֹר מִסְכּוֹ, תִּרְדִּין בְּחֶרֶדֶל. רַבִּי
יוֹנָתָן נֶשֶׁר שְׁעָרִיהָ אֲזַל לְהִדָּה מִגְדָּלָה דְּצַבְעָיָה מִיִּתְאַסְיָא, הָוָה תִּמְנָן חַד
סָפֵר, אָמַר, בְּשִׁבִיל שְׁעָרָדָּ בְּאֲתָה לְכָאן לְרַפְאָתוֹ, אָמַר לִיה שִׁיטְפוּ מֵאֲלָל,
וְהָא סְבִית שְׂיִשׁ בְּהָ סַעַל לְרַפְאָתוֹ, וְאַנִּי הֶעֱתַקְתִּי לְכָאן לְהַחִישׁ מַחִיָּה, קָם
וְרַבַּע לִיה עַל רִגְלָיו, אָמַר לִיה כָּאן בְּרִישׁ מִישְׁתַּעֵי קַמִּיהָ דְּרַב בְּאוּרְתָא.

ב דְּבַר אַחַר, כָּל הַדְּבָרִים יִגְעִים, דְּבָרֵי אֶמְנוּת מִיִּגְעִין. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּשֵׁם
רַבִּי חֲנִינְיָא בְּרִיה דְּרַבִּי אֲבָהוּ הָוָה אָמַר הַדִּין עוֹבְדָא הָוָה בְּאִתְתָּא שְׁהוּלִיכָה
אֶת בְּנָה אֶצְל הַנְּחִתוֹם בְּקִיסְרִין, אָמְרָה לִיה אֵלִיף יִת בְּנֵי אֶמְנוּת, אָמַר לָהּ
יֵשֵׁב אֶצְלִי חֲמֵשׁ שָׁנִים וְאַנִּי מְלַמְדוּ חֲמֵשׁ מְאוֹת מִיִּנֵּן בְּחֻטָּה, יֵשֵׁב אֶצְלוֹ
חֲמֵשׁ שָׁנִים וְלַמְדוּ חֲמֵשׁ מְאוֹת מִיִּנֵּן בְּחֻטָּה. וְאַמַּר לָהּ יֵשֵׁב אֶצְלִי חֲמֵשׁ
שָׁנִים אַחֲרוֹת וְאַנִּי מְלַמְדוּ אֶלְף מִיִּנֵּן בְּחֻטָּה. וְכַמָּה מִיִּנֵּן אִית בְּחֻטָּה, רַבְּנָן
אָמְרֵי בְּחֻטֵי מְנִית חֲטִין דְּמִנְנָן. רַבִּי אֲחָא אָמַר חֲמֵשׁ מְאוֹת מִיִּנֵּן בְּחֻטָּה
מִנְּנָן מְנִית. רַבִּי חֲנִינְיָא וְרַבִּי יוֹנָתָן תִּרְוִיָּהוּן יִתְבוּן וְחֲשָׁבוּן וְקוּמוּן עַל שְׁתִּין.
וְעוֹד רַבִּי אֶלְעָזָר בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסִי אָמַר עוֹבְדָא הָוָה בְּהִדָּא אִיתְתָּא בְּקִיסְרִין
שְׁהוּלִיכָה אֶת בְּנָה אֶצְל חַד פְּרָכוּנִים, אָמְרָה לִיה לְמַד אֶת בְּנֵי אֶמְנוּת, אָמַר
לָהּ יֵשֵׁב אֶצְלִי אַרְבַּע שָׁנִים וְאַנִּי מְלַמְדוּ מְאָה מִיִּנֵּן בְּבִיצָה, וְיֵשֵׁב אֶצְלוֹ
אַרְבַּע שָׁנִים וְלַמְדוּ מְאָה מִיִּנֵּן בְּבִיצָה, אָמַר לָהּ יֵשֵׁב עַמִּי אַרְבַּע שָׁנִים
אַחֲרוֹת וְאַנִּי מְלַמְדוּ מְאָה מִיִּנֵּן אַחֲרִים בְּבִיצָה, שְׁמַע רַבִּי וְאַמַּר לֹא רְאִינוּ
טוֹבָה מִיִּמִּינוּ.

ג דְּבַר אַחַר, כָּל הַדְּבָרִים יִגְעִים, דְּבָרֵי מִיִּנוּת מִיִּגְעִין אֶת הָאָדָם, מַעֲשֵׂה
בְּרַבִּי אֶלְעָזָר שְׁנַתְּפִס לְשׁוּם מִיִּנוּת, נְטָלוּ אוֹתוֹ הַגְּמוּן וְהִעֲלוּ עַל הַבֵּימָה
לְדוֹן אוֹתוֹ, אָמַר לוֹ, רַבִּי, אָדָם גְּדוֹל כְּמוֹתָדָּ יַעֲסֹק בְּדְבָרִים בְּטָלִים הִלְלוּ.
אָמַר לוֹ, נְאֻמָּן עַלִי הַדִּין. וְהוּא סָבַר שְׁבִשְׁבִילוֹ אָמַר, וְהוּא לֹא אָמַר אֶלָּא
לְשׁוּם שְׂמִים. אָמַר לוֹ מֵאַחַר שְׁהָאֶמְנַתְנִי עֲלִידָּ, אֵף אֲנִי הִיִּיתִי סְבוּר וְאוּמַר

אֶפְשֶׁר שִׁישִׁיבוֹת הִלְלוּ טוֹעוֹת הֵן בְּדַבְרִים בְּטִלִים הִלְלוּ דִּימוֹס פְּטוֹר אֶתְּהָ. אַחַר שֶׁנִּפְטַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מִן הַבִּימָה הָיָה מִצְטָעֵר עַל שֶׁנִּתְפַּס עַל דְּבָרֵי מִינּוֹת, נִכְנָסוּ תַלְמִידָיו אֶצְלוֹ לְנַחֲמוֹ וְלֹא קִבַּל, נִכְנָס רַבִּי עֲקִיבָא אֶצְלוֹ, אָמַר לִיה רַבִּי שָׁמָּא אֶחָד מִן הַמֵּינִין אָמַר לְפָנָיִךָ דְּבַר וְעָרַב לְפָנָיִךָ, אָמַר לוֹ הֵן, הַשָּׁמַיִם, הַזְכַּרְתָּנִי פַעַם אַחַת הֵייתִי עוֹלָה בְּאִיסְטֶרְטָא שֶׁל צְפוּרִי וּבָא אֵלַי אָדָם אֶחָד וַיַּעֲקֹב אִישׁ כָּפַר סְכַנְיָא שָׁמוּ וְאָמַר לִי דְבַר אֶחָד מְשׁוּם פְּלוּנִי וְהִנָּאֲנִי הַדְּבָר, וְאוֹתוֹ הַדְּבָר הָיָה, כְּתוּב בְּתוֹרַתְכֶם (דְּבָרִים כג, ט): לֹא תִבֵּא אֶתְּנֶן זוֹנָה וּמַחִיר כָּלֵב, מָה הֵן, אָמַרְתִּי לוֹ אֶסוּרִין, אָמַר לִי לְקַרְבֵּן אֶסוּרִים לְאֶבְדֵן מִתֵּר. אָמַרְתִּי לוֹ וְאִם כֵּן מָה יַעֲשֶׂה בְּהֶם, אָמַר לִי יַעֲשֶׂה בְּהֵן בְּתֵי מְרַחְצָאוֹת וּבְתֵי כִסָּאוֹת, אָמַרְתִּי לוֹ יִפֶּה אֶמְרַתְּ, וְנִתְעַלְמָה מִמֶּנִּי הַלֵּכָה לַשָּׁעָה. כִּיּוֹן שָׁרָאָה שְׁהוֹדִיתִי לְדַבְרֵי אָמַר לִי: כִּדְ אָמַר פְּלוּנִי, מִצּוּאָה בָּאוּ וּלְצוּאָה יֵצְאוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (מִיכָה א, ז): כִּי מֵאֶתְּנֶן זוֹנָה קִבְּצָה וְעַד אֶתְּנֶן זוֹנָה יִשׁוּבוּ, יַעֲשׂוּ פְרָסוֹן לְרַבִּים, וְהִנָּאֲנִי, וְעַל אוֹתוֹ הַדְּבָר נִתְפַּשְׁתִּי לְשֵׁם מִינּוֹת, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שְׁעִבְרַתִּי עַל מָה שֶׁכְּתוּב בְּתוֹרָה (מְשַׁלֵּי ה, ח): הִרְחַק מֵעֲלִיָּה דְרָכְךָ וְאֵל תִּקְרַב אֶל פֶּתַח בֵּיתֶהָ. הִרְחַק מֵעֲלִיָּה דְרָכְךָ, זֶה הַמִּינּוֹת. וְאֵל תִּקְרַב אֶל פֶּתַח בֵּיתֶהָ, זֶה זְנוּת. לָמָּה (מְשַׁלֵּי ז, כו): כִּי רַבִּים חִלְלִים הִפִּילָה וַעֲצָמִים כָּל הִרְגִיָּה. עַד כַּמָּה, אָמַר רַבִּי חֲסִדָּא עַד אַרְבַּע אַמּוֹת. מִכָּאן הָיָה מִת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן דָּמָא בֶּן אַחוּתוֹ שֶׁל רַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל, שֶׁנִּשְׁכַּח נַחֲשׁ וּבָא יַעֲקֹב אִישׁ כָּפַר סְכַנְיָא לְרַפְּאוֹתוֹ בְּשׁוּם פְּלוּנִי וְלֹא הִנִּיחוּ רַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל, אָמַר אֵין אֶתְּהָ רִשְׁאֵי בֶן דָּמָא. אָמַר לוֹ הִנֵּחַ לִי וְאֲנִי אֲבִיא לָךְ רֵאָיָה מִן הַתּוֹרָה שֶׁהוּא מִתֵּר, וְלֹא הִסְפִּיק לְהַבִּיא לוֹ רֵאָיָה עַד שְׁמַת, וְשָׁמַח רַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל וְאָמַר אֲשֶׁרִיד בֶּן דָּמָא שֶׁיִּצְתָה נִשְׁמַתָּד בְּטַהֲרָה וְלֹא פְרָצְתָּ גְדָרְךָ שֶׁל חֲכָמִים, שֶׁכָּל מִי שֶׁפּוֹרֵץ גְדָרְךָ שֶׁל חֲכָמִים סוֹף שֶׁהִפְרַעְנִיּוֹת בָּאוֹת עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (סְהַלֵּת ג, ח): וּפְרָץ גְדָר יִשְׁכְּנוּ נַחֲשׁ. וְלֹא נִשׁוּדָּה הָיָה, אֶלָּא שְׁלֹא יִשְׁכְּנוּ נַחֲשׁ לְעֵתִיד לְבוֹא. וּמָה הָיָה לִיה בֵּיהָ, (וַיִּקְרָא יח, ה): אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶתֶם הָאָדָם וְחֵי בְּהֶם, וְלֹא שְׁיָמוֹת בְּהֶם.

ד מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת שֶׁבָּאת אֶצְל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְהַתְּגַיֵּר, אָמְרָה לוֹ רַבִּי קַרְבָּנִי, אָמַר לָהּ פְּרֻטִי אֶת מַעֲשִׂיךָ, אָמְרָה בְּנֵי הַקָּטָן מִבְּנֵי הַגְּדוֹל, נִזְף בָּהּ. הַלֵּכָה אֶצְל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְקִבְּלָהּ. אָמְרוּ לוֹ תַלְמִידָיו רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְרַחֵק וְאֶתְּהָ מְקַרֵּב, אָמַר לָהֶם כִּיּוֹן שֶׁנִּתְנָה דַּעְתָּה לְהַתְּגַיֵּר אֵינָה חָיָה לְעוֹלָם, דְּכַתִּיב (מְשַׁלֵּי ב, ט): כָּל בְּאִיָּה לֹא יִשׁוּבוּן, וְאִם שָׁבוּ לֹא יִשְׁגּוּ אֶרְחוֹת חַיִּים. חִנְיָא בֶּן אַחֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אֶזְל לְהַדָּה כָּפַר נַחוּם, וַעֲבָדוֹן לִיה מִינְאֵי מַלְּאָה וְעָלוֹן יִתִּיב רְכִיב חֲמָרָא בְּשַׁבְּתָא, אֶזְל לְגַבִּיָּה יְהוֹשֻׁעַ חֲבִיבִיָּה וַיְהִיב עָלוּי מִשַּׁח וְאִיתְּסִי. אָמַר לִיה כִּיּוֹן דְּאִיתְּעַר בְּךָ חֲמָרָא דְּהָהוּא רִשְׁיַעָא לִית אֶתְּ יָכִיל שְׁרִי בְּאַרְעָא דִּישְׂרָאֵל, נַחַת לִיה מִן תַּמָּן לְבָבֵל וּדְמָדָּ תַּמָּן בְּשַׁלְמִיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן עֵרַק חַד מִן תַּלְמִידָיו לְגַבִּיָּהוֹן, אֶזְל וְאִשְׁכַּחִיהָ עֵבֵד בֶּן אֶפְטוֹנִיּוֹת, שֶׁלְּחוֹן מִינְיָא בְּתַרִּיָּה כִּדְ אָמְרִין לִיה, וְלֹא כִּדְ כְּתִיב (מְשַׁלֵּי א, יד): גּוֹרְלָךְ תַּפִּיל בְּתוֹכְנוּ כִּיס אֶחָד יְהִיָּה לְכַלְנוּ, וְהָיָה פֶּרַח וְאֵינּוֹן פְּרָחִין בְּתַרִּיָּה. אָמְרִין לִיה רַבִּי אִיתָא גְמוֹל חֲסִדָּא לְהַדָּא כְּלֵתָא, הִלְךְ וּמִצְאָן עֶסוּקִים בְּרִיבָה אַחַת, אָמַר לוֹן כֵּן אֶרְחִיָּהוֹן דִּיהוֹדָאֵי עֲבָדִין, אָמְרִין לִיה וְלֹא כֵן כְּתִיב בְּתוֹרָה: גּוֹרְלָךְ תַּפִּיל בְּתוֹכְנוּ כִּיס וְגו', וְהָיָה פֶּרַח וְאֵינּוֹן פְּרָחִין בְּתַרִּיָּה עַד דְּמָטָא

לתרע וטרד באפיהון, אמרון רבי יונתן אזיל גלוג לאמך דלא הפכת ולא איסתפלת בן, דאלו הפכת ואיסתפלת בן יותר מן מה דהוינן פרחין בתרד הוית פריח בתרן. רבי יהודה בן נקוסה היו המינין מתעסקין עמו, היו שואלים אותו ומשיב שואלין אותו ומשיב, אמר לון על מגן אתון מגיבין, אתון נעביד בינינן דכל בר נש דנצח חברה יהא פצע מוחיה דחברה בקורנס, והוא נצח לון ופצע מוחיהון עד דאיתמלאון פיצעין פיצעין, וכיון דאתא אמרין ליה תלמידוי רבי סיעוד מן השמים ונצחת, אמר לון ועל מגן, לכו והתפללו על אותו האיש ועל אותה החמת שהיתה מלאה אבנים טובות ומרגליות, אבל עכשו מלאה פחמין.

ה דבר אחר, כל הדברים יגעים, אפלו דברי תורה מיגעין את האדם, בתחלה אדם נכנס ללמד תורה והן מטהרין לו את הטמא ומטמאין את הטהור, והוא אינו יודע שכל מה שהן מתישין בהן כחו סוף שהוא מוציא קלות ונמורות, וגזרות שוות, וטמאה וטהרה, ואסור והתר.

ו לא תשבע עין וגוי, אמר רבי שמואל בר נחמן כל טובות וברכות ונחמות שראו הנביאים בעולם הזה, לא לחנם ראו, אלא על ידי שהיו הגין ועושין מצוות וצדקות. ואם תאמר שראו, כבר נאמר [\(ישעיה סד, ג\)](#): עין לא ראתה אלהים זולתך וגוי. ואם תאמר שלא ראו, כבר ראו מקצת, שנאמר [\(עמוס ג, ד\)](#): כי לא יעשה ה' אלהים דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים, כיצד ראו, רבי ברכיה אמר כמבין סדקו של פתח. רבי לוי אמר, ראו, ומתן שכרן לא ראו.

אמר רבי שמעון בן חלפתא כל טובות וברכות ונחמות שראו הנביאים בעולם הזה, לבעלי תשובה ראו, אבל מי שלא טעם חטא מימיו עין לא ראתה וגוי.

א **(ט)** מה שהיה הוא שיהיה, רבנן אמרי לעתיד לבוא הדורות מתכנסין לפני הקדוש ברוך הוא ואומרים לפניו רבונו של עולם מי יאמר לפניך שירה תחלה, ואומר להם לשעבר לא אמרו שירה לפני אלא דורו של משה, ועכשיו לא יאמר שירה לפני אלא הוא, מאי טעמא, שנאמר [\(ישעיה מב, ט\)](#): שירו לה' שיר חדש תהלתו מקצה הארץ יורדי הים ומלאו וגוי, מעשה ושלחה מלכות אצל רבותינו ואמרה להם שלחו לנו קסלופנוס אחד משלכם, אמרו כמה קסלופנוס יש להם והם מבקשין ממנו קסלופנוס אחד. כמה מקוות פנסין יש להם, כמה אבנים טובות ומרגליות יש להם, כמדמין אנו שאין מבקשין ממנו אלא מאיר פנים בהלכה, שלחו להם את רבי מאיר, והיו שואלין אותו והוא משיב, שואלין אותו והוא משיב, ובסוף שאלו אותו כמה נקרא שמו חזיר, אמר להם שהוא עתיד להחזיר את המלכות לבעליה. ועוד ישב רבי מאיר ודרש עתיד זאב להיות גוזז מילתו, והכלב גלבטינון, אמרו לו דייך רבי מאיר, ואין כל חדש תחת השמש. רבנן אמרין לעתיד לבוא הקדוש ברוך הוא מוציא פרוז ומכריז

ואומר כל מי שלא אכל בשר חזיר מימיו יבוא ויטל שכרו, והרבה מאמות העולם שלא אכלו בשר חזיר מימיהם והם באים לטל שכרו, באותה שעה הקדוש ברוך הוא אומר נשתכרו אלו שני עולמות, לא דין שאכלו עולמן אלא הם מבקשין לאכל עולמן של בני עו, באותה שעה הקדוש ברוך הוא מוציא פרוז פעם שניה ומכריז ואומר כל מי שלא אכל בשר נבלות וטרפות, שקצים ורמשים, אם לא אכל משלו אכל משל חברו, הוי למה נקרא שמו חזיר שעתיד להחזיר הגדלה והמלכות לבעליה. עורות תחשים מה הו, רבי יהודה אומר אלטינון. רבי נחמיה אומר גלטינון. רבי יוחנן אומר מין חיה גדולה הראה הקדוש ברוך הוא למשה ועשה הימנה צרף המשכן ונגזה. רבי אבין אמר קרש היה שמה. תני רבי הושעיה קרו אחת היתה לו במצחו, שנאמר [\(תהלים סט, לב\)](#): ותיטב לה' משור פר מקרו מפריס וגו', מקרו תרתי שמע מנה.

אמר רבי חנינא בר יצחק מקרו כתיב. רבי ברכיה אמר בשם רבי יצחק, בגואל ראשון קד גואל אחרון, מה גואל ראשון נאמר [\(שמות ד, ט\)](#): ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכבם על החמר, קד גואל אחרון, שנאמר [\(זכריה ט, ט\)](#): עני ורכב על (ה) חמור. מה גואל הראשון הוריד את הפן, שנאמר [\(שמות טו, ד\)](#): הנני ממטיר לכם לחם מן השמים, אף גואל אחרון יוריד את הפן, שנאמר [\(תהלים עב, טו\)](#): יהי פסת בר בארץ. מה גואל ראשון העלה את הבאר, אף גואל אחרון יעלה את המים, שנאמר [\(יואל ד, יח\)](#): ומעין מבית ה' יצא והשקה את נחל השטים.

א (י) יש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא, כתיב [\(דברים ט, ט\)](#): ויתן ה' אלי את שני לוחות האבנים כתבים באצבע אלהים ועליהם ככל הדברים, אמר רבי יהושע בן לוי, עליהם, ועליהם, כל, ככל, דברים, הדברים, המצוה, כל המצוה, ללמדך שמקרא ומשנה הלכות תוספתות והגדות ומה שתלמיד ותיק עתיד להורות, כבר היה ונתן הלכה למשה מסיני, מנין, ממה שכתוב יש דבר שיאמר ראה זה דבר חדש הוא, והרי חברו מוכיח עליו כבר היה לעולם. רבי ברכיה בשם רבי חלב, לאחד שהיתה סלע צורה בכנפיו ונפלה ממנו, לתן גדולה ממנה אין המקום מחזיק, לתן קטנה ממנה אינה מתמלאה, לתן פיוצא בה המקום מתמלא. קד, שמעת תורה מפי תלמיד חכם יהי בעיניך פאלו שמעוה אונקד מהר סיני, הוא שהנביא מקנתרן ואומר להם [\(ישעיה מח, טו\)](#): קרבו אלי שמעו זאת לא מראש בסתר דברתי מעת היותה שם אני, אמרי ליה למה לא אמרת לך, אמר להם שלא נבראו בי קינים, ועכשיו שנבראו בי קינים [\(ישעיה מח, טו\)](#): ועתה ה' אלהים שלחני ורוחו.

א (יא) אין זכרון לראשנים, אמר רבי אחא: אין זכרון לראשנים, זה דור המבול. וגם לאחרנים, אלו הסדומיים. ועל מי נאמר: עם שיהיו לאחרנה, אלו ישראל, שנאמר [\(במדבר ב, לא\)](#): לאחרנה יסעו לדגליהם. רבי יודן בשם רבי שמעון בן שקפא אמר: אין זכרון לראשנים, אלו המצריים. וגם לאחרנים, אלו העמלקים. ועל מי נאמר למחות את זכר עמלק, לישראל,

שְׁנֵאמַר (דברים כה, ט): תִּמְחָה אֶת זְכַר עַמְלֶק. כִּמָּה נִסִּים נַעֲשׂוּ לְיִשְׂרָאֵל מִשִּׁינְאוֹ מִמִּצְרַיִם וְעַד שֶׁלֹּא יֵצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, עֲלֵיהֶם הוּא אוֹמֵר: אֵין זְכוּרֹן לְרַאשֵׁנִים וְגַם לְאַחֲרֵנִים שִׁיְהִיו, וְלָמִי אֲנִי נוֹתֵן זְכוּרֹן לְנִסִּים שֶׁל עוֹלָם הַבָּא, דְּכֹתִיב (ירמיה כג, ז): וְלֹא יֹאמְרוּ עוֹד חַי ה' אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, אֶלָּא כִּי אִם חַי ה' אֲשֶׁר הֶעֱלָה וְאֲשֶׁר הֵבִיא אֶת זָרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל וְגוֹי מִכָּל הָאָרְצוֹת וְגוֹי, כִּמָּה נִבְיָאִים עֲמָדוֹ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל וְלֹא נִתְפָּרְשׁוּ שְׁמוֹתָן, אֲבָל לְעֵתִיד לְבוֹא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בָּא וּמְבִיאֵן עִמּוֹ, הֵינּוּ דְכֹתִיב (זכריה יד, ה): וּבָא ה' אֱלֹהֵי כָּל קְדוּשִׁים עִמָּךְ.

אָמַר רַבִּי זִירָא כִּמָּה חֲסִידִים וּבְנֵי תוֹרָה הָיוּ רְאוּיִין לְמִנּוֹת, כְּגוֹן יְהוּדָה בַּר רַבִּי חִזְקִיָּה, עֲלֵיהֶם הוּא אוֹמֵר: וְגַם לְאַחֲרֵנִים, אֲבָל לְעֵתִיד לְבוֹא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עֲתִיד לְהַמְנוֹת לוֹ חֲבוּרָה שֶׁל צְדִיקִים מְשֻׁלוֹ וּמוֹשִׁיבֹן אֲצִלוֹ בִּישִׁיבָה גְדוֹלָה, שְׁנֵאמַר (ישעיה כד, כג): וְחִפְרָה הִלְבְּנָה וּבוֹשָׁה הַחֲמָה וְגוֹי וְנָגַד זְקֵנָיו כְּבוֹד, וְנָגַד מְלֹאכְיוֹ, וְנָגַד גְּדוּדָיו, וְנָגַד כְּהֵנּוּ, לֹא נֹאמַר, אֶלָּא: וְנָגַד זְקֵנָיו כְּבוֹד, אָמַר רַבִּי אֲבִין בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי, עֲתִיד הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לִישֵׁב כְּבִגְרוֹן וְצְדִיקִים יוֹשְׁבִין לְפָנָיו, כְּהוּא דְכֹתִיב בִּיהוֹשֻׁפֵט, שְׁנֵאמַר (דברי הימים ב יח, ט): וּמִלֶּךְ יִשְׂרָאֵל וִיהוֹשֻׁפֵט מִלֶּךְ יְהוּדָה וְגוֹי יוֹשְׁבִין בְּגֵרָן וְגוֹי, וְכִי בְּגֵרָן הָיוּ יוֹשְׁבִין, אֶלָּא בְּדַתְנָן סְנֵהֲדָרִין עֲשׂוּיָה כְּחֻצֵי גֵרָן עֲגָלָה, כְּדִי שִׁיְהוּ רוֹאִין זֶה אֶת זֶה. וְאָמַר שְׁלֵמָה אֲנָא חֲמִיתִיָּה מִצְמָצִים בִּינֵיהֶם, הָדָא הוּא דְכֹתִיב (משלי לא, כג): נוֹדַע בְּשַׁעְרִים בַּעֲלָה בְּשַׁבְתּוֹ עִם זְקֵנֵי אֶרֶץ. רַבִּי בְּרַכְיָה וְרַבִּי חֲלָבוֹ וְעוֹלָא בִּירָאָה וְרַבִּי בִּיבִי וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִינָא אוֹמַר עֲתִיד הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת רֵאשׁ מְחוּלָה לְצְדִיקִים לְעֵתִיד לְבוֹא, שְׁנֵאמַר (תהלים מת, יד): שִׁיתוּ לְבַבְכֶם לְחִילָה, לְחוּלָה כְּתִיב, לְחוּלָה שֶׁהוּן חֲלִין לְפָנָיו כְּעֲלָמוֹת, וּמְרָאִין עֲלָיו בְּאַצְבַּע, וְאוֹמַר (תהלים מח, יד): כִּי זֶה אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ עוֹלָם וְעַד הוּא יְנַהַגְנוּ עַל מוֹת, עֲלָמוֹת, בְּזָרִיזוֹת. עֲלָמוֹת כְּאֵילִין עוֹלָמְתָא, הֵיךְ מָה דָּאֵת אָמַר (תהלים סח, כו): עֲלָמוֹת תּוֹפְפוֹת, עֲלָמוֹת, תִּרְגָּם עֲקִילָס: עֲנֵתָה נִסִּיעַ. עֲלָמוֹת, בְּשִׁנֵּי עוֹלָמוֹת, יְנַהַגְנוּ בְּעוֹלָם הַזֶּה וַיְנַהַגְנוּ בְּעוֹלָם הַבָּא.

א (יב) אֲנִי קֹהֶלֶת הֵייתִי מְלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלַיִם, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, זֶה הָיָה רְאוּי לְהַכְתֵּב וְלִהְיוֹת תַּחֲלַת הַסֵּפֶר, וְלָמָּה נִכְתָּב כְּאֵן, אֶלָּא שְׂאִין מְקַדָּם וּמְאַחַר בְּתוֹרָה. וְדְכֹוֹתִיָּה תְּנִי רַבִּי יִשְׁמַעְיָל (שמות טו, ט): אָמַר אוֹיֵב אֶרְדָּף אֲשִׁיג, זֶה הָיָה רְאוּי לְהִיוֹת תַּחֲלַת הַשִּׁירָה, וְלָמָּה נִכְתָּב כְּאֵן, אֶלָּא שְׂאִין מְקַדָּם וּמְאַחַר בְּתוֹרָה. וְדְכֹוֹתִיָּה (ויקרא ט, א): וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁמִינִי, זֶה הָיָה רְאוּי לְהִיוֹת תַּחֲלַת הַסֵּפֶר, וְלָמָּה נִכְתָּב כְּאֵן אֶלָּא שְׂאִין מְקַדָּם וּמְאַחַר בְּתוֹרָה. וְדְכֹוֹתִיָּה (דברים כט, ט): אַתֶּם נֹצְבִים הַיּוֹם, זֶה הָיָה רְאוּי לְהִיוֹת תַּחֲלַת הַסֵּפֶר, אֶלָּא שְׂאִין מְקַדָּם וּמְאַחַר בְּתוֹרָה. וְדְכֹוֹתִיָּה (יהושע ג, ז): וַיֹּאמֶר ה' אֵל יְהוֹשֻׁעַ הַיּוֹם הַזֶּה אֶחָל גְּדֹלְךָ, זֶה הָיָה רְאוּי לְהַכְתֵּב תַּחֲלַת הַסֵּפֶר, אֶלָּא שְׂאִין מְקַדָּם וּמְאַחַר בְּתוֹרָה. וְדְכֹוֹתִיָּה (שופטים ה, ג): שְׁמַעוּ מְלָכִים הָאֲזִינוּ רִזְנִים, זֶה הָיָה רְאוּי לְהִיוֹת רֵאשׁ לְשִׁירָה אֶלָּא שְׂאִין מְקַדָּם וּמְאַחַר בְּתוֹרָה. וְדְכֹוֹתִיָּה (ישעיה נ, א): בְּשַׁנַּת מוֹת הַמֶּלֶךְ עֲזִיָּהוּ, זֶה הָיָה רְאוּי לְהִיוֹת תַּחֲלַת הַסֵּפֶר, אֶלָּא שְׂאִין מְקַדָּם וּמְאַחַר בְּתוֹרָה.

וְדַכּוֹתֶיהָ (ירמיה ב, ב) : הֲלֹךְ וְקִרְאתָ בְּאָזְנֵי יְרוּשָׁלַיִם, זֶה הִיָּה רְאוּי לְהִיּוֹת תַּחֲלַת הַסֵּפֶר, אֲלָא שְׂאִין מְקַדָּם וּמֵאַחֵר בְּתוֹרָה. וְדַכּוֹתֶיהָ (יחזקאל י, ב) : וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן אָדָם חוּד חִידָה, זֶה הִיָּה רְאוּי לְהִיּוֹת תַּחֲלַת הַסֵּפֶר, אֲלָא שְׂאִין מְקַדָּם וּמֵאַחֵר בְּתוֹרָה. וְדַכּוֹתֶיהָ (תהלים עג, כב) : וְאֲנִי בַעַר וְלֹא אֲדַע בְּהִמּוֹת וּגּוֹ', זֶה הִיָּה רְאוּי לְהִיּוֹת תַּחֲלַת הַסֵּפֶר, אֲלָא שְׂאִין מְקַדָּם וּמֵאַחֵר בְּתוֹרָה. וְדַכּוֹתֶיהָ : אֲנִי קִהַלְתִּי הֵייתִי מְלֻךְ עַל יִשְׂרָאֵל, זֶה הִיָּה רְאוּי לְהִיּוֹת תַּחֲלַת הַסֵּפֶר, אֲלָא שְׂאִין מְקַדָּם וּמֵאַחֵר בְּתוֹרָה. אֲנִי קִהַלְתִּי הֵייתִי מְלֻךְ עַל יִשְׂרָאֵל, הוֹינָא כְּדוֹ לִית אֲנָא מִיַּדִּי. רַבִּי חֲנִינָא בְּרַי יֶצְחָק אָמַר כְּדוֹ הוֹינָא חֲנִינָא, וְכְדוֹ לִית אֲנָא שְׂוִי מִיַּדִּי. שְׁלֶשָׁה עוֹלָמוֹת רָאָה בְּיָמָיו וּבְחַיָּיו, רַבִּי יוֹדֵן וְרַבִּי אוֹנֵיָה, רַבִּי יוֹדֵן אָמַר מְלֻךְ וְהַדְּיוּט וּמְלֻךְ, חָכָם טַפֵּשׁ וְחָכָם, עֶשֶׂיר עֲנִי וְעֶשֶׂיר. מֵאֵי טַעְמָא (קהלת ז, טו) : אֶת הַכֹּל רְאִיתִי בְּיָמֵי הַבְּלִי, לִית בְּרַי נֶשׁ מִתְנַיְהוּ אֲנוּקִי דִּידֵיהָ אֲלָא בְּשַׁעַת רוּוּחֵיהָ, כְּשִׁיחֹזֵר לְעוֹתֵרֵיהָ. וְרַבִּי אוֹנֵיָה אָמַר הַדְּיוּט מְלֻךְ וְהַדְּיוּט, טַפֵּשׁ וְחָכָם וְטַפֵּשׁ, עֲנִי עֶשֶׂיר וְעֲנִי. וּמָה טַעַם אֲנִי קִהַלְתִּי הֵייתִי מְלֻךְ עַל יִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלַיִם.

א (יג) וְנִתְתִּי אֶת לְבִי לְדָרוֹשׁ וְלְתוֹר בְּחֻכְמָה. מֵהוּ וְלְתוֹר בְּחֻכְמָה, תוֹר לְחֻכְמָה, לַעֲשׂוֹת תֹּאֵר לְחֻכְמָה, הַאיֵךְ מָה דְאֵת אָמַר (במדבר יג, ב) : שְׁלַח לָךְ אַנְשִׁים וַיִּתְרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן, מֵאֵן דְּקָרָא טְבָאוֹת יְתִיב לְגַבִּיָּה, דִּתְנִי טְבָאוֹת יְתִיב לְגַבִּיָּה.

דְּבַר אַחֵר, לְדָרוֹשׁ וְלְתוֹר, לְתוֹר וּלְהוֹתִיר. הַדִּין פּוֹיִטְנָא כְּדוֹ הָוָה עֲבִיד אֲלִפְבִּיתִין, זְמַנִּין חֲשַׁל לָהּ וְזְמַנִּין מְחַסֵּר לָהּ, אֲבָל שְׁלֵמָה כְּדוֹ הָוָה עֲבִיד אֲלִפְבִּיתִין הָוָה מוֹתֵר לָהּ חֲמֵשׁ אֲתוּוָא, הַדָּא הוּא דְכְּתִיב (מלכים א, יב) : וַיְהִי שִׁירוֹ חֲמִשָּׁה וְאַלְפִי, וַיְהִי שִׁירוֹ שֶׁל מֶשֶׁל חֲמִשָּׁה וְאַלְפִי. וְלֹא בְּדַבְרֵי תוֹרָה בְּלָבָד הִיָּה שְׁלֵמָה תִּיר, אֲלָא עַל כָּל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה תַּחַת הַשָּׁמַיִם, כְּגוֹן הַיֵּאָדָּה מִמְּתִיקִין אֶת הַחֲרָדֵל וּמִמְּתִיקִין אֶת הַתּוֹרְמוֹסִין, וְהַיֵּאָדָּה שׁוֹתִין אֶת הַחֲמִין, יִין וּמַיִם וּפְלִפְלִין בְּשִׁלִּישׁ. הוּא עֲנִין רַע נִתְּן אֱלֹהִים לְבַנֵּי הָאָדָם לַעֲנוֹת בּוֹ, רַבִּי בּוֹן אוֹמַר זוֹ שְׁפוּטוֹ שֶׁל מָמוֹן.

אָמַר רַבִּי יוֹדֵן בְּשֵׁם רַבִּי אֵיבּוֹ אֵין אָדָם יוֹצֵא מִן הָעוֹלָם וְחֲצִי תַּאֲוֹתוֹ בִּידוֹ, אֲלָא אֵן אִית לֵיה מָאָה בְּעֵי לְמַעְבַּד יְתַהוֹן תְּרִתִּין מְאוּוֹן, וְאֵן אִית לֵיה תְּרִתִּי מְאוּוֹן בְּעֵי לְמַעְבַּד יְתַהוֹן אַרְבַּעָה מָאָה. לַעֲנוֹת בּוֹ, רַבִּי פְּנַחֵס בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחֲנָן לְפִי שְׁהוּא בְּעֲנִין עֲבוּדַת כּוֹכָבִים, וְגִלּוּי עֲרִיּוֹת, וּשְׁפִיכוֹת דְּמַיִם, אֵין לָךְ קֶשֶׁה מִכָּלֵם אֲלָא גִזְל. רַבִּי יְהוּדָה בְּשֵׁם רַבִּי לּוֹי זָכָה אָדָם וְעֶשָׂה מִמְּמוֹנוֹ מְצוּהָ, הַתְּפִלָּל וְנַעֲנָה בּוֹ, הַיֵּאָדָּה מָה דְאֵת אָמַר (בראשית ל, לג) : וְעֲנֵתָהּ בִּי צְדָקְתִּי וּגּוֹ', אִם לָאוּ הוּא עוֹנָה בּוֹ וּמִקְטָרְגוֹ, הַיֵּאָדָּה מָה דְאֵת אָמַר (דברים יט, טו) : לַעֲנוֹת בּוֹ סָרָה, רַבִּי יוֹחֲנָן אָמַר זֶה שְׁפוּטוֹ שֶׁל גִּזְל, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּרַ אֲבָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחֲנָן מְשַׁל לְסָאָה מְלָאָה עוֹנוֹת מִי מְקָטָרְג בְּרֵאשׁ כָּלֵם זֶה גִזְל, דְּאָמַר רַבִּי יוֹדֵן בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחֲנָן (עמוס ט, א) : וּבְצַעַם בְּרֵאשׁ כָּלֵם כְּתִיב. רַבִּי יַעֲקֹב בְּרַ אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחֲנָן עֲשָׂרִים וְאַרְבַּעָה חֲטָאוֹת סִדֵּר יַחְזָקָאֵל וּמִכָּלֵם לֹא חֲתָם אֲלָא בְּגִזְל, הַדָּא הוּא דְכְּתִיב (יחזקאל כב, יג) : וְהִנֵּה הַכִּיתִי כְּפִי עַל בְּצַעַד אֲשֶׁר עֲשִׂית וּגּוֹ'. רַבִּי חוּנֵיָא פְּתַר קָרָא בְּנַבִּיאִים

ובכתובים, שאלו זכו ישראל לא היו קורין אלא חמשה חמשי תורה חמשה ספרים בלבד, וכלום נתנו להם נביאים וכתובים אלא שיהיו יגיעים בהן ובתורה ועושיין מצוות וצדקות כדי לקבל עליהם שכר טוב. רבנו אמרין אף על פי כן לענות בו מקבלים עליהם שכר כחמשה ספרי תורה. רבי אבהו אמר זה שפוטה של תורה, שאדם למד תורה ושוכחה. רבנו דתמן בשם רבי יצחק דהכא ורבי טוביה בשם רבי יצחק, לטובתו אדם למד תורה ושוכח, שאלו היה אדם למד תורה ולא שוכחה, היה מתעסק בתורה שתים שלש שנים וחוזר ומתעסק במלאכתו, ולא היה משגיח בה לעולם כל ימיו, אלא מתוך שאדם למד תורה ושוכחה, אינו מזיז ואינו מזיע את עצמו מדברי תורה. ורבנו אמרי זה שפוטה של גזל, תדע שהוא כן, שהרי דורות הראשונים על ידי שהיו עסוקין ושטופין בגזל, היאך מה דאית אמר [\(איוב כד, ב\)](#): גבלות ישיגו עדר גזלו וירעו, ראה כי נמחו במים מן העולם, אבל שבט ראובן וגד שהרחיקו עצמן מן הגזל, לפיכך נתן להם הקדוש ברוך הוא נחלתם במקום שאין בו גזל, שנאמר [\(במדבר לב, א\)](#): והנה המקום מקום מקנה וגוי. וכן ממהיר ששה עשר מיל על ששה עשר מיל.

א (יד) ראיתי את כל המעשים שנעשו וגוי. אמר רבי אבא בר כהנא לזון שהיה יושב בפרשת דרכים והיו לפניו שני שבילין אחד תחלתו מישור וסופו קוצים וארזים וקנים, ואחד תחלתו קנים וארזים וקוצים וסופו מישור, והיה מזהיר לעוברין ולשבים ואומר זו תחלתו מישור וסופו ארזים וקוצים וקנים, וזה תחלתו קוצים וארזים וקנים וסופו מישור, אין הבריות צריכין להחזיק לו טובה שהוא מזהירן לטובתן שלא ליגען, כך אין הבריות צריכין להחזיק טובה לשלמה שהוא יושב על שערי החכמה ומזהירן לישראל, שבתני וראה תחת השמש, ראיתי את כל המעשים שנעשו תחת השמש וגוי חוץ מתשובה ומעשים טובים. ורבנו אמרי, לאיסטרולוגוס שהיה יושב על פתח הלמן, והיה מזהיר לכל העוברים והשבים ואומר להם פרגמטיא פלונית יוצאה במקום פלוני ופרגמטיא פלונית יוצאה במקום פלוני, אין הבריות צריכין להחזיק לו טובה, כך לשלמה שאמר: ראיתי את כל המעשים וגוי, חוץ מתשובה ומעשים טובים.

א (טו) מעות לא יוכל לתקן, בעולם הזה מי שהוא מעות יכול להתקן, ומי שהוא בחסרון יכול להמנות, אבל לעתיד לבוא מי שהוא מעות אינו יכול להתקן, ומי שהוא בחסרון אינו יכול להמנות. יש מן הרשעים שהיו חברים זה לזה בעולם, אחד מהם הקדים ועשה תשובה בחייו קדם מיתתו, ואחד לא עשה תשובה קדם מיתתו, זכה זה שעשה בחייו ועמד בצד חבורה של צדיקים, וזה עומד בצד חבורה של רשעים והוא רואה את חברו ואומר שמא משוא פנים יש בעולם הזה, אוי לאותו האיש, הוא וזה היינו בעולם יחד, שהיינו כאחד וגנבנו כאחד וגזלנו כאחד ועשינו כל מעשים רעים שבעולם כאחד, מפני מה זה בצד חבורה של צדיקים ואותו האיש בצד חבורה של רשעים, ואומר לו שוטה שבעולם, מניל היית לאחר מיתתך ימים וששעה ולארון לא הכניסוך ובחבלים גררוך לקבר [\(ישעיה יד\)](#).

א: תחתיף יצע רמה ומכסיף תולעה, וראה חברך בנוולף ונשבע לשוב מדרך רשעתו ועשה תשובה כצדיק, וגרמה לו תשובתו לטל לכאן חיים וכבוד וחלק עם צדיקים, כל כך למה, שהיתה ספיקא בידך לשוב, ואלו שבתה היה טוב לך. והוא אומר להם הניחו לי ואלף ואעשה תשובה, ומשיבין אותו ואומרים לו אי שוטה שבעולם, אין אתה יודע שהעולם הזה דומה לשבת ועולם שבאת ממנו דומה לערב שבת, אם אין אדם מתקן מערב שבת מה יאכל בשבת. ואין אתה יודע שהעולם שבאת ממנו דומה ליבשה, והעולם הזה דומה לים, ואם אין אדם מתקן לו ביבשה מה יאכל בים. ואין אתה יודע שהעולם הזה דומה למדבר, ועולם שבאת ממנו דומה לשוב, אם אין אדם מתקן לו מן הישוב מה יאכל במדבר. מיד חורק שניו ואוכל את בשרו, שנאמר [\(קהלת ד, ה\)](#): הכסיל חבק את ידיו ואכל את בשרו. והוא אומר הניחו לי ואראה בכבוד חברי, והן אומרים שוטה שבעולם מצוין אנו מפי הגבורה שלא נעמדו צדיקים בתוך רשעים ולא רשעים בתוך צדיקים, ולא טהורים בצד טמאים ולא טמאים בצד טהורים, ועל מה אנו מצוין על השער הזה, שנאמר [\(תהלים קיח, ב\)](#): זה השער לה' צדיקים יבאו בו. מיד קורע את בגדיו ותולש את שערו, שנאמר [\(תהלים קיב, ט\)](#): רשע יראה וכעס.

ב דבר אחר, מענות לא יוכל לתקן. משנתענתו המים מששת ימי בראשית עוד לא נתקנו. וחסרון לא יוכל להמנות, משחסר הקדוש ברוך הוא שנת הלבנה משנת החמה אחד עשר יום, הרי כמה שנים וקצים וכמה עבורים ולא הגיעה שנת חמה ללבנה.

דבר אחר, מענות לא יוכל לתקן, משנתענתו דור המבול במעשיהם הרעים, שוב לא נתקנו. וחסרון, משחסר הקדוש ברוך הוא שנותיהם, שנאמר [\(בראשית ו, א\)](#): והיו ימיו מאה ועשרים שנה, עוד לא נמנו.

דבר אחר, מענות לא יוכל לתקן, אם [אין] אדם מענות עצמו מדברי תורה יכול לתקן את עצמו, וחסרון לא יוכל להמנות, אם אין אדם מחסיר עצמו מדברי תורה יכול לתקן, ומשאדם מחסר עצמו מדברי תורה, אינו יכול להמנות. כי הא דרבי יהודה ורבי אלעזר הוו תניין פחדא, ונסב ליה רבי יהודה אנתתיה וקדמיה רבי אלעזר שבעת ימים דמשתיתא, ועבר כמה שנים דימטי ביה ולא מטא ביה, הוי וחסרון לא יוכל להמנות. הגיע שעת קרית שמע ולא קרא בעונתה, עליו הכתוב אומר: מענות לא יוכל לתקן. הגיע שעת התפלה ולא התפלל בה, עליו נאמר: וחסרון לא יוכל להמנות. תניין רבי שמעון בן מנסיא אומר אי זהו מענות שאינו יכול לתקן, זה הבא על הערנה והוליד ממנה ממזר, תאמר בגזלן ובגנב, יכול הוא לתקן. רבי שמעון [ברבי יוסי] [בן יוחי] אומר אין קורין מענות אלא למי שהיה מתקן תפלה ונתענות, ואי זהו, זה תלמיד חכם הפורש מן התורה. רבי שמעון בן מנסיא אומר גנב אדם אפשר שיחזיר הגניבה, גזל, יחזיר את גזלו, ועל זה לא נאמר מענות לא יוכל לתקן, אבל הבא על אשת איש טרף חיו מן העולם

וגם אסרה על בעלה. רבי שמעון בן יוחאי אומר אין אומרין בקרו גמל זה שפא בעל מום הוא, בקרו את החזיר הזה שפא בעל מום הוא, ואת מי מבקרין את התמידין, ואיזה זה, זה תלמיד חכם שפרש מן התורה. יהודה בן לקיש בשם רבי שמעון בן גמליאל עליו הכתוב אומר (משלי כו, ח): כפפור נודדת מן קנה פן איש וגוי. וכך הוא אומר אלף דור עלו במחשבה להבראות, כמה נמחו מהם תשע מאות וארבעה ושבעים דורות, ומה טעם (תהלים קה, ח): דבר צנה לאלף דור, ואיזה זה, זו התורה. רבי לוי בשם רבי שמואל בר נחמן תשע מאות ושמונים, ומה טעם דבר צנה לאלף דור זו היא המילה. רבי יעקב בר אחא בשם רבי יוחנן, לעולם אל ימנע אדם עצמו לילך לבית המדרש, שהרי כמה פעמים נשאלה הלכה זו בלבנה בעריבת הירדן, עריבת הירדן למה היא טמאה, ולא עמד אדם ולא אמר בה דבר עד שדרשה רבי חנינא בן עקבא בעירו, עריבת הירדן למה היא טמאה, מפני שטוענין אותה ביבשה ומורידין אותה למים. אתיבון ליה והלא יורדי אשקלון שקעיה וכו', אמר רבי אלעזר בן יוסי שנייה היא שמקצתה משקעת בארץ. ועוד דבר אחר דרש, חריות של דקל שגדעו בין לשכיבה בין לאהלים צריכות הן קשור.

א (טז) דברתי אני עם לבי, הלב רואה, שנאמר: ולבי ראה הרבה. הלב שומע, שנאמר (מלכים א ג, ט): ונתת לעבדך לב שמע. הלב מדבר, שנאמר: דברתי אני עם לבי. הלב הולך, שנאמר (מלכים ב ה, כו): לא לבי הלך. הלב נופל, שנאמר (שמואל א יז, לב): אל יפל לב אדם עליו. הלב עומד, שנאמר (יחזקאל כב, יד): היעמד לבך. הלב שמח, שנאמר (תהלים טו, ט): לכן שמח לבי ויגל כבודי. הלב צועק, שנאמר (איכה ב, יח): צעק לבס אל ה'. הלב מתנחם, שנאמר (ישעיה מ, ב): דברו על לב ירושלים. הלב מצטער, שנאמר (דברים טו, ז): ולא ירע לבבך. הלב מתחזק, שנאמר (שמות ט, יב): ויחזק ה' את לב פרעה. הלב מתרפך, שנאמר (דברים כ, ג): אל ירף לבבכם. הלב מתעצב, שנאמר (בראשית ו, ו): ויתעצב אל לבו. הלב מתפחד, שנאמר (דברים כח, טז): מפחד לבבך. הלב משתבר, שנאמר (תהלים נא, יט): לב נשבר ונדכה. הלב מתגאה, שנאמר (דברים ח, יד): ורם לבבך. הלב מסרב, שנאמר (ירמיה ה, כג): ולעם הזה היה לב סורר ומורה. הלב מתבדה, שנאמר (מלכים א יב, לג): בחדש אשר בדא מלבו. הלב מהרהר, שנאמר (דברים כט, יח): כי בשררות לבי אלך. הלב מרחש, שנאמר (תהלים מה, ב): רחש לבי דבר טוב. הלב מחשב, שנאמר (משלי יט, כא): רבות מחשבות בלב איש. הלב מתאוה, שנאמר (תהלים כא, ג): תאות לבו נתת לו. הלב סוטה, שנאמר (משלי ז, כה): אל ישט אל דרכיה לבך. הלב זונה, שנאמר (במדבר טו, לט): ולא תתורו אחרי לבבכם וגוי. הלב נסעד, שנאמר (בראשית יח, ה): וסעדו לבכם. הלב נגנב, שנאמר (בראשית לא, כ): ויגנב יעקב את לב לבן. הלב נכנע, שנאמר (ויקרא כו, מא): או אז יכנע לבכם. הלב משתדל, שנאמר (בראשית לד, ג): וידבר על לב הנערה. הלב תועה, שנאמר (ישעיה כא, ד): תעה לבבי. הלב חרד, שנאמר (שמואל א ד, יג): כי היה לבו חרד. הלב נעור, שנאמר (שיר השירים ה, ב): אני ישנה ולבי ער. הלב אוהב, שנאמר (דברים ו, ה): ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך. הלב שונא, שנאמר (ויקרא יט, יז): לא תשנא את אחיך בלבבך. הלב מקנא, שנאמר (משלי כג, יז): אל יקנא

לְבַדּוֹ וְגוֹי. הַלֵּב נִחְקָר, שֶׁנֶּאֱמַר (יִרְמִיָּה יז, י): אֲנִי הִי חִקֵּר לֵב וְגוֹי. הַלֵּב נִקְרָע, שֶׁנֶּאֱמַר (יִזְכָּרְיָה יג, ג): וְקָרְעוּ לְבַבְכֶם וְאֵל בְּגָדֵיכֶם. הַלֵּב הוֹגֵה, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים מט, ד): וְהִגִּיתָ לְבִי תְבוּנוֹת. הַלֵּב הוּא כָּאֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (יִרְמִיָּה כ, ט): וְהִיָּה בְּלִבִּי כָּאֵשׁ. הַלֵּב הוּא כָּאֶבֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (יִזְכָּרְיָה לו, כו): וְהִסְרֹתִי אֶת לֵב הָאֶבֶן. הַלֵּב שֶׁב בְּתִשׁוּבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (מְלָכִים ב כג, כה): אֲשֶׁר שָׁב אֶל ה' בְּכָל לְבָבוֹ. הַלֵּב חָס, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים יט, ו): כִּי יַחַס לְבָבוֹ. הַלֵּב מֵת, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוּאֵל א כה, לו): וַיָּמָת לְבוֹ בְּקִרְבּוֹ. הַלֵּב נִמָּס, שֶׁנֶּאֱמַר (יְהוֹשֻׁעַ ז, ה): וַיִּמָּס לְבַב הָעָם. הַלֵּב מְקַבֵּל דְּבָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים ו, ו): וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּה הַיּוֹם עַל לְבַבְךָ. הַלֵּב מְקַבֵּל יְרָאָה, שֶׁנֶּאֱמַר (יִרְמִיָּה לב, מ): וְאֵת יְרָאֲתִי אֶתֶּן בְּלִבְכֶם. הַלֵּב מוֹדֵה, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים קיא, א): אֹדְדָה ה' בְּכָל לֵבָב. הַלֵּב חוֹמֵד, שֶׁנֶּאֱמַר (מְשָׁלִי ו, כה): אֵל תַּחֲמוֹד יִפְיָה בְּלִבְבְּךָ. הַלֵּב מֵתֻקְשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (מְשָׁלִי כח, יד): וּמְקֻשָּׁה לְבוֹ. הַלֵּב מְטִיב, שֶׁנֶּאֱמַר (שׁוֹפְטִים טז, כה): וַיְהִי כְּטוֹב לְבָס, הַלֵּב עוֹשֶׂה מְרָמָה, שֶׁנֶּאֱמַר (מְשָׁלִי יב, כ): מְרָמָה בְּלֵב חֲרָשֵׁי רָע. הַלֵּב מִתּוֹכּוֹ מְדַבֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוּאֵל א א, יג): וְחִנָּה הִיא מְדַבֶּרֶת עַל לְבָהּ. הַלֵּב אוֹהֵב שֶׁחֵד, שֶׁנֶּאֱמַר (יִרְמִיָּה כב, יז): כִּי אֵין עֵינַיִךְ וְלִבְךָ וְגוֹי. הַלֵּב כּוֹתֵב דְּבָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (מְשָׁלִי ג, ג): כְּתִבְסָם עַל לִוַח לְבָבְךָ. הַלֵּב חוֹרֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (מְשָׁלִי ו, יד): תִּהְיֶינָה בְּלִבּוֹ חֲרָשׁ רָע. הַלֵּב מְקַבֵּל מְצוּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (מְשָׁלִי ח, ח): חֲכָם לֵב יִקַּח מְצוּוֹת. הַלֵּב עוֹשֶׂה זְדוּן, שֶׁנֶּאֱמַר (עוֹבְדִיָּה א, ג): זְדוּן לְבָבְךָ הַשֵּׂיִאֵף. הַלֵּב עוֹשֶׂה סְדָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (מְשָׁלִי טז, א): לְאֲדָם מְעַרְכֵי לֵב. הַלֵּב מֵתְגַדֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרֵי הַיָּמִים ב כה, יט): וַיִּשְׂאֵף לְבָבְךָ. הָיוּ דְבָרַתִּי אֲנִי עִם לְבִי לֵאמֹר אֲנִי הִנֵּה הַגִּדְלֹתִי וְגוֹי.

א (יח) כִּי בָרַב חֲכָמָה רַב כְּעֵס, כָּל זְמַן שֶׁאֲדָם מְרַבֵּה בְּחֲכָמָה מְרַבֵּה בְּכַעַס, וְכָל זְמַן שֶׁהוּא מְרַבֵּה בְּדַעַת מְרַבֵּה בְּיִסּוּרִין. אָמַר שְׁלֹמֹה עַל יְדֵי שֶׁהֲרַבִּיתִּי בְּחֲכָמָה הֲרַבִּיתִּי בְּכַעַס, וְעַל יְדֵי שֶׁהֲרַבִּיתִּי בְּדַעַת הֲרַבִּיתִּי בְּיִסּוּרִין. רַב אָמַר תִּלְמִיד חֲכָם אֵין צָרִיךְ הִתְרַאֵה.

אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָן כְּכֹלִי פִּשְׁתָּן הַדִּקּוּן הַבָּאִים מִבֵּית שָׁאן, אִם נִתְפַּחְמוּ אֶחָד מֵהֶן בְּכֹמָה דְּמִין הוּא עָשׂוּי, כְּלִי פִּשְׁתָּן הַגָּסִין הַבָּאִין מֵאֲרַבֵּל אִם פִּחְמוּ אֶחָד מֵהֶן הֵן וּמָה דְּמִיָּהוּ, מְשַׁל לְמָה הַדְּבָר דּוֹמָה לְשִׁנַּיִם שֶׁנִּכְנָסוּ לְחִנוּת, אֶחָד אָכַל פֶּת קֶבֶר וְקִטְנִית, וְאֶחָד אָכַל פֶּת נִקְיָה וּבִשָּׂר שָׁמֹן וְשִׁתָּה יַיִן וְשֵׁן וּמִיָּנִי אֲגָרְטוֹן וְיִצָּא חוֹלָה, דִּין אָכַל מִלִּין קִלְלִין וְאִיתְנָזֵק, וְדִין אָכַל מִלִּין בּוֹרִין וְלֹא אִיתְנָזֵק. כְּדָ רְאִיתָ מִיָּמֶיךָ חֲמוֹר עוֹיֵת עָלָיו, גְּמַל עוֹיֵת עָלָיו, אֲלֹא אֵיכּוֹן הִיִּסּוּרִין מְצוּיִין בְּבִנְיָ הָאָדָם. תְּנִי רַבִּי יִשְׁמַעֵאל לְפִיִּם גְּמֵלָא שִׁיחְנָא. תְּנִי בְּשֵׁם רַבִּי מֵאִיר לְפִי שֶׁהִיָּתָה חֲכָמְתוֹ שֶׁל נַחֲשׁ יוֹתֵר, כְּדָ הִיָּתָה מִכְּתוֹ לְפִי חֲכָמְתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (בְּרַאשִׁית ג, א): וְהִנָּחַשׁ הָיָה עָרוֹם מִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה, לְפִיכָךְ הוּא אֲרוּר מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה. יֵשׁ שֶׁהֲרָבוּ חֲכָמָה לְטוֹבָתָן, וַיֵּשׁ שֶׁהֲרָבוּ חֲכָמָה לְרָעָתָן. שֶׁהֲרָבוּ לְטוֹבָתָן, מִשָּׂה וּשְׁלֹמָה. שֶׁהֲרָבוּ לְרָעָתָן, דּוֹאֵג וְאַחִיתָפֵל. יֵשׁ שֶׁהֲרָבוּ גְבוּרָתָן לְטוֹבָתָן, וַיֵּשׁ שֶׁהֲרָבוּ גְבוּרָתָן לְרָעָתָן, שֶׁהֲרָבוּ לְטוֹבָתָן, דָּוִד וַיהוּדָה. שֶׁהֲרָבוּ לְרָעָתָן, שְׁמִשׁוֹן וְגִלְיָת. יֵשׁ שֶׁהֲרָבוּ עֲשָׂר לְטוֹבָתָן, וַיֵּשׁ שֶׁהֲרָבוּ לְרָעָתָן, שֶׁהֲרָבוּ לְטוֹבָתָן, דָּוִד וּשְׁלֹמָה. וְשֶׁהֲרָבוּ לְרָעָתָן, קֶרַח וְהֶמֶן. יֵשׁ שֶׁהֲרָבוּ בְּנִים לְטוֹבָתָן, וַיֵּשׁ שֶׁהֲרָבוּ בְּנִים לְרָעָתָן, שֶׁהֲרָבוּ לְטוֹבָתָן, בְּנֵי יַעֲקֹב וְדָוִד. לְרָעָתָן, בְּנֵי אַחָב וְעָלִי, שֶׁנֶּאֱמַר

(שמואל א ב, יב) : וּבְנֵי עֲלִי בְנֵי בְלִיעֵל וּגּוֹי, בְּנֵי אַחָאָב שְׁלֹא קִבְּלוּ עָלֵיהֶם עַל שָׁמַיִם (שמואל א ב, יב) : לֹא יִדְעוּ אֶת ה', שְׁאָמְרוּ אִין מַלְכוּת בְּשָׁמַיִם.

פרשה ב

א (א) אָמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי לָכֹה נָא אֲנִסְכָּה בְּשִׁמְחָה, רַבִּי פְּנַחֵס וְרַבִּי חִזְקִיָּה בְּשֵׁם רַבִּי סִימּוֹן בֶּר זְבָדִי, רַבִּי פְּנַחֵס אָמַר אֲנִסְכָּה וְאֲנִסְכָּה, אֲנִסְה בְּדַבְרֵי תוֹרָה, וְאֲנִסְה בְּדַבְרֵי מִינּוֹת. אֲנוּסָה מִדַּבְרֵי מִינּוֹת לְדַבְרֵי תוֹרָה. וּרְאֵה בְּטוֹב, בְּטוֹבָתָה שֶׁל תוֹרָה. וְהִנֵּה גַם הוּא הֶבֶל, לֹא הָיָה צְרִיךְ קָרְיָה לְמִימַר אֶלָּא וְהִנֵּה גַם הוּא שִׁמְחָה, וְאֵת אָמַר וְהִנֵּה גַם הוּא הֶבֶל. רַבִּי חִזְקִיָּה בְּשֵׁם רַבִּי סִימּוֹן בֶּר זְבָדִי אָמַר כָּל הַתּוֹרָה שְׁאֵת לְמַד בְּעוֹלָם הַזֶּה הֶבֶל הוּא לְפָנֵי תוֹרָה שְׁבַע עוֹלָם הֵבֵא, לְפִי שְׁבַע עוֹלָם הַזֶּה אָדָם לְמַד תּוֹרָה וְשׁוֹכַח, אֲבָל לְעֵתִיד לְבּוֹא מֵה כְּתִיב תִּמְנָן (ירמיה לא, לב) : נָתַתִּי אֶת תּוֹרָתִי בְּקֶרֶבֶם. וְרִבְּנִן אֲמַרִּין עוֹד יִנְתָּךְ יִצָּר רַע לְפָנֵי יִצָּר טוֹב. וּרְאֵה בְּטוֹב, בְּטוֹבָתוֹ שֶׁל עוֹלָם הֵבֵא. רַבִּי יוֹנָה בְּשֵׁם רַבִּי סִימּוֹן בֶּר זְבִיד כָּל שְׁלוֹה שְׁאָדָם רוֹאֵה בְּעוֹלָם הַזֶּה הֶבֶל הִיא לְפָנֵי שְׁלוֹתוֹ שֶׁל עוֹלָם הֵבֵא, לְפִי שְׁבַע עוֹלָם הַזֶּה אָדָם מֵת וּמּוֹרִישׁ שְׁלוֹתוֹ לְאַחַר, אֲבָל לְעוֹלָם הֵבֵא כְּתִיב (ישעיה סה, כב) : לֹא יִבְנוּ וְאַחַר יֵשֵׁב.

א (ב) לְשַׁחֹק אָמַרְתִּי מְהוֹלֵל, אָמַר רַבִּי אַבָּא בֶר כְּהֵנָּא מַה מְעַרְבֵב הַשַּׁחֹק שְׁאֵמוֹת הָעוֹלָם שׁוֹחֲקִים בְּבִתֵּי קַרְקָסִיאוֹת וּבְבִתֵּי תִיאָרְטִיאוֹת שְׁלֵהֶם. וּלְשִׁמְחָה מַה זֶה עוֹשֶׂה, מַה טִּיבּוֹ שֶׁל תִּלְמִיד חָכָם לְהִפְנִס שָׁם.

דָּבָר אַחַר, לְשַׁחֹק אָמַרְתִּי מְהוֹלֵל, מַה מְעַרְבֵב הַשַּׁחֹק שְׁשַׁחֲקָה מִדַּת הַדִּין עַל דוֹר הַמַּבּוּל, הִדָּא הוּא דְכְּתִיב (איוב כא, ט יג) : בְּתִיָּהֶם שְׁלוֹם מִפְּחַד וּגּוֹי זָרָעִם נִכּוֹן לְפָנֵיהֶם וּגּוֹי שׁוֹרוֹ עֵבֶר וְלֹא יִגְעַל וּגּוֹי יִשְׁלַחוּ כְּצֹאן עֲוִילֵיהֶם יִשְׂאוּ כְּתָף וְכִנּוֹר וּגּוֹי יִכְלוּ בְּטוֹב יְמֵיהֶם וּגּוֹי, מַה כְּתִיב תִּמְנָן (איוב כא, יג) : וַיֹּאמְרוּ לְאֵל סוֹר מִמֶּנּוּ, וְכִיּוֹן שְׁאָמְרוּ : מַה שְׂדֵי כִי נַעֲבָדְנוּ, אָמַר לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא : וּלְשִׁמְחָה מַה זֶה עוֹשֶׂה, חִיּוּכָם שְׁאֵמְחָה אֶתְכֶם מִן הָעוֹלָם, הִדָּא הוּא דְכְּתִיב (בראשית ז, כג) : וַיִּמַּח אֶת כָּל הַיְקוּם.

דָּבָר אַחַר, לְשַׁחֹק אָמַרְתִּי מְהוֹלֵל, מַה מְעַרְבֵב הַשַּׁחֹק שְׁשַׁחֲקָה מִדַּת הַדִּין עַל אֲנָשֵׁי סְדוּם, שְׁנֶאֱמַר (איוב כח, ה) : אַרְצָה מִמְּנָה יֵצֵא לָחֶם וּגּוֹי מִקּוּם סְפִיר אֲבָנִיָּה וּגּוֹי נְתִיב לֹא יִדְעוּ עֵיט וּגּוֹי, וּכְשֶׁאָמְרוּ נִשְׁכַּח תּוֹרַת הַרְגֵל מִבִּינּוֹתֵינוּ, הִדָּא הוּא דְכְּתִיב (איוב כח, ד) : פָּרַץ נַחַל מַעַם גַּר הַנְּשַׁכְּחִים מִנִּי רָגֵל, אָמַר לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, חִיּוּכָם אֲנִי אֲשַׁכַּח אֶתְכֶם מִן הָעוֹלָם, שְׁנֶאֱמַר (בראשית יט, כט) : וְהִי הַמְטִיר עַל סְדוּם.

ב דָּבַר אַחַר, לְשִׁחּוֹק אֲמַרְתִּי מְהוֹלָל, מִה מְעַרְבֵּב הַשְּׁחֹק שֶׁשְּׁחָקָה מִדַּת הַדִּין עַל אֲלִישֶׁבַע בֵּת עַמִּינָדָב, אֲלִישֶׁבַע בֵּת עַמִּינָדָב רָאֲתָה אַרְבַּע שְׁמֹחוֹת בְּיוֹם אֶחָד, מִשָּׁה יְבָמָה, מִלֶּדֶד. נִחְשׂוֹן אַחִיָּה, נְשִׂיא רֹאשׁ כָּל הַנְּשִׂאִים. אֶהְרֹן בַּעֲלָהּ, כִּהֵן מִלְּבַשׁ אַבְנֵי אֶפֶוד. שְׁנֵי בָנֶיהָ, סִגְנֵי כְּהֵנָה. וְכִיּוֹן שֶׁנִּכְנְסוּ לְהַקְטִיר שְׁלֹא בְּרִשׁוֹת נִשְׂרְפוּ וְנִהְפְּכָה שְׁמִחְתָּה לְאַבְל, הָיָה אוֹמֵר וּלְשִׁמְחָה מִה זֶה עוֹשָׂה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא טז, א): אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בָנֵי אֶהְרֹן וְגו'.

ג דָּבַר אַחַר, לְשִׁחּוֹק אֲמַרְתִּי מְהוֹלָל, מִה מְעַרְבֵּב הַשְּׁחֹק, דָּאֵמַר רַבִּי אַחָא אֲמַר שְׁמוּאֵל שְׁלֹשָׁה הֵן הַדְּבָרִים שֶׁשְּׁחָקָה עֲלֵיהֶם מִדַּת הַדִּין וּלְבַסּוּף הוֹלְלָתֶם וְעַרְבָבְתֶם, כְּתִיב (דברים יז, יז): וְלֹא יִרְבֶּה לוֹ נָשִׁים, וְכְתִיב (מלכים א ג, א): [וַיְהִי לְשִׁלְמָה שֶׁבַע מֵאוֹת שְׂרוֹת וְשִׁלֹּשׁ מֵאוֹת פְּלִגְשִׁים] [וַיְהִי לוֹ נָשִׁים שְׂרוֹת שֶׁבַע מֵאוֹת וּפְלִגְשִׁים שֶׁלֹּשׁ מֵאוֹת], כְּתִיב (דברים יז, טז): לֹא יִרְבֶּה לוֹ סוּסִים, וְכְתִיב (מלכים א ה, ו): וַיְהִי לְשִׁלְמָה אַרְבַּעִים אֶלֶף אֲרוֹת סוּסִים. כְּתִיב (דברים יז, יז): וְכִסְף וְזָהָב לֹא יִרְבֶּה לוֹ מְאֹד, וְכְתִיב (דברי הימים ב א, טו): וַיִּתֵּן הַמֶּלֶךְ אֶת הַכֶּסֶף וְאֶת הַזָּהָב בִּירוּשָׁלַיִם כְּאַבְנֵים, לֹא הָיוּ נִגְנָבוֹת.

אֲמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא אַבְנֵי עֶשֶׂר אֲמוֹת וְאַבְנֵי שְׁמוֹנֶה אֲמוֹת. תְּנִי בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי אֶפְלוּ מִשְׁקָלוֹת שֶׁהָיוּ בְּיָמֵי שְׁלֹמֹה שֶׁל זָהָב הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ג, כא): אִין כֶּסֶף נִחְשָׁב בְּיָמֵי שְׁלֹמֹה לְמֵאוֹמָה. אֲמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וּלְשִׁמְחָה מִה זֶה עֲשָׂה, מִה עֲטָרָה זוֹ עוֹשָׂה בְּיָדָהּ רַד מִכֶּסֶף אֵי, בְּאוֹתָהּ שְׁעָה יָרַד מִלֶּאֶד בְּדַמּוֹתוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה וַיֵּשֶׁב עַל כֶּסֶף, וְהָיָה מְחַזֵּר עַל בְּתֵי כְּנִסְיוֹת וְעַל בְּתֵי מִדְרָשׁוֹת וְעַל בְּתֵי גְדוּלֵי יִשְׂרָאֵל, וְאוֹמֵר: אֵי קַהֲלַת הָיִיתִי מִלֶּדֶד, וְהָיוּ מִכִּין אוֹתוֹ בְּקִנְיָה וְנוֹתְנִין לְפָנָיו קַעֲרָה שֶׁל גְּרִיסִין, בְּאוֹתָהּ שְׁעָה בָּכָה וְאֲמַר (קהלת ב, ז): וְזֶה הָיָה חֶלְקִי מִכָּל עֲמָלִי.

ד דָּבַר אַחַר, לְשִׁחּוֹק אֲמַרְתִּי מְהוֹלָל, אֲמַר רַבִּי פִּנְחָס דְּדֵהוּבָא מְעַרְבֵּב מִה חֲדוּתָהּ עֵבֶדָא, עוֹבְדָא הוּא בְּבַר נֶשׁ מִרְבַּרְבֵּי בָּבֶל שֶׁנִּשְׂאָ בְּנוֹ אִשָּׁה, בְּרַבִּיעֵי עֲשָׂה סְעוּדָה לְחַכְמִים, אֲמַר לְבָנוּ עֲלֵה לְעֲלִיָּה וְהִבֵּא לָנוּ יַיִן טוֹב מִחֲבִית פְּלוּנִי, עֲלֵה לְהִבִּיא יַיִן יֵשֵׁן מִן הָעֲלִיָּה הַפִּישׁוּ נַחֵשׁ וּמַת, הַמְתִּין לִירַד וְלֹא יָרַד, אֲמַר אֶעֱלֶה וְאַרְאֶה מִה טִיבוֹ שְׁבָנֵי מִתְעַבֵּב, עֲלֵה וּמְצָאוּ שֶׁהַפִּישׁוּ נַחֵשׁ וּמַת מְשֻׁלָּד בֵּין הַחֲבִיּוֹת, הַמְתִּין אוֹתוֹ חֲסִיד עַד שֶׁאֶכְלוּ וְשָׁתוּ הָאוֹרְחִין כָּל סְעוּדָתוֹ וְגִמְרוּ לְבָרָד, אֲמַר לָהֶם רַבּוֹתֵי לֹא לְבָרָד בְּרַפְתָּ חֲתָנִים לְבֵית אוֹתוֹ הָאִישׁ בְּאַתֶּם לְבָרָד בְּנוֹ, עֲכָשׁוּ אֲמָרוּ עָלָיו בְּרַפְתָּ אַבְלִים עַל בְּנוֹ, לֹא לְהַכְנִיסוֹ לְחַפָּה בְּאַתֶּם הַכְּנִיסוּהוּ לְקַבֵּר. עַל רַבִּי זְפַאי וְאַפְטָר עֲלִיָּה: לְשִׁחּוֹק אֲמַרְתִּי מְהוֹלָל וּלְשִׁמְחָה מִה זֶה עוֹשָׂה.

א (ג) תִּרְתִּי בְּלִבִּי לְמִשׁוֹד בֵּינוֹ, אֲמַר שְׁלֹמֹה: תִּרְתִּי בְּלִבִּי לְמִשׁוֹד בֵּינוֹ, לְמִשׁוֹד בֵּינָהּ שֶׁל תּוֹרָה, אֶת בְּשָׂרִי, וְלִבִּי נִהַג בְּחֻכְמָה, בְּחֻכְמָתָהּ שֶׁל תּוֹרָה. וְלֹאֲחֹז בְּסִכְלוֹת, רַבִּי יוֹדֵן בְּעֵא קַמִּיָּה דְּרַבִּי אַחָא מִהוּ דִּין דְּכְתִיב וְלֹאֲחֹז בְּסִכְלוֹת, אֲמַר לִיָּה לֹאֲחֹז בְּסִכְלוֹתָא.

א (ד) הגדלתי מעשי, אמר שלמה הגדלתי מעשי ממעשי אבותי, הגדלתי מעשי, הדא הוא דכתיב (מלכים א ג, יח): ויעש המלך פסא שון גדול וגוי בניתי לי בתים, הדא הוא דכתיב (מלכים א ט, י): ויהי מקצה עשרים שנה אשר בנה שלמה את שני הבתים. נטעתי לי כרמים, שנאמר (שיר השירים ח, יא): כרם היה לשלמה בבעל המון.

א (ה) עשיתי לי גנות ופרדסים, כמשמעו, ונטעתי בהם עץ כל פרי, אפלו פלפלין.

אמר רבי אבא בר כהנא ברוחות היה שלמה משתמש ושולח להנדיקי ומביאין לו משם מים ומשקין כאן ועושה פרות. אמר לו רבי ינאי בריה דרבי שמעון, אם אתה אומר כן נמצאת מנגעו, אלא עמד שלמה בחכמתו על משתיתה של ארץ, וראה איזה משתיתה מפנה לשם ונטע בה על משתיתה של ארץ, וכך היתה עושה פרות.

א (ו) עשיתי לי ברכות מים, פוסקיננוס, להשקות מהם יער צומח עצים, זו ארץ ישראל, שנאמר (מלכים א ג, יז): ויתנם המלך בבית יער הלבנון.

א (ז) קניתי עבדים ושפחות, דכתיב (נחמיה ז, ט): כל הנתינים ובני עבדי שלמה שלש מאות תשעים ושנים. ובני בית היה לי, שנאמר (מלכים א ה, ז): וכלכלו הנצבים האלה את המלך וגוי לא יעדרו דבר. מה הוא לא יעדרו דבר, אמר רבי חמא בר חנינא מעולם לא חסר שלחנו של שלמה לא ורד בימות החמה, ולא קישואין בימות הגשמים, אלא היה טועמן כל השנה. גם מקנה בקר וצאן הרבה היה לי, ואומר (מלכים א ה, ג): וברברים אבוסים, מה הוא וברברים אבוסים, רבנו אמרי מיניא ברברייה. רבי ברכיה בשם רבי יהודה עוף גדול היה ומעלה ומשבח והיה עולה ויושב על שלחנו בכל יום ויום, ומהיכן הוא בא מברברייה היה בא בכל יום.

א (ח) פנסתי לי גם כסף וזהב, הדא הוא דכתיב (מלכים א ג, כז): ויתן המלך את הכסף בירושלים כאבנים. אפשר כאבנים בדרךים ובחצרות ולא היו נגנבות, אלא היו גדולות אבני שמונה אמות ואבני עשר אמות.

תנא אפלו משקלות שהיו בימי שלמה של זהב היו, והיו משתמשין בכלי משקלות של זהב קנטריו, וכל משקל ומשקל גדול וקטן של זהב היו. וסגלת מלכים, שנאמר (דברי הימים ב ט, כג): וכל מלכי הארץ מבקשים את שלמה. והמדינות, זו מלכת שבא, שהיתה מדינת עמו בחכמתה ובשאלותיה ולא יכלה לנצחו, שנאמר (מלכים א י; דברי הימים ב ט): ותבא אליו לנסותו בחידות ויתן לה המלך את כל שאלתה אשר שאלה. עשיתי לי שרים ושרות. זמרין וזמרתא. ותענגות בני האדם. דימוסיות ומרחצאות. שדה ושדות. שידא ושידתא דהוון אזיין בהון.

אמר רבי חי'א בר נחמיה וכי אין הכתוב מודיענו אלא עשו של שלמה, הא אין מדבר אלא בדברי תורה, הגדלתי מעשי, הדא הוא דכתיב (שמות [לב, טו](#)): והלחת מעשה אלהים המה. בניתי לי בתים, אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות. נטעתי לי כרמים, אלו שורות של תלמידי חכמים שהם יושבין שורות שורות ככרם, כדתנן זה מדרש דרש רבי אלעזר בן עזריה לפני חכמים בכרם ביבנה, וכי כרם היה, אלא אלו תלמידי חכמים שיושבין שורות שורות ככרם. עשיתי לי גנות ופרדסים, אלו משניות גדולות, כגון משנתו של רבי חי'א רבה ומשנתו של רבי הושעיא רבה ומשנתו של בר קפרא. ונטעתי בהם עץ כל פרי, זה התלמוד שכלול בהם. עשיתי לי ברכות מים, רבי חי'א רבה אמר אלו הדרשות. להשקות מהן יער צומח עצים, אלו התינוקות שהם למדים. רבי נחמן אמר זה התלמוד. להשקות מהם יער צומח עצים, אלו תלמידי חכמים שהם למדים. קניתי לי עבדים ושפחות, אלו האמות, שנאמר (יואל ג, ב): וגם על העבדים ועל השפחות בימים ההמה אשפד את רוחי, [והאמות לעתיד לבוא יהיו עבדים לישראל], כמו שכתוב בישעיה (ישעיה סא, ה): ועמדו זרים ורעו צאנכם וגו'. ובני בית היה לי, זה רוח הקדש. גם מקנה בקר וצאן, אלו הקרבנות, הדא הוא דכתיב (ויקרא א, ב): מן הבקר ומן הצאן תקריבו. פנסתי לי גם כסף וזהב, אלו דברי תורה, שנאמר (תהלים יט, יא): הנחמדים מזהב. וסגלת מלכים, שנאמר (משלי [טו, טו](#)): בי מלכים ומלכו (משלי [טו, טו](#)): בי שרים ושרו. והמדינות, אלו תלמידי חכמים שמדינתן בהלכה. עשיתי לי שרים ושרות, אלו התוספות [משוררים זכרים משורות נקבות]. ותענגות, אלו האגדות, שהן ענוגי של מקרא. שדה ושדות, דינין זכרים ודינות נקבות.

ב רבי יהושע בן לוי פתר קרייה בישראל בכניסתו לארץ, הגדלתי מעשי (במדבר [טו, ב](#)): כי תבאו אל ארץ מושבתים ועשיתם אשה לה. בניתי לי בתים (דברים [ו, יא](#)): ובתים מלאים כל טוב. נטעתי לי כרמים (דברים [ו, יא](#)): כרמים וזיתים אשר לא נטעתי. עשיתי לי גנות ופרדסים. אדריאנוס שחיק טמיא שאל את רבי יהושע בן חנניא, כתיב בתורה (דברים [ט, ט](#)): ארץ אשר לא במסכנת וגו', יכול את מייתי לי תלת מילין דאנא שאיל, אמר ליה ומה אינון, אמר ליה פלפלין ופוסיאנין ומטקסא. אייתי פלפלין מן נצחנה, ופוסיאנין מן צידן ומאן דאמר מן עכברין, ומטקסא מן גוש חלב. עשיתי לי ברכות מים, שנאמר (דברים [ח, ז](#)): ארץ נחלי מים. להשקות מהם יער צומח עצים, אמר רבי לוי אפלו קנים של חצים לא חסרה ארץ ישראל. קניתי עבדים ושפחות (שמות [יב, לח](#)): וגם יערב רב וגו'. ובני בית היה לי, אלו הגבעונים שעשאן יהושע חוטבי עצים ושואבי מים, שנאמר (יהושע [ט, כז](#)): ויתנם יהושע ביום ההוא חטבי עצים ושואבי מים. גם מקנה בקר וצאן הרבה היה לי, (במדבר [לב, א](#)): ומקנה רב היה וגו'. פנסתי לי גם כסף וזהב, שנאמר (תהלים [קח, ז](#)): ויוציאם בכסף וזהב. וסגלת מלכים והמדינות, זו באת עוג ובאת מדן. עשיתי לי שרים ושרות, משוררים זכרים ומשוררות נקבות. ותענגות בני האדם, זה ענוגן של ישראל. שדה ושדות, תפנוקין ותפנוקין.

א (ט) וְגַדַּלְתִּי וְהוֹסַפְתִּי מִכָּל שֶׁהָיוּ לִפְנֵי בִירוּשָׁלַיִם. וְכִי מִי הָיָה לִפְנֵי בִירוּשָׁלַיִם, לֹא דָוִד אָבִיו הָיָה, אֲרַבְעָה נִקְרְאוּ מִנֶּה בֶן פָּרֶס, אֹחַן בֶּן פֶּלֶת, בְּנֵי צָפֹר, בְּנֵי בְעוֹר, וְחִזְקִיָּה. וְשְׁנַיִם נִקְרְאוּ מִנֶּה בֶן מִנָּה, בֶּן עֲקֹשׁ וְשִׁלְמָה. אֵף חֲכָמַי עִמָּדָה לִי.

אָמַר רַבִּי אֲחָא אָמַר שְׁלֵמָה כָּל תּוֹרָה שְׁלַמְדַּתִּי בְּזַקְנָתִי פְּסִטִירִין בְּאַף, נִתְקִימָה בִּי.

א (י) וְכָל אֲשֶׁר שָׁאֲלוּ עֵינַי וְגוֹ', לֹא מִנְעַתִּי אֶת לְבַי מִכָּל שְׁמִחָה, זֹו שְׁמִחַת הָעֶשֶׂר. כִּי לְבַי שְׁמַח מִכָּל עֲמָלִי וְזֶה הָיָה חֶלְקִי מִכָּל עֲמָלִי, מֵאֵן דְּאָמַר קוּדְיָהּ, מֵאֵן דְּאָמַר קִשְׁרֵתֶיהָ.

דָּבָר אַחֵר, וְכָל אֲשֶׁר שָׁאֲלוּ עֵינַי, בְּנִשְׁיִים. לֹא אֶצְלַתִּי מֵהֵם. לֹא מִנְעַתִּי אֶת לְבַי מִכָּל שְׁמִחָה, זֹו שְׁמִחַת הַנְּשִׁיִּים. כִּי לְבַי שְׁמַח מִכָּל עֲמָלִי, זֹו הַפְּרָשֶׁת חֶלְהָ, וּמֵאֵן דְּאָמַר זֹו הַפְּרָשֶׁת נְסָכִים.

א (יא) וּפְנִיתִי אֲנִי לְרֵאוֹת חֲכָמָה. וּפְנִיתִי, וּפְנִיתִי, כְּסָפֶל הַזֶּה שְׁנֵתִּמְלֵא בְּשַׁעְתּוֹ וְנִשְׁפָּד בְּשַׁעְתּוֹ, כְּדָ לְמַד שְׁלֵמָה תּוֹרָה בְּשַׁעְתּוֹ וּשְׂכָחָה בְּשַׁעְתּוֹ. לְרֵאוֹת חֲכָמָה וְהוֹלְלוֹת וְסִכְלוֹת, רַבִּי חֲנִינָא בְּרַ פָּפָא וְרַבִּי סִימּוֹן, רַבִּי חֲנִינָא בְּרַ פָּפָא אוֹמֵר: הוֹלְלוֹת, זֶה הוֹלְלָה שֶׁל מַלְכוּת. וְסִכְלוֹת, זֹו הַטְּרַחוּת. רַבִּי סִימּוֹן אוֹמֵר: הוֹלְלוֹת, זֹו הוֹלְלָה שֶׁל מִינּוֹת. וְסִכְלוֹת, זֹו הַטְּפָשׁוֹת. כִּי מָה הָאֲדָם שְׂיָבוֹא אַחֲרֵי הַמְּלָךְ וְגוֹ', אִם יֹאמֵר לְךָ אָדָם יָכוֹל אֲנִי לַעֲמֹד עַל מִשְׁתִּיתוֹ שֶׁל עוֹלָם, אָמַר לוֹ אַחֲרֵי הַמְּלָךְ בְּשֶׁר וְדָם אִי אֵתָהּ יָכוֹל לַעֲמֹד, אַחֲרֵי מְלָךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵתָהּ יָכוֹל לַעֲמֹד. רַבִּי נַחֲמָן אָמַר תִּרְתִּי לְחַרִּישֶׁת הַקְּנִים שְׁאִין אָדָם יָכוֹל לְהַכְּנִס לְתוֹכָהּ, מָה עָשָׂה פְּקַח אֶחָד, כְּסַח וְנִכְנַס כְּסַח וְנִכְנַס דְּרָךְ הַכְּסוּחַ וְיִצְאָ דְּרָךְ הַכְּסוּחַ. רַבִּי נַחֲמָן אָמַר חוּרִי, לְפִלְטִין גְּדוּלָה שֶׁהָיָה לוֹ פְּתַחִים הַרְּבֵה, וְכָל מִי שֶׁנִּכְנַס לְתוֹכָהּ טוֹעָה, הָיָה שֶׁם פְּקַח אֶחָד נִכְנַס וְנִטַּל פְּקִיעַת גְּמִי וּקְשָׁרָה נִגְדַּת הַפְּתַח, הַכָּל נִכְנָסִין אֶצֶל הַפְּקַעַת וְיוֹצְאִין דְּרָךְ הַפְּקַעַת.

אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאִי, מִשָּׁל לָמָּה הִדְבָּר דּוּמָה לְמַלְךְ בְּשֶׁר וְדָם שְׂבִנָּה פְּלִטִין וְכָל הָעוֹבְרִים וְשׁוֹבִים נִכְנָסִים לְתוֹכוֹ, וְאָמְרוּ אֵלָיו הֵיוּ עֲמוּדֵיהָ גְבוּהִים הֵיטָה נְאֻהָ, אֵלָיו הֵיוּ כְּתִלְיָהּ גְבוּהִים הֵיטָה נְאֻהָ, אֵלָיו הֵיטָה תִקְרָתָהּ גְבוּהָ הֵיטָה נְאֻהָ. שְׁמַא יָבוֹא אִישׁ וְיֹאמֵר אֵלָיו הֵיוּ לִי שְׁלֹשׁ יָדָיִם אוֹ שְׁלֹשׁ עֵינָיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה אֲזָנָיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה רַגְלָיִם, הֵיטָה נְאֻהָ, תִלְמוּד לומר: אֵת אֲשֶׁר כָּבַר עָשׂוּהוּ, אֵין כְּתִיב כָּאֵן עָשׂוּהוּ, אֵלָּא עָשׂוּהוּ, כְּבִיכּוֹל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וּבֵית דִּינּוֹ עָשׂוּהוּ, נִמְנִים עַל כָּל אֲבָר וְאֲבָר מִשְׁלָךְ וּמַעֲמִידָךְ עַל תְּקוּנָךְ. וְאִם תֹּאמֵר שְׁתֵּי רְשָׁיוֹת הֵן, וְהֵלֵא כְּבַר נְאֻמָּר [\(דְּבָרִים](#)

[לְב. ט.\)](#): הוּא עָשָׂךְ וְיִכְנָנְךָ.

אמר רבי לוי בר חיתא, מלך בשר ודם בונה פלטין, אם נתן ביבה על פתחה אינה נאה ואינה משבחת, אלא הקדוש ברוך הוא ברא את האדם ונתן ביבו על פתחו, ואיזה זה, זה בית חטמו, והוא נואו והוא שבחו.

אמר רבי יצחק בר מריון, כתיב [\(בראשית ב, ז\)](#): וייצר ה' אלהים את האדם, מה תלמוד לומר: אשר יצר, אלא הצור הוא ציר נאה, כבליכול מתנאה בעולמו ואומר ראו בריה שבראתי וצורה שצירתי. ואמר רבי יצחק בר מריון [\(בראשית ב, ד\)](#): אלה תולדות השמים והארץ בהבראם, הוא בראו והוא משבח, ומי מגנו, בראו מקלסו, מי נתנו בהו דפי, אלא הם נאים ומשבחים הם, שנאמר: אלה תולדות השמים והארץ. רבי פנחס בשם רבי לוי אמר: בהבראם, בה"א בראם.

א (יג) וראיתי אני שיש יתרון, תני בשם רבי מאיר, כשם שיש יתרון בין האור לבין החשך, כן יש יתרון בין דברי תורה לדברי הבליים.

א (יד) החכם עיניו בראשו וגו'. החכם עיניו בראשו, והכסיל עיניו ברגליו, אלא עד שהחכם בראשו של עניו, הוא יודע מה יש בסופו. רבי מאיר הוה צווח לסופיה דמלה רישיה.

דבר אחר, החכם עיניו בראשו, זה אברהם אבינו. והכסיל בחשך הולך, זה נמרוד. וידעתי גם אני שמקרה אחד יקרה את כלם.

א (טו) ואמרתי אני בלבי כמקרה הכסיל גם אני יקרני וגו', אני נקראתי מלך, ונמרוד הרשע נקרא מלך, זה מת, וזה מת, אם כן ולמה חכמתי אני אז יתר, למה מסרתי נפשי על קדשת שמו של הקדוש ברוך הוא והזרתתי ואמרתי אין אלוה כמוהו בעליונים ובתחתונים. ועוד חזרתי ואמרתי: כי אין זכרון לחכם עם הכסיל לעולם, הכל נשפח, למה, דכיון דישראל נכנסין לידי צרה הן אומרים [\(שמות לב, יג\)](#): זכר לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך וגו', שמא אמות העולם אומרים זכר למעשה נמרוד, הדא הוא דכתיב: ואיך ימות החכם עם הכסיל.

ב דבר אחר, החכם עיניו בראשו, זה משה, והכסיל בחשך הולך, זה בלעם הרשע. וידעתי גם אני שמקרה אחד יקרה את כלם. ואמרתי אני בלבי וגו', זה נקרא נביא, וזה נקרא נביא, אם כן ולמה חכמתי אני אז יתר, למה נתתי נפשי על התורה, וחזרתי ואמרתי: כי אין זכרון לחכם עם הכסיל לעולם, הכל נשפח, למחר ישראל נכנסין לצרה ואומרים [\(ישעיה סג, יא\)](#): ויזכר ימי עולם משה עמו וגו', שמא אמות העולם אומרים ויזכר ימי עולם בלעם עמו, הדא הוא דכתיב: ואיך ימות החכם עם הכסיל.

ג דבר אחר, החכם עיניו בראשו, זה דוד מלך ישראל, והכסיל בחשך הולך, זה נבוכדנצר הרשע. וידעתי גם אני שמקרה אחד יקרה את כלם,

וְחִזְרֹתִי וְאִמְרֹתַי אֲנִי בְּלִבִּי וְגוֹי כִּי אֵין זְכוּרוֹן לְחֶכֶם עִם הַכֶּסֶל לְעוֹלָם
בְּשִׁכְבְּךָ הַיָּמִים הַבָּאִים הַכֹּל נִשְׁכַּח, זֶה בְּנֵה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּמִלֶּךְ אַרְבָּעִים
שָׁנָה, וְזֶה הַחֲרִיבוּ וּמִלֶּךְ אַרְבָּעִים שָׁנָה, אִם כֹּן וְלָמָּה חֲכַמְתִּי אֲנִי אֲזוּ יִתֵּר,
לָמָּה נָתַתִּי נַפְשִׁי עַל בְּנֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְחִזְרֹתִי וְאִמְרֹתִי: כִּי אֵין זְכוּרוֹן
לְחֶכֶם עִם הַכֶּסֶל לְעוֹלָם, הַכֹּל נִשְׁכַּח, מִחֶרֶת שְׁלֵמָה עוֹמֵד וּבוֹנֵה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ
וְאוֹמֵר (דְּבָרֵי הַיָּמִים ב.נ.מב): זְכָרָה לְחֶסֶדֶי דָּוִד עֲבָדְךָ, שְׁמָא אֲוִיל מְרוֹדְךָ עוֹמֵד
וְאוֹמֵר זְכָרָה לְחֶסֶדֶי נְבוּכַדְנֶצַּר עֲבָדְךָ, הֲדָא הוּא דְכַתִּיב: וְאִידָּךְ יָמוֹת הַחֶכֶם
עִם הַכֶּסֶל.

ד דְּבַר אַחֵר, הַחֶכֶם עֵינָיו בְּרָאשׁוֹ, זֶה שֶׁלְקַח חֲטִיִּים לְשֵׁלֶשׁ שָׁנִים. וְהַכֶּסֶל
בַּחֲשֵׁךְ הוֹלֵךְ, זֶה שֶׁלְקַח חֲטִיִּים לְשָׁנָה אַחַת. וַיִּדְעַתִּי גַם אֲנִי וְגוֹי, וְחִזְרֹתִי
וְאִמְרֹתִי אֲנִי בְּלִבִּי וְגוֹי. זֶה אוֹכֵל, וְזֶה אוֹכֵל, אִם כֹּן לָמָּה חֲכַמְתִּי אֲנִי אֲזוּ
יִתֵּר, לָמָּה מִשְׁכַּנְתִּי מֵאֲנִי מִן קַיִטָּא לְאֲמִטִּי לִי מְזוֹנִין, וְחִזְרֹתִי וְאִמְרֹתִי:
כִּי אֵין זְכוּרוֹן לְחֶכֶם עִם הַכֶּסֶל לְעוֹלָם וְגוֹי הַכֹּל נִשְׁכַּח, לְמַחֵר שְׁנַת בְּצֻרַת
בָּאָה, זֶה אוֹכֵל בְּיָקָר וְזֶה אוֹכֵל בְּזוּל, הֲדָא הוּא דְכַתִּיב: וְאִידָּךְ יָמוֹת הַחֶכֶם
עִם הַכֶּסֶל.

ה דְּבַר אַחֵר, הַחֶכֶם עֵינָיו בְּרָאשׁוֹ, זֶה תִּלְמִיד חֶכֶם שֶׁהוּא רָגִיל בְּמִשְׁנֵתוֹ,
וַיִּדְעַתִּי גַם אֲנִי וְגוֹי, וְחִזְרֹתִי וְאִמְרֹתִי אֲנִי בְּלִבִּי וְגוֹי. זֶה נִקְרָא רַבִּי וְזֶה נִקְרָא
רַבִּי, זֶה חֶכֶם וְזֶה חֶכֶם, זֶה עוֹטֵף בְּטַלִּיתוֹ וְזֶה עוֹטֵף בְּטַלִּיתוֹ, אִם כֹּן לָמָּה
חֲכַמְתִּי אֲזוּ יִתֵּר, לָמָּה נָתַתִּי נַפְשִׁי עַל תּוֹרָתִי, וְחִזְרֹתִי וְאִמְרֹתִי: אֵין זְכוּרוֹן
לְחֶכֶם עִם הַכֶּסֶל, לְמַחֵר שְׁנֵיהֶם נִכְנָסִין לְבֵית הַיְוֵעַד אוֹ לְמַקּוֹם אַחֵר,
וְשׂוֹאֲלִין זֶה אֶת זֶה, זֶה נִשְׂאֵל וּמְשִׁיב, וְזֶה נִשְׂאֵל וְאֵינוֹ מְשִׁיב, הֲדָא הוּא
דְכַתִּיב: וְאִידָּךְ יָמוֹת הַחֶכֶם עִם הַכֶּסֶל.

אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר נַחֲמִיָּה אִם אֵין הַתִּלְמִיד צָרִיךְ לוֹמַר שְׂמוּעָה מִשְׂמוֹ שֶׁל
רַבּוֹ, לְמַחֵר תּוֹרָתוֹ מִשְׁתַּכַּחַת, וְאִידָּךְ לֹא יִתֵּן הָרַב אֶת עֲצֻמוֹ עַל הַתִּלְמִיד
מֵעַתָּה.

א (טז) וְשִׁנְאַתִּי אֶת הַחַיִּים, אֵימִיקְנֶטְרוֹן הָיָה כּוֹתֵב לְאַדְרִיאָנוֹס קִיסָר,
אָמַר לוֹ אִם לְמוֹלִים אֶת שׁוֹנָא, אֵלּוּ הֵיִשְׁמַעְאֲלִים. אִם לְמִשְׁמָרֵי שְׁבֵת אֶת
שׁוֹנָא, אֵלּוּ הַכּוֹתֵיִם. הָרִי אֵין אֶת שׁוֹנָא אֶלָּא הָאֵמָה הַזֹּאת בְּלָבָד, אֵלּוּ הֵיִהּ
יִפְרַע מֵאוֹתוֹ הָאִישׁ. גָּזַר אַדְרִיאָנוֹס דְּכָל דִּי עֲבַד כֹּן יִפְרָסֵם גְּרַמִּיָּה לְמַלְכָּא,
דְּמַלְכָּא בְּעֵי יִתֵּן לִיהּ מַלְכָּה, אֵזֵל חַד וּפְרָסִים יִת גְּרַמִּיָּה, אָמַר אֲרִימִין
רִישִׁיָּה. אָמַר לִיהּ לָמָּה אִמְרַתְךָ כֹּן, אָמַר לִיהּ דְּאֶת פְּנֵי לְהַהוּא גְּבָרָא מִן תְּלַת
נְסִיסִין בִּישִׁין, אָמַר לִיהּ מָה אֵינוֹן, אָמַר לִיהּ נִפְשִׁיָּה דְּהַהוּא גְּבָרָא בְּעִיָּא
מִיגַס גְּבִיָּה בְּצַפְרָא וּבְרַמְשָׂא וְלִית לִיהּ מַה דִּיתֵן לֵהּ וְכֹן אֲנִתְתִּיָּה וְכֹן בְּנוֹי.
אָמַר אַדְרִיאָנוֹס הוּאִיל וְהוּא חֵיִי הָיָה בִישִׁין שְׁבוּקוֹ לִיהּ, וְקָרָא אֲנַפְשִׁיָּה:
וְשִׁנְאַתִּי אֶת הַחַיִּים. מַעֲשָׂה בְּגִרְגָרִין אֶחָד שֶׁהָיָה עֹמֵל כָּל יָמוֹת הַשָּׁנָה שְׁשֵׁת
יָמֵי הַמַּעֲשָׂה וּבְשֵׁבֵת לֹא הָיָה לוֹ מַה יֵּאכֹל, מָה עָשָׂה, פְּעַם אַחַת נִתְעַטֵּף
בְּכִלֵי קוּרְיָיס שְׁלוֹ וְעָלָה לְרֹאשׁ הַגֵּג וְנִפְּל וּמַת, וְקָרָא אֲנַפְשִׁיָּה: וְשִׁנְאַתִּי אֶת

החיים. רבי הושעיא אתון אמרין ליה דייניך שתיין חמרא בשוקא ולא חמי להון, חד זמן נפק ואשפח דיינוי שתן חמרא בשוקא, וקרא על נפשיה: ושאנתי אני את החיים, ודמך ליה בשלמא. רבי הונא אמר [\(בראשית ב. 2\)](#): ויהי האדם לנפש חיה, ועשאו מכורן עבד בפני עצמו, דאין לא לעי לא אכיל, על דעתיה דרבי הונא, דאמר רבי הונא [\(איכה א. יד\)](#): נתנני ה' בידי לא אוכל קום, דאין לא לעי ביממא לא קאים בליליא.

א (יז) ושאנתי אני את כל עמלי שאני עמל תחת השמש וגוי, רבי מאיר הוה פתבן טב מובחר, והוה לעי תלת סלעין כל שבת, והוה אכיל ושתי בחדא, ומתכסי בחדא, ומפרנס אוחרתא לרבנן. אמרין ליה תלמידוי, רבי בנד מה את עביד עליהון, אמר לון אין הוון צדיקים כההוא דאמר דוד [\(תהלים לו, כה\)](#): ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם, ואם לאו מה אני מניח את שלי לאויבי המקום. לכן אמר שלמה: ומי יודע החכם יהיה או סכל וגוי.

א (כ) וסבותי אני ליאש את לבי, מליגע, וחזרתי ואמרתי כשם שיגעו אחרים לי כך אני יגע לאחרים. אדריאנוס שחיק עצמות הוה עבר באילין שבילי דטבריא, וחמא חד סבא קאים חצד חצובין למינצב נציבין. אמר ליה סבא סבא בר כמה שנין את יומא דין, אמר ליה בר מאה שנין. אמר ליה ואת בר מאה שנין קאים חצד חצובין למינצב נציבין, סבור את דאת אכיל מנהון. אמר ליה אין זכיתי אכלית ואין לאו כשם שיגעו לי אבהתי כך אני יגע לבני. אמר ליה בחיך, אין זכית ואכיל מנהון תהא מודע לי. לסוף יומין עבדין תאיניא, אמר הא ענתה נודע למלכא, מה עבד מלא קרטילא תאינין וסלק קם על תרע פלטין. אמרין ליה מה עיסקך, אמר לון איזלון ואמרין למלכא סבא יהודאי דעברת עלוי בעי משאל בשלומך. אזלון אמרין למלכא חד סב יהודאי בעי משאל בשלומך. אמר לון יעלון יתיה. פון דעל אמר ליה מה עיסקך, אמר ליה אנא סבא דעברת עלי ואנא חצב חצובין למינצב נציבין, ואמרתי לי אין זכית ואכיל מנהון תהא מודע לי. הא זכיתי ואכלית מנהון, והלן תאיניא מן פיריהון. אמר אדריאנוס כההוא ענתה קלונין אנא דתתפנוו הדין קרטילא ותימלון יתיה ליה דינרין. אמרין ליה עבדוהי כל מוקרא תיקרינה להדין סבא יהודאי. אמר לון ברייה אוקריה ואנא לא מוקר ליה. אנתתיה דמגירא הות ברת פחין, אמרה לבעלה בר קיבלי בר קיבלי, חמי דהדא מלכא רחימא תינין ומפרגא בדינרין. מה עבד מלא מרעיליה תאינין וקם קדם פלטין, אמרין ליה מה עיסקך, אמר לון דשמעית דמלכא רחמיה תינין ומפרגא בדינרין. עלון ואמרין למלכא חד סבא קאים על תרע פלטין טעין מלא מרעיליה תאינין, ואמרנו לו מה עיסקך ואמר לנא שמעית דמלכא רחים תינין ומפרגא בדינרין. אמר קלונין אנא דתקימון יתיה על תרע פלטין, וכל מאן דעליל ונפיק יהא טריה על אפיה. באפתי רמשא פנון יתיה ואזיל לביתיה. אמר לאינתתיה כל הדין יקרא אנא שלים לך. אמרה איזילי גליגי לאימך דהוון אינון תאינין ולא הוון אתרוגים, דהוון בשלון ולא פגינן.

ב כי יש אדם שעמלו בחכמה וגוי, אמר רבי יודן ברבי סימון גדול כחן של נביאים שמדמים את הצורה ליוצרה, הדא הוא דכתיב [\(דניאל ח, טז\)](#): ואשמע קול אדם בין אולי. ואמר רבי יודן ברבי סימון אית קרייה חורן דהוא מחונר תיר מן דין [\(יתזקאל א, כו\)](#): ועל דמות הפסא דמות כמראה אדם. בחכמה, [\(משלי ג, יט\)](#): ה' בחכמה יסד ארץ. בדעת, בדעתו תהומות נבקעו. ובכשרון, רבי פרקיה בשם רבי יהודה בר רבי סימון לא בעמל ולא ביגיעה ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו, דכתיב [\(תהלים לג, ו\)](#): בדבר ה' שמים נעשו. ולאדם שלא עמל בו ותננו חלקו, זה דור אנוש ודור המבול. גם זה הבל ורעה רבה, דכתיב [\(בראשית ו, ה\)](#): וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ וגוי.

א (כג) כי כל ימיו מכאבים וגוי, זה דור המבול שהם מכאיבין להקדוש ברוך הוא במעשיהם הרעים. וכעס ענינו, שמכעיסין להקדוש ברוך הוא במעשי ידיהם. גם בלילה לא שכב לבו, שא שכב לבו מן העברות. ומנין אף היום, שנאמר [\(בראשית ו, ה\)](#): וכל יצר מחשבת לבו רק רע כל היום. ואף הקדוש ברוך הוא הביא עליהם פרענות ביום ובלילה, שנאמר [\(בראשית ז, יב\)](#): ויהי הגשם על הארץ ארבעים יום וארבעים לילה וגוי.

דבר אחר, גם בלילה לא שכב לבו, זה הקדוש ברוך הוא, שחשב בלבו להביא עליהם פרענות ביום ובלילה, שנאמר [\(בראשית ז, כג\)](#): וימח את כל היקום.

דבר אחר, כי כל ימיו מכאבים, אלו הסדומיים, שהיו מכאיבין להקדוש ברוך הוא במעשיהם הרעים. וכעס ענינו, שהכעיסו להקדוש ברוך הוא במעשה ידיהם. גם בלילה לא שכב לבו, להביא עליהם פרענות ביום ובלילה, שנאמר [\(בראשית יט, כד\)](#): והי המטיר על סדם ועל עמרה וגוי.

דבר אחר, כי כל ימיו מכאבים, אלו המצריים שהיו מכאיבים להקדוש ברוך הוא במעשיהם הרעים. וכעס ענינו, שהכעיסו להקדוש ברוך הוא במעשי ידיהם. גם בלילה לא שכב לבו, מאחר שהיה אחד מישראל משלים מלאכתו היה אומר לו המצרי עדר לי שתי עדירות, ובקע לי שתי בקיעות.

דבר אחר, גם בלילה לא שכב לבו, זה הקדוש ברוך הוא שחשב בלבו להביא עליהם פרענות ביום ופרענות בלילה, שנאמר [\(שמות יב, כט\)](#): ויהי בחצי הלילה וגוי.

א (כד) אין טוב באדם שיאכל ושתה. רבי תנחומא אמר רבי נחמן בריה דרבי שמואל בר נחמן ורבי מנחמא, ואמרין ליה רבי ירמיה ורבי מיישא בשם רבי שמואל בר רב יצחק, כל אכילה ושתיה שנאמר במגלה הזאת, בתורה ובמעשים טובים הכתוב מדבר.

אמר רבי יונה בנן אב שבכלם, שנאמר (קהלת ח, טו): והוא ילוננו בעמלו, בעולמו, בעולם הזה (קהלת ח, טו): ימי חיינו, לקבר, וכי יש מאכל ומשתה בקבר שמלון את האדם לקברו, אלא אלו תורה ומעשים טובים.

א (כה) כי מי יאכל ומי יחוש וגו'. אמר שלמה מאן אכיל כמה דאכלית, ומאן שתה כמה דשתיתי, ומאן עבד כמה דעבדית. רבי ירמיה בשם רבי שמואל בר רב יצחק, נשר גדול היה לו לשלמה והיה רוכב עליו והולך לתדמור במדבר, ובא בו ביום אחד, הדא הוא דכתיב (דברי הימים ב ת, ד): ויבן את תדמור במדבר.

א (כו) כי לאדם שטוב לפניו וגו', כי לאדם שטוב לפניו, זה אברהם אבינו. נתן חכמה ודעת ושמחה. ולחוטא נתן ענין לאסף ולכנוס, זה נמרוד. ולמי נאמר: לתת לטוב לפני האלהים, זה אברהם, שנאמר (בראשית א, כז): ואברהם זקן בא בימים וה' ברוך את אברהם בכל.

דבר אחר, כי לאדם שטוב לפניו, זה יצחק. נתן חכמה ודעת ושמחה. ולחוטא נתן ענין לאסף ולכנוס, זה אבימלך. ולמי נאמר: לתת לטוב לפני האלהים, זה יצחק, שנאמר (בראשית כו, יב): ויזרע יצחק בארץ ההיא.

דבר אחר, כי לאדם שטוב לפניו, זה יעקב, נתן חכמה ודעת ושמחה. ולחוטא נתן ענין לאסף ולכנוס, זה לבן. ולמי נאמר: לתת לטוב לפני האלהים, זה יעקב, שנאמר (בראשית לא, יב): כי ראיתי את כל אשר לבן עשה לד.

דבר אחר, כי לאדם שטוב לפניו, אלו ישראל שהיו במצרים, נתן חכמה ודעת. ולחוטא נתן ענין לאסף ולכנוס, אלו הפנענים.

אמר רבי לוי אפלו טפת שמן לא היה נותן אחד מהם בגריסין שלו, ואפלו נשברה ביצתו לא היה טועמה אלא היה מוכרה ועושה אותה דמים, כדי שיכנסו ישראל לארץ ומצאו אותה מלאה ברכות. ולמי נאמר: לתת לטוב לפני האלהים, אלו ישראל, שנאמר (במדבר כו, ג): לאלה תחלק הארץ.

דבר אחר, כי לאדם שטוב לפניו, זה חזקיה, נתן חכמה ודעת ושמחה. ולחוטא נתן ענין לאסף ולכנוס, זה סנחריב. ולמי נאמר: לתת לטוב לפני האלהים, זה חזקיה, שנאמר (דברי הימים ב לב, כג): וינשא לעיני כל הגוים.

דבר אחר, כי לאדם שטוב לפניו, זה מרדכי נתן חכמה ודעת ושמחה. ולחוטא נתן ענין לאסף ולכנוס, זה המן. ולמי נאמר: לתת לטוב לפני האלהים, זה מרדכי, שנאמר (אסתר ח, א): ביום ההוא נתן המלך אחשורוש לאסתר המלכה את בית המן וגו'.

פרשה ג

א (א) לכל זמן ועת לכל חפץ, זמן היה לו לאדם הראשון שיכנס לגן עדן, שנאמר (בראשית ב, טו): וינחהו בגן עדן. וזמן היה לו שיצא משם, שנאמר (בראשית ג, כד): ויגרש את האדם וגו'. זמן היה לו לנח שיכנס לתבה, שנאמר (בראשית ז, א): בא אל התבה וגו'. וזמן היה לו לצאת, שנאמר (בראשית ח, טז): צא מן התבה וגו'. זמן היה לאברהם שינתן לו המילה, שנאמר (בראשית יז, ט): ואתה את בריתי תשמר. וזמן היה לבניו להמול, מהן שימולו בשני מקומות, אחת במצרים ואחת במדבר, שנאמר (יהושע ה, ה): כי מלים היו כל העם היצאים וגו'. ועת לכל חפץ תחת השמים, זמן היה שיתנתן התורה לישראל, אמר רב ביבי זמן היה לאותו דבר שהיה נתון למעלה מן השמים ועכשו יהיה נתון למטה מן השמים, ואיזו זו התורה, שנאמר (שמות כ, א): וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר.

א (ב) עת ללדת ועת למות. אמר רבי ברכיה הרי כל חכמתו של שלמה שאמר: עת ללדת ועת למות, מה הוא, אשריו לאדם ששעת מיתתו כשעת לדתו, מה שעת לדתו נקי אף שעת מיתתו נקי. עת ללדת ועת למות, בשעה שהאשה יושבת על המשבר, אינון צווחין לה חייטא, ולמה אינון צווחין לה חייטא שהיא מייטה וחייה. ולמה אינון צווחין לה מחבלתא, דהיא ממשכנא בידוי דמיתה, היאך מה דאת אמר (שמות כב, כה): אם חבל תחבל שלמת רעד וגו'. רבי סימון בשם רבי נתן דבית גוברין אמר (משלי ל, טו): שאול ועצר רחם, למה נסמך שאול אצל רחם, לומר לך מה רחם מוציאין ממנו בקולי קולות, אף שאול מוציאין ממנו בקולי קולות.

ב דבר אחר, עת ללדת וגו', ואפלו מלאך המות נעשה קטיגור שלה.

אמר רבי שמואל בר נחמן על שלש עברות נשים מתות בשעת לדתן וכו', ובשלשה דברים אנשים מתים, השרוי בבית המרעע, והמהלך בדרך יחידי, והמפרש בים הגדול, נעשה השטן קטיגורו, דאמר רבי לוי בשלשה מקומות השטן מצוי לקטרג, השרוי בבית המרעע, והמהלך בדרך יחידי, והמפרש בים הגדול. רבי שמעון בר אבא בשם רבי חנינא, כל הדרכים בחזקת סכנה. רבי ינאי הוה נפיק לאיסטרטה הוה מפקד גו ביתיה. רבי חלבון ורבי שמעון בר אבא בשם רבי יהושע בן לוי אמר כל החולים בחזקת סכנה. רבי נתן כהן אחוי דרבי חיא בר אבא הוה מפרש בימא, אמר לאחוי צלי עלי, אמר ליה ומה נצלי עלך, הו דאת קטר לולבד קטר אלפד, ואין עללת לבי כנישתא ושמעית קלא דצבורא מצליין למיטרא לא תיסתמך על צלותי. רבי יהושע בריה דרבי תנחום ברבי חיא דכפר אגון הוה באסיא, בעא דיפרוש בין חגא לחנפה, אמרה ליה ההיא מטרוניתא באילין יומיא

פֶּרֶשִׁין, וְלֹא שָׁמַע לְמִילָהּ, וְאֵיתְחַמִּייה לִיה אָבוּהוּ בְּחִילָמָא אָמַר בְּרִי בְּלֹא קְבוּרָה (סְהַלְתוּ ג.) : וְגַם קְבוּרָה לֹא הֵיחֵתָה לוֹ, וְלֹא שָׁמַע לָא לְמִילוּי דְדִין וְלֹא לְמִילוּי דְדִין, וְכֵן הָיְתָה לִיה.

א דְּבַר אַחַר, עֵת לְלֵדָתָהּ, מַעַת לְלֵדָתָהּ הִיא עֵת לְמוֹתָהּ, מִשְׁעָה שְׁאָדָם נוֹלָד הוּא נִגְזַר עָלָיו כְּמָה שְׁנִים יְחִיָּה, אִם זָכָה הוּא מִשְׁלִים אֶת שְׁנוֹתָיו אִם לֹא פּוֹחֲתִין לוֹ מֵהֶם, דְּכַתִּיב (מְשַׁלֵּי י, כו): יִרְאֵת הִי תוֹסִיף יָמִים וּשְׁנוֹת רְשָׁעִים תִּקְצָרְנָהּ, כְּדִ דְּבַרֵּי רַבִּי עֲקִיבָא. וְרַבֵּנן אָמְרִין אִם זָכָה מוֹסִיפִין לוֹ עַל שְׁנוֹתָיו, אִם לֹא פּוֹחֲתִין לוֹ מִשְׁנוֹתָיו, אִם זָכָה מוֹסִיפִין לוֹ, שְׁנַאֲמַר (נִשְׁעִיָּה לַת, ה.) : הַנְּנִי יוֹסֵף עַל יְמִיךָ חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה, אָמְרוּ לוֹ מִשְׁלוֹ מוֹסִיפִין, תִּדַע דְּהָא כְּתִיב (מְלַכִּים א יג, ב) : הִנֵּה בֶן נוֹלָד לְבֵית דָּוִד יֵאשְׁיָה שְׁמוֹ וְגוֹ', וְעַדִּין לֹא בָּא מְנַשֶּׁה לְעוֹלָם. אָמַר לְהוֹן מִי כְּתִיב הִנֵּה בֶן נוֹלָד לְבֵית דָּוִד מִשְׁלַח חֲזַקְיָהוּ, לֹא נִאֲמַר בֶּן אֶלְא לְבֵית דָּוִד בֶּן, מִשְׁאָר מְלָכוֹת בֵּית דָּוִד. וְדָא מְסִיעַ לְמָה דְּאָמְרִין חֲכִימָא רַבֵּנן, מַעֲשָׂה בְּאֶחָד מִגְּדוּלֵי צְפוּרֵי שְׂבָאָתָהּ לוֹ מִילָהּ, וְעָלוּ אֲנָשֵׁי עֵין תְּאֵנָה לְכַבְדּוֹ, וְעָלָה עִמָּהֶם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא. כִּד אֶתּוֹן לְפִילּוֹן אֲשַׁכְּחוֹן קַל טְלִיָּא קִיִּימִין מִדְּחֻכִּין קוּמֵי חֲדָא דְרַתָּא, חֲמֵן לְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא עוֹלִין וְיָאָה, אָמְרוּן לִית אֲתָּ זִיע מִן הָכָא עַד דְּאֲתָּ מְרַקִּיד לָן צִיבְחָר. אָמַר לוֹן לִית דָּא מִן דִּידִי, דְּאֵנָּא גְבַר סַב, וְיַזְעָף לוֹן וְלֹא אִיזְדַּעְזַעוּ וְלֹא אִיתְפְּנְעוּן. תְּלָה אַפּוּי וְחֲמָא הָדָא דְרַתָּא הַפִּיכָא, אָמַר לוֹן אֲנִיבּוֹן אֲבַתְרִי, מַה דְּאֵנָּא אָמַר לְכוֹן, אִיזְלוֹן אֲמַרֵי לְהַדִּין מָרָא דְהָדָא דְרַתָּא, אִין דְּמִיךָ יִתְעִיר דְרִישִׁיָּה דְחֻטְיָה חָלִי וְסוּפִיָּה מְרִיר. מִן קַל מִילִיהוֹן אִיתְעִיר מָרָא דְהָדָא דְרַתָּא וְנִפְק לִיה וְרַבַּע לִיה עַל רִיגְלִיָּהּ.

אָמַר רַבִּי אֲנָא בְּעֵי מִינְךָ לֹא תִסְתַּכַּל לְמִילִיהוֹן, דְּאִינוּן טְלִיִין וְשִׁטְיִין. אָמַר לִיה מַה נְעַבִּיד לָךְ וְגִזְרַתָּא גְזִירָא, בְּרַם תְּלִי אֲנָא לָךְ עַד זְמַן דְּתַפִּיק כָּל מַה דְּאִית לָךְ בְּדְרַתָּא, כִּיִן דְּאֲפִיק כָּל מַה דְּאִית לִיה בְּדְרַתָּא, סְלִיקַת הֵהִיא דְרַתָּא וְנִחַתַת לָהּ. אֲזִלִין לְמַקְיָמָהּ מְצוּתָא דְגִזְרַתָּא, וְהוּהוּ אָבוּי דְמִיִנוּקָא מִשְׁקִי לוֹן חֲמַר עֲתִיק וְאָמַר, שְׁתוֹן מִן הַדִּין חֲמַרָא טְבָא דְאֵנָּא רְחִיץ בְּמַאֲרִיָּה דְשְׁמִיא מִינִיָּה אֲנָא מִשְׁקִי לְכוֹן בְּמִשְׁתוּתִיָּה. וְעָנוּ בְּתֵרִיָּה כְּשֵׁם שְׁהַכְּנַסְתוּן לְבְרִית כְּדִ תְּכַנְיִסְהוּ לְתוֹרָה וְלַחֲפָה. מִן קַל מִילִיהוֹן נִפְק רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא בְּחֻשִׁיכָתָא וּפְגַע בֵּיה שְׁלִיחָהוֹן דְּבְרִיָּתָא, אָמַר לִיה מִן בְּגִין דְּאֶתּוֹן רְחִצִין עַל עוֹבְדִיכוֹן טְבָא אֶתּוֹן נִפְקִין עַל שְׁעָה דְלֹא שְׁעָה, אָמַר לוֹ אֲתָּ מָאן אֲתָּ, אָמַר לוֹ אֲנָא שְׁלִיחָהוֹן דְּבְרִיָּתָא. אָמַר לוֹ וְלָמָּה אֲפִיךָ בִישׁוֹן, אָמַר מִן קַל מִילָא קִשְׁיָאָתָא דְאֵנָּא שְׁמַע מִן בְּרִיָּתָא בְּכָל יוֹם. אָמַר לִיה וּמַה אִינוּן, אָמַר לִיה הַדִּין מִיִנוּקָא דְגִזְרַתוֹן יוּמָא דִין פְּתִיקָה גְבִי דְאִינְסַב יִתִּיָּה מִן הָכָא לְתַלְתִין יוּמִין, וְהוּהוּ אָבוּי מִשְׁקִי לְכוֹן וְאָמַר אִישְׁתוֹן חֲמַר טַב דְּאֵנָּא רְחִיץ בְּמַאֲרִי דְשְׁמִיא מִינִיָּה אֲנָא מִשְׁקִי לְכוֹן בְּמִשְׁתוּתִיָּה, וְשְׁמַעִית וְעַצְבִּית, דְּצָלוּתְהוֹן מְבַטְלָה יִתִּיָּה. אָמַר לִיה חֲיִיךָ דְאֲתָּ מְחַמִּי לִי פִיתְקִי, אָמַר לִית אֲנָא שְׁלִיט עַל דִּידְךָ וְלֹא עַל דְלַחְבְּרָךְ. אָמַר לִיה לָמָּה, אָמַר דְּבְכָל יוֹם וְיוֹם אֶתּוֹן עִמְלִין בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת וְעוֹשִׁין צְדָקוֹת וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מוֹסִיף יָמִים עַל יְמִיכֶם. אָמַר לִיה יְהֵא רַעְוָא מְקַמִּיָּה קוּדְשָׁא

בְּרִידָה הוּא הַיָּד מַה דְּלִית אֶת שְׁלִיט עַל פִּיתְקִינָן כְּדָּ לֹא יְהֵא לָךְ רְשׁוֹ לְעִבּוֹר
עַל מִלְּנָן, וּבְעִינֵי רַחֲמֵי מִן שְׁמַיָּא וְחַיֵּי מִיְנוּקָא.

אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא מַה לָּנוּ הַמַּעֲשָׂה, אִין לִי הַמַּעֲשָׂה אֶלְא מִקְרָא מְלֵא (שְׁמוֹת
כג, כו) : אֶת מִסְפֵּר יְמֵיךָ אֶמְלֵא, שְׁהָרִי מִשָּׂה כְּמָה מַצּוֹת עֲשֵׂה, וְכַמָּה
צְדָקוֹת, וּבִסּוּף נֶאֱמַר לוֹ (דְּבָרִים לא, יד) : הֵן קָרְבוּ יְמֵיךָ לְמוֹת, הָיִי עֵת לְלָדֶת.

דָּבַר אַחַר, עֵת לְלָדֶת וְעֵת לְמוֹת, מְשַׁנּוֹלַד אָדָם הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְצַפֶּה לוֹ
שְׂיִשָּׂא אִשָּׁה עַד עֲשָׂרִים שָׁנָה, הַגִּיעַ לְעֲשָׂרִים וְלֹא נִשָּׂא אִשָּׁה, הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ
הוּא אוֹמֵר לוֹ עֵת לְלָדֶת הוּא לָךְ וְלֹא רְצִית, אִין זֹו אֶלְא עֵת לְמוֹת. אִית
דְּאִמְרֵי מַה דְּיִקְלִיָּה יְדָבָה צִיבָחַר. עֵת לְטַעַת, בְּשַׁעַת שְׁלוֹם. וְעֵת לְעַקּוֹר
נְטוּעַ, בְּשַׁעַת מְלַחְמָה.

א (ג) עֵת לְהַרוֹג, בְּשַׁעַת מְלַחְמָה. וְעֵת לְרַפּוֹא, בְּשַׁעַת שְׁלוֹם. עֵת לְפָרוֹץ,
בְּשַׁעַת מְלַחְמָה. וְעֵת לְבָנוֹת, בְּשַׁעַת שְׁלוֹם.

א (ד) עֵת לְבַכּוֹת, בְּשַׁעַת הָאֵבֶל. וְעֵת לְשַׁחוֹק, אַחַר הָאֵבֶל. עֵת סְפוֹד, בְּשַׁעַת
הָאֵבֶל. וְעֵת רְקוֹד, אַחַר הָאֵבֶל.

א (ה) עֵת לְהַשְׁלִיךְ אֲבָנִים, בְּשַׁעַת שְׂאִשְׁתָּךְ טְהוֹרָה. וְעֵת כְּנוֹס אֲבָנִים,
בְּשַׁעַת שְׂאִשְׁתָּךְ טְמֵאָה. עֵת לְחַבּוֹק, אִם רְאִיתָ כֶּתֶף שֶׁל צְדִיקִים עוֹמְדִים,
עֲמֹד וְחַבֵּק וְנִשֵּׁק וְגַפְפָּם. וְעֵת לְרַחֵק מִחַבֵּק, אִם רְאִיתָ כֶּתֶף שֶׁל רְשָׁעִים, רַחֵק
מֵהֶם וּמִכְּפִיּוֹצָא בְּהֵן.

א (ו) עֵת לְבַקֵּשׁ, בְּשַׁעַת שְׁלוֹם. וְעֵת לְאַבֵּד, בְּשַׁעַת מְלַחְמָה. עֵת לְשָׁמוֹר,
בְּשַׁעַת טוֹבָה. וְעֵת לְהַשְׁלִיךְ, בְּשַׁעַת רָעָה. עוֹבְדָא הָוָה בְּחַד פְּרַגְמָטוּטִים,
דְּהוּוּ אֲזִיל פְּרִישׁ בִּימָא הוּא וּבְרִיָּה, וְהוּוּ אִיִּיתִי גְבִיָּה קוּבִין דְּנָרִין, יְהִיב
לִיָּה מוֹתְבִיָּהוֹן בְּאַפְלָה, שְׁמַע קְלָהוֹן דְּנְנוּטִיא אִמְרִין כְּדָ עֲלָלוּן אֲנָא
לְפִילְגוּס אֲנִן קְטָלִין לֹון וּמְשַׁלִּיכִין לֹון לִימָא וְנִסְבִּין הַדִּין מוֹדְלִיָּה דְּדִינָרִין
מִינִיָּה. מַה עֲבַד הָהוּא גְבָרָא, עֲבַד גְרַמִּיָּה מְצַהִיב עִם בְּרִיָּה וְנִסְבִּי יְתָהוֹן
וּרְמָא יְתָהוֹן לִימָא. כִּיּוֹן דְּעֵלוֹן לֹון לְמַדִּינְתָּא אֲזִל וּקְבִיל עֲלִיָּהוֹן גְּבִי
אֲנְטִיפּוּטָא דְּקִסְרִין, וְאִיִּיתִינוּן בְּבִי אֲסִירִי וְאַזְדוּן וְחִיבָהוֹן לְתַן לִיָּה
מוֹדְלִיָּה דְּדִינָרִין. אִמְרִין לִיָּה מִנָּן אֶתְּ הַכָּא דְּיִינָא לֹון דְּחִיבִין, אִמְרִין לֹון
מְשַׁלְמָה מְלָךְ יִשְׂרָאֵל, דְּכַתִּיב : עֵת לְהַשְׁלִיךְ וְגוֹי.

א (ז) עֵת לְקַרוֹעַ, בְּשַׁעַת מְלַחְמָה. וְעֵת לְתַפּוֹר, בְּשַׁעַת שְׁלוֹם. עֵת לְחַשׂוֹת
וְעֵת לְדַבֵּר, אִינְתִּיתִיָּה דְּרַבִּי מְנָא דְּמַכַּת בְּצַפּוֹרִין, סְלִיק רַבִּי אֲבוּן לְגַבִּיָּה
לְמִיחִמִּיָּה לִיָּה אֲפִין, אִמְרִין לִיָּה לִית מְאִרִי מְשַׁגַּח אִמְרִין לֹון הַדָּא מִיָּלָה
דְּאוּרִיָּתָא, אִמְרִין לִיָּה הָא מְטָה עֲנַתָּה דְּאוּרִיָּתָא דְּמַחְשֵׁי מַתְעַלְיָיָה
לְמַשְׁתַּקָּה.

א (ח) עת לאהב, בשעת שלום. ועת לשנא, בשעת מלחמה. עת מלחמה, בשעת מלחמה. ועת שלום, בשלום.

ב רבי יהושע דסקנין פתר קרייא בישראל, עת ללדת ועת למות, אמר הקדוש ברוך הוא לשעה קלה הייתי אני מילדת לבני, דכתיב (יחזקאל טו, ד): ומולדותיך ביום הולדת. ועת למות, דכתיב (במדבר יד, לה): במדבר הזה יתמו ושם ימתו, (במדבר כה, שה). ולא נותר מהם איש כי אם פלב בן יפנה וגוי. ועת לטעת, שנאמר (עמוס ט, טו): ונטעתים על אדמתם. ועת לעקור נטוע, דכתיב (דברים כט, כז): ויתשם ה' מעל אדמתם. עת להרוג, דכתיב (איכה ב, ד): ויהרג כל מחמדי עין. ועת לרפוא, דכתיב (ירמיה לג, ו): הנני מעלה לך ארקה ומרפא וגוי. עת לפרוץ, דכתיב (עמוס ד, ג): ופרצים תצאנה אשה נגדה. ועת לבנות, דכתיב (עמוס ט, יא): ובניתיה כימי עולם. עת לבכות, דכתיב (איכה א, ב): בכה תבכה בלילה. ועת לשחוק, דכתיב (תהלים קכו, ב): אז ימלא שחוק פיני וגוי. עת ספוד, דכתיב (ישעיה כב, יב): ויקרא ה' אלהים צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד וגוי. ועת רקוד, דכתיב (זכריה ח, ה): ורחבות העיר ימלאו וגוי. עת להשליך אבנים, דכתיב (איכה ד, א): תשתפכנה אבני קדש. ועת כנוס אבנים, דכתיב (ישעיה כח, טז): הנני יסד בציון אבן וגוי. עת לחבוק, שנאמר (שיר השירים ב, ו): וימינו תחבוקני. ועת לרחק מחבק, שנאמר (ישעיה ו, יב): ורחק ה' את האדם. עת לבקש, דכתיב (דברים ד, כט): ובקשתם משם את ה' אלהיך. ועת לאבד, דכתיב (דברים יא, טז): השמרו לכם פן יפתה לבבכם וגוי ואבדתם מהרה. עת לשמור, דכתיב (תהלים קכא, ד): הנה לא ננום ולא יישן שומר ישראל. ועת להשליך, דכתיב (דברים כט, כז): וישלכם אל ארץ אחרת וגוי. עת לקרוע, דכתיב (שמואל א טו, כח): קרע ה' את ממלכות ישראל. ועת לתפור דכתיב (יחזקאל לו, יז): והיו לאחדים בגידה וגוי. עת לחשות, דכתיב (ישעיה מב, יד): החשיתי מעולם וגוי. ועת לדבר, דכתיב (ישעיה מ, ב): דברו על לב ירושלים וגוי. עת לאהב, דכתיב (מלאכי א, ב): אהבתי אתכם אמר ה'. ועת לשנא, דכתיב (ירמיה יב, ח): נתנה עלי בקולה על פן שנאתיה. עת מלחמה, דכתיב (ישעיה סג, י): ויהפך להם לאויב הוא נלחם בם. ועת שלום, דכתיב (ישעיה סו, יב): הנני נטה אליה כנהר שלום וגוי.

א (ט) מה יתרון העושה וגוי, אמר שלמה הואיל ועתים עתים הן לכל, מאי מהני אומנה באומנותיה, וכשירא בכשרותיה.

דבר אחר, מה יתרון, כל אינש ואינש לא מתרין אלא עם בעלי אומנותיה.

אמר רבי יצחק ברבי מריון (חבוק ב, ד): וצדיק באמונתו יחיה, [שצדיק באמונתו יחיה] אפלו צדיק חי העולמים באמונתו הוא חיה, אמר הקדוש ברוך הוא בתחלה הרגתי בכורי מצרים, שנאמר (שמות יב, כט): ויהי בחצי הלילה וה' הכה וגוי, אף כל בכור אשר יולד לך תהא מקדישו לי, שנאמר (שמות יג, ב): קדש לי כל בכור, תהא מקדש לי הבכורות באמונתו, הוי וצדיק באמונתו יחיה. רבי פנחס בשם רבי ראובן משל למה הדבר דומה למלך

שְׁעֵשֶׂה סְעוּדָה וְזָמַן אֶצְלוֹ אוֹרְחִים, וְגָזַר מֶלֶכָּא גְזִירְתָּא וְאָמַר כָּל אֵינֶשׁ
וְאֵינֶשׁ יֵיטִי לִיה מַה דִּירְבַּע, אֵית דְּאֵייתִי טְפוּטִין, וְאֵית דְּאֵייתִי פְּסִתִּין,
וְאֵית דְּאֵייתִי סְטְרוּמְטִין, וְאֵית דְּאֵייתִי נְמוּרְקִין, וְאֵית דְּאֵייתִי כּוּרְסוּן,
וְאֵית דְּאֵייתִי קִיסִין, וְאֵית דְּאֵייתִי אַבְנִין, אַדִּיק מֶלֶכָּא וְאָמַר כָּל אֵינֶשׁ
וְאֵינֶשׁ יִרְבַּע עַל מַה דְּאֵייתִי, אוֹתָן שְׁהִיו יוֹשְׁבִין עַל הָעֵצִים וְעַל הָאֲבָנִים הִיו
מִתְרַעְמִין עַל הַמְּלָךְ וְאוֹמְרִים כֶּךָ הִיא כְּבוֹדוֹ שֶׁל מְלָךְ שְׁנֵהִיָּה יוֹשְׁבִין עַל
הָעֵצִים וְעַל הָאֲבָנִים, כְּשִׁשְׁמַע הַמְּלָךְ אָמַר לָהֶם לֹא דִיכֶם שְׁנוּוֹלְתֶם פְּלִטִין
בְּאֲבָנִים וּבְעֵצִים שְׁעַמְדָּה לִי בְּכַמְּה יְצִיאוֹת, אֲלֵא מִחְצִיפִין אַתֶּם וְקוֹשְׁרִין
עָלֵי קְטִיגוֹרְיָא, יְקַרְכוּן לֹא עֵבִיד אֲלֵא אַתּוּן לְגַרְמִיכוּן. כֶּךָ לְעֵתִיד לְבוֹא
הַרְשָׁעִים נְדוּנִין לְגִיהֶנֶם וְהוּן מִתְרַעְמִין עַל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, הָרִי שְׁהִיִּנוּ
מִצְפִּין לִישׁוּעָתוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְכֶךָ יְהִיָּה עֲלֵינוּ, אוֹמַר לָהֶם הַקְּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָם שְׁהֵייתֶם בּוֹ לֹא בְּעָלִי מַחְלֶקֶת וְלִשׁוֹן הָרַע וְכָל רְעוֹת
הֵייתֶם, וְלֹא בְּעָלִי מְרִיבוֹת וְחִמְסִים אַתֶּם הֵייתֶם, הִדָּא הוּא דְכָתִיב [\(ישעיה](#)
[ג. יא\):](#) הֵן פִּלְכֶם קִדְחִי אֵשׁ מֵאֲזָרֵי זִיקוֹת, לְפִיכֶךָ אַתֶּם הוֹלְכִים בְּאוּר אֲשַׁכֶּם
וּבְזִיקוֹת בְּעֶרְתֶּם. וְשָׁמָּה תֵּאמְרוּ מִיָּדֵי הֵייתָה זֹאת לָכֶם, לֹאוּ, אֲלֵא אַתֶּם
עֲשִׂיתֶם, אַתֶּם לְעַצְמְכֶם, לְפִיכֶךָ לְמַעַצְבָּה תִּשְׁכַּבוּן, מִיָּדְכֶם הֵייתָה זֹאת
לָכֶם. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לֵקִישׁ הָוָה לְעֵי בְּאוֹרֵייתָא כָּל צְרַפְיָה בְּהִדָּא אֱלִיסִס
דְּטַבְרַיָּא, וְהָוָה פִּיילָדָה נְהִיג מְעֵתִיד לִיה חַד מִשְׁקוּיֵי דְמִים בְּכָל יוֹם, וְהָוָה
עָלִיל מְשַׁלְּהֵי מְשַׁלְּהֵי וְנָסִיב בֵּיה וְשַׁתִּי לִיה, חַד זָמַן עַל וִיתִיב גְּבִיָּה וְעֵבִיד
עֲמִיָּה אוֹיֵר קַלִּיל, אָמַר לִיה רַבִּי, נְהוּר אַתְּ דְּהוּינָא אֲנָא וְאַתְּ אֲזִלִּין
לְכַנְשֵׁתָא כְּחִדָּא, אַתְּ זִכִּית וְהָוָה גְּבַרָא לֹא זָכִי, צִלִּי עָלֵי דִיְהוּי חוֹלְקֵי עֲמָךְ
לְעַלְמָא דְאַתִּי. אָמַר לִיה וּמַה נְצַלִּי עֲלֶיךָ דְנְהוּי לָךְ, דְאַתְתָּ עִם בְּנֵי אוּמְנוּתְךָ,
דְּכָל אֵינֶשׁ וְאֵינֶשׁ לֹא מְשַׁרְיָן אֲלֵא עִם בְּעָלֵי אוּמְנוּתֵיהָ.

א (י) רֵאִיתִי אֶת הָעֵנָן, אָמַר רַבִּי אֵיבּוֹ זֶה שְׁפוּטוֹ שֶׁל מְמוֹן, דְּאָמַר רַבִּי
יוֹדֵן בְּשֵׁם רַבִּי אֵיבּוֹ אֵין אָדָם יוֹצֵא מִן הָעוֹלָם וְחֹצֵי תַאֲוֹתוֹ בִּידוֹ, אֲלֵא אִם
אֵית לִיה מְאָה בְּעֵי דִיעְבָּדוֹן תִּרְתִּי מְאָה, וּמֵאֵן דְּאֵית לִיה תִּרְתִּי מְאָה בְּעֵי
דִיעְבָּדוֹן אֲרַבְּעָה. לְעֵנוֹת בּוֹ, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסַכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לִוִי אִם זָכָה אוֹתוֹ
אָדָם וְעֵשֶׂה מִמְמוֹנוֹ מְצוּוֹת וּמִתְפַּלֵּל וְנִעְנָה בּוֹ הִיאָךְ מַה דְאַתְּ אָמַר [\(בראשית](#)
[ל. לט\):](#) וְעֵנְתָה בִּי צְדָקְתִי וְגוֹ', וְאִם לֹאוּ הוּא עוֹנָה בּוֹ וּמִקְטָרְגוֹ, דְכָתִיב [\(דברים](#)
[יט, טז\):](#) לְעֵנוֹת בּוֹ סָרָה. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר זֶה שְׁפוּטוֹ שֶׁל גָּזַל, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן
בֶּן לֵקִישׁ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן מְשַׁל לְסָאָה מְלֵאָה עוֹנוֹת, מִי הוּא מְקַטְרָג רֵאשׁוֹן
שְׁבַכְלָן גָּזַל, דְּאָמַר רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן [\(עמוס ט. א\):](#) וּבְצַעַם בְּרֵאשׁ פְּלִם.
רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן לְפִי שְׁהִיו בְּעֵנָן עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּגְלוּי עֲרִיּוֹת
וּשְׁפִיכוֹת דְּמִים, אֵין לָךְ קֶשֶׁה שְׁבַכְלָן אֲלֵא גָזַל. רַבִּי יַעֲקֹב בֶּר אַחָא בְּשֵׁם
רַבִּי יוֹחָנָן עֲשָׂרִים וְאַרְבַּע חֲטָאוֹת סִדֵּר יַחְזָקָאל וּמְכַלֵּן לֹא חֲתַם אֲלֵא בְּגָזַל,
דְכָתִיב [\(יחזקאל כב. יג\):](#) וְהִנֵּה הִפִּיתִי כְּפִי אֶל בְּצַעַךְ וְגוֹ'. רַבִּי חוּנְיָא פִּתְרַן קַרְיָיָה
בְּנְבִיאִים וּבְכַתוּבִים, שְׁאֵלוּ זָכוּ יִשְׂרָאֵל לֹא הִיו קוֹרִין אֲלֵא חֲמִשָּׁה חֲמִשִּׁי
תוֹרָה, חֲמִשָּׁה סְפָרִים בְּלָבָד, וּכְלוּם נִתְּנוּ לָהֶם נְבִיאִים וּכְתוּבִים אֲלֵא שְׁהִיו
יִגְעִין בָּהֶם וּבַתוֹרָה וְעוֹשִׂים מְצוּוֹת וּצְדָקוֹת כְּדִי לְקַבֵּל עֲלֵיהֶם שְׁכָר טוֹב.
רַבְּנָן אָמְרִין אַף עַל פִּי כֵן לְעֵנוֹת בּוֹ, מְקַבְּלִין עֲלֵיהֶם שְׁכָר כְּחֲמִשָּׁה סְפָרֵי
תוֹרָה. רַבִּי אֲבָהוּ אָמַר זֶה שְׁפוּטָה שֶׁל תוֹרָה, שְׁאָדָם לוֹמֵד תוֹרָה וּשְׁכַחָהּ.

רַבֵּנוּ דְתַמּוֹן בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק דְּהֶקְא, וְרַבִּי טוֹבִיָּה בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק, לְטוֹבָתוֹ
אָדָם לומד תּוֹרָה וְשִׁכְח, שְׂאֵלוֹ הִיָּה אָדָם לומד תּוֹרָה וְלֹא שָׁכַח, הִיָּה
מִתְעַסֵּק בְּתוֹרָה שְׁתֵּים שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְחוֹזֵר וּמִתְעַסֵּק בְּמִלְאכְתּוֹ וְלֹא הִיָּה
מִשְׁגִּיחַ בָּהּ לְעוֹלָם כָּל יָמָיו, אֲלֹא מִתּוֹךְ שְׂאָדָם לומד תּוֹרָה וּמִשְׁכָּחָה אֵינוֹ
מִזִּז וְאֵינוֹ מִזִּיעַ אֶת עֲצָמוֹ בְּדַבְרֵי תּוֹרָה. וְרַבֵּנוּ אָמְרִין זֶה שְׁפוּטוֹ שֶׁל גָּזֵל,
תִּדְעַ שֶׁהוּא כֵּן שֶׁהָרִי דוֹרוֹת הָרֵאשׁוֹנִים עַל יְדֵי שֶׁהָיוּ עֲסוּקִין וְשִׁטּוּפִין בְּגָזֵל,
הָאִידֵךְ מָה דָּאֵת אָמַר [\(איוב כד, ב\)](#): גְּבֻלוֹת יִשְׁגּוּ עֵדֶר גָּזֵלוֹ וַיִּרְעוּ, רָאָה כִּי נִמְחוּ
בְּמִים מִן הָעוֹלָם, אֲבָל שֶׁבֵט רְאוּבוּ וְגַד שֶׁהִרְחִיקוּ עֲצָמוֹן מִן הָגָזֵל, לְפִיכֵךְ
נָתַן לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא נִחְלָה בְּמָקוֹם שְׂאִין בּוֹ גָּזֵל, שֶׁנֶּאֱמַר [\(במדבר לב](#)
[א\)](#): וְהִנֵּה הַמָּקוֹם מְקוֹם מְקַנָּה, וְכֵן מִמְּהִיר שֶׁשָּׂה עֲשָׂר מִיֵּל עַל שֶׁשָּׂה עֲשָׂר
מִיֵּל,

א **(יא)** אֶת הַכֹּל עֲשֵׂה יָפָה בְּעֵתוֹ, אָמַר רַבִּי תַנְחוּמָא בְּעוֹנָתוֹ נִבְרָא הָעוֹלָם,
לֹא הִיָּה רְאוּי לְהִבְרָאוֹת קִדְם לָכוֹ, אֲלֹא לְשַׁעֲתוֹ נִבְרָא, שֶׁנֶּאֱמַר: אֶת הַכֹּל
עֲשֵׂה יָפָה בְּעֵתוֹ.

אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ מִכָּאן שֶׁהִיָּה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בּוֹנֵה עוֹלָמוֹת וּמַחְרִיבֵן,
בוֹרָא עוֹלָמוֹת וּמַחְרִיבֵן, עַד שֶׁבְּרָא אֶת אֵלוֹ וְאָמַר דִּין הַנִּיּוֹן לִי, יִתְהוֹן לֹא
הַנִּיּוֹן לִי. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר זֶה הַפֶּתַח פְּתוּחַ עַד הַתְּהוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר [\(בראשית א](#)
[לא\)](#): וַיִּרְא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד, אֵלוֹ אַחַר אָמַר אֶת
הַכֹּל עֲשֵׂה יָפָה בְּעֵתוֹ, הֵייתִי אוֹמֵר זֶה שְׁלֹא אֲכַל פְּרוּסָה מִיָּמָיו הוּא אוֹמֵר
אֶת הַכֹּל עֲשֵׂה יָפָה בְּעֵתוֹ, אֲלֹא שְׁלֵמָה לְפִי שֶׁפְּתוּב בּוֹ [\(מלכים א ה, ב\)](#): וַיְהִי
לָחֵם שְׁלֵמָה לְיוֹם אֶחָד שְׁלֹשִׁים כֹּר סֶלֶת וּגּוֹי, לָזֶה נָאָה לוֹמֵר: אֶת הַכֹּל עֲשֵׂה
יָפָה בְּעֵתוֹ.

דָּבָר אַחַר, אֵלוֹ אַחַר אָמַר הַבֵּל הַבְּלִים אָמַר קִהְלַת וּגּוֹי, הֵייתִי אוֹמֵר זֶה
שְׁלֹא קָנָה לוֹ שְׁתֵּי פְּרוּטוֹת מִיָּמָיו הוּא פִּירַת בְּמִמוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם וְאוֹמֵר הַבֵּל
הַבְּלִים, אֲלֹא זֶה, שְׁלֵמָה, שֶׁפְּתוּב בּוֹ [\(מלכים א י, כז\)](#): וַיִּתֵּן הַמֶּלֶךְ אֶת הַכֶּסֶף
בִּירוֹשָׁלַיִם כְּאֲבָנִים, וְלֹא הָיוּ נִגְנָבוֹת שֶׁהָיוּ אֲבָנֵי עֲשָׂר אַמּוֹת וְאֲבָנֵי שְׁמוֹנֶה
אַמּוֹת, וּמִשְׁקָלוֹת שֶׁהָיוּ בִּימֵי שְׁלֵמָה שֶׁל זֶהָ הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר [\(מלכים א י, כא\)](#):
אִין כֶּסֶף לֹא נִחְשָׁב בִּימֵי שְׁלֵמָה לְמֵאוֹמָה, לָזֶה נָאָה לוֹמֵר הַבֵּל הַבְּלִים. לָמָּה
אָמַר הַבֵּל הַבְּלִים, רָאָה הָעוֹלָם וְהַעֲתִיד לְהִיּוֹת בְּסוּפּוֹ. וְאֵלוֹ אַחַר אָמַר
[\(דניאל ד, לב\)](#): וְכָל דִּירֵי אֶרְעָא כְּלָא חֲשִׁיבִין, הֵייתִי אוֹמֵר שְׁמָא זֶה שְׁלֹא שְׁלַט
עַל שְׁתֵּי זְבוּבִים מִיָּמָיו הוּא אָמַר: וְכָל דִּירֵי אֶרְעָא כְּלָא חֲשִׁיבִין, יוֹתֵר
שֶׁהִיָּה נְבוּכַדְנֶצַּר הִרְשַׁע שֶׁשְׁלַט בְּעוֹלָם כְּלוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר [\(ירמיה כח, יד\)](#): וְגַם אֶת
חַיַּת הַשָּׂדֶה נִתְתִּי לוֹ, לְעַבְדּוֹ, מִן מַה שֶׁפְּתוּב [\(דניאל ב, לח\)](#): וּבְכָל דֵּי דִירִין בְּנֵי
אֲנָשָׁא חַיּוֹת בְּרָא וְעוֹף שְׁמַיָּא יְהַב בִּידֵךְ וְהַשְׁלִטְךָ בְּכֻלְהוֹן, לָזֶה נָאָה לוֹמֵר:
וְכָל דִּירֵי אֶרְעָא כְּלָא חֲשִׁיבִין וּגּוֹי. אֵלוֹ אַחַר אָמַר זֶה הַפְּסוּק מִן חֲכָמֵי
הָאֲמוֹת [\(שמות יח, יא\)](#): עֲתָה יִדְעַתִּי כִּי גְדוֹל הִי מִכָּל הָאֱלֹהִים, הֵייתִי אוֹמֵר זֶה
שְׂאֵינוֹ יוֹדֵעַ וְדָאֵי שֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים אוֹמֵר: עֲתָה יִדְעַתִּי כִּי גְדוֹל הִי מִכָּל
הָאֱלֹהִים, אֲלֹא זֶה יִתְרוֹ שֶׁאָמַר: עֲתָה יִדְעַתִּי כִּי גְדוֹל וּגּוֹי, שֶׁעַבַד עֲבוֹדַת
כּוֹכְבִים הִרְבֵּה, דְּתַנִּי רַבִּי יִשְׁמַעֵאל לֹא הֵנִיחַ רְעוּאֵל, זֶה יִתְרוֹ, עֲבוֹדַת

כּוֹכְבִים בְּעוֹלָם שֶׁלֹא יִחְזִיר עָלֶיהָ וְעֵבֶדָהּ, דְּכָתִיב (שְׁמוּאֵל א ד, ח): אוֹי לָנוּ מִי יִצִּילֵנוּ מִיַּד הָאֱלֹהִים הָאֲדִירִים הָאֵלֶּה אֵלֶּה הֵם הָאֱלֹהִים וְגוֹי, וְחִזַּר וְאָמַר: מִכָּל הָאֱלֹהִים, וּלְבַסּוֹף נִתְגַּיֵר וְהוֹדָה לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, לָזֶה נָאֵה לֹמַר: עֲתָה יִדְעֵתִי כִי גְדוֹל הִי מִכָּל הָאֱלֹהִים וְגוֹי, שָׁב בְּתִשׁוּבָה לִפְנֵי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְקִבְּלוּ וְקִבְּעוּ לְיִשְׂרָאֵל לְדוֹרוֹת. וְאֵלּוּ עֲמַד אַחֵר נִבְיָא וְחָכָם לֹמַר (דְּבָרִים ל, ב, ד): הַצּוֹר תָּמִים פָּעֵלוּ וְגוֹי, אֶלֶּא מֹשֶׁה רַבֵּינוּ לִפִּי שְׁכָתוֹב בּוֹ (תְּהִלִּים ק, ז): יוֹדִיעַ דְּרָכָיו לְמֹשֶׁה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל עֲלִילוֹתָיו, לָזֶה נָאֵה לֹמַר: הַצּוֹר תָּמִים. אֵלּוּ אָדָם אַחֵר בָּא וְהִתְנַפַּח אֶת יִשְׂרָאֵל, הֵייתִי אוֹמֵר אָדָם שְׂאֵכֵל וְשִׁתָּה מִהֵן וְנִהְנָה מִהֵן מוֹכִיחַן, אֶלֶּא מֹשֶׁה שְׁכָתוֹב בּוֹ (בְּמִדְבָר ט, ט, ט): לֹא חָמור אֶחָד מֵהֶם נִשְׂאֵתִי וְגוֹי, לָזֶה נָאֵה לְהוֹכִיחַן לְיִשְׂרָאֵל, הִדָּא הוּא דְּכָתִיב (דְּבָרִים א, א): אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְגוֹי.

ב דְּבַר אַחֵר, אֶת הַכֹּל עָשָׂה יָפָה בְּעֵתוֹ, רַבִּי בּוֹן אָמַר בְּהַ תְּרַתִּי שִׁיטִי, רַבִּי בּוֹן אָמַר הָיָה רְאוּי אַבְרָהָם לְהַבְרָאוֹת קִדְּם אָדָם הָרֵאשׁוֹן, אֶלֶּא אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אִם אַבְרָא תִּחַלְּהָ אֶת אַבְרָהָם שְׂאֵם יִקְלַקֵּל אִין מִי יָבֹא וְיִתְקַן אַחֲרָיו, אֶלֶּא הִרִינִי בּוֹרָא אָדָם, וְאִם יִקְלַקֵּל זֶה יָבֹא אַבְרָהָם אַחֲרָיו וְיִתְקַן. רַבִּי בּוֹן אָמַר חוֹרֵי כְּתִיב (יְהוֹשֻׁעַ יד, ט): הָאָדָם הַגְּדוֹל בְּעֵנְקִים הוּא, רְאוּי הָיָה אַבְרָהָם לְהַבְרָאוֹת תִּחַלְּהָ, שְׁנֵאָמַר: הָאָדָם הַגְּדוֹל בְּעֵנְקִים הוּא, וְלָמָּה קוֹרָא גְּדוֹל שְׁהָיָה רְאוּי לְהַבְרָאוֹת תִּחַלְּהָ, אֶלֶּא אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אִם אֲנִי בּוֹרָא אוֹתוֹ תִּחַלְּהָ שְׂאֵם יִקְלַקֵּל אִין מִי יָבֹא אַחֲרָיו וְיִתְקַן, אֶלֶּא הִרִי אֲנִי בּוֹרָא אָדָם הָרֵאשׁוֹן תִּחַלְּהָ וְאִם יִקְלַקֵּל יָבֹא אַבְרָהָם וְיִתְקַן אַחֲרָיו.

אָמַר רַבִּי אַבָּא בַר כְּהֵנָא יֵשׁ מוֹשְׁלִין מִשָּׁל לָמָּה הַדְּבַר דּוֹמָה לְאֶחָד שְׁהָיָה לוֹ שְׁפַעַת קוֹרִיָּה בְּתוֹךְ דִּירְתוֹ וּבֵיתוֹ, אִיכָן הוּא נוֹתְנָה לֹא בְּאִמְצַע הַטְּרַקְלִין, כְּדִי שְׁתַּהֲיָה סוּבְלַת קוֹרוֹת שְׁלִפְנֵיָה וְקוֹרוֹת שְׁלֵ אַחֲרֵיהָ, כְּךָּ מִפְּנֵי מָה בְּרָא הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם אֲבִינוּ בְּאִמְצַע, כְּדִי שְׁיִסְבֵּל הַדּוֹרוֹת שְׁלִפְנָיו וְהַדּוֹרוֹת הַבָּאִים אַחֲרָיו.

אָמַר רַבִּי לְוִי מַכְנִיסִין אֶת הַמִּתְקַנֵּת לְבֵיתָה שְׁל הַמְּקַלְקֵלֵת וְאִין מַכְנִיסִין הַמְּקַלְקֵלֵת לְבֵיתָה שְׁל הַמִּתְקַנֵּת.

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן, רְאוּי הָיָה אָדָם הָרֵאשׁוֹן שְׁתַּנְתָּן הַתּוֹרָה עַל יָדוֹ, שְׁנֵאָמַר (בְּרֵאשִׁית ה, א): זֶה סֵפֶר תּוֹלְדוֹת אָדָם, אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אָדָם יִצִּיר כְּפִי וְאִינִי נוֹתֵן לוֹ תּוֹרָה וְיִהְיָ לְעֵי בְּהַ, חִזַּר וְאָמַר מָה אִם שֵׁשׁ מִצְוֹת נִתְּנוּ לוֹ וְלֹא הָיָה יָכוֹל לְעַמֵּד בְּהֵן וּלְשַׁמְרָן, אֵלּוּ נִתְּתִי לוֹ שֵׁשׁ מִאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת מְאֵתִים וְאַרְבַּעִים וּשְׁמוֹנֶה מִצְוֹת עֲשָׂה וּשְׁלֹשׁ מִאוֹת וּשְׁשִׁים וְחֲמִשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה שֶׁלֹא יַעֲמֵד בְּהֵם, לְכָךְ כְּתִיב (אִיּוֹב כ, כ): וַיֹּאמֶר לְאָדָם, לֹא אָדָם, לְאָדָם אִינִי נוֹתֵן, וְלָמִי אֲנִי נוֹתֵן לְבָנָיו.

אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב דְּכִפְר חָנוּ, רְאוּי הָיָה אָדָם הָרֵאשׁוֹן שְׁיַעֲמְדוּ מִמֶּנּוּ שְׁנַיִם עֶשֶׂר שְׁבַטִים, דְּכָתִיב (בְּרֵאשִׁית ה, א): זֶה סֵפֶר תּוֹלְדוֹת אָדָם, זִי שְׁבַעָה, הִי

חַמְשָׁה, שְׁנַיִם עָשָׂר שְׁבָטִים הָרִי מִנֵּן זֵיָה תוֹלְדֵת אָדָם. אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אָדָם יָצִיר כְּפִי וְאֵינִי נוֹתֵן לוֹ שְׁנַיִם עָשָׂר שְׁבָטִים. חָזַר וְאָמַר וּמָה שְׁנַיִ בָּנִים נִתְּתִי לוֹ וְעַמֵּד אֶחָד מֵהֶן וְהָרַג לְאַחִיו, אֵלֹהֵי נִתְּתִי לוֹ שְׁנַיִם עָשָׂר בָּנִים עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה, וּלְכֹדֶף כְּתִיב וַיֹּאמֶר לְאָדָם, לֹא אָדָם, אֵינִי נוֹתֵן לְאָדָם, וּלְמִי אֲנִי נוֹתֵן לְיַעֲקֹב הַצַּדִּיק.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק רֵאוּיִן הָיָה יִשְׂרָאֵל בְּשַׁעַה שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם שֶׁתִּנְתֵּן לָהֶם תּוֹרָה מִיָּד, אֲלֵא אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, עֲדִין לֹא בָּא זִיוֹן שֶׁל בְּנֵי, מִשְׁעֲבוּד טֵיט וּלְבָנִים יָצְאוּ, וְאֵין יְכוּלִין לְקַבֵּל תּוֹרָה מִיָּד, מִשְׁלַל לָמָּה הַדָּבָר דּוֹמָה לְמִלְדָּה שֶׁעַמֵּד בְּנוֹ מִחֲלִיו וְאָמְרוּ לוֹ יִלְדָּה בְּנָד לְאִיסְכּוּלֵי שְׁלוֹ, אָמַר עֲדִין לֹא בָּא זִיוֹן שֶׁל בְּנֵי וְאִתָּה אֹמֵר יִלְדָּה בְּנָד לְאִיסְכּוּלֵי שְׁלוֹ, אֲלֵא יִתְעַדֵּן בְּנֵי שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה יָרְחִים בְּמִאֲכָל וּבְמִשְׁתֵּה וַיִּבְרִיא וְאַחַר כֵּן יִלְדָּה לְאִיסְכּוּלֵי שְׁלוֹ. כֵּן אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עֲדִין לֹא בָּא זִיוֹן שֶׁל בְּנֵי, מִשְׁעֲבוּד טֵיט וּלְבָנִים יָצְאוּ וְאֵין נוֹתֵן לָהֶם אֶת הַתּוֹרָה, אֲלֵא יִתְעַדְנוּ בְּנֵי שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים בְּפֶן, וּבְאֵר, וּשְׁלוֹ, וְאַחַר כֵּן אֲנִי נוֹתֵן לָהֶם אֶת הַתּוֹרָה, אֵימְתִי בְּחֻדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי. וְאָמַר רַבִּי בִּיבֵי וְרַבִּי אֵיבֹו וְרַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק בַּר מְרִיוֹן, רֵאוּיִן הָיָה יִשְׂרָאֵל בְּשַׁעַה שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם שֶׁיִּכְנָסוּ לְאַרְצָ מִיָּד, אֲלֵא שְׁהָיָה יְשׁוּנוֹת מִימֵי נֹחַ הָאֵילָנוֹת, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מָה אֲנִי מְכַנֵּס אֶת יִשְׂרָאֵל לְחַרְבָּה, אֲלֵא הָרִינִי מִקִּיפֹן דְּרָדָה הַמְדַבֵּר אַרְבַּעִים שָׁנָה כְּדֵי שֶׁיַּעֲמְדוּ הַכְּנַעֲנִים וַיִּקְוֹצוּ יְשׁוּנוֹת וַיִּטְעוּ חֲדָשׁוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּכְנָסוּ לְאַרְצָ וַיִּמְצְאוּ אוֹתָהּ מְלֵאָה בְּרָכוֹת. רַבִּי אֹמֵר אֲפֹלוּ לְדַבֵּר עֲבָרָה יִפָּה בְּעֵתוֹ.

א דָּבָר אַחֵר, אֶת הַכֹּל עָשָׂה יִפָּה בְּעֵתוֹ, רַבִּי בְּרַכְיָה אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ בְּשֵׁם רַבִּי אֲלֵעָזָר מַחְלֵקֵת שֶׁהִיְתָה בֵּין רַחֲבָעִים וְיָרְבָעִים בֵּין דָּוִד וְשִׁבְעָ בֶן בְּכָרִי, רֵאוּיָה הִיְתָה לְהִיּוֹת, אֲלֵא אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עֲדִין לֹא נִבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְאֵין מְכַנֵּס מַחְלֵקֵת בְּמַלְכוּת בֵּית דָּוִד, אֲלֵא יִבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְאַחַר כֵּן מָה דְּהָיָה בְּסוֹפָא הָיָה. [רַבִּי אֹמֵר אֲפֹלוּ לְדַבֵּר עֲבָרָה יִפָּה בְּעֵתוֹ]. רַבִּי בְּנִימִין בְּשֵׁם רַבִּי לִוִי אָמַר: גַּם אֶת הָעֵלֶם נָתַן בְּלָבָם, אֲהַבֵּת עוֹלָם נָתַן בְּלָבָם.

אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן פְּחֻדָּתוֹ שֶׁל מְלֵאָדָה הַמְּנוֹת נָתַן בְּלָבָם. נְחֻמְיָה בְּרִיָה דְּרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָן אָמַר [\(בְּרַאשִׁית א, לא\)](#): וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד, וְהִנֵּה טוֹב, זֶה אָדָם. וְהִנֵּה טוֹב, זֶה יָצָר טוֹב, מְאֹד, זֶה יָצָר הָרַע טוֹב מְאֹד, אֲלֵא לְמִדָּדָה שֶׁאֲלוּלֵי יָצָר הָרַע, לֹא בָּנָה אָדָם בֵּית, וְלֹא נִשְׂאָ אִשָּׁה, וְלֹא הוֹלִיד בָּנִים, שֶׁכֵּן שְׁלֵמָה אֹמֵר [\(סְהַלֵּת ד, ד\)](#): כִּי הִיא קִנְיָתָה אִישׁ מִרְעֵהוּ. רַבִּי בְּרַכְיָה וְרַבִּי אֲבָהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹנָתָן אָמַר: גַּם אֶת הָעֵלֶם נָתַן בְּלָבָם, אֲהַבֵּת עוֹלָם נָתַן בְּלָבָם, אֲהַבֵּת תִּינוּקוֹת נָתַן בְּלָבָם, מִשְׁלַל לָמָּה הַדָּבָר דּוֹמָה, לְמִלְדָּה שְׁהָיָה לוֹ שְׁנַיִ בָּנִים, אֶחָד גְּדוֹל, וְאֶחָד קָטָן, הַגְּדוֹל מְכַבֵּד וְהַקָּטָן מְטַנֵּף, אֵף עַל פִּי כֵן הוּא אוֹהֵב אֶת הַקָּטָן יוֹתֵר מִן הַגְּדוֹל.

אָמַר רַבִּי אַחֲוָה בְּרִיָה דְּרַבִּי זִירָא, הָעֵלֶם, הָעֵלֶם מֵהֶם שֵׁם הַמִּפְרָשׁ. מִשְׁלַל לְמִלְדָּה שֶׁעָשָׂה סְעוּדָה, זִמְן אוֹרְחִים, מִשְׁאָכְלוֹ וְשִׁתּוֹ אָמְרוּ לוֹ תֵּן לָנוּ חֲרָבוֹת וְרַמְחִים וּנְשַׁחֵק בָּהֶם, נָתַן לָהֶם שְׁבִישׁתָּא דְּהַדָּס, וְהִכּוּ אֵלֹהֵי אֶת אֵלֹהֵי וּפְצְעוּ אֵלֹהֵי אֶת אֵלֹהֵי. אָמַר הַמְּלָדָה וּמָה אֲנִי נִתְּתִי לָכֶם שְׁבִישׁוֹתָהּ שֶׁל הַדָּס כֵּן

עשיתם, אלו נתתי לכם חרבות ורמחים על אחת כמה וכמה. כך אמר הקדוש ברוך הוא, ומה אם שעה שהעלמתי מהם שם המפרש הם הורגים בכנוי, אלו נתתי וגליתי להם שם המפרש על אחת כמה וכמה. עובדא הוה בחד אינתא פרסייא דאקלת ברה בחדא מילה מן שמה מפרשא, שמעה שמואל, אמר זיל אתקין ליה תכריכין. רבי חנינא הוה בידו שם המפרש, כד אתי מידמד אמר אית הקא בר נש דמימסור ליה, אמרין אית הקא עניני בר נחשון, שלח בתריה ואתא, ועלל בריה ואעטמר תחות ערסא, כד אתי מימסור עטוש ההוא ינוקא, אמר אבוי פוק לך מן תמן, את לא זכית למשמע ודין לא זכה למיקבלה. חד אסייא בצפורי הוה בידו שם המפרש, כד בעא למידמד אמר אית הקא בר נש דמימסור ליה, אמרין אית הקא רבי פנחס בר חמא, שלח בתריה ואתא, ושאל יתיה ואמר ליה נסיבת מן יהודאי כלום מן יומיד, אמר ליה נסיבת מעשר, ולא קבל עליה מימסר ליה מימסר, אמר דילמא תבע גבי בר נש כלום ולא יהיב ליה וכעס עלוי וקטל ליה.

תנא אין מוסרין את השם לכל אדם ולא לעומד בחצי ימיו, אלא למי שיצאו רב שניו. ואין מוסרין אותו אלא מעמד, ואין מוסרין אותו אלא במקום טהור ועל המים. בראשונה היו מוסרין אותו לכל אדם וכשרבו הפושעים התקינו שלא יהו מוסרין אותו אלא לצנועים שבכהנה, והצנועים שבכהנה היו מבליעין אותו בתוך נעימת הכהנים.

אמר רבי טרפון פעם אחת עליתי עם שמשון אחי אמא על הדוכן והטיתי אזני כלפי כהן גדול והבליעו בתוך נעימת הכהנים. ואמר רבי טרפון פעם אחת שמעתי ונפלתי על פני הקרובים שכשהם שומעין אותו, נופלים על פניהם ואומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. אלו ואלו לא היו זזין משם עד שעה שנתעלם מהם, שנאמר (שמות ג, טו): זה שמי לעלם, לעלם כתיב. וכל כך למה, מבלי אשר לא ימצא האדם את המעשה אשר עשה האלהים מראש ועד סוף.

א (יב) ידעתי כי אין טוב בם כי אם לשמוח ולעשות טוב בחייו, וגם כל האדם שיאכל ושתה וגו', רבי תנחומא אמר רבי נחמן בריה דרב שמואל בר נחמן רבי מנחמא ואמרי ליה רבי רמיה ורבי מיאשה בשם רבי שמואל בר רב יצחק, כל אכילה ושתיה שנאמר במגלה הזאת, בתורה ובמעשים טובים הכתוב מדבר.

אמר רבי יונה בנין אב שבכלן שנאמר (קהלת ח, טו): והוא ילנו בעמלו, בעולמו, בעולם הזה ימי חייו לקבר, וכי יש מאכל ומשתה בקבר שמלוין את האדם לקברו, אלא אלו תורה ומעשים טובים שעושה האדם.

א (יד) ידעתי כי כל אשר יעשה האלהים הוא יהיה לעולם וגו', אמר רבי יהודה ברבי סימון ראוי היה אדם הראשון שיהיה חי וקיים לעולם, ומפני מה נקנסה עליו מיתה, אלא והאֵלהים עשה שיראו מלפניו.

אמר רבי אלעזר מתחלת בריתו של עולם נאמר [\(בראשית א, ט\)](#): יקוו המים מתחת השמים, וכל כף למה, ותראה היבשה. ומפני מה כתיב [\(עמוס ט, ו\)](#): הקרא למי הים וישפכם על פני הארץ ה' שמו, שתי פעמים, אחד בדור המבול ואחד בדור הפלגה, אלא והאלהים עשה שיראו מלפניו.

אמר ריש לקיש כתיב [\(דברים יג, א\)](#): את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם אתו תשמרו לעשות לא תסף עליו ולא תגרע ממנו, אבל הצדיקים מוסיפין עליו ואין גורעין ממנו, אמר רבי יוסי ברבי חנינא מכאן שאין הבמה נותרת אלא על ידי נביא ואליהו עומד ומקריב בראש הכרמל, אמר רבי שמלאי דברויירא אמר ליה [\(מלכים א יח, לו\)](#): ובדברך עשיתי את כל הדברים האלה.

אמר רבי חנינא כתיב [\(שמואל ב, ו, טו\)](#): ונאמן ביהוה וממלכתו, אימתי [\(תהלים קלב, יב\)](#): אם ישמרו בניך בריתי וגו', ואם לאו [\(תהלים פט, לג\)](#): ופקדתי בשבט פשעם וגו'.

אמר רבי יודן, גדולה היא היראה ששמים וארץ לא נבראו אלא בזכות היראה, הדא הוא דכתיב: והאלהים עשה שיראו מלפניו.

אמר רבי ירמיה גדולה היא היראה ששני ספרים שכתב שלמה לא חתמן אלא ביראה, הדא הוא דכתיב בספר משלי [\(משלי לא, ט\)](#): שקר החן והבל היפי אשה יראת ה' היא תתהלל. ובסיפרא הדין כתיב: סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא. רבי שמעון בן לקיש הוה עיליל מן [\(המתגרה\)](#) [חמת גר], פגע ביה רבי יונתן אמר ליה היך מרי אמר אילין קריא ומסר ליה ואילין קריא מקרתה. כף גזר הקדוש ברוך הוא על העליונים שיהיו עליונים, ועל התחתונים שיהיו תחתונים. עמד משה ועשה עליונים תחתונים ותחתונים עליונים, הדא הוא דכתיב [\(שמות יט, ג\)](#): ומשה עלה אל האלהים. וירד ה' על הר סיני, כף גזר הקדוש ברוך הוא על התחתונים שיאכלו וישתו ועל העליונים שלא יאכלו וישתו, עמד אברהם ועשה עליונים אוכלים ושותים, הדא הוא דכתיב [\(בראשית יח, ח\)](#): והוא עמד עליהם תחת העץ ויאכלו, וכי אוכלין היו, אמר רבי נתן נראין פאוכלין היו, הראשון ראשון מסתלק. עמד משה ועשה תחתונים שאין אוכלים ואין שותין, הדא הוא דכתיב [\(שמות לד, כח\)](#): ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכל ומים לא שתה. כף גזר הקדוש ברוך הוא על הים שיהא ים, ועל היבשה שתהא יבשה, עמד משה ועשה ים יבשה, הדא הוא דכתיב [\(שמות יד, טז\)](#): ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה. עמד אלישע תלמיד תלמידו ועשה יבשה ים, הדא הוא דכתיב [\(מלכים ב, ג, טז\)](#): עשה הנחל הזה גבים גבים וגו'. כף גזר הקדוש ברוך הוא שיהיו השמים מקלסין אותו, שנאמר [\(תהלים יט, ב\)](#): השמים מספרים כבוד אל, עמד משה ושתקו, שנאמר [\(דברים לב, א\)](#): האזינו השמים ואדברה וגו'. כף גזר הקדוש ברוך הוא על השמש ועל הירח שיהיו מקלסין אותו, שנאמר [\(תהלים קיג, ג\)](#): ממזרח, שמש עד מבואו מהלל שם ה', מהלל כתיב, עמד יהושע תלמידו ושתקו, שנאמר [\(יהושע י, יב\)](#): שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון. כף גזר

הקדוש ברוך הוא על קיץ שיהיה קיץ ועל החורף שיהיה חורף, עמד שמואל ועשה קיץ חורף, שנאמר (שמואל א יב, יז): הלוא קציר חטים היום וגו'. עמד אליהו ועשה החורף קיץ, שנאמר (מלכים א יז, א): אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי. כך גזר הקדוש ברוך הוא על היום שיהא יום ועל הלילה שיהא לילה, עמד יעקב אבינו ועשה היום לילה, שנאמר (בראשית כח, יא): ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש, ונדאי כבה השמש. רבנן אמרין השקיע הקדוש ברוך הוא גלגל חמה בלא עונתו ודבר עמו בצנעה. משל לאוהבו של מלך שבא אצלו לקצים והיה המלך נזקק לכל בני המדינה בשבילו, אמר כפו הפנסין והנרות כדי שאדבר עם אוהבי בצנעה. כך הצניע הקדוש ברוך הוא את השמש שלא בעונתו ודבר עם יעקב אבינו בצנעה. עמדו דבורה וברק ועשו לילה יום, הדא הוא דכתיב (שופטים ה, א): ותשר דבורה וברק בן אבינעם ביום ההוא וגו', רבי פנחס ורבי חלקיה בשם רבי סימון, ששה נסים נעשו באותו היום. בו ביום באו, בו ביום שלחה אחריו ושלח הוא, בו ביום עשו מלחמה, בו ביום נהרג סיסרא, בו ביום חלקו בזה, בו ביום אמרו שירה, שנאמר: ותשר דבורה וברק בן אבינעם ביום ההוא וגו'.

א (טו) מה שהיה כבר הוא, רבי יהודה ורבי נחמיה, רבי יהודה אומר אם אומר לה אדם אפטר שהיה העולם פלו מים במים, אמר לו כבר הוא אוקינוס פלו מים במים. ואשר להיות כבר היה וגו', אם יאמר לה אדם אפטר שהקדוש ברוך הוא עתיד לעשות ים יבשה, אמר לו כבר היה, לא כך עשה על ידי משה, שנאמר (שמות יד, כט): ובני ישראל הלכו ביבשה, וכתיב: ואתה הרים את מטף וגו', וכתיב: ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה. אם יאמר לה אדם אפטר שאלו לא חטא אדם הראשון שהוא חי וקים לעולם, אמר לו כבר הוא, הוא אליהו זכור לטוב שלא חטא הוא חי וקים. ואשר להיות כבר היה, אם יאמר לה אדם אפטר שהקדוש ברוך הוא עתיד להחיות לנו את המתים, אמר לו כבר היה, כבר החיה לנו את המתים על ידי אליהו ועל ידי אלישע ועל ידי יחזקאל. רבי אחא בשם רבי חלפתא, כל מה שהקדוש ברוך הוא עתיד לעשותו ולחדש בעולמו לעתיד לבוא כבר הקדים ועשה מקצת על ידי נביא בעולם הזה. אני הוא שעתידי לעשות ים יבשה, כבר עשיתי כן בעולם הזה, ואתה הרים את מטף וגו'. אני הוא שעתידי לפקד עקרות, כבר הייתי פוקד על ידי אברהם, שנאמר (בראשית כא, א): וה' פקד את שרה וגו'. אני הוא שעתידי להחיות מתים, כבר החייתי על ידי אליהו ואלישע ויחזקאל. אני הוא שעתידי לעשות מלכים שישתחוו לך, כבר עשיתי לך על ידי דניאל שהשתחוה נבוכדנצר לדניאל, שנאמר (דניאל ב, מו): באדון [מלכא] נבוכדנצר נפל על אנפיהו ולדניאל סגד. אני הוא שעתידי לפקח עורים לעתיד לבוא, כבר עשיתי על ידי אלישע, שנאמר (מלכים ב, יז): ויפקח ה' את עיני הנער. והאלהים יבקש את נרדף. רבי הונא בשם רבי יוסי אמר לעולם האלהים יבקש את נרדף, את מוצא צדיק רודף את צדיק, והאלהים יבקש את נרדף. רשע רודף צדיק, והאלהים יבקש את נרדף. רשע רודף רשע, והאלהים יבקש את נרדף. מפל מקום יבקש את נרדף. רבי יהודה ברבי סימון בשם רבי יוסי

ברבי נהוראי, לעולם הקדוש ברוך הוא מבקש דמן של נרדפים מן הרודפים, תדע לך שכן, הכל נרדף מפני קין ולא בחר הקדוש ברוך הוא אלא בהבל, שנאמר [\(בראשית ד, ד\)](#): וישע ה' אל הבל ואל מנחתו. נח נרדף מפני דורו, ולא בחר הקדוש ברוך הוא אלא בנח, שנאמר [\(בראשית ז, א\)](#): כי אתה ראיתי צדיק לפני. אברהם נרדף מפני נמרוד, ובחר הקדוש ברוך הוא באברהם, שנאמר [\(נחמיה ט, ז\)](#): אתה הוא ה' האלהים אשר בחרת באברהם. יצחק נרדף מפני פלשתים, ובחר הקדוש ברוך הוא ביצחק, שנאמר [\(בראשית כו, כח\)](#): ויאמרו ראה ראינו כי היה ה' עמך. יעקב נרדף מפני עשו, ובחר הקדוש ברוך הוא ביעקב, שנאמר [\(תהלים קלה, ד\)](#): כי יעקב בחר לו יהוה ישראל לסגלתו. יוסף נרדף מפני אחיו, ובחר הקדוש ברוך הוא ביוסף, שנאמר [\(תהלים פא, ו\)](#): עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים, משה נרדף מפני פרעה, ובחר הקדוש ברוך הוא במשה, שנאמר [\(תהלים קנ, כג\)](#): לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו. דוד נרדף מפני שאול, ובחר הקדוש ברוך הוא בדוד, שנאמר [\(תהלים עת, ע\)](#): ויבחר בדוד עבדו ויקחהו ממכללת צאן, שאול נרדף מפני פלשתים, ובחר הקדוש ברוך הוא בשאול, שנאמר [\(שמואל א, י, כד\)](#): הראיתם אשר בחר בו ה'. ישראל נרדף מפני האמות, ובחר הקדוש ברוך הוא בישראל, שנאמר [\(דברים ו, ו\)](#): בך בחר ה' להיות לו לעם סגולה, רבי אלעזר ברבי יוסי בן זמרא אמר אף בקרבנות כן, אמר הקדוש ברוך הוא שור נרדף מפני ארי, עז מפני נמר, כבש מפני זאב, לא תקריבו לפני מן הרודפים אלא מן הנרדפים, שנאמר [\(ויקרא כב, כז\)](#): שור או כשב או עז וגו'.

א (טז) ועוד ראיתי תחת השמש מקום המשפט וגו', רבי אלעזר ורבי יהושע בן לוי אומרים: מקום המשפט שמה הרשע, מקום שסנהדרין גדולה יושבין וחותרין דין של ישראל, שמה הרשע, שנאמר [\(ירמיה לט, ג\)](#): ויבאו כל שרי מלך בבל וישבו בשער התנוף, מקום שחותרין בו את ההלכות, שמה הרשע, שם ישבו נרגל שראצר סמגר נבו שרסכים רב סריס נרגל שראצר רב מג וכל שארית שרי מלך בבל. מתלא אמר הן דתלה מרי זיינא קולבי רעיא תלה קולתיה. ורוח הקדש צונחת, ומקום הצדק שמה הרשע. מקום שנאמר בו [\(ישעיה א, כא\)](#): צדק יליו ביה ועתה מרצחים, הא עבידין קטולין, שם הרגו את זכריה ואת אוריה. רבי יונתן בעא קמיה רבי אחא באיזה מקום הרגו את זכריה בעזרת ישראל או בעזרת נשים, אמר לו לא בעזרת נשים ולא בעזרת ישראל אלא בעזרת כהנים, ולא נהגו בדמו לא כדס צבי ולא כדס איל, בדס איל וצבי כתיב בהם בתורה [\(ויקרא יז, יג\)](#): ושפך את דמו וכסהו בעפר, אבל זכריה הצדיק לא נהגו בדמו לא כדס איל וצבי, אלא שפכוהו על האבנים, דכתיב [\(יחזקאל כד, ז\)](#): כי דמה בתוכה היה על צחיח סלע שמתהו וגו'. כל כך למה להעלות חמה לנקם נקם, ועל כך כתיב [\(קהלת יב, א\)](#): וזכר את בוראיה בימי בחורתיך. את מוצא בשעה שעלה נבון ראדון להחריב את ירושלים, רמז הקדוש ברוך הוא לאותו הדם שיהיה תוסס ועולה מאתים חמשים ושתיים שנה, מן יואש ועד צדקיה, מה עשו גרפיו עליו כל עפר ועשו כל ערמה ולא נח, והיה הדם תוסס ומרתים, אמר הקדוש ברוך הוא לדמא הא ענתא דתיגבי דיתיקי דיך,

כִּינּוּן שְׁעָלָה נְבוֹזָרָאָדוֹן וְחִמָּא יִתְיָה, אָמַר לֹון מָה טִיבֹו שֶׁל דָּם הִזָּה שְׁתוֹסֵס כָּד, אָמְרוּ לוֹ דָּם פְּרִים וְאֵילִים וְכַבְּשִׁים שֶׁהִיוּ שׁוֹחֲטִין וּמְקַרְיָבִין, הֵבִיא פְּרִים וְכַבְּשִׁים וְאֵילִים וְשָׁחַט עֲלֵיו וְלֹא שָׁתַק וְלֹא נָח וְלֹא עָמַד, מִיַּד הֵבִיאָן תִּלְאָן בְּגֵרָדוֹן, אָמַר לֹון אָמְרוּ לִי מָה טִיבֹו שֶׁל דָּם זֶה וְאִם לֹאוֹ אָנָּה מְסָרֵק יִתְכוֹן בְּמִסְרָקָא דְּפִרְזָלָא, אָמְרוּ לוֹ הוּאִיל וְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא רוּצָה לְתַבְעַ דְּמוֹ מִיַּדֵינוּ נִגְלָה לָךְ, אָמְרוּ לוֹ כֹּהֵן וְנִבְיָא וְשׁוֹפֵט הִיָּה מִתְנַבֵּא עֲלֵינוּ אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה שְׁאַתָּה עוֹשֶׂה עִמָּנוּ, וְלֹא הָיִינוּ מְאֻמִּינִים בּוֹ וְעַמְדָנוּ עֲלֵיו וְהִרְגַּנְוָהוּ עַל שֶׁהִיָּה מוֹכִיחֵנוּ. מִיַּד הֵבִיא שְׁמוֹנִים אֶלְפֵי פְּרָחִי כֹּהֵנָה וְשָׁחַט עֲלֵיו וְלֹא נָח, וְהִיָּה הַדָּם בּוֹקֵעַ וְעוֹלָה עַד שֶׁהִגִּיעַ לְקַבְרוֹ שֶׁל זְכָרְיָה, וְעוֹד הֵבִיא סְנֵהֲדָרִי גְדוֹלָה וְסְנֵהֲדָרִי קֶטְנָה וְשָׁחַט עֲלֵיו וְלֹא נָח, בְּאוֹתָהּ שְׁעָה בָּא אוֹתוֹ רָשַׁע וְזָעַק עַל דְּמָא וְאָמַר לִיָּה מָה טֵב אֵת וּמָה דְּמָא דִּידָךְ יִתִּירָא מִדְּמֵי אֵילִין, בְּעֵי אֵת דְּנִיבַד כָּל אֲמַתָּךְ בְּגִינָה. בְּאוֹתָהּ שְׁעָה נִתְמַלְא הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא רַחֲמִים וְאָמַר וּמָה אִם זֶה רָשַׁע בְּוֹ רָשַׁע וְאֲכַזְרִי וְעָלָה לְהַחְרִיב אֵת בֵּיתִי נִתְמַלְא עֲלֵיהֶם רַחֲמִים, אָנֹכִי שְׁכֵתוֹב בִּי (שְׁמוֹת לֵד, ו): ה' ה' אֵל רַחוּם וְחַנוּן, וְכֹתִיב בִּי (תְּהִלִּים קמ"ה, ט): טוֹב ה' לְכָל וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו, עַל אַחַת כְּפָה וְכְפָה, בְּאוֹתָהּ שְׁעָה רָמַז הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְאוֹתוֹ דָּם וְנִבְלַע בְּמִקוּמוֹ.

אָמַר רַבִּי יוֹדֵן שְׁבַע עֵבְרוֹת עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתָהּ שְׁעָה, הִרְגוּ כֹּהֵן, וְנִבְיָא, וְדִין, וְשָׁפְכוּ דָם נָקִי, וְטִמְאוּ אֵת הָעֶזְרָה, וְיוֹם הַשַּׁבָּת, וְיוֹם הַכַּפּוּרִים הִיָּה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פֶּתַר קְרָא בְּמַעֲשֵׂה הָעֶגְלָה, מְקוֹם הַמִּשְׁפָּט שְׁמָה הִרְשַׁע, מְקוֹם שְׁעָשֵׂה מִשֶׁה מִדַּת הַדִּין, שְׁנֵאָמַר (שְׁמוֹת ל"ב, כז): עָבְרוּ וְשׁוּבוּ מִשְׁעַר לְשַׁעַר בְּמַחְנֶה. שְׁמָה הִרְשַׁע, שְׁמָה כֹּתִיב (שְׁמוֹת ל"ב, לה): וַיִּגַּף ה' אֵת הָעָם וְגו', וְרוּחַ הַקְדֹּשׁ צוּנַחַת, וּמְקוֹם הַצֹּדֵק שְׁמָה הִרְשַׁע, מְקוֹם שְׁצַדִּיקִים וּקְרָאֲתִים אֱלוֹהוֹת, שְׁנֵאָמַר (תְּהִלִּים פ"ב, ו): אֲנִי אֲמַרְתִּי אֱלֹהִים אַתֶּם וּבָנִי עֲלִיוֹן כָּלְכֶם. שְׁמָה הִרְשַׁע, שֶׁם הִרְשִׁיעוּ וְעָשׂוּ הָעֶגְלָה, שְׁנֵאָמַר (שְׁמוֹת ל"ב, ח): וַיִּשְׁתַּחֲווּ לוֹ. רַבִּי יוֹדָה פֶּתַר קְרָא בְּשִׁטִּים, מְקוֹם הַמִּשְׁפָּט שְׁמָה הִרְשַׁע, מְקוֹם שְׁעָשֵׂתָה מִדַּת הַדִּין בְּשִׁטִּים, שְׁנֵאָמַר (בְּמִדְבָר כ"ה, ד): קַח אֵת כָּל רֹאשֵׁי הָעָם וְהוֹקֵעַ אוֹתָם לְה' נֶגֶד הַשָּׁמַיִם. שְׁמָה הִרְשַׁע, שְׁנֵאָמַר (בְּמִדְבָר כ"ה, ט): וַיְהִיו הַמִּתִּים בְּמַגְפָּה עֹשִׂים וְאַרְבָּעָה אֶלְפֵי, וְרוּחַ הַקְדֹּשׁ צוּנַחַת וְאוֹמְרָת: וּמְקוֹם הַצֹּדֵק שְׁמָה הִרְשַׁע, מְקוֹם שְׁצַדִּיקִים בְּקִלְלוֹת שֶׁל בְּלָעַם וְהַפְּכֵתִים לְבָרְכוֹת, שְׁנֵאָמַר (דְּבָרִים כ"ג, ו): וַיִּחַפְּזֵהוּ אֱלֹהִים לָךְ אֵת הַקִּלְלָה לְבָרְכָהּ. שְׁמָה הִרְשַׁע, שְׁמָה הִרְשִׁיעוּ וְזָנוּ, שְׁנֵאָמַר (בְּמִדְבָר כ"ה, א): וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּשִׁטִּים, רַבִּי לֹוי וְרַבִּי יִצְחָק, רַבִּי לֹוי אָמַר שְׁנֵי דְבָרִים בִּיד, וּשְׁנֵי דְבָרִים בִּימִין. שְׁנֵי דְבָרִים בִּיד, דְּכֹתִיב (אִיּוֹב י"ג, ו): אֲשֶׁר בִּידוֹ נִפְשׁ כָּל חַי וְגו', וְכֹתִיב (דְּבָרִים ל"ב, מ"א): וְתִאֲחַז בְּמִשְׁפָּט יָדִי. וּשְׁנֵי דְבָרִים בִּימִין, שְׁנֵאָמַר (דְּבָרִים ל"ג, ב): מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ, וְכֹתִיב (תְּהִלִּים מ"ח, י"א): צֹדֵק מְלָאָה יְמִינֶךָ.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק, אָמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְנַפְשׁ, נַפְשׁ, כָּל מָה שֶׁהִחֲזַקְתִּי אוֹתָךְ וְצוּיִתִּי אוֹתָךְ וְאֲמַרְתִּי (דְּבָרִים י"ב, כ"ג): רַק חֲזַק לְבַלְתִּי אֲכַל הַדָּם וְגו', וְהָרִי יוֹצֵאת וְגוֹזֵלֶת וְחוֹמְסֵת וְחוֹטֵאת וְעוֹמְדֵת בְּמִדַּת הַדִּין, יוֹצֵאת מִמִּדַּת הַדִּין וְחוֹטֵאת, שְׁנֵאָמַר (וַיִּקְרָא ד, ב): דָּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר נַפְשׁ כִּי תִחַטָּא בְּשִׁגְגָה וְגו'.

א (יז) אָמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי אֶת הַצְּדִיק וְאֶת הַרְשָׁע יִשְׁפֹּט הָאֱלֹהִים, רַבִּי חֲנִינָא בַר פֶּפְאָה אָמַר צְדִיק כְּרָשָׁע יִשְׁפֹּט הָאֱלֹהִים, לְסֻטִּים עוֹלָה לְגַרְדּוֹן וְרַבִּי עֲקִיבָא עוֹלָה לְגַרְדּוֹן, וְרַבִּי אָמַר צְדִיק בִּיד רָשָׁע יִשְׁפֹּט הָאֱלֹהִים, טוֹרְנוֹסְרוּפוֹס הַרְשָׁע דִּן אֶת רַבִּי עֲקִיבָא, וְכִשְׁהֲרַג טְרַכְיָנוֹס אֶת לוּלְיָאנוֹס וְאֶת פֶּפּוֹס אַחִיו בְּלוּדְקִיָּא, אָמַר לָהֶם אֵין אַתֶּם מַעֲמָם שֶׁל חֲנִנְיָה מִיִּשְׁאֵל וְעִזְרְיָה, וְאֲנִי מִבְּנֵי בְנֵי שֶׁל נְבוּכַדְנֶצַּר, יָבּוּא אֱלֹהֵיהֶם שֶׁל חֲנִנְיָה מִיִּשְׁאֵל וְעִזְרְיָה וְנִצִּיל אֶתְכֶם מִיָּדִי. אָמְרוּ לוֹ חֲנִנְיָה מִיִּשְׁאֵל וְעִזְרְיָה כְּשֶׁרִין הָיוּ, וְהַמֶּלֶךְ נְבוּכַדְנֶצַּר הָיָה מֶלֶךְ הַגּוֹן, וְרֵאוּי הָיָה לַעֲשׂוֹת עַל יְדוֹ נֶס, אֲבָל אֲנוּ בְּנֵי אָדָם חֲיָבִין אֲנוּ לְמַקּוֹם, וְאַתָּה מֶלֶךְ חַיִּב וְאֵינְךָ רֵאוּי לַעֲשׂוֹת נֶס עַל יְדֶךָ, וְאֲנוּ מְחֻיָּבֵי מִיתָה, אִם אַתָּה הוֹרְגֵנוּ מוּטָב וְאִם לֹא הֲרַבְּהָ אַרְיוֹת וְדָבִים וְנַחֲשִׁים וְעֶקְרָבִים יֵשׁ לְמַקּוֹם שֶׁבְּנֵי אָדָם נִהְרָגִין עַל יְדֵיהֶם, וְאִם אַתָּה הוֹרְגֵנוּ אֵינְךָ חָשׁוּב אֶלָּא כְּאֶחָד מֵהֶם, אֶלָּא שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עֲתִיד לְתַבְּעַ דְּמִינוּ מִיָּדֶךָ, אָמְרוּ לֹא הִסְפִּיקוּ לְזוּז מִשָּׁם עַד שֶׁבָּאוּ עֲלָיו דִּיוֹפְלֵי מִרוּמֵי וְהוֹצִיאוּ אֶת מַחוּ בְּגִזְרִין [פְּרוּשׁ בְּבַקְעִיּוֹת]. כִּי עַת לְכָל חַפֵּץ וְעַל כָּל הַמַּעֲשֶׂה שָׁם, לְכָל חַפֵּץ יֵשׁ עֵת וְלְכָל עֵת יֵשׁ חַפֵּץ. וְעַל כָּל הַמַּעֲשֶׂה שָׁם, בְּהִדִּין עֲלֵמָא מַה דְּאֵינְשׁ בְּעִי הוּא עֵבִיד בְּרַם תַּמָּן דִּינָא וְחוּשְׁבָנָא.

א (יח) אָמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי עַל דְּבַרְת בְּנֵי הָאָדָם, עַל מַדְבָּרוֹת שֶׁהַרְשָׁעִים מְדַבְּרִים בָּהֶם בְּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁהֵם מְחַרְפִּין וּמְגַדְפִּין בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְשַׁפִּיעַ לָהֶם שְׁלוֹם, כָּל כֶּף לָמָּה לְבָרַם הָאֱלֹהִים, לְבָרַר לָהֶם מִדַּת הַדִּין שֶׁל רְשָׁעִים, וְלִרְאוֹת שֶׁהֵם בְּהֶמָּה הֶמָּה לָהֶם, לִרְאוֹת וּלְהִרְאוֹת לְעוֹלָם שֶׁהַרְשָׁעִים נִמְשְׁלוּ כְּבַהֲמָה, מַה הַבְּהֶמָּה נְדוֹנִית בְּהַרְיָגָה וְאֵינָהּ בָּאָה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, אִף הַרְשָׁעִים כְּבַהֲמוֹת נְדוֹנִין בְּהַרְיָגָה וְאֵינָן בָּאִים לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.

דָּבָר אַחֵר, עַל דְּבַרְת בְּנֵי הָאָדָם, עַל מַדְבָּרוֹת שֶׁהַצְּדִיקִים מְדַבְּרִים בְּעוֹלָם הַזֶּה בְּסִגּוּף וּבִתְעַנּוּיּוֹת וּבִיִּסּוּרִין, וְכָל כֶּף לָמָּה לְבָרַם הָאֱלֹהִים, לְבָרַר לָהֶם מִדַּת צְדָקוֹתָם, וְלִרְאוֹת שֶׁהֵם בְּהֶמָּה הֶמָּה לָהֶם, לִרְאוֹת וּלְהִרְאוֹת לְאֲמוֹת הָעוֹלָם הַיָּאֵד יִשְׂרָאֵל נִמְשְׁכִין אַחֲרָיו כְּבַהֲמָה, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לד, לא): וְאֵתָּן צֹאנֵי צֹאן מִרְעִיתֵי אָדָם אֲתֶם, אֶלָּא מַה בְּהֶמָּה זֹו פּוֹשְׁטָת צֹאנָרָה לְשַׁחֲיטָה, כֶּף הַצְּדִיקִים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים מד, כג): כִּי עָלִיף הֲרַגְנוּ כָּל הַיּוֹם וְגוֹ', אֶלָּא הַמְּסֻרֶת הַזֶּה תִּתְּנָהּ בְּיָדֶךָ, כָּל הָעוֹשֶׂה מְצוּה סְמוּךְ לְמִיתָתוֹ דּוֹמָה שֶׁלֹּא הִיָּתָה מִדַּת צְדָקָתוֹ חֲסֻרָה כִּי אִם אוֹתָהּ מְצוּה וְהַשְׁלִימָהּ, וְכָל הָעוֹבֵר עֲבָרָה סְמוּךְ לְמִיתָתוֹ דּוֹמָה שֶׁלֹּא הִיָּתָה מִדַּת רְשָׁעָתוֹ חֲסֻרָה אֶלָּא אוֹתָהּ עֲבָרָה וְהַשְׁלִימָהּ, אֵלּוּ וְאֵלּוּ הוֹלְכִין שְׁלֵמִין, אֵלּוּ שְׁלֵמִין בְּמִדַּת צְדָקָם וְאֵלּוּ שְׁלֵמִין בְּמִדַּת רְשָׁעִים. רַבִּי בּוֹן וְרַבִּי יֶצְחָק, רַבִּי בּוֹן אָמַר, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לֹא כִשֵּׁם שֶׁהַעֲמִדְתִּי נְבִיאִים מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁהֵם קְרוּיִים אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: אָדָם אֲתֶם, לֹא כֶּף הַעֲמִדְתִּי נְבִיאִים לְעַכְשָׁיו שֶׁהֵם קְרוּיִים בְּהֶמָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (וינח ד, יא): וּבַהֲמָה רִבְּהָ. וְרַבִּי יֶצְחָק אָמַר.

א (יט) כי מקרה בני האדם ומקרה הבהמה, לא כשם שמקרה אדם כך מקרה הבהמה. אמר הקדוש ברוך הוא לא כשם שגזרתי ואמרתי על האדם [\(ויקרא יב, ג\)](#): וביום השמיני ימול בשר ערלתו, לא כך גזרתי על הבהמה, שנאמר [\(ויקרא כב, כז\)](#): ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן אשה לה. ומותר האדם מן הבהמה אין כי הכל הבל, מהו אין, רב נחמן ברבי יצחק אמר עשה לו נוי לתחתיתו, שלא יהא מתבזה כבהמה. רבי ינאי ורבי יודן, חד אמר עשה לו מנעול ואפופרין כפוי עליו שלא יהא מתבזה כבהמה, וחד אמר עשה לו כסותות לתחתיתו שלא יהא מצטער בשעת ישיבתו. רבי לוי ורבי אמי, חד אמר עשה לו קבורה, וחד אמר עשה לו ארון, וחד אמר עשה לו ארון ותכריכין.

א (כ) הכל הולך אל מקום אחד וגוי, רבי אליעזר ורבי יהושע, רבי אליעזר אומר כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בשמים בריתו מן השמים, וכל מה שברא בארץ בריתו מן הארץ, מה טעם [\(תהלים קמח, א\)](#): הללו את ה' מן השמים הללוהו במרומים הללוהו כל מלאכיו וגוי עד הללו את ה' מן הארץ תנינים וכל תהמות אש וברד שלג וקיטור וגוי עד סוף כל המזמור. ורבי יהושע אומר כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בשמים ובראץ בריתו מן השמים, השלג אף על פי שכתוב בו [\(איוב לו, ו\)](#): כי לשלג יאמר הוא ארץ, אין בריתו אלא מן השמים, שנאמר [\(ישעיה נה, י\)](#): כי כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים וגוי. רבי חי'א בר יוסף אמר כל מה שבשמים ובראץ, בריתו מן הארץ. הגשם, אף על פי שכתוב בו כי כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים, אין בריתו אלא מן הארץ, ומה טעם [\(בראשית ב, ו\)](#): ואד יעלה מן הארץ. רבי יודן מיייתי לה מן הכא, הכל הולך אל מקום אחד וגוי. רבי נחמן אמר אפלו גלגל חמה לא נברא אלא מן הארץ, דכתיב [\(איוב ט, ז\)](#): האמר לחרס ולא יזרח וגוי.

א (כא) מי יודע רוח בני האדם וגוי. תני אחת נשמתן של צדיקים ואחת נשמתן של רשעים, כלם עולות למרום, אלא שנשמותיהן של צדיקים הן נתונות באוצר, ונשמותיהן של רשעים מטרפות בארץ, שאמרה אביגיל לדוד ברוח הקדש [\(שמואל א כה, כט\)](#): והיתה נפש אדני צרוּרה בצרור החיים, יכול אף של רשעים כן, תלמוד לומר: ואת נפש איביך יקלענה בתוך כף הקלע. מטרונא שאלה לרבי יוסי בן חלפתא, אמרה לו מה הוא דין דכתיב: ומי יודע רוח בני האדם העלה היא למעלה, אמר לה אלו נשמותיהן של צדיקים שהם נתונות באוצר, שכן אביגיל אמרה לדוד ברוח הקדש: והיתה נפש אדני צרוּרה בצרור החיים וגוי, יכול אף של רשעים כן, תלמוד לומר: ואת נפש איביך יקלענה בתוך כף הקלע. אמרה ליה ומהו דין דכתיב: ורוח הבהמה הירדת היא למטה לארץ, אמר לה, אלו הן נשמותיהן של רשעים שהן יורדות לגיהנם למטה, שנאמר [\(יחזקאל לא, טו\)](#): ביום רדתו שאלה האבלתי כסתי עליו את תהום וגוי.

א (כב) וְרֵאִיתִי כִּי אֵין טוֹב וּגּוֹי כִּי מִי יִבְיָאֲנוּ לְרֵאוֹת, מִי יִבְיָאֲנוּ לְדוֹד
לְרֵאוֹת בְּמָה שְׁעָשָׂה שְׁלֵמָה, מִי יִבְיָאֲנוּ לְשְׁלֵמָה לְרֵאוֹת בְּמָה שְׁיִהְיֶה אַחֲרָיו,
בְּמָה שְׁעָשָׂה רַחֲבָעִים.

פרשה ד

א (א) וְשַׁבְּתִי אֲנִי וְאַרְאֶה. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֻמְיָה וְרַבְּנָן, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר
אֵלוּ הַקְּטָנִים הַנִּגְנָזִים בְּחַיֵּיהֶן בְּעוֹן אָבוֹתָם בְּעוֹלָם הַזֶּה, לְעֵתִיד לְבוֹא הוֹ
עוֹמְדִין בְּצַד חֲבוּרָה שֶׁל צְדִיקִים וְאָבוֹתֵיהֶם בְּצַד חֲבוּרָה שֶׁל רָשָׁעִים, וְהֵם
אוֹמְרִין לְפָנָיו רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם כָּלוּם מִתְּנוּ אֶלָּא בְּעוֹן אָבוֹתֵינוּ, יְבוֹאוּ
אָבוֹתֵינוּ בְּזִכְיוֹתֵינוּ. וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם אָבוֹתֵיכֶם חָטְאוּ מֵאַחֲרֵיכֶם,
וְחָטְאוּתֵיהֶם מִלְּמִדִּין קְטִיגוֹר. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אֶלְעָאי בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן
לֵוִי בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אֶלְיָהוּ זְכוֹר לְטוֹב יוֹשֵׁב וּמְלַמֵּד סְנִיגוּרָא וְאוֹמֵר לָהֶם
אִמְרוּ לְפָנָיו רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם אֵי זו מִדָּה מְרַבָּה מִדַּת הַטּוֹבָה אוֹ מִדַּת
הַפְּרָעָנוּת, אִמְרוּ מִדַּת הַטּוֹב מְרַבָּה וּמִדַּת הַפְּרָעָנוּת מְעוּטָה, וּמִתְּנוּ בְּעוֹן
אָבוֹתֵינוּ, אִם מִדַּת הַטּוֹב מְרַבָּה לֹא כָּל שָׂכָן שְׂיָבוֹאוּ אָבוֹתֵינוּ אֶצְלָנוּ, אִמְרוּ
לָהֶם יָפָה לְמִדְּתָם סְנִיגוּרָא יְבוֹאוּ אֶצְלָכֶם, דְּכַתִּיב [\(זכריה י, ט\)](#): וְחִיו אֶת
בְּנֵיהֶם וְשָׁבוּ, שְׁשָׁבוּ מִלִּירַד לְגִיְהֵנָם וְהֵם נִיֶּצְלוּ בְּזִכּוֹת בְּנֵיהֶם, לְפִיכָךְ חִיב
כָּל אָדָם לְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ תוֹרָה שְׂיִצְלִיָּהוּ מִגִּיְהֵנָם. וְרַבִּי חֲנִינָא פֶּתֵר קְרָיָה
בְּהַרְוֵגֵי מַלְכוּת, שְׁהֵם בָּאִים לְחַיֵּי עוֹלָם הַבָּא אִף עַל פִּי שְׂאִינָן מִתּוֹדִין. רַבִּי
בְּנִימִין פֶּתֵר קְרָיָה בְּחִנְיָפֵי תוֹרָה, סְבוּרִים כָּל עַמָּא שְׁהוּא קְרָיָן וְלִית הוּא
קְרָיָן, תְּנוּיֵי וְלִית הוּא תְּנוּיֵי, עֲטִיף גּוֹלְתִיָּה וְתַפְלִין בְּרִישִׁיָּה. וְהִנֵּה דְמַעַת
הָעֲשׂוּקִים וְאֵין לָהֶם מְנַחֵם, אִמְרוּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עָלֵי לְהַפְרֵעַ מִהוֹן,
שְׁנֵאֲמַר [\(ירמיה מת, י\)](#): אֲרוּר עֹשֶׂה מְלֶאכֶת ה' רַמְיָה. וְרַבְּנָן פֶּתְרִין קְרָיָה
בְּאֲמוֹת הָעוֹלָם, וְהִנֵּה דְמַעַת הָעֲשׂוּקִים וְאֵין לָהֶם מְנַחֵם, אִמְרוּ הַקְּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא עָלֵי לְהַתּוֹכַח עִמָּהֶם, דְּכַתִּיב [\(ירמיה ג, לד\)](#): גֹּאֲלָם חֲזַק ה' צְבָאוֹת
שְׁמוֹ רִיב רִיב אֶת רִיבָם. דְּנִיֵּאל חִיֵּיטָא פֶּתֵר קְרָיָה בְּמִמְזָרִין, אֵלוּ מִמְזָרִין
עֲצָמוֹן, וְאִיזָה זָה, זָה הַבָּא עַל הָעָרָה וְהוֹלִידוֹ, זָה מָה חָטָא, וְזָה מָה אֵיכַפֵּת
לִיה.

אִמְרוּ רַבִּי יְהוּדָה בֶּן פְּזִי אֶפְלוּ הַמְּמָזֵר בָּא לְעוֹלָם הַבָּא, דְּכַתִּיב: וְהִנֵּה דְמַעַת
הָעֲשׂוּקִים וּגּוֹי, אִמְרוּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְפִי שְׁבַעְעוֹלָם הַזֶּה הֵם פְּסוּלִין אֶבֶל
לְעֵתִיד לְבוֹא אִמְרוּ זְכַרְיָה אֲנָא חֲמִיתָה אֵלוּ כּוּרְסִין, שְׁנֵאֲמַר [\(זכריה ד, ב\)](#):
וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב כְּלָה וּגּוֹי וּשְׁנַיִם זֵיתִים עָלֶיהָ וּגּוֹי, תְּרִין אֲמוּרִין חַד אִמְרוּ
גּוֹלָה וְחַד אִמְרוּ גּוֹאֲלָה, מֵאֵן דְּאִמְרוּ גּוֹלָה, גּוֹלָה שְׁבַבְבָּל וְגַלְתָּ שְׁכִינָה עִמָּהֶם.

וימאן דאמר גואלה, הוא פרוקא, דכתיב [\(ישעיה מז, ד\)](#) : גואלנו ה' צבאות שמו, ויכתיב [\(מיכה ב, ג\)](#) : עלה הפרץ לפניהם וגו'.

א **(ב)** ושבח אני את המתים שכבר מתו, אלו דור אנוש ודור המבול. מן החיים אשר המה חיים עדנה. אלו הסדומיים והמצריים.

א **(ג)** וטוב משניהם את אשר עדן לא היה, אלו אלף דור שעלו במחשבה להבראות, וכמה נמחו מהם, רבי יוחנן בשם רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר תשע מאות ושבעים וארבעה דורות, שנאמר [\(תהלים קה, ח\)](#) : דבר צנה לאלף דור. רבי יהושע פתר קרייה בישראל, בשעה שעמדו לפני הר סיני, כיון שבאו לאותו מעשה, לא הניח משה זוית בקרקע ההר שלא נחבט עליה ומבקש תפלה ורחמים על ישראל, ולא נענה, ונזדווגו לו חמשה מלאכי חבלה, קצף, ומשחית, והשמד, אף, וחמה. מיד נתירא משה מהן, מה עשה נתלה במעשה אבות, מיד הזכיר ואמר [\(שמות לב, ג\)](#) : זכר לאברהם ליצחק ולישראל עבדי. אמר לו הקדוש ברוך הוא, משה, אבות העולם מה יש להם עלי אם באתי לדקדק אחריהם, אני יש לי עליהם, אברהם יש לי עליו שנאמר [\(בראשית טו, ח\)](#) : במה אדע כי אירשנה. יצחק יש לי עליו שנאמר [\(בראשית כה, כח\)](#) : ויאָהב יצחק את עשו, ואני שנאתיו, שנאמר [\(מלאכי א, ג\)](#) : ואת עשו שנאתי. יעקב יש לי עליו, שנאמר [\(ישעיה מ, כז\)](#) : נסתרה דרכי מה'. כיון שנאמר [\(שמות לב, ג\)](#) : אשר נשבעת להם בך, למען שמך, באותה שעה נתמלא הקדוש ברוך הוא רחמים, שנאמר [\(שמות לב, ג\)](#) : וינחם ה' וגו', מיד נסתלקו ממנו שלשה מלאכי חבלה, קצף, ומשחית, והשמד, ונשתירו שנים, אף, וחמה, הדיא הוא דכתיב [\(דברים ט, יט\)](#) : כי יגרתני מפני האף והחמה. אמר לפניו רבונו של עולם זכיל אנא מיקם בתרויהון, סבול את חד ואנא חד, הדיא הוא דכתיב [\(תהלים ז, ז\)](#) : קומה ה' באפך וגו'. ומנין שעמד משה באחד מלאך חמה, שנאמר [\(תהלים קו, כג\)](#) : ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית. על אותה שעה הוא אומר : ושבח אני את המתים, כגון אני וחבורתי. רבי שמואל בר נחמן פתר קרייא בְדוּד, בשעה שבנה שלמה את בית המקדש בקש שתירד אש מן השמים ולא ירדה, הקריב אלף עולות ולא ירדה, התפלל עשרים וארבעה תפלות ולא ירדה, עד שנאמר [\(דברי הימים ב, ו, מב\)](#) : זכרה לחסדי דויד עבדך, מיד ירדה, שנאמר [\(דברי הימים ב, ז, א\)](#) : וככלות שלמה להתפלל והאש ירדה. רבי יודה ברבי לעיי ורבנן, רבי יודה ברבי לעיי אמר חיה דוד באותה שעה ורבנן אמרין ארונו הביא, ולא פליגין, מאן דאמר חיה דוד באותה שעה הוא שדוד אומר בפיו [\(תהלים ל, ד\)](#) : ה' העלית מן שאול נפשי וגו', וכתוב אחד אומר [\(דברי הימים ב, ו, מב\)](#) : ה' אלהים אל תשב פני משיחך, דהוא קים קדמך. וימאן דאמר ארונו הביא, הדיא הוא דכתיב ; זכרה לחסדי דוד עבדך. ועל אותה שעה נאמר : ושבח אני את המתים וגו', כגון אני וחבורתי, רבי יהודה ברבי סימון פתר קרייה ביחזקאל בשעה שעמד על הבקעה ואמר [\(יחזקאל לו, ד\)](#) : העצמות היבשות שמעו דבר ה', מיד ותקרבו עצמות עצם אל עצמו וגו', אמר להם בתחלה אמרתי לכם [\(ירמיה ב, ד\)](#) : שמעו דבר ה' בית יעקב ולא שמעתם, ועכשיו שמעתם. בחייכם לא

שְׁמַעְתֶּם, בְּמִיתַתְכֶם שְׁמַעְתֶּם. עַל אוֹתָהּ שָׁעָה נֹאמֵר: וְשַׁבַּח אֲנִי אֶת הַמֵּתִים, כְּגוֹן אֲנִי וְחַבְרֹתִי.

א (ה) הַכֶּסֶל חִבַּק אֶת יָדָיו. מְשָׁל לָמָּה הַדָּבָר דּוֹמָה לְשָׁנֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁהָיוּ יֹגְעִין בַּתּוֹרָה אֶחָד יֹגַע וְהַשְּׂבִיחַ, וְאֶחָד יֹגַע וְיִפְרֹשׁ. זֶה שֶׁהָיָה יֹגַע בַּתּוֹרָה וְיִפְרֹשׁ רוֹאֶה אֶת זֶה שֶׁהַשְּׂבִיחַ עוֹמֵד בְּצַד חַבּוּרָה שֶׁל צְדִיקִים, וְהוּא עוֹמֵד בְּצַד חַבּוּרָה שֶׁל רְשָׁעִים, מִיָּד חִבַּק אֶת יָדָיו וְאָכַל אֶת בֶּשָׂרוֹ.

א (ו) טוֹב מְלֵא כֶּף נְחַת, טוֹב מִי שֶׁהוּא שׁוֹנֶה הַלְכוֹת וְרָגִיל בָּהֶם, מִמִּי שֶׁהוּא שׁוֹנֶה הַלְכוֹת וּמַדּוֹת וְאֵינוֹ חוֹזֵר וְרָגִיל בָּהֶם. מִתְּלֵא אָמַר טָבָא חֲדָא צִיפְרָא כְּפוּתָא מִן מָאָה פְּרַחֲיִין. וְרַעוּת רּוּחַ, רַעוּתִיָּה דִּיהוּהּ מִיתְקַרִי מְרִי מְכִילָאן.

דָּבָר אַחֵר, טוֹב מְלֵא כֶּף נְחַת, טוֹב מִי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה צְדָקָה מְעוּטָה מְשָׁלוֹ, מִמִּי שֶׁהוּא גּוֹזֵל וְחוֹמֵס וְעוֹשֶׂק, וְעוֹשֶׂה צְדָקוֹת גְּדוּלוֹת מְשָׁל אַחֲרִים. מִתְּלֵא אָמַר גְּיִיפָה בְּחַזְרִין וּמְפֻלְגָא לְבִישֵׁיָא [פְּרוּשׁ נוֹאפֵת בַּתְּפוּחִים שְׁלוֹקַחַת בַּשְּׂכָרָה וּמְחַלְקֵתוֹן לְחוּלִים]. וְרַעוּת רּוּחַ, רַעוּתִיָּה מִיתְקַרִי בַר מְצוֹתָא.

דָּבָר אַחֵר, טוֹב מְלֵא כֶּף נְחַת, טוֹב מִי שֵׁישׁ לוֹ עֲשָׂרָה זְהוּבִים וְנוֹשָׂא וְנוֹתֵן וּמַתְּפָרְנֵס בָּהֶם, מִמִּי שֶׁהוּא נוֹטֵל מִמּוֹן שֶׁל אַחֲרִים וּמְפִסִּידוֹ וּמְאַבְדּוֹ. מִתְּלֵא אָמַר לֹא מִיסְתַּיִיָּה מוֹבַד דִּידִיָּה אֶלָּא דְאַחְרוֹנִין מוֹבַד דִּידִיָּה וְדִלָּא דִּידִיָּה. וְרַעוּת רּוּחַ, רַעוּתִיָּה דִּי יְהוּי מִיתְקַרִי פְּרַגְמִטִּיוּטָא.

דָּבָר אַחֵר, טוֹב מְלֵא כֶּף נְחַת, מִי שֶׁהוּא שׁוֹכֵר גְּנֵה וְאוֹכֵל פְּרוּתִיָּה, מִמִּי שֶׁהוּא שׁוֹכֵר גְּנוֹת הַרְבֵּה וְהוּא מְבַיֵּרָן [פְּרוּשׁ מִבְּטֵלוֹן וּמֵאֲבָדוֹן]. מִתְּלֵא אָמַר דְאַגִּיר גְּנָא אָכִיל צִיפְרִין, דְאַגִּיר גְּנִיָּאן אָכְלִין לִיָּה צִיפְרִין. וְרַעוּת רּוּחַ, רַעוּתִיָּה מִיתְקַרִי מְרִי אוּסִיָּאן.

אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בְּרַבִּי קוֹרְשָׁאִי, טוֹב מְלֵא כֶּף נְחַת לְעוֹלָם הַבָּא, מִמְּלֵא חֲפְנִים עֲמָל וְרַעוּת רּוּחַ בְּעוֹלָם הַזֶּה. הוּא הָיָה אוֹמֵר יָפָה שָׁעָה אַחַת שֶׁל קוֹרֵת רּוּחַ בְּעוֹלָם הַבָּא מְכַל חֵיִי הָעוֹלָם הַזֶּה, וְיָפָה שָׁעָה אַחַת בַּתְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בְּעוֹלָם הַזֶּה, מְכַל חֵיִי הָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁהָעוֹלָם הַבָּא אֵינוֹ בָּא אֶלָּא מִכֶּחַ הָעוֹלָם הַזֶּה.

אָמַר רַבִּי חִיָּא בַר אֲבָא, טוֹב מְלֵא כֶּף נְחַת, זֶה יוֹם הַשְּׁבִיט, מִמְּלֵא חֲפְנִים עֲמָל וְרַעוּת רּוּחַ, אֵלּוֹ שֶׁשֶׁת יָמֵי הַמַּעֲשֶׂה, דְאַמַר רַבִּי חִיָּא בַר אֲבָא אֵין יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין אֶלָּא בְּזָכוֹת שְׁבִיט, שְׁנֵאמַר [\(ישעיה ל, טו\)](#): בְּשׁוּבָה וְנַחַת תִּוְשַׁעוּן, בְּשׁוּבָה וְנִיִּיחַ תִּוְשַׁעוּן. וְרַעוּת רּוּחַ, רַעוּתִיָּה דְמִיתְקַרִי לְעֵי וְנָגִיס.

אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה, טוֹבָה דְרִיסָה שְׁדָרַס הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּאַרְץ מְצָרִים, שְׁנֵאמַר [\(שמות יב, יב\)](#): וְעַבְרַתִּי בְּאַרְץ מְצָרִים בְּלִילָה הַזֶּה. מִמְּלֵא חֲפְנִים, מִמְּלֵא חֲפְנִיהֶם פִּיחַ כְּבָשׁוֹן, לָמָּה שְׁבָזוּ הָיְתָה גְּאֻלָּה וְנִגְאָלוּ, וּבָזוּ שֶׁל פִּיחַ הַכְּבָשׁוֹן לֹא נִגְאָלוּ. רַבִּי יֶצְחָק פֶּתֶר קָרִיָּא בְּשִׁבְט גָּד וְשִׁבְט רְאוּבֵן שְׁבָאוּ

לְאָרֶץ יִשְׂרָאֵל וְרָאוּ כִּמָּה בֵּית זֶרַע יֵשׁ בָּהּ, כִּמָּה בֵּית נֹטַע יֵשׁ בָּהּ, אָמְרוּ: טוֹב מִלֹּא כֹף נַחַת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִמֶּלֶא חֲפְנִים עֹמֵל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן. וְחִזְרוּ וְאָמְרוּ מַה לֹּא אֲנִי גִרְמִינִי לוֹ, לֹא אָמְרִין אֲנִי [\(במדבר לב, ה\)](#): יִתֵּן אֶת הָאֶרֶץ הַזֹּאת לְעַבְדֶּיךָ.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק, כְּתִיב [\(ויקרא טז, יג\)](#): וְכִסָּה עֵינֵי הַקְּטָרֶת, הַכִּסּוּי הַזֶּה אֵין אֲנִי יוֹדְעִין מֵהוּ, עַד שֶׁבָּא דָּוִד וַיִּפְרֹשׁוּ, שֶׁנֶּאֱמַר [\(תהלים פה, ג\)](#): נִשְׂאת עֵוֹן עִמָּךְ וּגְוִי. וְאִי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אָמַר חָבִיב עָלַי מִלֹּא קִמְצוּ שֶׁל עֵינֵי מִנְחַת נְדָבָה, מִמֶּלֶא חֲפְנִים שֶׁל כְּהֵן גְּדוֹל קְטָרֶת הַסַּמִּים, לָמָּה, שֶׁזֶּה בָּאָה כִּפְרָה, וְזוֹ אֵינָה בָּאָה כִּפְרָה, דְּכְתִיב [\(ויקרא ב, א\)](#): וְנִפְּשׁ כִּי תִקְרִיב קֶרֶב מִנְחָה לַה'.

א (ז) וְשִׁבְתִּי אֲנִי וְאֶרְאֶה הֶבֶל תַּחַת הַשָּׁמַשׁ. זוֹ אֲדַרְתּוֹ שֶׁל מִלֵּאדְ הַמּוֹת.

א (ח) יֵשׁ אֶחָד וְאֵין שְׁנֵי. יֵשׁ אֶחָד, זֶה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ [\(דברים יד, ג\)](#): ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד. וְאֵין שְׁנֵי, שֶׁאֵין לוֹ שֶׁתֵּף בְּעוֹלָמוֹ. גַּם בֵּן וְאָח אֵין לוֹ, אָח אֵין לוֹ בֵּן מֵאֵין יֵשׁ לוֹ, אֶלָּא שֶׁחִבֵּב הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל וַיִּקְרָא בְּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר [\(דברים יד, א\)](#): בְּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם, וַיִּקְרָא אֲחִים, שֶׁנֶּאֱמַר [\(תהלים קכב, ח\)](#): לְמַעַן אֲחֵי וְרַעֲי. וְאֵין קֶץ לְכָל עֲמָלוֹ, לְכָל מַה שֶׁעָשָׂה בְּשֵׁשֶׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית. וְלָמִי אֲנִי עֹמֵל וּמְחַסֵּר אֶת נַפְשִׁי מִטּוֹבָה, לֹא לְהַדְבִּיק בְּדַרְכָּיו, אִם אֵין הַצְּדִיקִים עוֹמְדִים וּמְסַגְּלִין מִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים לְפָנָיו, אֵין זֶה הֶבֶל שֶׁבְּרָא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ.

דְּבַר אַחֵר, יֵשׁ אֶחָד וְאֵין שְׁנֵי, זֶה אַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר [\(יחזקאל לג, כד\)](#): אֶחָד הָיָה אַבְרָהָם. וְאֵין שְׁנֵי, שֶׁאֵין לוֹ בֵּן זוּג. גַּם בֵּן וְאָח אֵין לוֹ, בֵּן וְאָח לֹא הָיָה לוֹ בְּשַׁעַת שְׁיָרֵד אֶל הַכְּבָשָׁן, וּבְשַׁעַת שֶׁאָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא [\(בראשית כב, ב\)](#): קַח נָא אֶת אֶת בְּנֶךָ אֶת יִחִידְךָ, לֹא רָאָה שְׁיֵשׁ לוֹ בֵּן. בְּשַׁעַת שֶׁאָמַר לוֹ [\(בראשית יב, א\)](#): לֵךְ לְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, לֹא רָאָה שְׁיֵשׁ לוֹ אָח. וְאֵין קֶץ לְכָל עֲמָלוֹ, מִמִּצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. וְלָמִי אֲנִי עֹמֵל וּמְחַסֵּר אֶת נַפְשִׁי מִטּוֹבָה, לֹא לְהַדְבִּיק בְּדַרְכָּיו, שֶׁכָּל מִי שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה כְּמוֹתוֹ, גַּם זֶה הֶבֶל.

דְּבַר אַחֵר, יֵשׁ אֶחָד, זֶה שֶׁבֵט לְוִי. גַּם בֵּן וְאָח אֵין לוֹ, בְּשַׁעַת שֶׁאָמַר לוֹ מֹשֶׁה [\(שמות לב, כז\)](#): עֲבְרוּ וְשׁוּבוּ מִשַּׁעַר לְשַׁעַר, וּכְתִיב [\(דברים לג, ט\)](#): הָאֵמַר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא רָאִיתִי וְאֶת אָחִיו לֹא הִפִּיר וּגְוִי. וְאֵין קֶץ לְכָל עֲמָלוֹ, בְּמִלְאֶת הַמִּשְׁכָּן. גַּם עֵינֵינוּ לֹא תִשָּׁבַע עֶשֶׂר, אֵלּוּ הַקְּרִבָּנוֹת. וְלָמִי אֲנִי עֹמֵל, לֹא לְהַדְבִּיק בְּדַרְכָּיו, כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה כְּמוֹתוֹ, גַּם זֶה הֶבֶל וְעֵינָן רַע הוּא.

דְּבַר אַחֵר, יֵשׁ אֶחָד, זֶה יֶצֶר הָרַע. וְאֵין שְׁנֵי, שֶׁאֵין לוֹ בֵּן זוּג בְּעֵבֶרָה. גַּם בֵּן וְאָח אֵין לוֹ, בְּשַׁעַת שֶׁהוֹלֵךְ אָדָם לְעֵבֶר עֵבֶרָה אֵינוֹ רוֹאֶה שְׁיֵשׁ לוֹ בֵּן שְׁיָמוֹת בְּעוֹנוֹתָיו, וְאֵינוֹ רוֹאֶה שְׁיֵשׁ לוֹ אָח שְׁיִתְבַּיֵּשׁ מִפְּנֵי וּלְהַתְגַּנּוֹת בּוֹ. וְאֵין קֶץ לְכָל עֲמָלוֹ, בְּמַעֲשֵׂי הָרָעִים. גַּם עֵינֵינוּ לֹא תִשָּׁבַע עֶשֶׂר, אֵלּוּ מַעֲשֵׂי הָרָעִים. וְלָמִי אֲנִי עֹמֵל, שֶׁאֵין לְהַדְבִּיק בְּדַרְכָּיו. וּמִי שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה כֵן, גַּם זֶה הֶבֶל.

דָּבַר אַחַר, יֵשׁ אֶחָד, זֶה גְּבִינֵי בֶן חֲרָסוֹן. וְאִין שְׁנֵי, שְׁאִין לוֹ בֶן זֹוג. גַּם בֶּן וְאֶח אִין לוֹ, שְׁהִיָּה יְחִיד לְאִמּוֹ. וְאִין קֶץ לְכָל עֲמָלוֹ, מִמָּה שְׁהֵנִיחַ לוֹ אָבִיו. גַּם עֵינָיו לֹא תִשָּׁבַע עֶשֶׂר, שְׁהִיָּה סוּמָא אַחַת מֵעֵינָיו. וְלָמִי אֲנִי עֲמַל וּמְחַסֵּר אֶת נַפְשִׁי מִטּוֹבָה, אָמְרוּ בְּשָׁעָה שְׁמַת אָבִיו אָמַר לְאִמּוֹ הֲרֵאִינִי כָּל כֶּסֶף וְזָהָב שְׁהֵנִיחַ לִי אָבִיא, אֲזַלְתָּ וְחִמְיִית לִיָּה חַד כּוֹרָא דְדִינְרֵי, וְהוֹת קִיָּמָא הִיא מִן דִּין סִיטְרָא וְהוּא מִן דִּין סִיטְרָא וְלֹא חִמּוֹן דִּין לְדִין. רַבִּי לִוִי בְּשֵׁם רִישׁ לְקִישׁ אָמַר, יוֹם שְׁמַת גְּבִינֵי בֶן חֲרָסוֹן נוֹלַד בְּלִשְׁאֲצֹר סִנְטְרָא דְבָבֶל.

א (ט) טוֹבִים הַשְּׁנִים מִן הָאֶחָד, טוֹבִים הַשְּׁנִים שֶׁהֵם יִגְיַעִין בְּתוֹרָה, מִן הָאֶחָד, שְׁעוֹסֵק זֶה לְעַצְמוֹ וְזֶה לְעַצְמוֹ. כִּי אִם יִפְלוּ הָאֶחָד יָקִים אֶת חֲבֵרוֹ, שְׂאֵם שְׂכַח הֶלְכָה אֶחָד מֵהֶם, חֲבֵרוֹ מַחְזִיר הֶהֱלָכָה. וְהַחוּט הַמְּשַׁלֵּשׁ לֹא בְּמַהֲרָה יִנְתֵּק, זֶה הָרַב שֶׁהוּא מַחְזִיר לָהֶם טְעוּתָן.

דָּבַר אַחַר, טוֹבִים הַשְּׁנִים מִן הָאֶחָד, טוֹבִים הַשְּׁנִים שֶׁהֵם נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בְּפִרְקֵי מִטְּוִיָּא. מִן הָאֶחָד, זֶה לְעַצְמוֹ וְזֶה לְעַצְמוֹ. כִּי אִם יִפְלוּ, שְׂאֵם יִפֹּל וְיִסְתַּכֵּן אֶחָד מֵהוֹ, חֲבֵרוֹ מַעֲמִידוֹ. וְהַחוּט הַמְּשַׁלֵּשׁ, כִּד אֵינּוֹן תִּלְתָּ. רַבִּי מֵאִיר כִּד הָוָה חִמִּי חַד נִפְיָק לְאִיסְטְרִטָא הָוָה צֹחַ לִיָּה זֵיל שְׁלָם עֲלָךְ מְרִי מִיָּתָה. תִּרְיוֹ, הָוָה צֹחַ לוֹן שְׁלָם לְכוֹן מְרִי קִטְטָה. תִּלְתָּ, צֹחַ לוֹן שְׁלָם לְכוֹן מְרִי שְׁלָמָא. רַבִּי יוֹחֲנָן אָמַר בֵּה תִרְתִּין, רַבִּי יוֹחֲנָן אָמַר; טוֹבִים הַשְּׁנִים, אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ. מִן הָאֶחָד, זֶה לְעַצְמוֹ וְזֶה לְעַצְמוֹ. וְהַחוּט הַמְּשַׁלֵּשׁ, זֶה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁהוּא פּוֹקֵדוֹן בְּבָנִים. רַבִּי יוֹחֲנָן אָמַר בֵּה חוּרֵי: טוֹבִים הַשְּׁנִים, זֶה עֲמָרְם וְיּוֹכְבָד. אֲשֶׁר יֵשׁ לָהֶן שְׂכָר טוֹב בְּעֲמָלָם, זֶה מִשָּׁה שְׁנִקְרָא טוֹב, שְׁנִקְרָא (שְׁמוֹת ב, ב): וְתִרָא אוֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא, כִּי טוֹבִיָּה שְׁמוֹ, שְׁנוֹלַד מֵהוּל. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נַחֲמִיָּה וְרַבִּינָן, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר זֶה דָּוִד וְבַת שֶׁבַע. וְהַחוּט הַמְּשַׁלֵּשׁ, זֶה נֶתָן הַנְּבִיא, שְׂאֵמֵר לָהּ לְבַת שֶׁבַע (מְלָכִים א, א, יד): וְאֲנִי אָבּוֹא אַחֲרֶיךָ וּמְלֹאֲתִי אֶת דְּבָרֶיךָ, וּכְשֶׁבָאוּ אֲצֶל דָּוִד הַסְּפִים עִמָּהֶם, וְאָמַר (מְלָכִים א, א, יד): וְהִרְפַּבְתֶּם אֶת שְׁלֹמֹה בְּנִי עַל הַפְּרָדָה אֲשֶׁר לִי וְגוֹ'. וְרַבִּי נַחֲמִיָּה אָמַר: טוֹבִים הַשְּׁנִים, זֶה יְהוֹדָע וְיִהוֹשֶׁבַע. מִן הָאֶחָד, זֶה לְעַצְמוֹ וְזֶה לְעַצְמוֹ. וְהַחוּט הַמְּשַׁלֵּשׁ, זֶה סִנְהֶדְרִין שֶׁהַסְּפִימוֹ עִמָּהֶם, הִדָּא הוּא דְכִתִּיב (דְּבָרִי הַיָּמִים ב, כג, יא): וַיּוֹצִיאֵנוּ אֶת בֶּן הַמֶּלֶךְ וַיִּתְּנֵנוּ עֲלֵינוּ אֶת הַנֶּזֶר וְגוֹ'. וְרַבִּינָן אָמְרֵי: טוֹבִים הַשְּׁנִים, זֶה מְרַדְּכֵי וְאֶסְתֵּר. מִן הָאֶחָד, זֶה לְעַצְמוֹ וְזֶה לְעַצְמוֹ. וְהַחוּט הַמְּשַׁלֵּשׁ, זֶה אַחְשׁוּרוּשׁ שֶׁהַסְּפִים עִמָּהֶם וְגִזֵּר וְאָמַר (אֶסְתֵּר ח, ח): וְאַתֶּם כָּתְבוּ עַל הַיְּהוּדִים וְגוֹ'. רַבִּי לִוִי בַר חֲמָא בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִינָא אָמַר: טוֹבִים הַשְּׁנִים, שְׁתִּלּוּ מְרַדְּכֵי וְאֶסְתֵּר. מִן הָאֶחָד, שְׁתִּלְּה יוֹסֵף, שְׂאֵלוֹ נַעֲשׂוּ נְסִים עַל יְדֵיהֶם לְכָל יִשְׂרָאֵל, וְזֶה לֹא נַעֲשׂוּ נְסִים עַל יָדוֹ. וְהַחוּט הַמְּשַׁלֵּשׁ, זֶה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמַעַלָּה מִכָּל, שֶׁהַפִּיל שׁוֹנָא, דְכִתִּיב (אֶסְתֵּר ז, ז): וַיִּתְּלוּ אֶת הַמֶּן עַל הָעֵץ אֲשֶׁר הַכִּין לְמְרַדְּכֵי וְגוֹ'.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק טוֹבָה פְּרָשָׁה שְׁנִקְרָא עַל פִּי שְׁנִים מִפְּרָשָׁה שְׁנִקְרָא בְּיָחִיד, בְּשְׁנֵים, שְׁנִקְרָא (שְׁמוֹת יב, א): וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם וְגוֹ', מִפְּרָשָׁה שְׁנִקְרָא בְּיָחִיד, שְׁנִקְרָא: וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. וְהַחוּט הַמְּשַׁלֵּשׁ (וַיִּקְרָא יא, א): וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה

וְאֵל אֱהָרֹן יֹאמֶר אֱלֹהִים, לְבַנָּיו, לְאֶלְעָזָר וְלֵאִיתָמָר. תִּנְי רַבִּי חֵיָא, לֵאמֹר אֱלֹהִים, לְאֶלְעָזָר וְלֵאִיתָמָר, וְהֵם, לֵאמֹר לְכֹל יִשְׂרָאֵל.

דְּבַר אַחַר, טוֹבִים הַשְּׁנִים, זֶה מִשָּׁה וְאַהֲרֹן. מִן הָאֶחָד, זֶה לְעַצְמוֹ וְזֶה לְעַצְמוֹ. אֶת מוֹצֵא כְּשָׁבָא מִשָּׁה וּבִרְדָּךְ אֶת יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁרְתָה שְׂכִינָה עַל יָדוֹ, וְכִשְׁבָּאוּ שְׁנֵיהֶם וּבִרְכוּ אֶת יִשְׂרָאֵל, מִיָּד שָׁרְתָה שְׂכִינָה עַל יְדֵיהֶם, הֲדָא הוּא דְכָתִיב (ויקרא ט, כג): וַיָּבֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל אֱהֹל מוֹעֵד וַיִּצְאוּ וַיְבָרְכוּ אֶת הָעָם, בָּרְכוּ אֶת יִשְׂרָאֵל, וְאַחַר כֵּן, וַיֵּרָא כְבוֹד ה', שָׁרְתָה שְׂכִינָה עַל יְדֵיהֶם.

אָמַר רַבִּי זְעִירָא מְשַׁפְּחוֹת וּמְשַׁפְּחוֹת הֵם, מְשַׁפְּחַת סוֹפְרִים מְעַמְדַת סוֹפְרִים, בְּנֵי תוֹרָה מְעַמְדַת בְּנֵי תוֹרָה, עֲשִׂירִים מְעַמְדַת עֲשִׂירִים. אֶתִיבּוֹן, וְהָא זְרָעִית זְרָעִיתָא פְּלוֹנִית דְּמִטַּת וּפְסַקַת. אָמַר לֹון וּמִי כְּתִיב, לֹא לְעוֹלָם יִנְתַּק, לֹא בְּמַהֲרָה יִנְתַּק כְּתִיב, אִין אֶתְקַשֵּׁי עֲלֵנָא מִתְּפַסִּיק מְעוֹתְרָא, הֵיִינוּ דְאָמַר בַּר קַפְרָא אִם לֹא הוּא, בָּא בְּנוֹ, אִם לֹא בְּנוֹ, בָּא בְּנוֹ בְּנוֹ.

א (יג) טוֹב יֶלֶד מְסֻכָּן וְחָכָם מְמַלְךָ זְקֵן וְכָסִיל. טוֹב יֶלֶד מְסֻכָּן וְחָכָם, זֶה יֶצֶר טוֹב, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ יֶלֶד, כִּי אִין מְזִדְּוֵג לְאָדָם אֲלָא מִבּוֹן שְׁלֹשׁ עֲשָׂרָה שָׁנָה וּלְמַעְלָה, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ מְסֻכָּן, שְׂאִין הַכֹּל שׁוֹמְעִין לוֹ. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ חָכָם, שֶׁהוּא מְלַמֵּד אֶת הַבְּרִיּוֹת לְדָרְךְ יִשְׂרָאֵל. מְמַלְךָ זְקֵן וְכָסִיל, זֶה יֶצֶר הָרַע, וְלָמָּה קוֹרָא אוֹתוֹ מְלָךְ, שֶׁהַכֹּל שׁוֹמְעִין לוֹ, וְלָמָּה קוֹרָא אוֹתוֹ זְקֵן, שֶׁהוּא מְזִדְּוֵג לוֹ מִיִּלְדוּתוֹ וְעַד זְקֵנְתוֹ. וְלָמָּה קוֹרָא אוֹתוֹ כָּסִיל, שֶׁהוּא מְלַמֵּד לְאָדָם לְדָרְךְ רָעָה. אֲשֶׁר לֹא יָדַע לְהִזְהֵר עוֹד, שְׂאִינוּ יוֹדְעֵי כְּמָה צַעַר וְכְמָה יִסּוּרִין בָּאִין עֲלֵיו וְהוּא אִינוּ נִזְהָר מֵהֶם. כִּי מִבֵּית הַסּוֹרִים יֵצֵא לְמַלְךָ, דְּהוּא מְכַשְׁפֵּשׁ לְבְרִיָּאתָה כְּמִן בֵּינֵי סְרִיָּאתָה. כִּי גַם בְּמַלְכוּתוֹ נוֹלַד רָשַׁי, בְּמַלְכוּת יֶצֶר טוֹב נוֹלַד רְשׁוּתוֹ שֶׁל יֶצֶר הָרַע.

דְּבַר אַחַר, טוֹב יֶלֶד מְסֻכָּן, זֶה אַבְרָהָם. מְמַלְךָ זְקֵן וְכָסִיל, זֶה נִמְרוֹד. מָה הוּא (בראשית יד, יז): אֶל עַמְקַ שְׁוֹה, שְׁשָׁם הַשְּׁוִי וְקִצְצוּ אֶרְזִים וְעָשׂוּ לוֹ בֵּימָה גְדוּלָה וְהוֹשִׁיבוּהוּ עָלֶיהָ לְמַעְלָה, וְהָיוּ מְקַלְסִין לְפָנָיו וְאוֹמְרִים (בראשית כג, ו): שְׂמַעְנוּ אֲדֹנָי נְשִׂיא אֱלֹהִים אֶתָּה בְּתוֹכֵנוּ. כִּי גַם בְּמַלְכוּתוֹ נוֹלַד רָשַׁי, בְּמַלְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם נוֹלַד רְשׁוּתוֹ שֶׁל נִמְרוֹד.

דְּבַר אַחַר, טוֹב יֶלֶד מְסֻכָּן, זֶה יוֹסֵף. וְחָכָם, שְׂבַחְכְּמַתּוֹ הַחֵיָה כֹּל הָעוֹלָם כְּלוֹ בְּרַעֲב. מְמַלְךָ זְקֵן וְכָסִיל, זֶה פּוֹטִיפֵר, כְּמָה נְסִים רָאָה עַל יָדוֹ וְלֹא נִזְהָר. כִּי מִבֵּית הַסּוֹרִים יֵצֵא לְמַלְךָ, מִבֵּית גִּירְתוֹ שֶׁל פְּרַעֲהָ יֵצֵא מְלָךְ, שְׂנֵאָמַר (בראשית מא, מד): אֲנִי פְרַעֲהָ וּבִלְעָדֶיךָ לֹא יָרִים וּגּוֹי.

א (טו) רְאִיתִי אֶת כָּל הַחַיִּים הַמְהַלְכִים תַּחַת הַשָּׁמַשׁ, אֵלּוּ מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל צְדִיקִים, מָה גָרַם לָהֶם לְהִיּוֹת חַיִּים, שְׂמַהֲלֵכִין תַּחַת הַשָּׁמַשׁ, עִם הַיֶּלֶד הַשְּׂנִי, זֶה יֶצֶר טוֹב.

א (טז) אין קאָ לְכָל הָעָם לְכָל אֲשֶׁר הָיָה לִפְנֵיהֶם, אִין קאָ לְכָל הַדּוֹרוֹת שְׂאֵבֵד יֵצֵר הָרַע. גַּם הָאֲחֵרוֹנִים לֹא יִשְׁמָחוּ בוֹ, שְׁנִשְׁמָעִין לוֹ.

א (יז) שְׁמֹר רַגְלֶךָ כַּאֲשֶׁר תִּלְדֶּךָ אֶל בֵּית הָאֱלֹהִים, תִּגְי לֹא יִכְנַס אָדָם לְהַר הַבַּיִת בְּמַעוֹת צְרוּרוֹת בְּסַדִּינוֹ, וּבְאֶבֶק שְׁעַל רַגְלָיו, וּבַפּוֹנְדָתוֹ הַחֲגוּרָה לוֹ מִבְּחוּץ, הֵיאָדָּ מַה דָּאֵת אָמַר: שְׁמֹר רַגְלֶךָ כַּאֲשֶׁר תִּלְדֶּךָ. רַבִּי יוֹסִי בֶן יְהוּדָה אָמַר **(אסתר ד, ב)**: וַיָּבֹא עַד לִפְנֵי שַׁעַר הַמִּלְדָּה כִּי אִין לָבֹא אֶל שַׁעַר הַמִּלְדָּה וְגוֹ', וּמַה לְכַבּוֹד מִלְדָּה בְּשַׁעַר וְדָם לֹא יַעֲשֶׂה כֵן לְכַבּוֹד מִלְדָּה מַלְכֵי הַמִּלְכִּים עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. רַבִּי אֲדָא בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בְּשֵׁם רַבִּי נֶתַן לְעוֹלָם לֹא יַעֲמֹד אָדָם בְּמָקוֹם גְּבוּהָ וַיִּתְפַּלֵּל אֶלָּא בְּמָקוֹם נְמוּדָה, מֵאִי טַעֲמָא **(תהלים קל, א)**: מִמַּעַמְמִקִּים קִרְאֵתִיךָ הִי. רַבִּי אָמַר לְעוֹלָם אֶל יִתְפַּלֵּל אָדָם וְצָרִיךָ לְנִקְבֵיו, שְׁנֵאֲמַר **(עמוס ד, יב)**: הַכּוֹן לְקִרְאֵת אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל.

אָמַר רַבִּי אֶלְכָסְנֵדְרִי, כְּתִיב שְׁמֹר רַגְלֶךָ, רַבִּי קְרוּצְפִי בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר שְׁמֹר רַגְלֶךָ מִן הַטַּפִּין שְׁבִין רַגְלֶיךָ. כַּאֲשֶׁר תִּלְדֶּךָ אֶל בֵּית הָאֱלֹהִים, תִּהְיֶה טְהוֹר, בְּמַה דְּבָרִים אָמֹרִים בְּדַקְיוֹן, אֲבָל בְּגִסִּין אִם יָכוֹל לְסַבֵּל יִסְבֵּל.

אָמַר רַבִּי אַבָּא **(משלי ה, יח)**: יְהִי מְקוֹרְךָ בְּרוּךְ, בְּבֵית מְקוֹרְאָדָּ תִּהְיֶה בְּרוּךְ, יְהִי מְקוֹרְאָדָּ לְקַבֵּר בְּרוּךְ. שְׁמַעוֹן סִיכְנָא אִישׁ עֲצָה הָיָה חוֹפֵר בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמַעְרוֹת בִּירוּשָׁלַיִם, אָמַר לְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַפְאִי, אֲנִי גָדוֹל כָּמוֹךָ. אָמַר לוֹ לָמָּה, אָמַר לוֹ שְׂאֲנִי עוֹסֵק בְּצָרְכֵי רַבִּים כָּמוֹךָ. אָמַר, אִם אָדָם בָּא לִידָדָּ לְדִין אוֹ לְשִׁאֲלָה, אֵתָּה אָמַר לוֹ שְׁתֵּה מִן הַבּוֹר הַזֶּה שְׁמִימִיו זָכִין וְצוּנִין, אוֹ אִם שְׂאֲלָה לָךְ אֲשֶׁה עַל נְדוּתָהּ, אֵתָּה אָמַר לָהּ טְבִלִי בַּבּוֹר הַזֶּה שְׁמִימִיו מְטַהְרִין, וְקָרָא עָלָיו פְּסוּק זֶה: וְקָרֹב לִשְׁמַע מִתַּת הַכְּסִילִים זָבַח כִּי אֵינָם יוֹדְעִים לַעֲשׂוֹת רָע. הוֹנָא בַר גְּנִיבָא אָמַר, חֲבִיבָה קְרִית שְׁמַע בְּעוֹנְתָהּ מֵאֲלָף עוֹלוֹת שֶׁהַכְּסִיל זוֹבַח, לָמָּה, כִּי אֵינָם יוֹדְעִים לַעֲשׂוֹת רָע, הַכְּסִיל אֵינּוּ יוֹדְעֵ לְהַפְרִישׁ בֵּין נֶדֶר לְנֶדֶר, מִנִּין מִיִּפְתָּח. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא אָמַר, חֲלָשׁ לְמַעַלָּה וְגִבּוֹר לְמַטָּה, מִי נוֹצַח, הַעֲלִיּוֹן. כָּל שְׁכֵן שֶׁהַעֲלִיּוֹן חִי הַעוֹלָמִים, שֶׁהוּא הַגִּבּוֹר לְמַעַלָּן וְאֵתָּה לְמַטּוֹ, וְקִדְמָד הַכְּתוּב, כִּי הָאֱלֹהִים בְּשָׂמִים וְאֵתָּה עַל הָאָרֶץ וְגוֹ'.

פרשה ה

א (ב) כִּי בָּא הַחֲלוֹם בְּרַב עֲנָן, כָּל חֲבָלִים וְיִסוּרִין שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל דּוֹר הַמַּבּוּל בְּרַב עֲנָן רָע שֶׁהָיָה בִּידָם. וְקוֹל כְּסִיל בְּרַב דְּבָרִים, בְּרַב דְּבָרִים שֶׁהוֹצִיאוּ מִפִּיהֶם וְאָמְרוּ **(איוב כא, טו)**: מַה שְׂדֵי כִּי נַעֲבָדְנוּ וְגוֹ'.

דָּבַר אַחַר, כִּי בָּא הַחֲלוֹם בְּרֵב עֲנָן, כָּל חֲבָלִים וַיִּסּוּרִין שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא עַל דּוֹר הַפְּלָגָה בְּרֵב עֲנָן רַע שֶׁהָיָה בְּיָדָם. וְקוֹל כְּסִיל בְּרֵב דְּבָרִים,
שֶׁאָמְרוּ [\(בראשית יא, ד\)](#): וַנַּעֲשֶׂה לָנוּ שָׁם וּגוֹ'.

דָּבַר אַחַר, כִּי בָּא הַחֲלוֹם בְּרֵב עֲנָן, כָּל חֲבָלִים וַיִּסּוּרִין שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא עַל הַסְּדוּמִיִּים בְּרֵב עֲנָן רַע שֶׁהָיָה בְּיָדָם. וְקוֹל כְּסִיל בְּרֵב דְּבָרִים,
שֶׁאָמְרוּ נִשְׁפַּח תּוֹרַת הַרְגֵל מִבֵּינֵנו. הִדָּא הוּא דְכָתִיב [\(איוב לט, טו\)](#): וַתִּשְׁפַּח
כִּי רָגַל תִּזְוֶרָה וְחִית הַשָּׂדֶה תִּדְוֹשֶׁה.

דָּבַר אַחַר, כִּי בָּא הַחֲלוֹם בְּרֵב עֲנָן, כָּל חֲבָלִים וַיִּסּוּרִין שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא עַל הַמְצָרִים בְּרֵב עֲנָן רַע שֶׁהָיָה בְּיָדָם. וְקוֹל כְּסִיל בְּרֵב דְּבָרִים,
שֶׁאָמְרוּ [\(שמות ה, ב\)](#): מִי ה' אֲשֶׁר אֲשַׁמַּע בְּקוֹלוֹ וּגוֹ'.

דָּבַר אַחַר, כִּי בָּא הַחֲלוֹם בְּרֵב עֲנָן, כָּל חֲבָלִים וַיִּסּוּרִין שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא עַל סִיסְרָא בְּרֵב עֲנָן רַע שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ. וְקוֹל כְּסִיל בְּרֵב דְּבָרִים,
שֶׁנֶּאֱמַר [\(שופטים ד, ג\)](#): וְהוּא לַחֲץ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּגוֹ'.

דָּבַר אַחַר, כִּי בָּא הַחֲלוֹם בְּרֵב עֲנָן, כָּל חֲבָלִים וַיִּסּוּרִין שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא עַל סִנְחָרִיב בְּרֵב עֲנָן רַע שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ. וְקוֹל כְּסִיל בְּרֵב דְּבָרִים,
שֶׁחָרַף וּגְדַף, שֶׁנֶּאֱמַר [\(ישעיה לו, כ\)](#): מִי בְּכָל אֱלֹהֵי הָאָרְצוֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הִצִּילוּ
אֶת אֲרָצָם וּגוֹ'.

דָּבַר אַחַר, כִּי בָּא הַחֲלוֹם בְּרֵב עֲנָן, כָּל חֲבָלִים וַיִּסּוּרִין שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא עַל שִׁבְט יְהוּדָה וּבְנֵימִין בְּרֵב עֲנָן רַע שֶׁבְּיָדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר [\(ירמיה ה, יב\)](#):
כַּחֲשׂוּ בְה'.

דָּבַר אַחַר, כִּי בָּא הַחֲלוֹם בְּרֵב עֲנָן, כָּל חֲבָלִים וַיִּסּוּרִין שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא עַל נְבוּכַדְנֶצַּר עַל שֶׁאָמַר [\(דניאל ג, טו\)](#): וּמִן הָאֵלֶּה דֵי יִשְׂרָאֵל בְּנֵי כֹּחַ
מִן יָדִי.

דָּבַר אַחַר, כִּי בָּא הַחֲלוֹם בְּרֵב עֲנָן, כָּל חֲבָלִים וַיִּסּוּרִין שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא עַל בִּלְשַׁצַּר בְּרֵב עֲנָן רַע שֶׁבְּיָדוֹ, דְּכָתִיב [\(דניאל ה, ד\)](#): אֲשֶׁתִּי חֲמָרָא
וְשִׁבְחוּ לֵאלֹהֵי דְהָבָא וְכֶסֶף וּגוֹ', וְכֵן אֶת מוֹצָא בְּפִרְעָה, שֶׁנֶּאֱמַר [\(בראשית מא,](#)
[א\)](#): וַיְהִי מִקֶּץ שְׁנֵתַיִם יָמִים וּגוֹ', אָמַר פִּרְעָה מִי מִתְקַיִם עַל מִי, אֲנִי עַל אֱלֹהֵי
אוֹ אֱלֹהֵי עָלִי, לֹא אֲנִי מִתְקַיִם עַל אֱלֹהֵי, הִדָּא הוּא דְכָתִיב: וַיְהִי מִקֶּץ
שְׁנֵתַיִם יָמִים. וְכֵן אֶת מוֹצָא בְּאַחֲשָׁוֵרֹשׁ, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן, כָּל
הַלְיָלָה הָיָה אַחֲשָׁוֵרֹשׁ רוֹאֶה הֶמֶן עַל גְּבִי עוֹמֵד וְחָרְבוּ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ וּמַעֲבִיר
פּוֹרְפְּרִין מֵעָלָיו, וְכִתְרוֹ מַעַל רֹאשׁוֹ, וּמִבְּקֶשׁ לְהַרְגוֹ, וְהוּא מִתְעַר וְאָמַר מָה
חֲלַמְמָה דִּין חִיזְוּוּא הוּא דִּין, עַד הֵיכֵן עַד דְּאֶתָּא צַפְרָא, אָמַר הַמְּלִךְ [\(אסתר](#)
[ג, ד\)](#): מִי בְּחָצֵר, אָמְרוּ לוֹ: הִנֵּה הֶמֶן עוֹמֵד לְעַמְד בְּחָצֵר, אָמַר הָא חִילְמָא. כִּי בָּא
הַחֲלוֹם בְּרֵב עֲנָן. וְהֶמֶן בָּא לְחָצֵר בֵּית הַמְּלִךְ הַחִיצוֹנָה לְאִמּוֹר לְמִלְךְ לְתַלּוֹת
אֶת מְרַדְכֵי עַל הַעֵץ אֲשֶׁר הָכִין לוֹ, וְלַחֲבָרְיוֹ כְּתִיב [\(תהלים ג, יד\)](#): וְלוֹ הָכִין כְּלֵי
מוֹת חֲצִי לְדַלְקִים יַפְעַל, מֵהוּ לְדַלְקִים, אָמַר רַבִּי אֶלּוֹ רְשָׁעִים שְׁמִשְׁלִיכִין

דָּלַק עֲלֵיהֶם. רַבִּי יַעֲקֹב דְּכִפֵּר חֲנֹן אָמַר אֵלּוּ שֶׁהֲצִיתוּ אֶת הָאוֹר בְּחֶרֶבֶן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וְרַבְּנָן אָמְרִי אֵלּוּ רוֹדְפֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, דְּכַתִּיב [\(איכה ד, יט\)](#): עַל הַהָרִים דָּלְקָנוּ. [\(אסתר ו, ו\)](#): וַיֹּאמֶר הֶמָּן בְּלִבּוֹ, הֲרִשְׁעִים בְּרִשׁוֹת לָבָם, שֶׁנֶּאֱמַר [\(בראשית כז, מא\)](#): וַיֹּאמֶר עֲשׂוּ בְּלִבּוֹ. [\(מלכים א יב, כו\)](#): וַיֹּאמֶר יִרְבֵּעַם בְּלִבּוֹ. אָבֵל צְדִיקִים לָבָם בְּרִשׁוֹתָם, דְּכַתִּיב [\(שמואל א א, יג\)](#): וַחֲנָה הִיא מְדַבֵּרַת עַל לִבָּהּ. [\(שמואל א כז, א\)](#): וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל לִבּוֹ. [\(דניאל א, ח\)](#): וַיִּשָּׂם דְּנִיָּאל עַל לִבּוֹ. דּוֹמִין לְבוֹרָאָן, שֶׁנֶּאֱמַר [\(בראשית ח, כא\)](#): וַיֹּאמֶר ה' אֶל לִבּוֹ. רַבִּי לְוִי וְרַבְּנָן, רַבִּי לְוִי אָמַר הֵן חוֹשְׁבֵין רְעוֹת בְּלִבָּם וְאֲנִי טוֹבוֹת בְּלִבִּי. הֵן חוֹשְׁבִים רְעוֹת בְּלִבָּם, וְאֲנִי דָן אוֹתָם בְּלִבָּם, שֶׁנֶּאֱמַר [\(תהלים לו, טו\)](#): חֲרָבָם תְּבוֹא בְּלָבָם. [\(אסתר ו, ו\)](#): וַיֹּאמֶר הֶמָּן בְּלִבּוֹ. מִיַּד הִשִּׁיב הֶמָּן וְאָמַר: יָבִיאוּ לְבוֹשׁ מַלְכוּת, אָמַר לוֹ הַרְבֵּה לְבוֹשִׁין יֵשׁ לָךְ, אֲלֵא לְבוֹשׁ מַלְכוּת, אוֹתוֹ שֶׁלְּבַשְׁתָּ בַּיּוֹם שֶׁמְלַכְתָּ. וְסוּס אֲשֶׁר רָכַב עָלָיו הַמֶּלֶךְ, אָמַר לוֹ הַרְבֵּה סוּסִים יֵשׁ לָךְ, אֲלֵא אוֹתוֹ הַסּוּס שֶׁרָכַבְתָּ בַּיּוֹם שֶׁמְלַכְתָּ. וְאֲשֶׁר נָתַן כְּתֵר מַלְכוּת בְּרִאשׁוֹ, כִּינּוּן שֶׁהִזְכִּיר לוֹ אֶת הַכְּתֵר נִשְׁתַּנּוּ פְּנָיו, אָמַר הָא מְטִיָּא עֲנִיתִיהּ, הִדָּא הוּא דְּכַתִּיב: כִּי בָּא הַחֲלוּם בְּרַב עֲנָן וְקוֹל כְּסִיל בְּרַב דְּבָרִים.

א (ד) טוֹב אֲשֶׁר לֹא תִדָּר. אָמַר רַבִּי מֵאִיר וְטוֹב מִשְׁנִיָּהֶם שְׂאִינוּ נוֹדֵר כָּל עֶקֶר אֲלֵא מְבִיא כְּבִשְׁתּוֹ לְעִזְרָה וּמִקְדִּישָׁה וְשׁוֹחֲטָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר [\(דברים כג, כג\)](#): וְכִי תִחַדֵּל לְנֹדֵר, אָמַר רַבִּי הוֹנָא מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁנֹּדֵר וְלֹא שָׁלַם וּפְרַשׁ בַּיָּם הַגָּדוֹל וְטָבְעָה סְפִינְתּוֹ בַּיָּם וָמֵת.

אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל כָּל מִי שֶׁהוּא נוֹדֵר וְאִינוּ מְשַׁלֵּם גוֹרֵם לְעֲצָמוֹ שְׁתַּמּוֹת אִשְׁתּוֹ, דְּכַתִּיב [\(בראשית מח, ז\)](#): וְאֲנִי בָבְאִי מִפֶּדֶן מִתָּה עָלַי רַחֵל וְגוֹ', אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר יִצְחָק כָּל הַנוֹדֵר וְאִינוּ מְשַׁלֵּם גוֹרֵם לְבוֹא לְיַדִּי אַרְבַּע עֶבְרוֹת: עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, גְּלוּי עֲרִיוֹת, וְשִׁפְיכוֹת דָּמִים, וְלִשׁוֹן הָרַע. וְכָלֵם לְמַדָּם מִיַּעֲקֹב, עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, דְּכַתִּיב [\(בראשית לה, ב\)](#): הִסְרוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֶּכֶר. גְּלוּי עֲרִיוֹת, דְּכַתִּיב [\(בראשית לד, ה\)](#): כִּי טָמְאָה אֶת דִּינָה בְּתוֹ, שִׁפְיכוֹת דָּמִים, דְּכַתִּיב [\(בראשית לד, כה\)](#): וַיִּקְחוּ שְׁנֵי בְנֵי יַעֲקֹב וְגוֹ'. וְלִשׁוֹן הָרַע, דְּכַתִּיב [\(בראשית לא, א\)](#): וַיִּשְׁמַע אֶת דְּבָרֵי בְנֵי לָבָן.

אָמַר רַבִּי מְנָא, כָּל הַנוֹדֵר וְאִינוּ מְשַׁלֵּם גוֹרֵם מִיתָה לְעֲצָמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר [\(דברים כג, כב\)](#): כִּי דָרַשׁ יִדְרָשְׁנוּ ה' אֱלֹהֵיךָ מֵעַמָּךְ, וְאָמַר רַבִּי אֲמִי אֵין מִיתָה בְּלֵא חֲטָא וְאֵין יְסוּרִין בְּלֵא עוֹן. אֵין מִיתָה בְּלֵא חֲטָא, שֶׁנֶּאֱמַר [\(יחזקאל ית, ד\)](#): הַנֶּפֶשׁ הַחֲטָאִת הִיא תָמוּת. וְאֵין יְסוּרִין בְּלֵא עוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר [\(תהלים פט, לג\)](#): וּפְקֹדֹתַי בְּשִׁבְט פְּשָׁעִים וּבִנְגָעִים עֹנָם.

א (ה) אֵל תִּתֵּן אֶת פִּיךָ לְחֲטִיאָה אֶת בְּשָׂרְךָ, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לְוִי פָתַר קֶרְיָא בְּפוֹסְקֵי צְדָקָה בְּרַבִּים וְאִינָם נוֹתְנִים. וְאֵל תֹּאמַר לְפָנַי הַמְּלֵאךְ, זֶה הַחֲנּוּן, כִּי שֶׁגָּגָה הִיא, תִּהְיֶה אֲנָא בִּי. לָמָּה יִקְצֹף הָאֱלֹהִים עַל קוֹלְךָ, עַל אוֹתוֹ הַקּוֹל שֶׁאֲמַרְתָּ. וְחִבַּל אֶת מַעֲשֵׂה יְדִידְךָ, מַעֲוִט מַצּוֹת שֶׁבִּיד אוֹתוֹ הָאִישׁ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְכַנִּיס בְּהֵן מְאָרָה וּמְאַבְדֵן מִמֶּנּוּ. רַבִּי בְּנִימִין פָּתַר קֶרְיָא בְּחִנְיָפֵי תוֹרָה, אֵל תִּתֵּן אֶת פִּיךָ, אֵל תִּתֵּן רְשׁוֹת לְפִיךָ לְחֲטִיאָה אֶת בְּשָׂרְךָ, לְהַחֲטִיא

את גופך בלמודך. ואל תאמר לפני המלאך, זה הרב, כי שגגה היא, עבד גרמיה קרי ולא קרי, תני ולא תני. למה יקצף האלהים על קולך, על הקול שאמרת, הלא הלכה אמר לי, הדין פרק אמר לי. וחבל את מעשה ידיך, אפלו מעוט הלכות שביד אותו האיש, הקדוש ברוך הוא מכניס בהן שכחה ומארה ומאבדן ממנו. ורבנן פתרון קריא בנודר. לפני המלאך, זה חכם. כי שגגה היא, אגא לא נדרית. למה יקצף האלהים, שפתחת בנדר. וחבל את מעשה ידיך, אפלו מעט ממון שביד אותו איש הקדוש ברוך הוא מכניס בו מארה, ומאבדו ממנו. רב הונא פתר קריא בלשון הרע, אל תתן את פיך, לומר לשון הרע. לפני המלאך, זה הגוף. כי שגגה היא, אגא לא אמרית לשון הרע. וחבל את מעשה ידיך, אלו גידיו ועצמות שבגוף אותו האיש, הקדוש ברוך הוא מכניס בהן שחפת וקדחת ומאבד אותן ממנו. רבי מני פתר קריא במרס, אל תתן את פיך, זו מרס. לחטיא את בשורך, שאמרה לשון הרע במשה, [\(במדבר יב, ב\)](#): הרק אף במשה. לפני המלאך, זה משה, שנאמר [\(במדבר כ, טז\)](#): וישלח מלאך. כי שגגה היא, אשר נואלנו ואשר חטאנו. למה יקצף האלהים על קולך, ותדבר מרס, וחבל את מעשה ידיך, מרס שאמרה בפיה ולקו כל אבריה.

תנא רבי יהושע מילא בסלע משתוקא בתרין, כאבו טבא.

אמר רבי סמא דמילתא משתיקא, כדתנינן תמן באבות, שמעון בנו אומר כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה.

א (ו) כי ברב חלמות והבלים ודברים הרבה כי את האלהים ירא, אמר רבי אם ראית חלומות קשין וחזיונות קשין והפוכין, או שאת מתירא מהן, קפץ לשלשה דברים ואתה נצל מהן, דאמר רבי יודן בשם רבי אליעזר שלשה דברים מבטלין גזרות רעות, ואלו הן, תפלה, צדקה, תשובה. ושלשתן בפסוק אחד, הלא הוא דכתיב [\(דברי הימים ב ז, יד\)](#): ויכנעו עמי אשר נקרא שמי עליהם ויתפללו ויבקשו פני וישבו מדרכיהם הרעים ואני אשמע מן השמים ואסלח לחטאתם וארפא את ארצם. ויתפללו זו תפלה. ויבקשו פני, זו צדקה, האיד מה דאת אמר [\(תהלים יז, טו\)](#): אני בצדק אחזה פניך. וישבו מדרכיהם הרעים, זו תשובה, ואחר כן ואני אשמע מן השמים וגוי. רבי מנא אמר אף התענית, שנאמר [\(תהלים כ, ב\)](#): יענה ה' ביום צרה. רבי חיאי יוסי אומר אף שנוי השם ושנוי מעשה, ויש אומרים אף שנוי מקום, דכתיב [\(בראשית יב, א\)](#): לך לך מארץך. שנוי השם מאברהם אבינו, שנאמר [\(בראשית יז, ה\)](#): ולא יקרא עוד את שמך אברם והיה שמך אברהם, אברם אינו מוליד אברהם מוליד, שרי אינה יולדת שרה יולדת. שנוי מעשה מנינה, שנאמר [\(יונה ג, ג\)](#): וירא האלהים את מעשיהם. רבה בר מחסאי וחמא בר גוריא אמרי יפה תענית לחלום כאש לנעורת, אמר רב חסדא ובו ביום.

אמר רבי יוחנן ואפלו בשבת. וכן את מוצא בחזקיה מלך יהודה, בשעה שחלה חזקיה אמר הקדוש ברוך הוא לישעיה, לך אמר לו [\(ישעיה לח, א\)](#): צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה. אמר לו חזקיה לישעיה, ישעיה, בנהג

שְׁבַע עוֹלָם אָדָם שֶׁהוֹלֵךְ לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלָה אוֹמֵר לוֹ מִן הַשָּׁמַיִם יִרְחַמוּ עָלֶיךָ, וְהָרוּפָא הוֹלֵךְ אַצְלוֹ וְאוֹמֵר לוֹ מִיִּלְתָּא פְּלוּנִי אֶכְל וּפְלוּנִי לֹא תֹאכַל, הַדִּין תִּשְׁתַּה וְהַדִּין לֹא תִשְׁתַּה, וְאֶפְלוּ שִׁירָאָה אוֹתוֹ נְטוּי לְמוֹת אֵינוֹ אוֹמֵר לוֹ צוֹ לְבֵיתְךָ, שְׁלֹא יִחְלַשׁ דַּעְתּוֹ, וְאַתָּה אוֹמֵר לִי צוֹ לְבֵיתְךָ כִּי מֵת אַתָּה וְלֹא תִחְיֶה, אִף אֲנִי לֹא לָךְ אֲנִי סָפִין וְלֹא לְמִילְךָ אֲנִי שָׁמַע. וְאֵינִי תוֹפֵשׁ אֶלְא מֵה שֶׁאֲמַר זְקֵנִי, כִּי בְּרַב חֲלָמוֹת וְהַבְּלִים וּדְבָרִים הֶרְבֵּה וְגוֹ', מִיָּד [\(ישעיה לח\)](#).
א: וַיִּסַּב חֲזַקְיָה פָּנָיו אֶל הַקִּיר, לְאַיְזָה קִיר נְשָׂא פָּנָיו, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן יוֹי אָמַר בְּקִיר שֶׁל רַחֲב נְשָׂא פָּנָיו, דְּכַתִּיב [\(יהושע ב טו\)](#): כִּי בֵּיתָה בְּקִיר הַחוּמָה, אָמַר לְפָנָיו רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, רַחֲב שְׁתֵּי נִפְשוֹת הַצִּילָה לָךְ, וְכַמָּה נִפְשוֹת הַצִּלְתָּ לָהּ. תִּנְי רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאִי אוֹמֵר אֶפְלוּ הִיָּה בְּמִשְׁפַּחְתָּה מְאֵתִים אֲנָשִׁים וְנִדְבְּקוּ בְּמֵאֵתִים מִשְׁפָּחוֹת כֻּלָּם נִצְלוּ בְּזַכּוּתָהּ, וְאַתְּ כָּל מִשְׁפַּחְתָּה אֵין כְּתִיב כָּאֵין, אֶלְא: וְאַתְּ כָּל מִשְׁפָּחוֹתֶיהָ הוֹצִיאָו. אֲבוֹתַי שֶׁכָּנְסוּ לָךְ כָּל הַגָּרִים, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָן אָמַר בְּקִירָה שֶׁל שׁוֹנְמֵית נְשָׂא עֵינָיו, דְּכַתִּיב [\(מלכים ב ד י\)](#): נַעֲשֶׂה נָא עֲלֵית קִיר, אָמַר לְפָנָיו רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם שׁוֹנְמֵית זֹו קִיר אַחַת עֲשֵׂתָה לְאַלְיִשָׁע, וְהַחֲיִיתָ אֶת בְּנָהּ, אֲבוֹתַי שֶׁעָשׂוּ לָךְ כָּל הַשְּׁבַח הַזֶּה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. רַבִּי הוֹנָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסִי אָמַר בְּקִירוֹת לְבוֹ נְשָׂא עֵינָיו, שֶׁנֶּאֱמַר [\(ירמיה ד טו\)](#): מַעִי מַעִי אוֹחִילָה קִירוֹת לְבֵי הַמָּה, לְבוֹ כְּתִיב. אָמַר לְפָנָיו רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם חֲזַרְתִּי עַל מְאֵתִים אַרְבַּעִים וּשְׁמוֹנֶה אַבְרָיִם שֶׁיִּצְרַתְּ בִּי וְלֹא מִצְאָתִי שֶׁהִכְעַסְתִּיךָ בְּאַחַד מֵהֶן, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁתִּנְתֵּן לִי נִפְשִׁי. וְרַבִּי אֶמְרִי בְּקִירוֹת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נְשָׂא עֵינָיו, דְּכַתִּיב [\(יחזקאל מג ח\)](#): בְּתַתָּם סָפִים אֶת סָפֵי וְגוֹ', אָמַר לְפָנָיו רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אֲבוֹתַי בְּנֵי אָדָם גְּדוֹלִים הָיוּ וְלֹא הָיוּ יְכוּלִין לְהַתְּפַלֵּל בְּכָל שַׁעַה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, אֶלְא הָיוּ עוֹמְדִים בְּתוֹךְ בְּתִיָּהֶם וּמִתְּפַלְּלִין, וְהַקִּיר בֵּינָם וּבֵין הַמִּקְדָּשׁ, וְאֲנִי אֵין קִיר כְּשֶׁאֲנִי מִתְּפַלֵּל בֵּינִי וּבֵין הַמִּקְדָּשׁ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁתִּנְתֵּן לִי נִפְשִׁי. מִיָּד [\(ישעיה לח ד\)](#): וַיְהִי דְבַר ה' אֵל יִשְׁעִיָּהוּ לֹא יֵצֵא מִשֵּׁם, אָמַר יִשְׁעִיָּהוּ לְפָנָי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם בְּתַחֲלָה אֲמַרְתָּ לִי כֹן וְעַכְשָׁיו אַתָּה אוֹמֵר לִי כֹן, וְאֵיךְ אֵלְךָ וְאוֹמֵר כֹּן, אָמַר לוֹ עֲנוּתָן הוּא וּמִקְבֵּל מִמֶּךָ, וְלֹא עוֹד אֶלְא עֲדִין לֹא יֵצֵא הַדְּבַר, דְּכַתִּיב [\(מלכים ב כ ד\)](#): וַיְהִי וְגוֹ' אֵל יִשְׁעִיָּהוּ לֹא יֵצֵא, כְּשֶׁהִלְךְ יִשְׁעִיָּהוּ אַצְלוֹ, אָמַר לוֹ לֹא כֵךְ אֲמַרְתִּי לָךְ מִתַּחֲלָה, לֹא לָךְ אֲנִי סָפִין וְלֹא לְמִילְךָ אֲנִי שָׁמִיעַ אֶלְא מֵה שֶׁאֲמַר לִי זְקֵנִי כִּי בְּרַב חֲלָמוֹת וְהַבְּלִים וְגוֹ'.

א (ז) אִם עֵשֶׂק רָשׁ, אִם רְאִיתָ עוֹשֶׂק דְּלִים וְרָשִׁים, וְצַדִּיק חֵי הָעוֹלָמִים מִשְׁפִּיעַ לוֹ שְׁלוֹה וְטוֹבָה, תִּרְאָה בְּמִדְיָנָה, תִּרְאָה בּוֹ דִּינָה שֶׁל גִּיהֶנֶם. כִּי גְבוּהָ, אֵלוֹ הַמְּלָאכִים, וּגְבוּהֵם עֲלֵיהֶם, זֶה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. רַבִּי יוֹסִי בַר חֲנִינָא פִּתַר קְרִיָּה בְּעֵשׂוֹ, אִם רְאִיתָ עֵשׂוֹ בְּכַרְךָ הַגְּדוֹל שֶׁבְּרוּמֵי עוֹשֶׂק דְּלִים וְגוֹזֵל רָשִׁים, וְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מִשְׁפִּיעַ לוֹ שְׁלוֹה, תִּרְאָה בּוֹ מִדַּת הַדִּין. אֵל תִּתְמָה עַל מֵה שֶׁאֲמַר הַזְּקֵן וְנַעֲשֶׂה חֶפְצוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר [\(בראשית כז, לט\)](#): הִנֵּה מִשְׁמַנֵּי הָאֶרֶץ יִהְיֶה מוֹשְׁבֶךָ, כִּי גְבוּהָ, אֵלוֹ דּוּפְסִין וְאֵיפְרָכִין וְאִיסְטְרִטְלִיטִין. וּגְבוּהֵם עֲלֵיהֶם, זֶה מְלָךְ חֵי הָעוֹלָמִים.

אמר רבי אחא מהנה של בשר ודם את למד הנה של הקדוש ברוך הוא, ומה הנה של בשר ודם נתן חיים לאמה שלמה בעולם הזה, שנאמר [\(אסתר ט. א\)](#): הנה בית המן נתתי לאסתר, לכשיבוא הנה של הקדוש ברוך הוא, שנאמר [\(זכריה יד, א\)](#): הנה יום בא לה', על אחת כמה וכמה.

א (ח) ויתרון ארץ בכל הוא, רבי יהודה אומר אפלו דברים שאת רואה אותן כאלו הם מיתרין בעולם הן הן בכלל הוייתו של עולם הן, כגון שיבא למעבד חבלא, סוגיא למסיד גניא, הן הן בכלל הוייתו של עולם הן. מלך לשדה נעבד, אפלו מלך שולט מסוף העולם ועד סופו, לשדה נעבד, שאיל ואמר עבדת ארעא לא עבדת ארעא, לפיכך אהב כסף לא ישבע כסף, ומי אהב בהמון לא תבואה, שכל מי שהוא הומה ומהמה אחר הממון וקרקע אין לו, מה הנאה יש לו. רבי ישמעאל ברבי יוסי חנין אמרי, כתיב [\(יחזקאל כו, כט\)](#): וירדו מאניותיהם כל תפשי משוט מלחים כל חבלי הים אל הארץ יעמדו, וכי אין אנו יודעים שעל הארץ הם עומדים, אלא כיון ששקעה ספינתו של אחד מהם ויש לו קרקע על הארץ, הוא מעמידו, אין לו קרקע, אין הבל גדול מזה.

ב רבי נחמיה אומר ויתרון ארץ בכל הוא, דברים שתראה הן מיתרין בתורה, כגון תוספות של בית רבי, ותוספות של רבי נתן, הלכות גרים ועבדים, אף הם נתנו למשה מסיני, וכגון הלכות ציצית, תפלין ומזוזות, בכלל התורה הם, כדכתיב [\(דברים ט. ז\)](#): ויתן ה' אלי את שני לוחות האבנים כתבים באצבע אלהים ועליהם ככל הדברים. וכתוב [\(דברים ח. א\)](#): כל המצוה אשר אנכי מצוה אתכם וגו', כל, ככל. דברים, הדברים. מצוה, המצוה. מקרא משנה הלכה תלמוד תוספות ואגדות, ואפלו מה שתלמיד ותיק עתיד לומר לפני רבו, כן נתנו הלכה למשה מסיני. מלך, זה בעל תלמוד. לשדה נעבד, זה בעל משנה, שהוא עוֹדֵר לפניו את ההלכה. רבי יעקב בר אבונא בשם רבי יוסי אמר, למד ולא למד אין הבל גדול מזה. ורבנן אמרי אפלו דברים שאת רואה בעולם מיתרין, כגון זבובים ופרעושים ויתושין, אף הם בכלל בריתו של עולם, שנאמר [\(בראשית ב, א\)](#): ויכלו וגו'.

ג מלך, זה הקדוש ברוך הוא. לשדה נעבד, זה ציון, שנאמר [\(מיכה ג, יב\)](#): ציון שדה תחרש. לפיכך אהב כסף, אוהב מצוות, לא ישבע, מן המצוות, ואם אין לו מצוה קבועה לדורות מה הנאה לו, שהרי משה כמה מצוות וצדקות עשה ויש לו מצוה קבועה לדורות, דכתיב [\(דברים ד, מא\)](#): אז יבדיל משה שלש ערים.

ד דבר אחר, ויתרון ארץ וגו', אמר הקדוש ברוך הוא לנביאים, מה אתם סבורים שאם אין אתם הולכים בשליחותי אין לי שליח, הוי ויתרון ארץ בכל הוא, בכל אני עושה שליחותי, אמר רבי אחא אפלו על ידי נחש, על ידי עקרב, ועל ידי יתוש, ואפלו על ידי צפרדע. טיטוס הרשע נכנס לבית

קִדְשֵׁי הַקֹּדְשִׁים וְחִרְבוּ שְׁלוֹפָה בְּיָדוֹ וּגְדַר אֶת הַפְּרָכֶת, וְתַפֵּשׂ שְׁתֵּי זֹנוֹת בְּיָדוֹ וּבַעֲלֶן עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ וַיֵּצֵא וְחִרְבוּ מִלֶּאֱהָ דָם, מֵאֵן דָּאָמַר מִדָּם הַקֹּדְשִׁים, וּמֵאֵן דָּאָמַר מִדָּם שְׁעִיר שֶׁל יוֹם הַכַּפּוּרִים. הַתַּחֲוִיל מִחֶרֶף וּמִגְדָּף וְאוֹמֵר לֹא דָמִי הֵהוּא דְעֵבִיד קֶרְבָּא עִם מִלְכָּא בְּמִדְבָּרָא וְנִצַּח לִיה, לְדַעְבִּיד קֶרְבָּא עִם מִלְכָּא בְּגוֹ בֵּיתִיהָ וְנִצַּח לִיה. מָה עָשָׂה כִּנְס כָּל כְּלֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לְגוֹ גְּרוּתֵנִי אַחַת וְיָרַד לְסַפִּינָה, כִּיּוֹן שְׁיָרַד מִחָא נְחֻשׁוּלָא גּוֹ יִמָּא אָמַר דּוּמָה שְׁאִין כַּח אֱלוֹהֵי שְׁל אֵמָה זֹ אֵלָא בְּמִים, דּוֹר אָנוּשׁ לֹא פָּרַע מֵהֶם אֵלָא בְּמִים, וְאֵף אֲנִי כְּשֶׁהֵייתִי בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ לֹא הָיָה יָכוֹל לַעֲמֹד בִּי וְעִכְשָׁיו לְכָאן קִדְמוּנִי. אָמַר הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵי רִשְׁעָ בֶן רִשְׁעָ חֵייד בְּבִרְיָה פְחוּתָה מְכַל מָה שְׁבָרָתִי בְּשִׁשֶׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית אֲנִי פּוֹרַע מֵאוֹתוֹ רִשְׁעָ. מִיָּד גָּעַר הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא לֵאמֹר וְעֲמַד מִזְעָפוֹ, יֵצֵא מִשָּׁם, כְּשֶׁהִגִּיעַ לְרוּמֵי יֵצְאוּ כָּל בְּנֵי רוּמֵי וְקִלְסוּהוּ, נְקִיטָא בְּרִבְרִיָא. מִיָּד הִסִּיקוּ לוֹ אֶת הַמְּרֻחֵץ וְרַחֵץ, כְּשֶׁיֵּצֵא מִזְגוֹ לוֹ כּוֹס פְּיִילֵי פּוֹטִירִין שֶׁל יַיִן, זָמַן לוֹ הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא יִתּוֹשׁ לְתוֹךְ הַכּוֹס וְנִכְנַס לְתוֹךְ חֲטָמוֹ וְהִגִּיעַ לְמַחוֹ וְהִתַּחֲוִיל מִנְקָר בְּמַחוֹ וְאוֹכַל וְהוֹלִיד עַד שֶׁגָּדַל וְהָיָה כְּמִין גּוֹזֵל בֶּן יוֹנָה וְבוֹ מִשְׁקַל שְׁנַיִ לִיטְרִין. אָמַר קֶרְאוּ לוֹ לְרוֹפְאִים וּפְצְעוּ מַחוֹ שֶׁל אוֹתוֹ הָאִישׁ לִידַע בְּמָה פָּרַע מִמֶּנּוּ אֱלוֹהֵי שְׁל אֵמָה זֹ. קֶרְאוּ לְרוֹפְאִים וּפְצְעוּ אֶת מַחוֹ וּמִצְאוּ כְּמִין גּוֹזֵל בֶּן יוֹנָה וְבוֹ מִשְׁקַל שְׁנַיִ לִיטְרִין.

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן רַבִּי יוֹסִי אֲנִי הֵייתִי שָׁם בְּרוּמֵי וְנִתְּנוּ הַגּוֹזֵל הַהוּא מִצַּד אֶחָד וְשְׁנַיִ הַלִּיטְרִין מִצַּד אֶחָד וְהוּהוּ תַקִּיל חַד לְקַבֵּל חַד, נִתְּנוּ אוֹתוֹ בְּקַעֲרָה כָּל דְּהוּהוּ דִין שְׁנַיִ הוּהוּ דִין שְׁאֲנִי, פָּרַח יִתּוֹשָׂא פְּרַחָה נְפִישִׁיה דְּטִיטוּס לְאַבְדוֹן לְדַרְאוֹן עוֹלָם, הָוִי וְיִתְרוֹן אֶרֶץ.

ה וְרַבִּי תַנְחוּמָא וְרַבִּי מְנַחֲמָא הוּוּ מְתַנִּין בְּהֵדִין עוֹבְדֵינָא. עוֹבְדֵינָא הוּוּ בְּחַד גְּבָרָא דְּהוּהוּ קִיאִים גְּבִי נְהָרָא, חֲמָא חַד אוֹרְדָּעָא טְעוּנָה חַד עֶקְרָב וּמִגִּיזָא יִתִּיהָ נְהָרָא, אָמַר וְדֵאִי זֹ מוּכְנַת לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחוּתִיהָ, אֲגִיזִיתִיהָ וְעֵבַדְתָּ שְׁלִיחוּתִיהָ וְחִזְרַת יִתֵּהּ לְאַתְרָהּ, וְנִשְׁמַע קוֹל יִלְלָא בְּעִיר, פְּלוּנִי נִשְׁכּוֹ עֶקְרָב וּמַת. רַבִּי פְּנַחֵס בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִין דְּצִיפּוֹרִין עוֹבְדֵינָא הוּוּ בְּחַד גְּבַר דְּהוּהוּ חֲצִיד בְּבִקְעַת בֵּית טוֹפֵת וְחֲמָא עֵישִׁבָא עֵבַד כְּלִילָא לְרִישִׁיָּה, אֶתָּא חַד חִיּוּיָא וּמִחָא יִתִּיהָ וּקְטִלִיהָ, אֶתָּא חַד גְּבַר וְקַם לִיה, סָקַר בְּחִיּוּיָא, אָמַר תַּמָּה אֲנָא עַל מֵאן דְּקִטֵּל הֵדִין חִיּוּיָא, אָמַר הַהוּא גְּבַר אֲנָא קְטִלְתִּיהָ, חֲמָא הַהוּא עֵישִׁבָא בְּרִישִׁיָּה, אָמַר לִיה יָכוֹל אֶת לְמִינְסַב הֵדִין כְּלִילָא דְּעֵישִׁבָא מִן רִישָׁךְ, אָמַר אֵין. אָמַר לִיה יָכִיל אֶת קָרִיב הֵדִין חִיּוּיָא בְּהֵדִין חוּטְרָא, אָמַר לִיה אֵין, כִּיּוֹן דְּקָרִב לְהַהוּא חִיּוּיָא מִיָּד נִשְׁרִין אִיבְרִיהָ. רַבִּי יִנְאִי הוּוּ יִתִּיב מִתְּנִי עַל פְּיִילֵי קֶרְתָּא, וְרָאָה נְחֻשׁ אֶחָד מִרְתִּיעַ וּבָא, וְהוּוּ מְרִדִּיף לִיה מִן הַכָּא וְהוּוּ חֲזַר לִיה מִן הַכָּא מִן דִּין סִיטְרָא, אָמַר זֵה וְדֵאִי מוּכְן לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחוּתוֹ, מִיָּד נָפַל קוֹל הַבְּרָה בְּעִיר פְּלוּנִי נִשׁוּף בְּנַחֵשׁ וּמַת. רַבִּי אֶלְעָזָר הוּוּ יִתִּיב עַל בֵּית הַכְּסָא, אֶתָּא חַד רוּמָא וְאַקִּימִיהָ וְיִתִּיב לִיה, אָמַר לִיה הֵדִין לֹא אֶתִּי עַל מַגֵּן, מִיָּד בָּא נְחֻשׁ וְנִשְׁכּוֹ וּמַת, וְקָרָא עָלָיו הַפְּסוּק הַזֶּה [\(ישעיה מו\)](#).
ז וְאַתְּנָן אָדָם תַּחְתִּיף. וְאַתְּנָן אָדָם תַּחְתִּיף. רַבִּי יִצְחָק בֶּן רַבִּי אֶלְעָזָר הוּוּ מְטִייל עַל שׁוּנְתָא דְּיִמָּא דְּקִיטְרִין, רָאָה קוּלִית אַחַת מִתְּגַלְגֶּלֶת וּבָאָה, וְהוּוּ מְצַנַע לָהּ וְהִיא מִתְּגַלְגֶּלֶת, מְצַנַע לָהּ וְהִיא מִתְּגַלְגֶּלֶת, אָמַר זֹ מוּכְנַת לַעֲשׂוֹת

שְׁלִיחוּתָהּ. לְבַתֵּר יוֹמִין עֶבֶר חַד בְּלִדָּר מִן מַלְכוּתָא, אֵיתְגַּלְגַּלַּת בִּינֵי רִיגְלוּהִי וְנִכְשֵׁל וְנָפַל וּמַת, אֶזְלוּן וּפְשָׁפְשׁוּנִיָּה בְּשִׁקְיָה וְאַשְׁכַּחוּן יְתִיָּה טְעוּן כְּתָבִין בִּישִׁין עַל יְהוּדָאִין דְּקִיסְרִין. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן חַלְפָּתָא הָוָה עוֹסְקוֹן וְהָוָה לִיָּה חַד פְּרָדָס וְהָוָה בֵּיָה חַד סְדֵיין אֶזְל חַד דּוֹכִיפַת וְתַקְנִיָּה, קָם רַבִּי שְׁמַעוֹן וְסַתְרִיָּה, מָה עֶבֶד אֵייתִי לִיָּה וְעֶבֶד בְּאַפִּיָּה חַד לויח וִיָּהָב חַד מִסְמָרָא וְתַקְנִיָּה, מָה עֶבֶד דּוֹכִיפַת אֶזְל וְאַיִתִּי חַד עִישָׁבָא וִיָּהָב עַל הַהוּא מִסְמָרָא וְסַתְרִיָּה. מָה עֶבֶד רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר טַב לִי אֲנָא גִנְזֵי הַדִּין דְּלָא יִלְכוּן גְּנֵבִיא וְיַעֲבְדוּן כְּדִין וְיַחֲרַבוּן בְּרִיָּתָא. חֲמַרְתִּיָּה דְרַבִּי יַנָּאי אֶכְלַת עִישָׁבָא וְאַיִסְתְּמִיית, אֶכְלָה עִישָׁבָא חוֹרָן וְאַיִתְפַּתַּחַת. עוֹבְדָא הָוָה בְּתָרִין גּוֹבְרִין דְּהוּוּן עַלְלִין בְּשִׁבְלָא דְטַבְרָא חַד סָמִי וְחַד פְּתִיחַ, פְּתִיחַ גְּדֵשׁ לְסַמְיָא, יְתַבוּן לְמַקְרָטָא בְּאוֹרְחָא, וְאַרְעַת שַׁעְתָּא וְאַכְלוּן מִן עִישָׁבָא, דִּין דְּהָוָה סַמְיָא אֵיתְפַּתַּח וְדִין דְּהָוָה פְּתִיחַ אִיסְתְּמִי, לֹא עֵלוּן מִן תַּמָּן עַד דְּגֵדֵשׁ סַמְיָא לְפְתִיחָא. עוֹבְדָא הָוָה בְּחַד גֵּבֵר דְסִלְקַת מִן בְּבַל יְתִיב לְמַקְרָטָא עַל אוֹרְחָא וְחֲמָא תָרִין צִיפּוֹרִין מִתְנַצְיִין הָדָא עִם הָדָא, קִטְלָא הָדָא לְחַבְרַתָּהּ, אֶזְלַת חוֹרִיתָא וְאַיִתָּא עִישָׁבָא וְיָהָבָא עַל מִיתָא וְאַחֲיָא, אָמַר טַב לִי נִסֵּב הָדָא עִישָׁבָא מְחִי בְּהַ מִיתָא דְאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל, מִיפְרָא וְסִלְקַת חֲמָא חַד תַּעַל מִיִּית וּמְקַלְקַת בְּאוֹרְחָא, אָמַר טַב לִי מְנַסִּיא בְּהַדִּין תַּעַל, וִיָּהָב עֵלוּי וְאַחֲיָיָה. הָוָה מְהַלֵּךְ עַד שְׁהַגִּיעַ לְסוּלְמָא שֶׁל צוֹר, כִּינּוֹן שְׁהַגִּיעַ לְסוּלְמָא שֶׁל צוֹר חֲמָא חַד אַרְיָה קְטִיל רַמִּי בְּאוֹרְחָא, אָמַר טַב לִי מִינְסִי בְּהַדִּין, יָהָב עֵלוּי וְאַחֲיָיָה, וְקָם עֵלוּי וְאַכְלִיָּה. הָדָא דְבְרִיָּתָא אֲמַרִּין טַב לְבִישׁ לָא תַעֲבִיד וּבִישָׁתָא לָא יִמְטִי לָד, וְטַב לְבִישׁ אִין עֶבְדַּת, בִּישָׁא עֶבְדַּת.

אָמַר רַבִּי תַנְחוּמָא אֶפְלוּ בְּמִים הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה שְׁלִיחוּתוֹ, וּמַעֲשֶׂה בְּמִכָּה שְׁחִין שְׁיָרַד לְטַבֵּל בִּימָה שֶׁל טַבְרָא וְאַרְעַת שַׁעְתָּא וְיַטְפַּת בְּאַרְהַ שֶׁל מְרִים וְאַסְחִי וְאַיִתְסִי. וְהִיכֵן הִיא בְּאַרְהַ שֶׁל מְרִים, אָמַר רַבִּי חִיָּא בְּרַ אֲבָא כְּתִיב (בְּמַדְבָּר כֵּא, כ): וְנִשְׁקַפָּה עַל פְּנֵי הַיְשִׁימוֹן, שְׁכַל מִי שְׁעוּלָה עַל הַר יִשִׁימוֹן רוֹאֶה כְּמִין כְּבָרָה קִטְנָה בִּימָה שֶׁל טַבְרָא וְזוֹ הִיא בְּאַרְהַ שֶׁל מְרִים. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר שִׁיעֲרוּ אוֹתָהּ רַבְּנָן וְהִיא מְכֻוֹנַת כָּל קָבֵל תַּרְעָא מְצִיעָאָה דְכְנֻשָׁתָא עֲתִיקַתָּא דְסָרוּנְגִיא.

אָמַר רַבִּי הוּנָא בְּרַ פֶּפְאָ בְּאַסוֹר הַבְּמָה הָיוּ יִשְׂרָאֵל מְקַרִּיבִין בְּמַדְבָּר עַד שֶׁלֹּא הוּקַם הַמִּשְׁכָּן. תַּנְיִנָן עַד שֶׁלֹּא הוּקַם הַמִּשְׁכָּן הָיוּ הַבְּמוֹת מִתְרוֹת וְעַבּוּדָה בְּכּוֹרוֹת, וּמִשְׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן נֶאֱסְרוּ הַבְּמוֹת וְעַבּוּדָה בְּכֹהֲנִים, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל נוֹהֲגִין בְּאַסוֹר בְּמָה בְּמַדְבָּר, וְהָיוּ פְּרַעֲנִיּוֹת מְכֻלוֹת אוֹתָם, וְהָיוּ אֲמוֹת הָעוֹלָם אוֹמְרִין עוֹבְדִין לְשִׁמוֹ וְהוּא הוֹרְגֵן בְּמַדְבָּר, לְפִיכָךְ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לְמֹשֶׁה (וַיִּקְרָא י, א): אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׂוֹר אוֹ כֶּשֶׁב וְגוֹ' וְאֵל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְגוֹ'.

א (י) בְּרַבּוֹת הַטּוֹבָה רַבּוֹ אוֹכְלִיָּה, רַבִּי חֲנַנְיָה וְרַבִּי יוֹנָתָן שְׁאַלוּן לְמַנְחָם טְלַמְיָא וְרַבִּי בְּרַכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסִי בֶּן חֲנַנְיָה אָמַר שְׁאַל לוֹן מְנַחֵם טְלַמְיָא, מֵהוּ דִּין (דְּבָרִים ת, א): וַיַּעֲנֵךְ וַיַּרְעִבֵךְ, וְכִי מֵאֲכַל רָעִבוּן נָתַן לָהֶם הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הַמֶּן לְיִשְׂרָאֵל. מָה עֲשָׂה הַבֵּיא לְפָנָיו שְׁנֵי קִשּׁוּאִין אַחַת שְׁלָמָה וְאַחַת

שְׁבוּרָה, אָמַר הָדָא שְׁלִימְתָא הִיא בְּכַמָּה, אָמַר לִיה בְּתָרִין מְנָה, וְהָדָא
תְּבִירָא בְּכַמָּה, אָמַר לִיה בְּחַד מְנָה, אָמַר לוֹן לִית טוּפָא דְהָדָא דְהִיא
מִתְעֵבִיד בְּהָדָא. אָמַר לָהֶם לֹא דוּמָה, כְּשֵׁם שְׁהוּא מִתְהַנְּה מִן הַטַּעַם כְּדָ
הוּא נְהַנְּה מִן הָרְאִיָּה. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסִי בַר זִמְרָא שְׁלֹשָׁה דְבָרִים
נֶאמְרוּ בְּגוֹאֵי הַתְּאֵנָה, טוֹב לְמַאֲכָל, וְיָפָה לְעֵינַיִם, וּמוֹסִיף חֲכָמָה. וּשְׁלֹשָׁתוֹן
בְּפִסּוּק אֶחָד [\(בראשית ג, ו\)](#) : וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמַאֲכָל, מִכָּאֵן שֶׁהוּא
טוֹב לְמַאֲכָל. וְכִי תֵאָוָה הוּא לְעֵינַיִם, מִכָּאֵן שֶׁהוּא יָפָה לְעֵינַיִם. וְנִחְמַד הָעֵץ
לְהִשְׁפִּיל, מִכָּאֵן שֶׁהוּא מוֹסִיף חֲכָמָה. הָדָא הוּא דְכָתִיב [\(תהלים פט, א\)](#) : מִשְׁפִּיל
לְאִיתָן הָאֲזָרְחִי. וְכֵן יִצְחָק אוֹמֵר [\(בראשית כז, ד\)](#) : וַעֲשֵׂה לִי מִטְעָמִים, אָמַר לוֹ
בְּתַחֲלָה הֵייתִי נְהַנְּה מִן הָרְאִיָּה, וְעַכְשָׁו אֵינִי נְהַנְּה אֶלָּא מִן הַטַּעַם. וְכֵן
שְׁלֹמֹה אוֹמֵר : בְּרַבּוֹת הַטּוֹבָה רַבּוֹ אוֹכְלֶיהָ, לֹא דָמִי הֵהוּא דְחָמִי סְלִגִיתִיָּה
פְּנִיָּא וּכְפּוֹ, לְהֵהוּא דְחָמִי סְלִגִיתִיָּה מְלִיא וּשְׁבַע. חַד פּוֹתִי שְׂאֵל לְרַבִּי מֵאִיר
אָמַר לִיה חֵיִן מִתְּיָא, אָמַר לִיה אֵין. אָמַר לִיה בְּחִשָּׂאֵי אוּ בְּפִרְהֶסְיָא, אָמַר
לִיה בְּפִרְהֶסְיָא. אָמַר לִיה מָאֵן אֶתְּ מַחְמִי לִי, אָמַר לִיה לֹא מִמְקָרָא וְלֹא
מִמְשַׁנָּה אֶלָּא מִדְּרָךְ אַרְצָא אֲנִי מְשִׁיבָךְ, אָמַר לוֹ נֶאמְרָן אֶחָד בְּעִירְנוּ וְהַכֵּל
מִפְקִידִין אֶצְלוּ בְּחִשָּׂאֵי, וְהוּא מַחְזִיר לָהֶם בְּפִרְהֶסְיָא, בָּא אֶחָד וְהִפְקִיד
אֶצְלוּ בְּפִרְהֶסְיָא, הֵיאֵךְ יַחְזִיר לוֹ אוּ בְּחִשָּׂאֵי אוּ בְּפִרְהֶסְיָא, לֹא בְּפִרְהֶסְיָא,
אָמַר לִיה אֵין, אָמַר לוֹ וְלֹא יִשְׁמְעוּ אֲזַנְיָךְ מַה שְׁפִיד מְדַבֵּר, הַבְּרִיּוֹת
מִפְקִידִין אֶצְל נְשׁוֹתֵיהֶן טְפָה שֶׁל לְבָנוֹת, וְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מַחְזִיר לָהֶם
אוֹתָהּ טְפָה בְּרִיָּה נְאֻה שְׁלֹמֹה בְּפִרְהֶסְיָא, הַמֵּת שֶׁהוּא הוֹלֵךְ בְּפִרְהֶסְיָא לֹא
כָּל שְׁכּוֹן שְׁיָבוּא בְּפִרְהֶסְיָא, אֶלָּא כְּשֵׁם שֶׁהוּא הוֹלֵךְ בְּקוּלֵי קוּלוֹת כְּדָ הוּא
בָּא בְּקוּלֵי קוּלוֹת. רַבִּי יוֹנָתָן בְּשֵׁם רַבִּי יוֹנָתָן דְּבֵית גּוֹבְרִין אָמַר, כְּתִיב [\(משלי](#)
[ל, טז\)](#) : שְׂאוּל וְעֶצֶר רַחֵם, וְכִי מַה עֲנִין זֶה לְזֶה, אֶלָּא מַה עֶצֶר רַחֵם בְּקוּלֵי
קוּלוֹת, אֶף שְׂאוּל בְּקוּלֵי קוּלוֹת. אָמַר אֵיךְ אֵינּוֹן אֶתְיִין שְׁלִיחִין אוּ לְבוּשִׁין,
אָמַר לִיה לְבוּשִׁין. אָמַר לִיה מָאֵן אֶתְּ מַחְמִי לִי, אָמַר לִיה לֹא מִמְקָרָא וְלֹא
מִמְשַׁנָּה אֶלָּא מִדְּרָךְ אַרְצָא אֲנִי מְשִׁיבָךְ, אָמַר לִיה זְרַעִית מִימֶיךָ אֶפּוֹנִין, אָמַר
לִיה אֵין, אָמַר לִיה הֵיאֵךְ זְרַעִיתִין שְׁלִיחִין אוּ לְבוּשִׁין, אָמַר לִיה שְׁלִיחִין.
אָמַר לִיה הֵיאֵךְ אֵינּוֹן אֶתְיִין לְבוּשִׁין אוּ שְׁלִיחִין, אָמַר לִיה לְבוּשִׁין. אָמַר
לִיה וְלֹא שְׁמַעִין אוּדְנָךְ מַה פּוֹמֶךְ מְמַלֵּל, וּמַה אִם אֶפּוֹנִין כֵּד זְרַע לְהוֹן
שְׁלִיחִין עֲלוֹן לְהוֹן לְבוּשִׁין, הַמֵּת שֶׁהוּא הוֹלֵךְ בְּלְבוּשׁ לֹא כָּל שְׁכּוֹן שְׁיָבוּא
בְּלְבוּשׁ. רַבִּי אֵיבּוֹ וְתַנִּי לֵה בְּשֵׁם רַבִּי נֶתָן כְּתִיב [\(איוב לח, יד\)](#) : תִּתְּהַפֵּךְ כַּחֲמֹר
חוֹתֶם וְיִתְיַצְבוּ כְּמוֹ לְבוּשׁ, כְּסוּת הַיּוֹרְדֵת עִם אָדָם בְּעוֹלָם הַזֶּה לְשְׂאוּל,
הִיא בָּאָה עִמוֹ לְעֵתִיד לְבוּא. אָמַר לִיה הוֹאִיל וְאֵינּוֹן אֶתְיִין חֵיִן וּלְבוּשִׁין
מֵאֵן מְסַפֵּק לוֹן מְזוֹנִין, אָמַר לִיה אֲזַלְתָּא לְחַמַּת גְּרָר מִימֶיךָ, אָמַר לִיה אֵין,
אָמַר לִיה בְּעֵנְתָה וּדְלָא בְּעֵנְתָה, אָמַר לִיה בְּעֵנְתָה וּדְלָא בְּעֵנְתָה. אָמַר לִיה
וְאֵיךְ הָיוּ מְזוֹנִין תַּמָּן שְׁכִיחִין, אָמַר לִיה שְׁכִיחִין. בְּעֵנְתָה אוּ דְלָא בְּעֵנְתָה,
אָמַר לִיה בְּעֵנְתָה וּדְלָא בְּעֵנְתָה דְבַגִּין אֶכְלוּסִין מֵייתִין לְזַבּוֹן וּלְזַבּוֹן. אָמַר
לִיה כְּדָ מֵאֵן דְּמֵייתִי אֶכְלוּסִיא מֵייתִי מְזוֹנִיָּהוֹן, דְּכָתִיב בְּשְׁלֹמֹה : בְּרַבּוֹת
הַטּוֹבָה רַבּוֹ אוֹכְלֶיהָ, כְּשִׁירְבוּ אוֹכְלֵי הַטּוֹבָה תִּרְבֶּה הַטּוֹבָה. אָמַר לִיה
הוֹאִיל וְאֵינּוֹן אֶתְיִין חֵיִין וּלְבוּשִׁין וּמִתְפַּרְנְסִין, לְמַה אֶתּוֹן בְּכֵיִן עֲלִיהוֹן.
אָמַר לִיה תַּפַּח רוּחִיָּה דְהֵהוּא גְּבָרָא, אֵית בַּר נֶשׁ דְּמוּבִיד מַחְמַדְתִּיָּה וְלֹא
בְּכִי, אֶלָּא כְּשֵׁם שְׂבָא בְּקוּלֵי קוּלוֹת כְּדָ הוּא יוֹצֵא בְּקוּלֵי קוּלוֹת.

ב תני בזמן שהולד נוצר במעי אמו, שלשה הם שתפין בו, הקדוש ברוך הוא ואביו ואמו, אביו מזריע בו לבן שממנו הבנים, והמח, והצפרנים, ולבן שבעין, והעצמות, והגידין. אמו מזרעת אדם שממנו הדמים, והעור, והבשר, ושער ושחור שבעינים. והקדוש ברוך הוא יתברך שמו ויתרומם זכרו, נותן בו עשרה דברים, ואלו הן: רוח, ונשמה, וקלסתר, פנים, ומראית עינים, ושמיעת אזנים, ודבור שפתיים, ונשיאות ידים, והלוד רגלים, וחכמה, ובינה, ועצה, ודעת, וגבורה. וכשבא שעת פטירתו הקדוש ברוך הוא נוטל חלקו ומניח חלק אביו ואמו לפניהם, ואביו ואמו בוכין. אמר להם הקדוש ברוך הוא מה לכם בוכין כלום נטלתי משלכם, לא נטלתי אלא שלי. אומרים לפניו רבונו של עולם כל זמן שהיה חלקך מערב בחלקנו היה חלקנו שמור מן רמה ותולעה, ועכשיו שנטלת חלקך מתוך חלקנו, הרי חלקנו משלך ונתון לרמה ותולעה. רבי יהודה הנשיא היה מושלו משל למה הדבר דומה למלך שהיה לו כרם ומסרו לאריס, אמר המלך לעבדיו לכו בצרו את פרמי וטלו את חלקי והניחו חלק האריס במקומו, מיד הלכו ועשו כדבר המלך, והתחיל אותו האריס צווח ובוכה, אמר לו המלך כלום משלך נטלתי ולא שלי נטלתי, אמר ליה אדוני המלך כל זמן שהיה חלקך עם חלקי היה חלקי שמור מבזה וגנבה, ועכשיו שנטלת חלקך הרי חלקי משלך לבזה וגנבה. המלך, זה מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא. האריס, זה אביו ואמו של אדם, כל זמן שהנשמה באדם שמור הוא, כיון שמת הרי הוא לרמה ותולעה, שנאמר [\(איוב כה, ו\)](#): אף כי אנוש רמה אלו הכנים שבחיי, ובו אדם תולעה אלו תולעים שפמרחישין תחתיו במותו. שמעון בן אלעזר אומר אפלו בן יומו חי אינו צריך שמור לא מן החלדה ולא מן העכברים ולא מן הנחשים, הפלב, רואה ובורח, הנחש, רואה ובורח, אבל כשמת אפלו כעוג מלך הפשוט צריך שמור מן החלדה ומן העכברים ומן הנחשים, שכל זמן שאדם חי אימתו מטלת על כל הבריות והחיות והרמשים, שנאמר [\(בראשית ט, ב\)](#): ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית השדה וגוי, כיון שמת אדם נטלה אימתו וצריך שמור. ותינוק בן יומו חי מחללין עליו את השבת, דוד מלך ישראל מת אין מחללין עליו את השבת, ומדקאמר שלמה [\(קהלת ט, ד\)](#): כי לבלב חי הוא טוב מן האריה המת, כדבר יהודה אמר רב דאמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב [\(תהלים לט, ה\)](#): הודיעני ה' קצי ומדת ימי מה היא וגוי, אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם הודיעני את קצי, אמר לו גזרה היא מלפני שאין מודיעין קצו של בשר ודם. מדת ימי מה היא, אמר לו גזרה היא מלפני שאין מודיעין מדת ימיו של בשר ודם. ואדעה מה חדל אני, אמר לו בשבת. אמר לו אמות באחד בשבת, אמר לו כבר הגיעה מלכות שלמה בנד ואין מלכות נוגעת בחברתה אפלו כמלא נימא. אמר לו אמות בערב שבת, אמר לו [\(תהלים פד, יא\)](#): כי טוב יום בחצריך מאלף, טוב לי יום אחד שאתה עוסק בתורה לפני מאלף עולות שעתידי שלמה בנד להקריב לפני על גבי המזבח. כל יומא דשבתא הוה יתיב וגריס כולי יומא, ההוא יומא הוה ליה בוסתנא אחורי ביתיה, אתא מלאך המוות בחיש באילנא, נפק למיחזי, הוה סליק בדרגא איפחית דרגא מתותיה אישתיק ונח נפשיה. שלח שלמה לבי מדרשא אבא מיית ומוטל בחמה וכלבים של

בית אבא רעבים, מה אעשה. שלחו ליה חתך נבלה והנח לפני כלבים, ואביך הנח עליו כפר או תינוק וטלטלו, ולא יפה אמר שלמה: כי לכלב חי הוא טוב מן האריה המת.

א (יא) מתוקה שנת העבד, רבי נפק מן דימוסיין, אתעטף בבגדים ויתיב עסיק בצרכיהון דברייתא, מזג ליה עבדיה כסא, מדעסיק בצרכי דברייתא לא איתפני מקבלא יתיה מיניה, נתנמנמ עבדא ודמד ליה, הפך רבי ואסתפל ביה ואמר יאות אמר שלמה: מתוקה שנת העבד אם מעט ואם הרבה יאכל והשבע לעשיר איננו מניח לו לישון, כגון אגן דאגן עסקינן בצרכיהון דברייתא אוף למידמוף לית אגן מישתבקיין.

אמר רבי ברכיה, משל למה הדבר דומה למלך שהיה לו פרוס ומסרו לבנו, כל זמן שהיה בנו עושה רצונו היה המלך רואה איזו נטיעה יפה בעולם ושותלה בפרדס של בנו, וכך זמן שלא היה בנו עושה רצונו, רואה איזו נטיעה יפה ומשבחת בפרדס והיה עוקרה. כך המלך, זה הקדוש ברוך הוא. הפרדס, זה העולם, ויש אומרים אלו ישראל, כל זמן שהם עושים רצונו של הקדוש ברוך הוא, רואה איזה צדיק באמות העולם, כגון יתרו, רחב, ורות, וכגון אנטונינוס, מביאו ומדבקו בישראל. וכך זמן שאין עושים רצונו, רואה איזה צדיק יש בישראל ומסלקו מהם.

ב מה בין מיתת נערים למיתת זקנים, רבי יהודה ורבי נחמיה, רבי יהודה אומר הנר הזה בזמן שהוא כבה מאליו טוב לו וטוב לפתילה, ובזמן שאין כבה מאליו רע לו ורע לפתילה. ורבי נחמיה אומר התאנה הזאת כל זמן שהיא נלקטת בעונתה יפה לה ויפה לתאנה, וכשאינה נלקטת בעונתה רע לה ורע לתאנה. דילמא רבי חיא רבה ותלמידיו, ואית דאמרין רבי שמעון בן חלפתא ותלמידיו, ואית דאמרין רבי עקיבא ותלמידיו, הווי תבין פשטין תחות חדא תאנתא, והיה בעל התאנה משכים ולוקט את תאנתו, אמרו נשנה את מקומנו שמא הוא חושדנו, ישבו במקום אחר, למחר השכים בעל התאנה ללקט תאנתו ולא מצאן חזר אחריהם ומצאן, אמר להם רבותי מצוה חדא הויתון עבדין עמי מנעתון יתה מני. אמרין ליה חס ושלום, אמר לון ומפני מה הנחתם מקומכם וישבתם במקום אחר, אמרין ליה אגן אמרין שמא הוא חושדנו, אמר להם חס ושלום אלא אמר לכם מפני מה הייתי משכים ולוקט אותה שכשתנץ עליהם השמש הם מתליעים, ההוא יומא שבקון דלא לקט ומצאו אותם שזרחה השמש עליהם והתליעו, אמרין יפה בעל התאנה יודע עונתה של תאנתו אימתי ראויה להלקט והוא לוקטה, כך הקדוש ברוך הוא יודע מתי הגיע עונתו של צדיק ומסלקו.

ג חיא בר רב אדא בר אחתיה דבר קפרא דמד, אמרי לרבי יוחנן עול ואפטור עלוי, אמר לון ייעול רבי שמעון בן לקיש דהוא ידע מה חיליה,

עאל רבי שמעון ואפטר עלוי (שיר השירים ו, ב) : דודי ירד לגנו, הקדוש ברוך הוא יודע מעשיו של רבי חיא בר אדא, וסלקו.

ד כד דמך רבי סימון בר זביד, עאל רבי אילא ואפטר עלוי הלין קרין (איוב כח, יב יג) : והחכמה מאין תמצא, לא ידע אנוש ערפה (איוב כח, כא) : ונעלמה מעיני כל חי (איוב כח, יד) : תהום אמר לא בי היא, אם כן תלמיד חכם שמת מאין אנו מוצאין תמורתו. ארבעה דברים שהם תשמישו של עולם, וכלם אם אבדו יש להם חליפין, ואלו הן (איוב כח, א ב) : כי יש לכסף מוצא ומקום לזהב זקו, ברזל מעפר יקח ואבן יצוק נחושה, אבל תלמיד חכם אם מת מי מביא לנו תמורתו, אנו אבדנו את רבי סימון מי מביא לנו תמורתו.

אמר רבי לוי שבטים מציאה מצאו ותמהו ויצא לבם, שנאמר (בראשית מב, כח) : ויצא לבם ויחרדו, אנו שאבדנו את רבי סימון בר זביד על אחת כמה וכמה.

ה כד דמך רבי בון ברבי חיא, עאל רבי זירא ואפטר עלוי הדין פסוקא : מתוקה שנת העבד, למה היה רבי בון ברבי חיא דומה, למלך שהיה לו כרם ושכר פועלים הרבה לעשותו, והיה שם פועל אחד מתכשר במלאכתו יותר מן הכל, יותר מדאי, מה עשה המלך נטלו בידו והיה מטיל עמו ארפות וקצרות, לעתותי ערב באו הפועלים לטל שכרו, ובא אותו הפועל עמהם ונתן לו שכרו משלם, התחילו הפועלים מצירין, אמרו אנו יגענו כל היום וזה יגע בשתי שעות ונתן לו המלך שכרו משלם. אמר להם המלך מה לכם מצירין, יגע זה בשתי שעות בכושרות, מה שא יגעתם אתם כל היום. כך למד רבי בון ברבי חיא תורה לעשרים ושמונה שנה מה שאין תלמיד ותיק יכול ללמד למאה שנה.

אמר רבי יוחנן כל מי שהוא יגע בתורה בעולם הזה, לעולם הבא אין מניחין אותו לישן אלא מוליכין אותו לבית מדרשו של שם ושל עבר ושל אברהם יצחק ויעקב ומשה ואהרן. עד היכן, עד (שמאל ב, ט) : ועשיתי לך שם גדול כשם הגדלים אשר בארץ.

א (יב) יש רעה חולה ראיתי תחת השמש, יש רעה חולה, וכי יש רעה חולה ויש רעה טובה, אלא איזו רעה חולה, כגון דגלום, פטרגוס, מספין, תשיש, ערטיל, וכפין. עשר שמור לבעליו לרעתו, אמר רבי יהושע זה קרח, ורבי שמואל אמר זה נבות היזרעאלי. רבי יהודה אמר זה המן. רבי יצחק אמר אלו בני ראובן ובני גד. ורבנן אמרי זה איוב דהנה עתיר ומתמסכן וחזר למה דהנה. רבי גמליאל ברבי חנינא בעא קומי רבי מונא אמר ליה מהו דין דכתיב : עשר שמור לבעליו לרעתו, אמר לו כל סמא דמילתא הוא קטאדיקי דידיה, כשבא עליו קטאדיקי דמלכות יתן לה מה דיתן.

א (יג) וְאָבֵד הָעֶשֶׂר הֵהוּא בְּעֵינָיו רַע, רַבִּי חֲגִי בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק אָמַר, בְּעֵינָיו רַע, שְׁחָשֵׁב עַל אוֹתוֹ עֲנִי, אָמַר לוֹ לֹא טוֹב לָךְ לַעֲי וְנָגִיס, חֲמִי שְׁקִינְו, חֲמִי פְרָעִין, חֲמִי קוֹפְדִין, לֹא טוֹב לָךְ לַעֲי וְאָכִיל, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לֹא דִי לָךְ דְּמִשְׁלָךְ לֹא נִתְתָּ לּוֹ כְּלוּם, וּבִמְהָ שְׁנַתְתִּי לוֹ אֲנִי, אֶתְהָ מְכַנִּיס בּוֹ עֵין רַעָה, לְפִיכָךְ: וְהוֹלִיד בּוֹ וְאִין בְּיָדוֹ מְאוּמָה, מִן מְמוּנָא דִּידִיהָ דְהוּהוּ בִּידִיהָ לֹא יִשְׁבּוּק לְבָרִיהָ.

א (יד) כְּאֶשֶׁר יֵצֵא מִבְּטָן אִמּוֹ, גְּנִיבָא אָמַר לְשׁוּעַל שְׁמַצָּא כְּרָם וְהָיָה מְסִיג מִכָּל פְּנוּתָיו, וְהָיָה שֵׁם נֶקֶב אֶחָד וּבִקֵּשׁ לְהַכְנִיס בּוֹ וְלֹא הָוָה יָכִיל, מָה עֵבֵד צָם תְּלַת יוֹמִין עַד דְּכַחֵישׁ וְתִשְׁשׁ, וְעָאֵל בְּהֶדְא נְקוּבָא, וְאָכַל וְשָׁמַן, בְּעָא לְמִיפְק וְלֹא יָכִיל מְעַיְבַר כְּלוּם, חֲזַר וְצָאִים תְּלַת יוֹמִין אוּחְרָנִין עַד דְּכַחֵישׁ וְתִשְׁשׁ, וְחֲזַר הֵיךְ מָה דְהוּהוּ וּנְפִק, כִּד נִפְק הָוָה אֶפִּיךְ אֶפִּיךְ וְאִיסְתַּכַּל בִּיהָ, אָמַר כְּרָמָא כְּרָמָא מָה טָב אֶתְ וּמָה טָבִין אִינוּן פִּירִין דְּבִגְנוּךְ, וְכָל מָה דְאִית בְּךְ יֵאִין וּמִשְׁבָּחָן, בְּרָם מָה הִנְיָה מִמְךָ כְּמָה דְבֵר נֵשׁ עֲלִיל לְגִוּיךָ כְּךָ הוּא נְפִיק, כְּךָ הוּא דִין עֲלֵמָא.

דְּבֵר אַחַר, כְּאֶשֶׁר יֵצֵא מִבְּטָן אִמּוֹ עָרוּם יָשׁוּב לְלֶכֶת כְּשָׁבָא, תִּנְיָא כְּמוֹ שְׁבָא אָדָם כִּן יֵלֵךְ, אָדָם בָּא בְּקוּל וְנִפְטַר מִן הָעוֹלָם בְּקוּל, בָּא לְעוֹלָם בְּבִכְיָה וְנִפְטַר מִן הָעוֹלָם בְּבִכְיָה, בָּא לְעוֹלָם בְּחִבָּה, וְנִפְטַר מִן הָעוֹלָם בְּחִבָּה, בָּא בְּעוֹלָם בְּאַנְחָה וְנִפְטַר מִן הָעוֹלָם בְּאַנְחָה. בָּא לְעוֹלָם בְּבִלִי דַעַת וְנִפְטַר מִן הָעוֹלָם בְּבִלִי דַעַת. תִּנְיָ בְּשֵׁם רַבִּי מֵאִיר, כְּשֶׁאָדָם בָּא לְעוֹלָם יָדִיו הֵן קְפוּצוֹת, כְּלוּמַר כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ שְׁלִי הוּא, אֲנִי נוֹחַלוֹ. וּכְשֶׁהוּא נִפְטַר מִן הָעוֹלָם יָדִיו הֵן פְּשׁוּטוֹת, כְּלוּמַר לֹא נִחַלְתִּי מִן הָעוֹלָם הִזָּה כְּלוּם, שְׁכֹן שְׁלֵמָה אוֹמַר: כְּאֶשֶׁר יֵצֵא מִבְּטָן אִמּוֹ עָרוּם יָשׁוּב לְלֶכֶת כְּשָׁבָא וּמְאוּמָה וּגו'.

א (טו) וְגַם זֶה רַעָה חוֹלָה כָּל-עֲמַת שְׁבָא כִּן יֵלֵךְ. הָא הֵיךְ מָה דְאֶתָא בְּחַלִּיטִין כִּן יִיזִיל לִיהָ בְּחַלִּיטִין.

אָמַר רַבִּי פִּנְחָס כְּשֵׁם שְׁפַתְחָ הָעוֹלָם בְּאַרְבַּע מַלְכִּיּוֹת, חֲתָם בְּאַרְבַּע מַלְכִּיּוֹת. פְּתַח בְּאַרְבַּע מַלְכִּיּוֹת, שְׁנֵאָמַר [\(בראשית יד, ט\)](#): אֵת כְּדָרְלַעְמָר מֶלֶךְ עֵילָם וְתִדְעַל מֶלֶךְ גּוֹיִם וְאַמְרָפֶל מֶלֶךְ שִׁנְעָר וְאַרְיִיז מֶלֶךְ אֶלְסָר, וְחֲתָם בְּאַרְבַּע מַלְכִּיּוֹת, בָּבֶל, יוּן, מִדִּי, וְאַדּוּם. וּמָה יִתְרוֹן לוֹ שְׁיַעֲמַל לְרוּחַ, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְאָדָם חֲרָשֶׁת, וְזָרְעֶת, וְקִצְרֶת, וְעִמְרֶת, וְדִשֶׁת, וְעִשִׂית אוֹתוֹ תְּבוּאָה וְעֵרְמָה, אִם אִין אֲנִי מוֹצִיא רוּחַ שְׁתִּזְרָה לָךְ מֵהִיכָן אֶתְ חַיִּיהָ, הָא אִינוּן נוֹתְנִין הָעָמַר אֶלָּא שְׁכַר אוֹתוֹ הָרוּחַ, הָוִי: וּמָה יִתְרוֹן לוֹ שְׁיַעֲמַל לְרוּחַ.

א (טז) גַּם כָּל יָמָיו בְּחִשָּׁף יֵלֵךְ, מְדַבֵּר בְּדוֹרָן שֶׁל שׁוֹפְטִים. וְכַעַס הַרְבֵּה, שְׁהִיוּ מְכַעֲסִים לְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּמַעֲשֵׂיהֶן הָרָעִים. וְחָלְיוֹ וְקִצְף, וְחָלְיוֹ, אֵלּוֹ הִיסוּרִין, וְקִצְף, שְׁהַקְּצִיפוּ לְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְאָמְרוּ [\(שופטים כא, ג\)](#):

למה הי' אלהי ישראל היתה זאת בישראל להפקד היום מישראל שבט אחד.

דבר אחר, גם כל ימיו בחשך ילך, מדבר בדורו של שמואל. וכעס הרבה, שהיו מכעיסין להקדוש ברוך הוא במעשיהם הרעים. וחליו, אלו היסורין. וקצף, שהקציפו ואמרו [\(שמואל א ד, ג\)](#): למה נגפנו הי'. גלו עשרת השבטים ולא נשתייר מהם, גלו שבט יהודה ושבט בנימין ונשתייר מהם.

א (יז) הנה אשר ראיתי אני טוב אשר יפה לאכול ולשתות. רבי תנחומא אומר כל אכילה ושתיה שנאמרה במגלה הזאת, בתורה ובמעשים טובים נאמרה.

אמר רבי יונה ואב שבכלן [\(סחלת ת, טו\)](#): והוא ילוננו בעמלו. וכי יש אכילה ושתיה מלויין את האדם לקבר, ומה מלוהו, תורה ומעשים טובים.

א (יח) גם כל האדם אשר נתן לו האלהים עשר ונכסים והשליטו לאכל ממנו, אמר רבי פנחס המדה הזאת אינה נוהגת בכל בני אדם, אלא במי שירצה בו הקדוש ברוך הוא.

א (יט) כי לא הרבה יזכר את ימי חייו. זה דורו של עלי. כי האלהים מענה בשמחת לבו, זה אלקנה, שהיה מדריך את ישראל ומעלה אותם בירושלים בכל שנה ושנה בדרך אחרת, לכך הכתוב מקלסו [\(שמואל א א, ג\)](#): ועלה האיש ההוא מעירו מימים ימימה.

פרשה ו

א (א) יש רעה אשר ראיתי תחת השמש, אמר רבי שמואל בר אמי, זו מחשבתו של רמאין, כגון המערב מים ביין, מי בלקיט בשמן, מי מאיס בדבש, חלב חמור בקטף, קומוס במור, עלי גפנים בפליון, סקרא בציר, פרשנים בפלפלין, קנה מאזנים ארץ מצד זה וקצר מצד זה. ועל כלן אמר רבי יוחנן בן זפאי אוי לי אם אמר אוי לי אם לא אמר, אם אמר שמה ילמדו הרמאין, אם לא אמר שמה יאמרו הרמאין אין תלמידי חכמים בקיאים במעשה ידינו, סוף סוף אמרו [\(הושע יד, ט\)](#): כי ישרים דרכי הי' צדיקים ילכו בם.

א (ב) איש אשר יתן לו האלהים, רבי אבא בר כהנא עאל לכנישתא ושמע קליה דרבי לוי יתיב דריש הדין פסוקא: איש אשר יתן לו האלהים, עשר זה בעל מקרא, ונכסים זה בעל משנה, וכבוד זה בעל תוספתא, ואיננו חסר לנפשו מכל אשר יתאנה אלו משניות גדולות, כגון: משנתו של רבי עקיבא, ומשנתו של רבי חיא, ושל רבי הושעיה, ושל בר קפרא, ולא ישליטנו האלהים לאכל ממנו, שאסור להורות מהם, כי איש נכרי יאכלנו זה בעל תלמוד, שמטמא ומטהר אוסר ומתיר. עמד רבי אבא בר כהנא נשקו על ראשו, אמר לו אלו לא עליתי אלא לשמע מפיד הטעם הזה די. רבי ישמעאל אומר (משלי כח, יא): חכם בעיניו איש עשיר זה בעל תלמוד, ודל מבין יחקרנו זה בעל הגדה.

א (ג) אם יוליד איש מאה, זה קין שהוליד מאה בנים. ושנים רבות יחיה, שחיה שנים הרבה. ורב שיהיו ימי שניו, שלא שבע נפשו מממונו ולא שבע מטובו של עולם, וגם קבורה לא היתה לו, שהיה תלוי ברפיון ובא המבול ושטפו, דכתיב (בראשית ז, כג): וימח את כל היקום, מהו היקום, קיומא. רבי בון אמר אוקומיני. רבי אלעזר אומר היקום הוא הממון שמעמיד רגליו של בעליו. רבי שמואל אמר היקום זה קין, שנשטף. טוב ממנו הנפל, זה הבל אחיו.

דבר אחר, אם יוליד איש מאה, זה אחאב שהוליד מאה בנים.

אמר רבי אחא והכתיב (מלכים ב, א): ולאחאב שבעים בנים בשמרון, אמר רבי הושעיה פשם שהיה לו שבעים בנים בשומרון כך היה לו שבעים בנים ביזרעאל, וכל אחד ואחד מהן היו לו שתי פלטריות, אחת לקיץ ואחת לחורף, דכתיב (עמוס ג, טו): והפיתי בית החורף על בית הקיץ. ורבי יהודה ברבי סימון אמר תרי לקיטא ותרתתי אוחרנייתא לסיתוא, שנאמר (עמוס ג, טו): ואבדו בתי השן. רבנן אמרי ששה, שנאמר (עמוס ג, טו): וספו בתים רבים. ושנים רבות יחיה, שחיה שנים רבות. ונפשו לא תשבע מן הטובה מממונו. וגם קבורה לא היתה לו, דכתיב (מלכים א, כא, יט): במקום אשר לקוי הפלבים וגוי. טוב ממנו הנפל, זה נפלה של זונה.

א (ד) כי בהבל בא, בלא נר ובלא מרחץ. אלא בלא תורה ובלא מעשים טובים.

א (ה) גם שמש לא ראה ולא ידע, משל לשני בני אדם שהיו באים בספינה, כשהגיעו ללמן, ירד אחד מהם ונכנס למדינה וראה שם כמה מאכל כמה משקה ושלוה, כשחזר בספינה אמר לחברו למה לא עללתה למדינתא, אמר ליה ואת שירדת ועללת מה חמית תמן, אמר לו ראיתי כמה מאכל כמה משקה ושלוה. אמר לו כלום נהנית, אמר לו, לא. אמר לו אנא דלא עללית נוח לי סגן מינד, דלא נחתית ולא חמית, הדא הוא דכתיב: נחת לזה מזה.

א (ו) ואלו חיה אלף שנים וגו', כל עמל האדם לפיהו, אמר רבי שמואל כל מה שיעמל אדם ויסגל מצוות ומעשים טובים בעולם הזה, אינו מספיק להבל היוצא מתוך פיהו. וגם הנפש לא תמלא, אפלו הוצאתה אינה ממלא את הגומא, כיצד הוצאת הנפש, רבי יוחנן אמר כפקיטורין מתוך הושט. רבי חנינא אמר כציפורן מתוך הושט. רבי שמואל ברבי אמר כסילון רטוב והפוך מן הושט.

אמר רבי חנינא בן יצחק, כל מה שיעמל אדם מצוות ומעשים טובים, לפיו ולא לפי בנו ולא לפי בתו. וגם הנפש לא תמלא, שהנפש יודעת כל מה שהיא עמלה, לעצמה היא עמלה, לכך אינה שבעה לא תורה ולא מעשים טובים. משל למה הדבר דומה לעירוני שנשא בת מלכים, אם יביא לה כל מה שבעולם אינו חשובין לה כלום, למה, שהיא בת מלך. כך הנפש אלו הבאת לה כל מעדני עולם אינם כלום לה, למה, שהיא מן העליונים. שלשה אין מחזיקין טובה לבעליהן, הנפש, והארץ, והאשה. הנפש מנין, שנאמר: וגם הנפש לא תמלא. הארץ, שנאמר [\(משלי ל, טז\)](#): ארץ לא שבעה מים. אשה, שנאמר [\(משלי ל, כ\)](#): אכלה ומחתה פיה. שלשה נותנין בשפע ונוטלין בשפע, ואלו הן: הים, והארץ, וגם המלכות. רבי יהושע דסכנין אמר, ששה פעמים כתיב בה נפש, כנגד ששת ימי בראשית. אמר הקדוש ברוך הוא לנפש, כל מה שבראתי בששת ימי בראשית בשבילך בראתי, ואת גוזלת וחוטאת וחומסת.

א (ח) כי מה יותר לחכם מן הפסיל מה לעני יודע להלך נגד החיים, אלא מה יעשה ילך אצל גדול ממנו בתורה ויבאר לו משנתו.

דבר אחר, מה לעני יודע, מה לעני בנכסיו להלך אצל העשיר. מה יעשה ילך ויעסק בפרקמטיא.

דבר אחר, מה לעני יודע, מה יעשה במשא ומתן, מה יעשה יושב ובטל, ילמד אמנות והקדוש ברוך הוא מפרנסו ויחיה.

א (ט) טוב מראה עינים מהלך נפש, טוב מי שהוא מבאר משנתו ששונה ורגיל בהרגל לשון והולך.

א (י) מה שהיה כבר נקרא שמו, זה אדם הראשון, שנאמר [\(בראשית ב, טו\)](#): ויקח ה' אלהים את האדם, ונודע אשר הוא אדם, משל למלך ואפרכוס שהיו נתונים בקרונין, והיו מבקשין בני המדינה לומר למלך דומינין, ולא היו יודעין אי זהו, מה עשה המלך דחפו והוציאו חוץ לקרונין וידעו הכל שהוא אפרכוס. כך בשעה שברא הקדוש ברוך הוא אדם הראשון טעו בו מלאכי השרת ובקשו לומר לפניו קדוש, מה עשה הקדוש ברוך הוא, הפיל עליו שנה וידעו שהוא אדם, ואמר לו [\(בראשית ג, יט\)](#): כי עפר אתה ואל עפר תשוב.

דָּבַר אַחַר, מֵה שֶׁהָיָה כְּבָר נִקְרָא שְׁמוֹ, זֶה מִשֶּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא א, א): וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה, וְנוֹדַע לְכָל כִּי זֶה מֹשֶׁה נְבִיא הוּא, בְּשַׁעַה שֶׁאָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא (שמות ג, ט): וַעֲתָה לָכֵה וְאַשְׁלַחְךָ אֶל פְּרַעֲהוּ, וּכְשָׁבָא לְאוֹתוֹ מַעֲשֵׂה, אָמַר (שמות לב, ז): לֵךְ רֵד וּגּוֹי, אָמַר לְפָנָיו רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם כִּד אֵינוֹן טָבִין אֵינוֹן דִּינְךָ, וְכִד אֵינוֹן בִּישִׁין אֵינוֹן דִּינְךָ, בִּין טָבִין בִּין בִּישִׁין דִּינְךָ אֵינוֹן. מִשָּׁל לְמַלְךְ שֶׁהָיָה לוֹ כָּרַם וּמְסָרוֹ לְאַרְיֵס לְעַמֵּל בּוֹ, כְּשִׁעוּשָׁה יֵין טוֹב אוֹמַר הַמְּלָךְ כְּמָה חֲמָרִיה דְּכַרְמֵי טָב, וּכְשִׁעוּשָׁה יֵין רָע אוֹמַר הַמְּלָךְ חֲמָרִיה דְּכַרְמָא דְּאַרְיֵסֵי בִישׁ, וְהָאֲרִיס בּוּכָה וְצוּחַ וְאוֹמַר לְפָנָיו אֲדַנִּי הַמְּלָךְ כִּד עֲבַד חֲמַר טָב דִּינְךָ הוּא, וְכִד הָנָה עֲבִיד בִּישׁ דִּינְךָ הוּא, אֶלָּא בִּין טָב וּבִין בִּישׁ דִּינְךָ הוּא. כִּךְ אָמַר מֹשֶׁה בִּין טָבִין בִּין בִּישִׁין דִּינְךָ אֵינוֹן. וְלֹא יוּכַל לְדִין עִם שְׁתַּקִּיף מִמֶּנּוּ. כְּשֶׁאָמַר לוֹ (דברים ג, כה): אַעֲבֹרָה נָא וְאַרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה, אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא (דברים ג, כה): רַב לָךְ אֵל תּוֹסֹף דְּבַר אֱלִי עוֹד בְּדַבַּר הַזֶּה.

דָּבַר אַחַר, מֵה שֶׁהָיָה, זֶה יִרְמִיָּהוּ, וְנוֹדַע לְכָל שֶׁהוּא נְבִיא, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה א, א): בְּטָרַם אֶצְרָךְ בְּבֶטֶן יִדְעָתִיךָ.

א (יא) כִּי יֵשׁ דְּבָרִים הַרְבֵּה מֵרַבִּים הֶבֶל, כְּגוֹן מְגַדְלֵי קוֹפּוֹת, וְחַתּוּלוֹת, וְחַלְדוֹת הַסַּנְאִיוֹ, וְאֲדַנִּי שְׂדֵה, וְכָלֵב הַיָּם, מָה אֵית לְהוֹן הַנְּיִיָּה מְנִיהוֹן, אוֹ חַד אֲמֻכּוֹתֵי אוֹ חַד מַעֲקוּצֵי, מָה הַנְּיִיָּה, אוֹ חַד פְּלֻקָּא אוֹ חַד פְּדָעָה. וְכִן הַמְּסַקֵּל מִתּוֹךְ שְׂדֵהוֹ וְנוֹתְנֵוֹ לְרִשּׁוֹת הַרְבִּים, מָה הַנְּיִיָּה אֵית לִיה, אוֹ חַד תּוֹקֵלָא אוֹ חַד מֵרְמוּצֵי, וְיֵשׁ אוֹמְרִים מֵרְצוּמֵי. מַעֲשֵׂה בְּחִסִּיד אֶחָד שֶׁהָיָה מְסַקֵּל מִתּוֹךְ שְׂדֵהוֹ וְנוֹתְנֵוֹ לְרִשּׁוֹת הַרְבִּים, וְהָיָה שֶׁם חִסִּיד אֶחָד וְהָיָה רוֹדְפוֹ וְאוֹמַר לוֹ מִפְּנֵי מָה אֶתְּ מְסַקֵּל מִתּוֹךְ שְׂאֵינוֹ שְׂלָךְ וְנוֹתְנֵוֹ לְתוֹךְ שְׂלָךְ, וְהָיָה שׁוֹחֵק עָלָיו, וְלֹאֲחַר יָמִים נֶצְרָךְ הַחִסִּיד וּמְכַר אֶת שְׂדֵהוֹ וְהָיָה מְהַלְךְ בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים וְנִתְקַל, אָמַר, לֹא עַל חֲנָם אָמַר לִי אוֹתוֹ חִסִּיד נוֹתְנֵוֹ לְתוֹךְ שְׂלָךְ, מֵה יִתֵּר לְאָדָם.

א (יב) כִּי מִי יוֹדַע מֵה טוֹב לְאָדָם בְּחַיִּים, רַבִּי הוֹנָא בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא דְּדוּד אָמַר דְּבַר אֶחָד וְלֹא פִרְשׁוּ וּפִרְשׁוּ שְׁלֹמָה בְּנוֹ, וּשְׁלֹמָה אָמַר דְּבַר אֶחָד וְלֹא פִרְשׁוּ וּפִרְשׁוּ דְּדוּד אָבִיו. שְׁלֹמָה אָמַר: כִּי מִי יוֹדַע מֵה טוֹב לְאָדָם בְּחַיִּים וְיַעֲשֵׂם כְּצֵל, כִּי־צַד אִם תֹּאמַר לְצֵלוֹ שֶׁל כְּתָל יֵשׁ בּוֹ מִמֶּשׁ, אִם לְצֵלוֹ שֶׁל דְּקָל יֵשׁ בּוֹ מִמֶּשׁ, בָּא דְּדוּד וּפִרְשׁ (תהלים קמד, ד): יָמִיו כְּצֵל עוֹבֵר. דְּדוּד אָמַר דְּבַר אֶחָד וְלֹא פִרְשׁוּ וּפִרְשׁוּ שְׁלֹמָה בְּנוֹ, דְּדוּד אָמַר (דברים קמד, ד): אָדָם לְהֶבֶל דְּמָה, לְאִיזָה הֶבֶל, אִם לְהֶבֶל שֶׁל תַּנּוּר יֵשׁ בּוֹ מִמֶּשׁ, אִם לְהֶבֶל שֶׁל כִּירָה יֵשׁ בּוֹ מִמֶּשׁ, בָּא שְׁלֹמָה וּפִרְשׁ: הֶבֶל הֶבְלִים.

דָּבַר אַחַר, כִּי מִי יוֹדַע מֵה טוֹב לְאָדָם בְּחַיִּים, אָמַר רַבִּי פִּנְחָס הוֹאִיל וְהֶבֶל הֵם יָמִיו שֶׁל אָדָם, וּמְסַפֵּר הֵם וְכִצֵּל הֵם, מָה הַנְּאָה יֵשׁ לוֹ בְּחַיִּים אֶלָּא יִתְעַסְקוּ בְּדַבְרֵי תוֹרָה שְׂכֵלָן חַיִּים. אֲשֶׁר מִי יִגִּיד לְאָדָם וּגּוֹי, אָמַר שְׁלֹמָה אֲנִי אִגִּיד לָךְ מֵה טוֹב מְכֻלָּן: טוֹב שֵׁם מִשְׁמֹן טוֹב.

פרשה ז

א (א) טוב שם משמן טוב, שמן טוב יורד, ושם טוב עולה. שמן טוב לשעתו, ושם טוב לעולם. שמן טוב כלה, ושם טוב אינו כלה. שמן טוב בדמים, ושם טוב בחנם. שמן טוב נוהג בחיים, ושם טוב נוהג בחיים ובמתים. שמן טוב בעשירים, ושם טוב בעניים ובעשירים. שמן טוב מהלך מקיטון לטרקליון, ושם טוב הולך מסוף העולם ועד סופו. שמן טוב נופל על המת ומבאיש, שנאמר (קהלת י, א): זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח. שם טוב נופל על המתים ואינו מבאיש, שנאמר (מלכים ב ד, לה): ויעל ויגהר על היילד וגו'. שמן טוב נופל על המים ונדוח, ושם טוב נופל על המים ואינו נדוח, שנאמר (יונה ב, יא): ויאמר ה' לדג ויקא את יונה. שמן טוב נופל על האור ונשרף, ושם טוב נופל על האור ואינו נשרף, דכתיב (דניאל ג, כו): באדין נפקין וגו'.

אמר רבי יהודה ברבי סימון מצינו בעלי שמן טוב נכנסו למקום חיים ויצאו הם שרופין, ובעלי שם טוב נכנסו למקום מתים ויצאו חיים, נדב ואביהוא, נכנסו למקום חיים ומתו, חנניה מישאל ועזריה, נכנסו לאתון נורא ויצאו חיים. לכך נאמר: טוב שם משמן טוב וגו'.

ב רבנן אמרי אמר הקדוש ברוך הוא למשה לך ומנה לי כהן גדול, אמר לפניו רבונו של עולם מאיזה שבט, אמר לו משבט לוי. ובמה אני מושח, אמר לו בשמן המשחה, באותה שעה שמח משה, אמר כד שבטי חביב לפני הקדוש ברוך הוא, אמר לו הקדוש ברוך הוא חייך לא שבטך הוא אלא אחיך הוא, הדא הוא דכתיב (שמות כח, א): ואתה הקרב אליך. ומשיחתו משמן המשחה מנין, שנאמר (שמות כט, ז): ולקחת משמן המשחה, אבל עבודתו אינה עבודה ונתחייב, אלולי ששמותן של שבטים חקוקים על לבו, דכתיב (שמות כח, כט): ונשא אהרן את שמות וגו', אמר הקדוש ברוך הוא חביבין עלי שמותן של שבטים משמן המשחה שנמשחו כהנים ומלכים.

אמר רבי נחמיה אמר הקדוש ברוך הוא למשה לך ומנה לי כהן גדול, אמר לפניו רבונו של עולם מאיזה שבט, אמר לו משבט לוי. ובמה אני מושח, אמר לו בשמן המשחה. באותה שעה שמח משה אמר כד שבטי חביב לפני הקדוש ברוך הוא, אמר ליה הקדוש ברוך הוא חייך לא שבטך הוא אלא אחיך הוא, הדא הוא דכתיב (שמות כח, א): ואתה הקרב אליך. ומשיחתו משמן המשחה מנין, שנאמר: ולקחת משמן המשחה, אבל עבודתו אינה עבודה ונתחייב אלולי שמותן של שבטים חקוקים על שתי כתפיו, דכתיב (שמות כח, יב): ונשא אהרן את שמותם לפני ה' על שתי כתפיו לזכרון, ששה משמותם, אמר רב ביבי אלו היו חסרים אות אחת לא היו משמשין. תני רבי אושעיא אפלו נקדה אחת. תני רבי שמעון בן יוחאי, שלשה כתרים הם, כתרת תורה, וכתרת כהנה, וכתרת מלכות. כתרת כהנה זכה בו אהרן ונטלו, כתרת מלכות זכה בו דוד ונטלו, כתרת תורה הרי מנח לדורות, כל מי שזוכה לתורה פאלו זכה לשלשתו, וכל שלא זכה לתורה פאלו לא זכה לאחת מהן. רבי בון בשם רבי שמואל בר נחמני אמר, מצינו שהלך הקדוש ברוך הוא מהלך חמש מאות שנה לקנות לו שם, דכתיב (שמואל ב, ז, כג): אשר הלכו אלהים לפדות לו לעם ולשום לו שם, אמר רבי יוסי הגלילי אמה ואלהיה. אמר לו רבי עקיבא עשית קדש חל, אמרו ישראל לפני הקדוש ברוך הוא כביכול עצמך פדית, שנאמר (שמואל ב, ז, כג): אשר פדית לך ממצרים גוים ואלהיו. כתיב (דברי הימים א, יז, כא): אשר הלך לו אלהים, ולהלן הוא אומר: אשר הלכו אלהים, הלך זה הקדוש ברוך הוא, הלכו זה משה ואהרן.

אמר רבי שמעון בן יוחאי, חביב שם טוב מארון הברית, שארון הברית לא הלך אלא שלשה ימים, שנאמר (במדבר י, לג): וארון ברית ה' נסע לפניהם. ושם טוב הולך מסוף העולם ועד סופו, מנא לן, מדוד, שנאמר (דברי הימים א, יד, יז): ויצא שם דויד בכל הארצות וה' נתן את פחדו על כל הגוים, חביב שם טוב מכהנה ומלכות, שכהנה ומלכות בטלו, ושם טוב לא בטל. תלמידיו דרבי אבא, ואבא צידוני בשם רבי שמואל בר נחמן אמר חביבה מיתתן של שבטים יותר מבחייהם, שבחייהם לא נאמר ששה משמותם, ובמיתתן נאמר ששה משמותם.

אמר רבי יהודה מרים ויוכבד הן הן היו חיותיהם של ישראל, דכתיב (שמות א, טו): שם האחת שפרה ושם השנית פועה, שפרה זו יוכבד שהיתה משפרת את הילדים.

דבר אחר, שפרה ורבה.

דבר אחר, שפרו ורבו ישראל על ידיה.

דבר אחר, ששפרו אותן במצוות ובמעשים טובים.

דבר אחר, שפרה לשם שבת, שנאמר (איוב כו, ג): ברוחו שמים שפרה. פועה זו מרים, שהיתה פועה באשה והולד יוצא.

דָּבַר אַחַר, פּוֹעָה שֶׁהִיְתָה פּוֹעָה וּבּוֹכָה עַל אָחִיהָ מִשֶּׁה שֶׁהִשְׁלַךְ לַיָּאֹר, שְׁנֵאֲמַר (שְׁמוֹת ב, ז): וַתִּתְצַב אַחֲתוֹ מֵרַחֵק.

דָּבַר אַחַר, פּוֹעָה שֶׁהוֹפִיעָה אֶת מַעֲשֵׂה אָחִיהָ.

דָּבַר אַחַר, שֶׁפָּעַת בְּפָנָי פְּרַעַה וְאִמְרָה לּוֹ אוֹי לָךְ מִיּוֹם הַדִּין. תִּנְי שְׁלֶשָׁה שְׁמוֹת נִקְרָא לְאָדָם הַזֶּה, אֶחָד שֶׁקְרָאוּ לוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ, וְאֶחָד שֶׁקְרָאוּ לוֹ אַחֵרִים, וְאֶחָד שֶׁקְרוּי לוֹ בְּסִפְר תּוֹלְדוֹת בְּרִיתוֹ.

ד רַבִּי פִּנְחָס אָמַר אָדָם חָבִיב בְּשֵׁמוֹ, וְאִינִי יוֹדֵעַ בְּאִיזָה מֶהוּ, בָּא שְׁלֵמָה וּפְרָשׁ, טוֹב שֵׁם מִשְׁמֹן טוֹב וַיּוֹם הַמּוֹת מִיּוֹם הַנּוֹלָדוֹ. נוֹלַד אָדָם מוֹנִין לוֹ לְמִיתָה. מֵת, מוֹנִין לוֹ לַחַיִּים. נוֹלַד אָדָם הַכֹּל שְׂמִיחִין, מֵת הַכֹּל בּוֹכִין. וְאִינוּ כּוֹ, אֶלָּא נוֹלַד אָדָם וְאִין שְׂמִיחִין לוֹ, שְׂאִין יוֹדְעִין בְּאִיזָה פֶּרֶק וּמַעֲשִׂים יַעֲמֵד, אִם צָדִיק, וְאִם רָשָׁע, אִם טוֹב, וְאִם רָע. וּמֵת, הִם צָרִיכִין לְשִׁמְחַ שְׁנִפְטָר בְּשֵׁם טוֹב וַיֵּצֵא מִן הָעוֹלָם בְּשָׁלוֹם. מְשַׁל לְשָׁנֵי סְפִינּוֹת פּוֹרְשׁוֹת לַיָּם הַגָּדוֹל, אַחַת יוֹצֵאת מִן הַלָּמֶן וְאַחַת נִכְנָסֶת לְלָמֶן, הַיּוֹצֵאת מִן הַלָּמֶן הַכֹּל שְׂמִיחִין וְהַנִּכְנָסֶת לְלָמֶן לֹא שְׂמִיחִין לָהּ, הַיְהִי שֶׁם פִּקַּח אֶחָד אָמַר לָהֶם חֲלוּף הַדְּבָרִים אֲנִי רוֹאָה, זֹאת שֶׁהִיְתָה יוֹצֵאת מִן הַלָּמֶן לֹא צָרִיכִין לְשִׁמְחַ עִמָּה שְׂאִין יוֹדְעִין בְּאִיזָה פֶּרֶק עוֹמֵדֶת, כַּמָּה יָמִים מְזַדְּוֹגֶת לָהּ, כַּמָּה עֲלֵעוֹלִין הֵן מְזַדְּוֹגוֹת, וְשִׁנְכְּנָסֶת לְלָמֶן הַכֹּל צָרִיכִין לְשִׁמְחַ שְׁנִכְנָסָה לְשָׁלוֹם. כִּךְ מֵת אָדָם הַכֹּל צָרִיכִין לְשִׁמְחַ וּלְשַׁבַּח שְׁנִפְטָר בְּשֵׁם טוֹב בְּשָׁלוֹם מִן הָעוֹלָם. הוּא שְׁשֵׁלֵמָה אָמַר: וַיּוֹם הַמּוֹת מִיּוֹם הַנּוֹלָדוֹ. אֶת מוֹצֵא כְּשֶׁהַצְּדִיקִים נוֹלְדִין אִין בְּרִיָּה מְרַגְשֶׁת, וּכְשֶׁמֵּתִין הַכֹּל מְרַגִּישִׁים, כְּשֶׁנוֹלְדָה מְרִים לֹא הִרְגִישׁ בָּהּ בְּרִיָּה, וּכְשֶׁמֵּתָה נִסְתַּלְקָה הַבָּאָר וְהִרְגִישׁוּ הַכֹּל, הַבָּאָר הוֹדִיעָה מִיתָתָהּ. נוֹלַד אַהֲרֹן כַּהֵן גָּדוֹל וְלֹא הִרְגִישׁ בּוֹ בְּרִיָּה, וּכְשֶׁמֵּת נִסְתַּלְקוּ עֲנָנֵי כְבוֹד, הִרְגִישׁוּ הַכֹּל, הָעֲנַן הוֹדִיעַ מִיתָתוֹ. נוֹלַד מֹשֶׁה רִבֵּנוּ וְלֹא הִרְגִישׁ בּוֹ בְּרִיָּה, וּכְשֶׁמֵּת הִרְגִישׁוּ הַכֹּל, הָמֶן הוֹדִיעַ מִיתָתוֹ, שֶׁשָּׁבַת. נוֹלַד יְהוֹשֻׁעַ וְלֹא הִרְגִישׁ בּוֹ בְּרִיָּה, וּכְשֶׁמֵּת הִרְגִישׁוּ הַכֹּל, שְׁנֵאֲמַר (יְהוֹשֻׁעַ כד, ט): וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ בְּגִבּוֹל וְגוֹי מִצְפּוֹן לְהַר גֵּעֵשׁ, רִבֵּנוּ אֲמָרִי חֲזַרְנוּ עַל כָּל הַמְּקָרָא כְּלָה וְלֹא מְצִינוּ מְקוֹם שֶׁשָּׁמוֹ הַר גֵּעֵשׁ, אֶלָּא מֵהוּ הַר גֵּעֵשׁ, עַל יְדֵי שֶׁנִּתְגַּעֲשׂוּ נִתְרַשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל מִלְּגַמֵּל חֶסֶד לַיהוֹשֻׁעַ, רָצָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַרְעִישׁ וְגַם לְהַגְעִישׁ עֲלֵיהֶם הָהָר וּלְהַפִּילוֹ לָהֶם לְאַבְדּוֹן, לְפִי שֶׁנִּתְחַלְקָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְהָיָה חֲלוּקָה חָבִיב עֲלֵיהֶם יוֹתֵר מִדָּאִי, זֶה עוֹסֵק בְּשִׁדְהוֹ, וְזֶה עוֹסֵק בְּכַרְמוֹ, וְזֶה עוֹסֵק בְּזִיתוֹ, וְזֶה עוֹסֵק בְּפַחְמוֹ, כָּלֵן עוֹסֵקִין בְּמִלְאכְתּוֹן, לְכָךְ בִּקֵּשׁ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַרְעִישׁ עֲלֵיהֶם אֶת הָעוֹלָם, לְפִיכֵךְ הִרְגִישׁוּ בּוֹ הַכֹּל וְהוֹדִיעוּ אֶת מִיתָתוֹ. נוֹלַד דָּוִד וְלֹא הִרְגִישׁ בּוֹ בְּרִיָּה, וּכְשֶׁמֵּת הִרְגִישׁוּ בּוֹ הַכֹּל, שְׁנֵאֲמַר (מַלְכִים א יא, כא): וַחֲדָד שָׁמַע בְּמִצְרַיִם כִּי שָׁכַב דָּוִד עִם אֲבֹתָיו וְגוֹ'.

אָמַר רַבִּי פִּנְחָס וְהֵלֵא שְׂכִיבָה הִיא מִיתָה, אֶלָּא דָּוִד שֶׁהָיָה מְלֶךְ כְּתִיב בּוֹ שְׂכִיבָה, וַיֹּאבֵב שֶׁהָיָה שָׂר הַצָּבָא כְּתִיב בּוֹ מִיתָה.

דָּבַר אַחַר, וְהֵלֵא שְׂכִיבָה הִיא מִיתָה, אֶלָּא דָּוִד שְׁנִמְשַׁח בְּשֵׁמֶן הַמְּשֻׁחָה כְּתִיב בּוֹ שְׂכִיבָה, וַיֹּאבֵב שֶׁלֹּא נִמְשַׁח בְּשֵׁמֶן הַמְּשֻׁחָה כְּתִיב בּוֹ מִיתָה.

דָּבַר אַחַר, וְהָלֵא שְׂכִיבָה הִיא מִיתָה, אֲלֵא דָּוִד שָׁמַת עַל מָוֶתוֹ כְּתִיב בּוֹ שְׂכִיבָה, וְיֹאבֵב שֶׁנֶּהְרַג כְּתִיב בּוֹ מִיתָה.

דָּבַר אַחַר, וְהָלֵא שְׂכִיבָה הִיא מִיתָה, אֲלֵא דָּוִד שִׁירְשׁוּ בְּנֵי אֶת מְקוֹמוֹ נֶאֱמָרָה בּוֹ שְׂכִיבָה, וְיֹאבֵב שֶׁלֹּא יִרְשׁוּ בְּנֵי מְקוֹמוֹ נֶאֱמָרָה בּוֹ מִיתָה, לְפִיכָּךְ הִרְגִישׁוּ הַכֹּל, כְּשָׁמַת דָּוִד הוֹדִיעַ שְׁלֵמָה מִיתָתוֹ. נוֹלַד שְׁמוּאֵל וְלֹא הִרְגִישָׁה בּוֹ בְּרִיָּה, וְכִשְׁמַת הִרְגִישׁוּ הַכֹּל, שֶׁנֶּאֱמָר (שְׁמוּאֵל א כה, א) : וַיָּמָת שְׁמוּאֵל וַיִּסְפְּדוּ לוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל.

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מֵתָלֵא אָמַר מֵאֵן דְּנִכְתִּיבָה חִיּוּיָא חֲבָלָא מְדַחִיל לִיה.

אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּר נַחֲמָן מִשְׁלוֹ נִתְּנוּ לוֹ, שֶׁנֶּאֱמָר (שְׁמוּאֵל א ז, טז) : וְהִלֵּךְ מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה וְסָבַב בֵּית אֵל. כְּתוּב אַחַד אוֹמֵר : וַיָּמָת שְׁמוּאֵל, וְכָתוּב אַחַד אוֹמֵר (שְׁמוּאֵל א כה, ג) : וַיִּשְׁמוּאֵל מֵת, אָמַר רַבִּי אֲסִי וַיִּשְׁמוּאֵל מֵת מִיתָה וְדָאִי, וַיָּמָת שְׁמוּאֵל, אֵין הִדְבָרִים אֲמוּרִים אֲלֵא לְעֵינֵי נָבִל, שֶׁנֶּאֱמָר (שְׁמוּאֵל א כה, א) : וַיָּמָת שְׁמוּאֵל [וגו'] וְאִישׁ בְּמַעוֹן, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּר נַחֲמָן הַכֹּל סוֹפְדִין וְטוֹפְחִין עַל מִיתַת הַצְּדִיק, וְזֶה הִרְשָׁע עוֹשֶׂה לוֹ מְרֻזְחִין, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה לְלַמְדָּךְ שְׁכָל הַכּוֹפֵר בְּגַמְלוֹת חֶסֶד כְּאֵלוֹ כּוֹפֵר בְּעֶקֶר, אֲבָל דָּוִד הִמְלִיךְ עָלָיו הַשְּׁלוֹם מֵהָ הִיָּה עוֹשֶׂה, גּוֹמֵל חֶסֶד לְכֹל. אוֹמֵר בֶּן, אֲפֵלּוֹ הוֹרֵג אוֹ נֶהְרַג, אוֹ רוֹדֵף אוֹ נֶרְדָּף, גּוֹמֵל אֲנִי לוֹ חֶסֶד כְּמוֹ לְצַדִּיק, הִדָּא הוּא דְכָתִיב (תְּהִלִּים יג, ו) : וְאֲנִי בַחֲסִדָּךְ בְּטַחְתִּי יָגַל לְבִי בִישׁוּעָתָךְ אֲשִׁירָה לְה' כִּי גָמַל עָלַי.

א (ב) טוֹב לְלַכֵּת אֶל בֵּית אֲבֵל מְלַכֵּת אֶל בֵּית מִשְׁתָּה, לָמָּה שָׁלַב חֲכָמִים בְּבֵית אֲבֵל, שְׁכָל מִי שֶׁמִּתְאַבֵּל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מִשְׁמַחוֹ, שֶׁנֶּאֱמָר (ישעיה כט, טז) : וַיִּסְפּוּ עֵנָוִים בְּה' שְׂמַחָה.

דָּבַר אַחַר, טוֹב לְלַכֵּת אֶל בֵּית אֲבֵל מְלַכֵּת אֶל בֵּית מִשְׁתָּה, מוֹטָב לְלַכֵּת לְמַדָּה שֵׁישׁ לָהּ פְּרַעוֹן, מִמַּדָּה שֶׁאֵין לָהּ פְּרַעוֹן. מוֹטָב לִילֵךְ בְּמַדָּה נוֹהֶגֶת בְּחַיִּים וּבְמַתִּים, מִמַּדָּה שֶׁאֵינָה נוֹהֶגֶת אֲלֵא בְּחַיִּים. מוֹטָב לִילֵךְ בְּמַדָּה נוֹהֶגֶת בְּעֲשִׂירִים וּבְעֶנְיִים, מִמַּדָּה שֶׁאֵינָה נוֹהֶגֶת אֲלֵא בְּעֲשִׂירִים. מוֹטָב לִילֵךְ בְּמַדָּה שֵׁישׁ בַּהּ פִּיּוּס, מִמַּדָּה שֶׁאֵין בָּהּ פִּיּוּס.

ב אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה גְּמִילוֹת חֶסֶד בְּתוֹרָה, בְּרֵאשָׁה, וּבְאַמְצַעִיתָה, וּבְסוֹפָה. בְּרֵאשָׁה, דְּכָתִיב (בראשית ב, כב) : וַיִּבֶן ה' אֱלֹהִים אֶת הַצֶּלַע, מִלְּמַד שֶׁקֶלְעָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְחִנּוּהָ וְהִבְיָאָהּ אֶל הָאָדָם וְנַעֲשֶׂה שׁוֹשְׁבִין לָהֶם, שְׁכּוֹן בְּכַרְכֵי הַיָּם קוֹרִין לְקַלְעִיתָא בְּנִיאתָא. וּבְאַמְצַעִיתָה, דְּכָתִיב (בראשית ית, א) : וַיִּרְא אֱלֹהֵי ה' בְּאֵלֵי מִמְרָא, מִלְּמַד שֶׁבִקְרוּ (בראשית כה, יא) : וַיִּבְרָךְ אֱלֹהִים אֶת יִצְחָק בְּנֵו, זֶו בְּרַפְתָּ אֲבָלִים. בְּסוֹפָה, שֶׁנֶּאֱמָר (דְּבָרִים לד, ו) : וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּגִי.

אָמַר רַבִּי חֲנִין מֵדַת פְּרַעוֹן מָה הִיא, יַעֲקֹב מֵת בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, מִי רָאוּי לְהַטְפִּיל בּוֹ, לֹא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁאָמַר לוֹ (בראשית מו, ד) : אֲנֹכִי אֶרְדָּ עִמָּךְ

מְצַרִּימָה וגו', בָּא יוֹסֵף וְחָטַף לוֹ אֶת הַמְצֹנָה, דְּכַתִּיב (בראשית נ, ז): וַיַּעַל יוֹסֵף לְקַבֵּר אֶת אָבִיו. מִת יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם מִי רָאוּי לְהַטְפִּיל בּוֹ לֹא הַשְּׂבִטִים שֶׁהַשְּׂבִיעַ אוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית נ, כה): וַיִּשְׁבַּע יוֹסֵף, בָּא מִשֵּׁה וְחָטַף לוֹ אֶת הַמְצֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יג, יט): וַיִּקַּח מִשֵּׁה אֶת עֲצְמוֹת יוֹסֵף. מִת מִשֵּׁה וּפְרַע לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכַבּוּדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לד, ו): וַיִּקַּבֵּר אוֹתוֹ בְּגִי.

ג כְּתִיב (בראשית ג, כא): וַיַּעַשׂ ה' אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתַנּוֹת עוֹר וַיִּלְבָּשֵׂם, מְצִינּוֹ שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא גּוֹמֵל חֲסָדִים, מְקַשֵּׁט פְּלוֹת, מְבַרֵךְ חֲתָנִים, מְבַקֵּר חוֹלִים, וְקוֹבֵר מֵתִים, מְנַחֵם אֲבֵלִים. מְקַשֵּׁט פְּלוֹת דְּכַתִּיב (בראשית ב, כב): וַיִּבֶן ה' אֱלֹהִים, רֶבִי יוֹחָנָן אָמַר בְּנֵאָה וְקִשְׁטָה וְהִרְאָה לוֹ.

אָמַר רַבִּי אֶבְהוֹ שֶׁמָּא תֵּאֱמַר מִתּוֹךְ חֲרוֹב אֶחָד אוֹ מִתּוֹךְ שְׂקִמָּה אַחַת הִרְאָה לוֹ, אֲלֵא מֵאַחַר שֶׁקִּשְׁטָה בְּעֵשְׂרִים וָאַרְבָּעָה מֵיָנִי תִכְשִׁיטִין, אַחַר כִּךְ הִרְאָה לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ב, כב): וַיִּבְאֶה אֶל הָאָדָם. מְבַרֵךְ חֲתָנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית א, כח): וַיְבָרֵךְ אֶתְּם אֱלֹהִים. מְבַקֵּר חוֹלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יח, א): וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בְּאַלְנֵי מִמְרָא. קוֹבֵר מֵתִים, דְּכַתִּיב (דברים לד, ו): וַיִּקַּבֵּר אוֹתוֹ בְּגִי. מְנַחֵם אֲבֵלִים, דְּכַתִּיב (בראשית לה, ח): וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אֱלוֹן בְּכוֹת.

אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָן מֵהוּ אֱלוֹן בְּכוֹת, עַד שֶׁמִּשְׁמַר אֲבֵלָה שֶׁל דְּבוּרָה מְנִיקְתָּהּ בְּאֵתָהּ לוֹ שְׁמוּעַת רַבָּקָה אִמּוֹ וּבְכָה שְׁתֵּי בְּכוֹת, לְכַךְ נֶאֱמַר אֱלוֹן בְּכוֹת. וַיַּעֲקֹב הוּא אוֹמֵר (בראשית לה, ט): וַיְבָרֵךְ, בְּרַכַּת אֲבֵלִים בְּרָכוּ.

ד אָמַר רַבִּי סִימּוֹן מְצִינּוֹ שֶׁהִלְכוּ לְבֵית הַמִּשְׁתֶּה וְלֹא נִתְפָּרְשׁוּ שְׁמוֹתָן, לְבֵית הָאֵבֶל וְנִתְפָּרְשׁוּ שְׁמוֹתָן, עוֹג הִלֵּךְ בְּמִשְׁתֵּה אֲבָרְהָם וְלֹא נִתְפָּרַשׁ שְׁמוֹ, שְׁלֹשֶׁת רְעֵי אִיּוֹב הִלְכוּ לְבֵית הָאֵבֶל וְנִתְפָּרְשׁוּ שְׁמוֹתָן. מְצִינּוֹ שֶׁהִלְכוּ לְבֵית הַמִּשְׁתֶּה וְלֹא נִדְּחוּ מִגִּיהֵנָם, וְהִלְכוּ לְבֵית הָאֵבֶל וְנִדְּחוּ מִגִּיהֵנָם, עוֹג הִיָּה בְּמִשְׁתֵּה אֲבָרְהָם וְלֹא נִדְּחָה מִגִּיהֵנָם, וְאֵלּוֹ שֶׁהִלְכוּ לְבֵית הָאֵבֶל נִדְּחוּ מִגִּיהֵנָם.

אָמַר רַבִּי יִשְׁשַׁכָּר דְּכִפָּר מְנַדֵּי דְרַכְּוֹן שֶׁל רְשָׁעִים לְהַנְתֵּן בְּדִיוּטָא תַּחְתּוֹנָה שֶׁל גִּיהֵנָם, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב לד, כו): תַּחַת רְשָׁעִים סָפְקָם. שְׁלֹשֶׁת רְעֵי אִיּוֹב הִלְכוּ לְבֵית הָאֵבֶל וְנִדְּחוּ מִגִּיהֵנָם, דְּכַתִּיב (איוב ג, יא): וַיָּבֹא אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ, אִישׁ מִבֵּיתוֹ, אִישׁ מִעִירוֹ, אִישׁ מֵאַרְצוֹ, אִין כְּתִיב כָּאן, אֲלֵא אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ, מִמְּקוֹם שֶׁנִּתְבַּצַּר לָהֶם בְּגִיהֵנָם נִדְּחוּ וְנִצְלוּ מִמֶּנּוּ. מְצִינּוֹ שֶׁהִלְכוּ לְבֵית הַמִּשְׁתֶּה וְלֹא שָׁרַת עֲלֵיהֶם רוּחַ הַקְּדוֹשׁ, זֶה עוֹג, וְשְׁלֹשֶׁת רְעֵי אִיּוֹב הִלְכוּ לְבֵית הָאֵבֶל וְשָׁרַת עֲלֵיהֶם רוּחַ הַקְּדוֹשׁ, הִדָּא הוּא דְּכַתִּיב (איוב ד, א): וַיַּעַן אֱלִיפַז (איוב ח, א): וַיַּעַן בְּלִדְד. תִּנִּי בְּשֵׁם רַבִּי מֵאִיר כֹּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר עֲנִיָּה וְאַמִּירָה, כֹּה כָּכָה, אֵלּוֹ בְּלִשׁוֹן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּחַ הַקְּדוֹשׁ הוּא מְדַבֵּר.

ה וְהַחִי יִתֵּן אֶל לְבוֹ, מֵה תִּלְמוּד לּוֹמֵר, עֶבֶיד חֲסֵדָא, דִּינַעֲבֹדוּן לָךְ. לְוִי, דִּילּוּוּנִיךְ. סְפוּד, דִּיִּסְפְּדוּנֵךְ. קְבוּר, דִּיקְבְּרוּנֵךְ. גְּמוּל חֲסֵד, דִּתְתַּגְּמַל חֲסֵד.

אמר רבי מנא, והחי יתן אל לבו, אלו הצדיקים שנותנין מיתתן כנגד לבו, ולמה כותשין על הלב, מימר דכלה תמן.

דבר אחר, והחי יתן אל לבו, זה חי העולמים שהוא משלם שכר לבר נש על כל פסיעה ופסיעה בגמילות חסדים. דאמר רבי יונה אין שואלין הלכות לפני מטתו של מת, והא רבי יוחנן שאל לרבי ינאי קומיה ערסיה דרבי שמעון בן יהוצדק הקדיש עולתו לבדק הבית מהו מועלים בה. ומגיב ליה משתכחניס מעפבין בשחיטתה מעל, נאמר כד הוה רחיק הוה מגיב ליה. תני הכתפין אסורים בנעילת הסנדל, שמא יפסק סנדלו של אחד מהם ונמצא מתעכב מן המצוה. רבי זעירא שרע בדיבורא, אזור מוזקופוגיה ואשכחוגיה איעני בדבורא, אמרין ליה מהו כו, אמר לון עלמא דאתיגן מן לתמן, הא מה דאתמר: והחי יתן אל לבו.

א (ג) טוב כעס משחוק, אמר שלמה אלו כעס אבא על אדונגה קמעא, טוב הנה לו משחוק ששחקה עליו מדת הדין, למה, כי ברע פנים ייטב לב, אלו הרע לו פנים הביאו למוטב, אלא, (מלכים א א, ו): ולא עצבו אביו מימיו. וכן אמנון, טוב הנה לו אם כעס דוד אבא על אמנון קמעא, משחוק ששחקה עליו מדת הדין, ולמה, כי ברע פנים ייטב לב, אלא (שמואל ב ג, לב): כי אמנון לבדו מת.

דבר אחר, טוב כעס משחוק, טוב הנה אלו כעס הקדוש ברוך הוא על דור המבול, משחוק ששחקה עליהם מדת הדין, שנאמר (איוב כא, ח): זרעם נכון לפניהם.

דבר אחר, טוב כעס משחוק, טוב שהיה הקדוש ברוך הוא כועס על הסדומים משחוק ששחקה עליהם מדת הדין, שנאמר (איוב כא, ח): בתייהם שלום מפחד וגו'.

א (ד) לב חכמים בבית אבל, אמר רבי יצחק משל לאחד שאמר לעבדו צא והבא לי חפץ טוב, אמר לו ומהיכן אני מוצא חפץ טוב, אמר לו משתמצא רב בני אדם הולכים, שם חפץ טוב.

א (ה) טוב לשמוע גערת חכם, אלו הדרשנים. מאיש שמע שיר כסילים, אלו המתרגמנין שמגביהין קולם בשיר להשמיע את העם.

דבר אחר, טוב לשמוע גערת חכם, אלו תוכחות שהוכיח משה רבנו. מאיש שמע שיר כסילים, אלו ברכות של בלעם הרשע, שבהן גבה לבו ונפלו בשטים.

א (ו) כי כקול הסירים תחת הסיר, רבי לוי בריה דרבי זעירא עבד לה נטילת רשות, כל העצים כשהן דולקין אין קולן הולך, ברם הליו סריקתא כד אינון דולקים קולן הולך, מימר אורף אגן קיסיו.

א (ז) כי העשק יהולל חכם, עסק שתלמידי חכמים עסוקין בו זה עם זה, יהולל חכם, מערבבין חכמתו. ויאבד את לב מתנה, אמר רבי יהושע בן לוי שמונים הלכות למדתי מיהודה בן פדיה בחרישת הקבר, ועל ידי שהייתי עסוק בצרכי רבים שכחתיים. איזהו תלמיד חכם, רבי אבהו בשם רבי יוחנן כל שהוא מבטל עסקיו מפני משנתו. תני, כל ששואליו אותו הלכה ממשנתו ומשיב עליה.

ב חמשה תלמידים היו לו לרבי יוחנן בן זכאי, כל זמן שהיה קים היו יושבין לפניו, כשנפטר הלכו ליבנה, והלך רבי אלעזר בן ערף אצל אשתו לאמאוס, מקום מים יפים ונוה יפה, המתין להם שיבואו אצלו ולא באו, כיון שלא באו בקש לילך אצלם, ולא הניחתו אשתו, אמרה מי צריך למי, אמר לה הן צריכין לי. אמרה לו חמת העכברים מי דרכו לילך אצל מי, העכברים אצל החמת או החמת אצל העכברים, שמע לה וישב לו עד ששכח תלמודו, מאחר זמן באו אצלו שאלו אותו פת חטין או פת שעורים מי טב אכלה בלפתו, ולא ידע להשיב בלפתו, רבי אליעזר ורבי יוסי אומרים שני תבשילין לפותין זה בזה. רבי הוה ממני תרין מנאין בכל שנה, אין הוון כדי הוון מתקיימין, ואין לא הוון דמכין, מן דאתא רבי למדמדא אמר לבריה לא תעביד כן אלא הוי ממני כולהון כחדא, ומני לך רבי חנינא קדמאי. והוא למה לא מנייה, רבי יוסי בר זביד אמר על דצווחין ציפוריא עליה, ומן צווחא עבדין הא פדיון צווחין טבאות, אם אנון שמעין בהדא אוף בההיא צריכין שמוע להון. רבי בון אמר ליה קדם מן קרייתא, אמר ליה קדם רבי המנונא ספרא דבבל, אמר ליה פד תיזיל לתמן אמר ליה שמניתיך זקן וידע דלא מתמני ביומיה, כיון דדמדא בעא בריה דימניניה ולא קביל עליה, אמר לית אנא מקבל אלא קדם רבי אפס דרומא, הוה תמן חד סב אמר אם רבי חנינא קדמי אנא תננין, ואם רבי אפס קדמי אנא תננין, קביל עלוי רבי חנינא למתמני תליתוי, וזכה למארכה סגין שנין. אמר לית אנא ידע מן בגין מה זכיתי מארכה שנין סגין, מן בגין הדא מילתא, ואם מן בגין דהוינא סליק מן טבריה לצפורין והוינא עקים איסטרטיא שאיל בשלמה דרבי שמעון בן חלפתא באידיון מתנן לית אנא ידע.

דבר אחר, כי העשק יהולל חכם, עשק שעשקו דתן ואבירם למשה רבן אבדו חכמתו ממנו. ויאבד את לב מתנה, מתונה פתיב, אלו היה משה מתון היה נצול, אלא שהקניטו והקפידו אותו ואמרו לו (שמות ה, כא): ירא ה' עליכם, ולא סבל אלא אוף הוא הקפיד מפעסו, ואמר (שמות ה, כג): וימאז באתי. אמר לו הקדוש ברוך הוא אני כתבתי עליך שאת חכם, ואת מקפיד ואומר לי כך, חייך יש לך לידע ולזיידע, טוב אחריתן של בני מראשית שנתתי להם במצרים, דכתוב (שמות ה, כג): עתה תראה. באותה שעה אמר הקדוש ברוך הוא ווי דמובדין ולא משתכחין, אבדתי את אברהם יצחק ויעקב, שלא הרהרו אחרי, ולא מצאתי פיוצא בהו. באותה שעה בקשה מדת הדין לפגע בו, דכתוב (שמות ו, ב): וידבר אלהים, ואין אלהים אלא מדת הדין, ונאמר (שמות ו, ב): ויאמר אליו אני ה', אמר לו את בשר ודם לא

יכולת לסבל אותם, אני הי רחמן בעל הרחמים במדותי ארחם, שנאמר
(ישעיה מו, ד): אני עשיתי ואני אשא.

א (ח) טוב אחרית דבר מראשיתו, רבי מאיר הוה יתיב ודריש בבי
מדרשא דטבריה והוה אלישע רביה גיזי בשוקא ארכיב על סוסיא
בשבתא, אמרון לרבי מאיר הא אלישע רבך אתי גיזי בשבתא בשוקא,
נפק לגביה אמר ליה במה הויתא עסיק, אמר ליה (איוב מב, יב): וה' ברך את
אחרית איוב מראשיתו, אמר ליה ברך, שהכפיל את ממונו. אמר ליה
עקיבא רבך לא הוה אמר כן, אלא: וה' ברך אחרית איוב מראשיתו, בזכות
תשובה ומעשים טובים שהיה בידו מראשיתו. אמר ליה ומה את אמרת
שוב טוב אחרית דבר מראשיתו, אמר ליה ומה את אמרת ביה, אמר לו יש
לך אדם שהוא קונה סחורה בנערותו והוא מפסיד, ובזקנותו הוא משתפר
בה.

דבר אחר, טוב אחרית דבר מראשיתו, יש לך אדם שמוליד בנים בנערותו
והו מתים, מוליד בזקנותו והו מתקימין.

דבר אחר, טוב אחרית דבר מראשיתו, יש לך אדם שעושה מעשים רעים
בנערותו ובזקנותו עושה מעשים טובים.

דבר אחר, טוב אחרית דבר מראשיתו, יש לך אדם שהוא למד תורה
בנערותו ומשכחה, ובזקנותו הוא חוזר עליה, הוי: טוב אחרית דבר
מראשיתו. אמר לו רבי עקיבא רבך לא כד אמר, אלא: טוב אחרית דבר
כשהוא טוב מראשיתו, וכן היה מעשה אביה אבי מגדולי הדור, וכשבא
למולגי קרא לכל גדולי ירושלים, וקרא לכל גדולי הדור, וקרא לרבי
אליעזר ולרבי יהושע עמהם, וכשאכלו ושתו שרון אילין אמרין מזמורין,
ואילין אמרין אלפבתרין, אמר רבי אליעזר לרבי יהושע אילין עסקין
בדידהון, ואנן לית אנן עסקין בדידון, והתחילו בתורה ומן התורה
לנביאים, ומן הנביאים לפתובים, והיו הדברים שמחין כנתינתן מסיני
והאש מלהטת סביבותיהן, עקר נתינתן לא מסיני נתנו באש, שנאמר
(דברים ד, יא): וההר בער באש עד לב השמים, אמר הואיל וכך הוא גדול
כחה של תורה, הבן הזה אם מתקים לי הריני נותנו לתורה, ועל ידי שלא
היתה פונת מחשבתו לשם שמים לא נתקמה בי תורתתי. ומה את אמר
תובן (איוב כח, יז): לא יערקנה זהב וזכוכית. אמר ליה ומה אמרת ביה, אמר
לו אלו דברי תורה שקשין לקנות כלי זהב וזכוכית, אמר לו עקיבא רבך
לא אמר כן, אלא מה כלי זהב וזכוכית אם נשפרו יש להם תקנה, אף
תלמיד חכם שאבד משנתו יכול הוא לחזר עליה. אמר ליה חזור עול לך,
אמר ליה למה, עד כאן תחום שבת. אמר ליה מנן את ידע, אמר ליה
מטלפי סוסי, שכבר הלך אלפים אמה. אמר ליה וכל הדא חכמתא אית
בך ולית את חוזר בך. אמר ליה לית בחילי. אמר ליה למה, אמר ליה רוכב
הייתי על הסוס ומטיל אחורי בית המקדש ביום הכפורים שחל להיות
בשבת, ושמעתי בת קול מצפצפת ואומרת (ירמיה ג, כב): שובו בנים שובבים,
(מלאכי ג, ז): שובו אלי ואשובה אליכם, חוץ מאלישע בן אבויה, שהיה יודע

כחי ומרד בי. ומהיכן היה לו, ראה אדם אחד עלה לראש הדקל בשבת ונטל האם על הבנים וירד בשלום, ובמוצאי שבת ראה אדם אחד עלה לראש הדקל ונטל הבנים ושלח את האם, וירד והפישו נחש ומת, אמר כתיב (דברים כב, ז): שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך למען ייטב לך והארכת ימים, היכן טובו של זה והיכן אריכות ימיו של זה, ולא ידע שדרשה רבי עקיבא למען ייטב לך בעולם שפלו טוב, והארכת ימים לעולם שפלו ארץ. ויש אומרים על ידי שראה לשונו של רבי יהודה הנחתום נתון בפי הכלב, אמר מה הלשון שיגע בתורה כל ימיו כך, לשון שאינו יודע ויגע בתורה על אחת כמה וכמה. אמר אם כן לא מתן שכר לצדיקים, ולא תחית המתים. ויש אומרים על ידי שכשהיתה אמו מעברת בו עברה על בתי עבודת פוכבים והריחה ונתנו לו מאותו המין ואכלה, והיה מפעפע בכריסה פאריסה של חכינה. לאחר ימים חלה אלישע בן אבויה, אתון אמרין לרבי מאיר אלישע חולה, אזל לגביה אמר ליה חזור כך, אמר ליה ועד כדון מקבלין, אמר ליה ולא כתיב (תהלים צ, ג): תשב אנוש עד דכא, עד דכדוכה של נפש. באותה שעה בכה אלישע בן אבויה ומת, והיה רבי מאיר שמח ואמר דומה שמתוך תשובה נסתלק רבי. וכיון שקברוהו באתה האור לשרף את קברו, אתון אמרין ליה לרבי מאיר קבר רבך נשרף, יצא ופרש טליתו עליה, אמר ליה (רות ג, יג): ליני הלילה, בעולם הזה שפלו לילה, והיה בבקר אם יגאלך טוב יגאל, מהו והיה בבקר, בעולם שפלו טוב, אם יגאלך טוב זה הקדוש ברוך הוא, שנאמר (תהלים קמה, ט): טוב ה' לכל. ואם לא יחפץ לגאלך וגאלתיך אנכי חי ה' שכבי עד הבקר. ודמכת ליה. אמרון ליה רבי לעלמין דאתי אין אמרין לך מה את בעי אביך או רבך מה תימר, אמר אבא ובתר כן רבי. אמרין ליה ושמעו לך אינון, אמר להון ולאן מתניתא היא, מצילין תיק הספר עם הספר ותיק התפלין עם התפלין, מצילין אלישע בזכות תורתו. לבסוף באו בנותיו ותובעות צדקה אצל רבנו, אמר (תהלים קט, יב): אל יהי לו משך חסד ואל יהי חונן ליתומיו. אמרין, רבי לא תסתכל בעובדוהי אסתכל לאורייתיה, באותה שעה בכה רבי וגזר עליהם שיתפרנסו, אמר מה מי שלא היתה תורתו לשם שמים כך העמיד, מי שתורתו לשם שמים על אחת כמה וכמה. טוב ארץ רוח מגבה רוח, חד פרסי אתא גבי רב אמר ליה אלפני אורי, אמר ליה אמר אל"ף, אמר ליה מאן דיימר דהוא אל"ף, ימרון דאינו כן. אמר בי"ת, אמר ליה מאן דהוא בי"ת, גער בו והוציאו בנזיפה, אזל לגבי שמואל, אמר ליה אלפני אורי, אמר ליה אמר אל"ף, אמר ליה מאן דיימר דהוא אל"ף, אמר ליה אמר בי"ת, אמר ליה מאן דהוא בי"ת, אחדיה באודניה ואמר אודני אודני, אמר ליה שמואל מאן דהוא אודניך. אמר ליה כולי עלמא ידעין דהוא אודני, אמר ליה אוף הקא כולי עלמא ידעין דהוא אל"ף ודהוא בי"ת, מיד נשתתק הפרסי וקביל עלוי, הוי: טוב ארץ רוח מגבה רוח, טובה היא האריכה שהאריך שמואל עם הפרסי מהקפדה שהקפיד עליה רב, אלולי כן חזר הפרסי לסיאורו, וקרא עליו: טוב ארץ רוח. ועוד, עקילס הגר שאל לרבי אליעזר, אמר לו הרי חבה שחבב הקדוש ברוך הוא את הגר בלחם ובשמלה בלבד, שנאמר (דברים י, יח): ואהב גר לתת לו לחם ושמלה, כמה

טווסין וכמה פסיונן אית לי ואפלו עבדי לא משגיחין עליהון. אמר ליה וכי קלה היא בעיניך דבר שבקש בו אבינו יעקב מתחלה, שנאמר [\(בראשית כח, ב\)](#): ונתן לי לחם לאכל ובגד ללבש, דבר קל הוא. אתא לגבי רבי יהושע ושאל ליה כך, אמר לו גר שנתגיר לשם שמים זכה ומשיאין מבנותיו לכהנה. לחם זו לחם הפנים. ובגד אלו בגדי כהנה. צמצמו בדברים, אמרו לו תלמידיו וכי קלה היא בעיניך דבר שנחבט בו הזקן, שנאמר [\(בראשית כח, ב\)](#): ונתן לי לחם, ולמה את מושיטו בקנה, התחיל מפיוסו בדברים, לחם זו התורה, שנאמר [\(משלי ט, ה\)](#): לכו לחמו בלחמי. ובגד זה הכבוד, שנאמר [\(משלי ח, טו\)](#): בי מלכים ימלכו. הוי: טוב ארץ רוח טובה היא האריכה שהאריך רבי יהושע עם עקילס הגר, מהקפדה שהקפיד בו רבי אליעזר, שאולי כן חזר לסיאורו, וקרא עליו: טוב ארץ רוח מגבה רוח.

א (ט) אל תבהל ברוחך לכעוס, אמר רבי יודן הכמה דמעזילא עזיל על פלכתיה כן סליק ליה בפלכתיה הוא נסיב, היך מה דקימקומא גליש על גיסייה שפיך כל דרקק לעיל על אפוי נפל.

א (יא) טובה חכמה עם נחלה, טובה חכמה כשהיא נחלה דבר אחר, טובה חכמה, כשיש עמה נחלה, דתנינן תמן באבות רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ וכו'.

דבר אחר, טובה חכמה, טובה חכמתו של משה, שנאמר [\(משלי כא, כב\)](#): עיר גברים עלה חכם. עם נחלה, שהנחיל תורתו לישראל.

דבר אחר, טובה חכמה, זו חכמתו של בצלאל, שהנחיל ארון לישראל, ובשעה שאמר לו משה עשה ארון וכלים ומשכן, אמר לו בצלאל משה רבנו מביאין את הכלים ומעמידין אותם באויר, בתחלה יעשה המשכן, ואחר כך יעשה הארון. אמר לו משה שמא בצל אל היית יושב ונדעת בתחלה [\(שמות כה, ז\)](#): ועשו ארון, ואחר כך [\(שמות כו, א\)](#): ואת המשכן תעשה, הוי: טובה חכמה עם נחלה, טובה חכמה של בצלאל, עם נחלה, שהנחיל ארון לישראל.

דבר אחר, טובה חכמה של יהושע, עם נחלה, שהנחיל את הארץ. ויתר לראי השמש.

דבר אחר, טובה חכמה, שיש עמה זכות אבות. אשרי שזכות אבותיו עומדת ומאירה לו. רבי אחא בשם רבי תנחום למד אדם ולמד ושמר ועשה והיתה ספיקא בידו להחזיק ולא החזיק, הרי הוא בכלל [\(דברים כו, ב\)](#): ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת. למד ולא למד, לא שמר ולא עשה ולא היתה ספיקא בידו להחזיק והחזיק, הרי הוא בכלל: ברוך אשר יקים, כי כל ארור מכלל ברוך. רבי הונא אמר עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות צל וחסה לבעלי מצוות אצל בעלי תורה, מאי טעמא, כי בצל החכמה בצל הכסף. שלש מאות נזירין עלו להקריב תשע מאות קרבנין

בימי שמעון בן שטח, מאה וחמשים מצא להם פתח, ומאה וחמשים לא מצא להם פתח. סליק שמעון בן שטח לגבי ינאי מלכא אמר ליה שלש מאות נזירין סלקין בעיין למקרבא תשע מאות קורבנין ולית להון, אלא הב את פלגא מן דידך ואנא פלגא מן דידי ויזלו ויקרבון, יהב להון ינאי פלגא ואזלו וקרבו, אתון אמרין לישן דביש לינאי מלכא על שמעון בן שטח, אמרין לינאי מלכא תהוי ידיע כל מה דאקריבינון מן דידך הוה, ברם שמעון בן שטח לא יהב פלוס מן דידיה. שמעיניה וכעס על שמעון בן שטח, ושמע שמעון בן שטח וערק. בתר יומין הוה תמן בר נש רברבין מן מלכותא דפרס הוון יתבין על פתוריה דינאי מלכא, מן דאכלין אמרין לינאי מרי מלכא נהירין אנו דהוה הכא חד סב והוה אמר לן מיילי דאורייתא, אמר לשלמתו אחתיה, אינתתיה דינאי, שלחי ואייתי, אמר ליה הב לי מילא ושלח ליה עזקתך והוא אתי, יהב לה מילא ואתא, מן דאתא יתיב ליה בין מלכא למלכתא, אמר ליה למה ערקת, אמר ליה שמעית דאת פעים עלי, וצרת לי בגינדך דלא תקטלנני וערקית, והדין קרייה קיימת, דכתוב [\(ישעיה כו, ב\)](#): חבי כמעט רגע עד יעבר זעם, אמר ליה ולמה אפליית בי, אמר ליה חס ושלום לא אפליית בך, אלא את מן ממונדך ואנא מן אורייתי, דכתוב: כי בצל החכמה בצל הכסף. אמר ליה ולמה יתבת בין מלכא למלכתא, אמר ליה דהכין פתיב בספריה דבן סירא, סלסלה ותרוממך ובין נגידים תושבך. אמר ליה חמית מן מה אנא מוקיר לך, אמר ליה לית את מוקיר אלא אורייתי היא מוקרא לי, דכתוב [\(משלי](#)

[ד. ח\)](#): סלסלה ותרוממך אמר לון מזגין ליה פסא דיבריה, אמר מה איבריה, נימר ברוך שאכל ינאי משלו, אמר ליה את פדון את בקשיותך, לא שמעית מן יומא ינאי בברכתא, אמר ומה אית לי למימר ברוך שאכלנו, ולא אכלתי. אמר להו אייתי ליה דייכול, מן דאכל אמר שאכלנו משלו.

אמר רבי יוחנן וחלוקין חבריו על שמעון בן שטח, רבי אבין אמר על השנייה, ורבי ירמיה אמר על הראשונה, ומחליפין שיטתיה דרבי ירמיה, תמן פשיטא ליה והכא צריכה ליה, תמן פשיטא ליה פרבן שמעון בן גמליאל, והכא צריכה ליה פרבן, דתני עלה והסב וטבל עמהו אף על פי שלא אכל עמהו כזית דגן מזמנין עליו, דברי חכמים. רבי יעקב בר אהא בשם רבי איסי אמר לעולם אין מזמנין עליו עד שיאכל כזית דגן. תני שנים שאכלו דגן ואחד שאכל חוץ מדגן מצטרף, כמאן דתנינו פרבן שמעון בן גמליאל. שלשה בליוטין היו בירושלים, בן ציצית הכסת, ונקדימון בן גוריון, ובן פלבא שבוע, וכל חד וחד היה יכול לספק ולפרנס למדינה עשר שנים, והיה שם בן בטיח בן אחותו של רבי יוחנן בן זכאי, והיה ממנה על האוצרות, ראש קסרין שבירושלים, ועמד ושרף את האוצרות, שמע רבי יוחנן בן זכאי אמר ווי, אזלין ואמרין לבן בטיח חביבך אמר ווי ווי. שלח ואייתיתיה, אמר ליה למה את אמרת ווי, אמר ליה לא אמרית ווי אלא וה אמרית, שכל זמן שהאוצרות יקרין קיימין לא יתרון גרמיהו למעבד קרבא. בין ווי ליה נמלט רבי יוחנן, וקרוו עליה ויתרון דעת החכמה תחיה בעליה. ומעשה ברבי יוחנן שאחזו בולמוס והלך לאימונים, וישב לו למזרחה של תאנה ונתרפא, אמרין ליה הדא

מָנָא לָךְ, אָמַר לֹון מִן דְּוֹד, דְּכָתִיב (שמואל א ל, יב): וַיִּתְּנוּ לוֹ פֶּלַח דְּבִלְהָ, וַיְקָרוּן עֲלֵיהָ וַיִּתְּרוּן דְּעַת הַחֲכָמָה תְּחִיָּה בְּעֲלִיָּה. רַבִּי יוֹסִי בַר יֵאֲסִין הָוָה אֲתִי בְּאַלְפָא וְאֲתִי מִן טְרַסִים וְאָמַר לִיה טְלָא אָנָא צְרִיךְ לְמִיחַת, אָמַר לִיה לֹא תִיחֹות לִימָא דִּימָא סַפְנָתָא, אָמַר לִיה בְּעִי אָנָא לְמִיקְרִי קְרִיאת שְׁמַע, אָמַר לִיה קְרִי. אָמַר לִיה בְּעִי אָנָא לְמִיכַל, אָמַר לִיה אָכַל. כִּיּוֹן דְּאֲתוֹן לְלָמֵן אָמַר לִיה אָסוּר אֲתָה עַד שְׁתַּטְבֵּל, וַיְקָרָא עֲלֵיהָ וַיִּתְּרוּן דְּעַת הַחֲכָמָה תְּחִיָּה בְּעֲלִיָּה. רַבִּי מֵאִיר הָוָה מִתְבְּעִי לְמַלְכוּתָא וְעַרְק, עֲבַר עַל חֲנוּתָא דְאַרְמִיין וְאַשְׁפַּח יִתְהוֹן יִתְיַבִין אֲכָלוֹן מִן הַהוּא מִינָא, חֲמוּן יִתִּיה אָמְרִין הוּא הוּא, לִית הוּא הוּא, אָמְרִין אִם הוּא הוּא, אָנֹן כְּרִזִין לִיה אִין אֲתִי אָכִיל עֲמֹן, וְהוּא צָבַע חֲדָא אֲצַבְעוּתִיה בְּדַמָּה דְחִזִיר, וַיִּהֵב אֲצַבְעוּתִיה אוּחְרִי בְּפוּמִיה, טַמְשׁ הָא וּמִתַּק הָא. אָמְרִין דִּין לְדִין אֵלוֹ הוּא רַבִּי מֵאִיר לֹא הוּא עֲבִיד כֹּן, שְׁבַקוּנִיה וְעַרְק, וַיְקָרָא עֲלֵיהָ וַיִּתְּרוּן דְּעַת הַחֲכָמָה תְּחִיָּה בְּעֲלִיָּה. רַבִּי הָוָה דְּמִיךְ בְּצַפּוֹרִין וְאָמְרִין צִיפּוֹרָאִי כָּל דְּאֲתָא וְאָמַר דְּמִיךְ רַבִּי אָנֹן קְטָלִין לִיה. אֲזַל בַּר קַפְרָא וְעַלְל בְּכּוּוּתָא וְאַדִּיק לִיה וְרִישִׁיָּה מִיכְרֵךְ וּמְנִיָּה בְּזִיעִין, אָמַר אַחִינוּ בְּנִי יְדַעִיה שְׁמַעוּנִי שְׁמַעוּנִי, אַרְאֵלִים וּמְצוּקִים אַחְזוּ יָדוֹן בְּלוּחֹות הַבְּרִית, גְּבַרָה יָדוֹן שֶׁל אַרְאֵלִים וְחֲטָפוֹ אֶת הַלוּחֹות. אָמְרִין לִיה דְּמִיךְ רַבִּי, וְאָמַר לְהוּ אֲתוֹן אֲמְרִיתוֹן אָנָא לֹא אֲמִינָא, וְלָמָּה לֹא אָמַר, דְּכָתִיב (משלי ג, יח): וּמוֹצִיא דְבָהּ הוּא כְּסִיל. קָרְעוֹן מְנִיָּהוֹן עַד דְּאֲזַל קָלִיה דְּקָרִיעָה עַד גּוּפְתָתָא, מִהֲלַךְ שְׁלֶשָׁה מִילִין, וַיְקָרָא עֲלֵיהָ: וַיִּתְּרוּן דְּעַת הַחֲכָמָה תְּחִיָּה בְּעֲלִיָּה. רַבִּי נַחֲמִיָּה בְּשֵׁם רַבִּי מָנָא מַעֲשָׂה נְסִים נַעֲשׂוּ בְּאוּתוֹ הַיּוֹם, עָרַב שַׁבַּת הָיָה וְאִיתְּכַנְשִׁין כָּל קְרִיָּיתָא לְהַסְפִידָא דְרַבִּי, אֲשֶׁרוּנִיָּה בְּתַמְנִי עֶשֶׂר כְּנִישְׁתָּא, וְאוּבְלוּנִיָּה לְבֵית שְׁעָרִים, וְתִלָּא לֹון יוֹמָא עַד דְּמָטָא כָּל חַד וְחַד מִיִּשְׂרָאֵל לְבֵיתוֹ וּמִדְּלִיק לוֹ אֶת הַנֵּר, וְצוּלָה לוֹ דָּג, וּמְמַלָּא לוֹ חֲבִית מִים, עַד שְׁעֵשָׂה הָאֲחֵרוֹן שְׁבָהוֹן שְׁקַעָה הַחֲמָה וְקָרָא הַגָּבַר, שְׁרוֹן מְצוּקִין אָמְרִין וּוִי דְחַלְלִינוּן שְׁבַתָּא, יִצְתָה בֵּת קוּל וְאָמְרָה כָּל מִי שְׁלֹא נִתְעַצַּל בְּהַסְפִידוֹ שֶׁל רַבִּי מְזַמֵּן לַחַיִּי הָעוֹלָם הַבָּא, בַּר מִן קַצְרָה דְהוּא תַמְּוֹן וְלֹא אֲתָא, כִּיּוֹן דְּשָׁמַע כֹּן סִלַּק וְיִטְלַק גְּרַמִיָּה מִן אִיגְרָא וְנִפְּל וּמַת. יִצְתָה בֵּת קוּל וְאָמְרָה אִף לְאִגְרָא קַצְרָא מְזַמֵּן לַחַיִּי הָעוֹלָם הַבָּא.

א (יג) רָאָה אֶת מַעֲשָׂה הָאֱלֹהִים כִּי מִי יוֹכַל לְתַקּוֹן אֶת אֲשֶׁר עֲוִיתוֹ, בְּשַׁעָה שְׁבַרָא הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת אָדָם הָרָאשׁוֹן, נִטְלוּ וְהַחֲזִירוּ עַל כָּל אִילָנֵי גֹן עֲדוֹן, וְאָמַר לוֹ, רָאָה מַעֲשֵׂי כְּמָה נְאִים וּמִשְׁבַּחִין הֵן, וְכָל מָה שְׁבַרָאֲתִי בְּשִׁבְלֵךְ בְּרָאֲתִי, תֵּן דְּעִתָּךְ שְׁלֹא תִקְלַקֵּל וְתַחְרִיב אֶת עוֹלָמִי, שְׂאִם קִלְקַלְתָּ אִין מִי שְׁיִתְקוֹן אַחְרִיךְ, וְלֹא עוֹד שְׂאֲתָ גּוֹרִם מִיִּתָּה לְאוּתוֹ צְדִיק. מְשַׁל מִשָּׁה רַבְּנֵי לָמָּה הַדְּבַר דּוּמָה, לְאִשָּׁה עֲבָרָה שְׁהִיתָה חֲבוּשָׁה בְּבֵית הָאֲסוּרִים, יְלָדָה שָׁם כֹּן, גְּדָלָה שָׁם וּמִתָּה שָׁם, לִימִים עֲבַר הַמְּלָךְ עַל פְּתַח הָאֲסוּרִים, כְּשֶׁהַמְּלָךְ עוֹבֵר הִתְחִיל אוּתוֹ הֵבִן צוּחַ וְאוֹמַר אֲדִנִּי הַמְּלָךְ כָּאִן נוֹלְדַתִּי, כָּאִן גְּדַלְתִּי, בְּאִיזָה חֲטָא אָנִי נָתוֹן כָּאִן אִינִי יוֹדַע. אָמַר לוֹ, בַּחֲטָא שֶׁל אֲמָךְ. כְּדָ בְּמִשָּׁה, כְּמוֹ שְׁכַתוּב (בראשית ג, כב): הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאֶחָד, כְּתִיב (דברים לא, יז): הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ לְמוֹת.

א (יד) ביום טובה היה בטוב, אם נזדמן לך יום טוב תהא עושה אותו מיד. וביום רעה ראה, ראה איך לעשות תשובה, שתנצל מדינה של גיהנם.

אמר רבי יודן בשם רבי אלעזר שלשה דברים מבטלין גזרות רעות, ואלו הן: תפלה, וצדקה, ותשובה. ושלשתן בפסוק אחד, הֲדָא הוּא דְכְתִיב (דברי הימים ב, יד): ויכנעו עמי אשר נקרא שמי עליהם ויתפללו ויבקשו פני וישבו מדרכיהם הרעים ואני אשמע מן השמים ואסלח לחטאתם וארפא את ארצם. ויתפללו, זו תפלה. ויבקשו פני, זו צדקה, האיך מה דאת אמר (תהלים יז, טו): אני בצדק אחזה פניך. וישבו מדרכיהם הרעים, זו תשובה. ואחר כך ואני אשמע מן השמים וגו'. רבי מנא אמר אף התענית, דכתיב (תהלים כ, ב): יענף ה' ביום צרה. למה, גם את זה לעמת זה עשה האלהים.

ב רבי תנחום בר חיאי פתר קרייא בעניינים ובעשירים, ביום טובתו של חברך שמח עמו, וביום רעה ראה, ראה היאך לפרנס את העניים שתקבל עליהם שכר. כך היה רבי תנחום עושה, אם היה למוד לקח ליטרא של בשר היה לוקח שתים, אחד חלקו ואחד לעניים, שתים אגדות של ירק, אחת לו ואחת לעניים. גם את זה לעמת זה, אלו עניים ועשירים, כדי שיזכו אלו באלו.

ג רבי אחא פתר קרייא בתורה, בשמחתה תשמח, וביום רעה ראה, תהיה מן הרואים, שכתוב בהם (ישעיה סו, כד): ויצאו וראו בפגרי האנשים, ולא מן הנראים, שכתוב בהם (ישעיה סו, כד): כי תולעתם לא תמות. גם את זה לעמת זה, זה גיהנם וגן עדן, כמה ביניהם טפח. רבי יוחנן אמר כותל ורבנן אמרי שתייהן שוות, כדי שיהיו מציצות זו מזו. רבי לוי פתר קרייא, בימים טובים שנתתי לך תהא שמח ומשמח להקדוש ברוך הוא בקרבנות, אם תבוא שנה בלא בצרת נפק לכרמך חמי וחד, חמי את לזיתך וחד, אמר הקדוש ברוך הוא לא בראתי פרקליט טוב לגשמים ביום שמיני עצרת, הֲדָא הוּא דְכְתִיב (במדבר כט, לה): ביום השמיני עצרת.

א (טו) את הכל ראיתי בימי הבלי. שאלו את שמואל הקטן מהו דכתיב: יש צדיק אבד בצדקו, אמר להם גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שהצדיק עתיד לבוא לידי מייט, אמר הקדוש ברוך הוא עד שהוא בצדקו אסלקנו, שנאמר: יש צדיק אבד בצדקו. ויש רשע מאריך ברעתו, כל זמן שאדם חי הקדוש ברוך הוא מצפה לו לתשובה, מת אבדה תקותו, שנאמר (משלי יא, ז): במות אדם רשע תאבד תקוה. לכת אחת לסטין שהיתה חבושה בבית האסורין, חתר אחד מהם חתירה אחת וברחו כֵּלָן, נשתיר שם אחד מהן ולא ברח, כיון שבא השלטון, התחיל לחבטו במקל, אמר ליה ביש גדא וטמיע מזלא, חתירתא קומך לא הוית עריק. כך לעתיד לבוא הקדוש ברוך הוא אומר לרשעים, התשובה לפניכם ולא שבתם, אלא (איוב יא, כ): ועיני רשעים תכלינה. ומפני שלשה דברים אמר רבי יאשיהו הקדוש ברוך הוא מאריך פנים עם הרשעים בעולם הזה שמא יעשו תשובה, או יעשו

מצוות שישלם להם הקדוש ברוך הוא שכרן בעולם הזה, או שפא יצאו מהן בנים צדיקים, שכן מצינו האריז פנים לאחז, ויצא ממנו חזקיה. עם אמון, יצא ממנו יאשיהו. שמעי, יצא ממנו מרדכי.

א (טז) אל תהי צדיק הרבה ואל תתחכם יותר, אל תהי צדיק הרבה יותר מבוראך, מדבר בשאול, דכתיב (שמואל א טו, ה): ויבא שאול עד עיר עמלק וגו', רבי הונא ורבי בניה אומר התחיל מדין הוא כנגד בוראו, ואמר כך אמר הקדוש ברוך הוא: לך והפית את עמלק, אם אנשים חטאו הנשים מה חטאו, והטף מה חטאו, והבקר ושור וחמור מה חטאו. יצאת בת קול ואמרה: אל תהי צדיק הרבה, יותר מבוראך. ורבנן אמרי התחיל מדין כנגד עגלה ערופה, ואומר, אמר הכתוב (דברים כא, ד): וערפו שם את העגלה בנחל, הוא הורג והיא נערפת, אם אדם חטא בהמה מה חטאה, יצאה בת קול ואמרה: אל תהי צדיק הרבה. רבי שמעון בן לקיש אומר, כל מי שנעשה רחמן במקום אכזרי, סוף שנעשה אכזרי במקום רחמן, ומנין שנעשה אכזרי במקום רחמן, שנאמר (שמואל א כב, יט): ואת נב עיר הכהנים הכה לפי חרב, ולא תהא נב כזרעו של עמלק. ורבנן אמרין כל מי שנעשה רחמן במקום אכזרי סוף שמדת הדין פוגעת בו, שנאמר (שמואל א לא, ו): וימת שאול ושלשת בניו.

א (יז) אל תרשע הרבה, אמר רבי ברכיה וציבחר שרי, אלא דלא תימר מן דהדה בחמה כלה בחמה.

א (יח) טוב אשר תאחז בזה, זה מקרא. וגם מזה אל תנח את ידך, זה משנה. כי ירא אלהים יצא את כלם, כגון רבי אבהו דקיסרין.

א (יט) החכמה תעז לחכם, זה הקדוש ברוך הוא, שנאמר (איוב ט, ד): חכם ילב ואמיץ כח. מעשרה שליטים אשר היו בעיר, מעשרה מאמרות שנברא בהן העולם.

דבר אחר, החכמה תעז לחכם, זה אדם הראשון, דכתיב (יתזקאל כח, יב): אתה חותם ותכנית. מעשרה שליטים אשר היו בעיר, אלו עשרה דברים שמשמשין את הנפש, ואלו הן: הושט למזון, קנה לקול, כבד לחמה, מרה לקנאה, הראה מששתו, המסס לטחון, טחול לשחק, פליות יועצות, לב מבין, לשון גומר.

ב דבר אחר, החכמה תעז לחכם, זה נח. מעשרה שליטים אשר היו בעיר, מעשרה דורות שמאדם ועד נח, שמכלן לא נדבר אלא עמו.

דבר אחר, החכמה תעז לחכם, זה אברהם. מעשרה שליטים, מעשרה דורות, מנח ועד אברהם לא בחר הקדוש ברוך הוא מכלן ולא כרת עמיהם

בְּרִית אֱלֹהִים עִמּוֹ, שְׁנֵאמַר (בראשית טו, יח) : בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת ה' אֶת אַבְרָם בְּרִית.

דָּבָר אַחֵר, הַחֲכֵמָה תִּעֲזוּ לַחֲכֹם, זֶה יַעֲקֹב. מַעֲשֵׂרָה שְׁלִיטִים, מַעֲשֵׂרֶת שְׁבֻטִים שִׁירְדוּ לְמִצְרַיִם וְעָלוּ, וְלֹא יָדְעוּ שְׁיִוְסֹף קָיָם, וַיַּעֲקֹב הָיָה יוֹדֵעַ, שְׁנֵאמַר (בראשית מב, א) : וַיֵּרָא יַעֲקֹב כִּי יֵשׁ שָׂבֵר בְּמִצְרַיִם, הָיָה יוֹדֵעַ שְׂבָרוֹ בְּמִצְרַיִם.

ג דָּבָר אַחֵר, הַחֲכֵמָה תִּעֲזוּ לַחֲכֹם, זֶה מֹשֶׁה. מַעֲשֵׂרָה שְׁלִיטִים, מַעֲשֵׂרָה דְבָרִים שְׁמִשְׁמִשִּׁין אֶת הַגּוֹף, שְׁכַבְשׁוֹן מֹשֶׁה, וְאֵלֹהֵי הוֹן : מִן פּוּמָא לְוֹשְׁטָא, וּמִן וּוְשְׁטָא לְהַמְסִיסָא, וּמִהַמְסִיסָא לְקִיבְתָא, וּמִקִּיבְתָא לְאִיסְטוּמְכָא, וּמִאִיסְטוּמְכָא לְכְרוּכָא קְטִינָא, וּמִכְרוּכָא קְטִינָא לְבֵית כְּסָא, וּמִבֵּית כְּסָא לְבִנְתָּא מַעֲיָא, וּמִבִּנְתָּא מַעֲיָא לְכְרוּכָא עֲבִיָא, וּמִכְרוּכָא עֲבִיָא לְסִינֵי דִיבָא, וּמִסִּינֵי דִיבָא לְפִטְרוּכָא, וּמִפִּטְרוּכָא לְעִיזְקָתָא, וּמִעִיזְקָתָא לְבָרָא. וּמִכְּלָן לֹא נִצְרָךְ מֹשֶׁה לֹא לְהַכְנִיס וְלֹא לְהוֹצִיא, שְׁנֵאמַר (שמות לד, כח) : וַיְהִי שֵׁם עִם ה' אַרְבָּעִים יוֹם וְגוֹי לָחֵם לֹא אָכַל וּמִים לֹא שָׁתָה.

דָּבָר אַחֵר, הַחֲכֵמָה תִּעֲזוּ לַחֲכֹם, אֵלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, שְׁנֵאמַר (דברים ד, ו) : רַק עִם חֲכָם וְנִבּוֹן. מַעֲשֵׂרָה שְׁלִיטִים, שְׁמִשְׁמִשִּׁין אֶת הַנֶּפֶשׁ, וְאֵלֹהֵי הוֹן : הַוֹּשֵׁט לְמִזּוֹן, קָנָה לְקוֹל, כְּבִד לְחֵמָה, מָרָה לְקִנְיָה, הִרְאָה מִשְׁשֵׁתוֹ, הִמְסִס לְטָחוֹן, טָחוֹל לְשָׁחַק, כְּלִיּוֹת יוֹעֲצוֹת, יָב מִבֵּין, לְשׁוֹן גּוֹמֵר.

ד דָּבָר אַחֵר, הַחֲכֵמָה תִּעֲזוּ לַחֲכֹם, זֶה דָּוִד. מַעֲשֵׂרָה שְׁלִיטִים, מַעֲשֵׂרָה זְקִינִים שְׁאֲמְרוּ בְּסִפְרֵי תַּהֲלִים, וְאֵלֹהֵי הוֹן : אָדָם הִרְאִישׁוֹן, וְאַבְרָהָם, וּמֹשֶׁה, וְדָוִד, וּשְׁלֵמָה. עַל אֵילִין חֲמִשָּׁה לֹא אֵיתִּפְלְגִין, אֵילִין חֲמִשָּׁה אַחֲרֵנִייתָא מֵאֵן אֵינּוּן, רַב וְרַבֵּי יוֹחֲנָן, רַב אֱמֵר : אֶסְף, הִימָן, וַיְדוּתוֹן, וּשְׁלֵשָׁה בְּנֵי קִרְחָא אַחַד, וְעֵזְרָא. וְרַבֵּי יוֹחֲנָן אֱמֵר הוּא אֶסְף דְּהִקָּא הוּא אֶסְף דְּתַמָּן, אֱלֹהִים עַל יְדֵי שְׁהִיָּה בֵּן תוֹרָה זָכָה לּוֹמֵר שִׁירָה עִם אַחִיו, וְזָכָה לּוֹמֵר שִׁירָה בְּפָנֵי עַצְמוֹ. עַל דְּעֵת רַב, אֶסְף אַחֵר הוּא, שְׁנֵאמַר (דברי הימים א כה, ב) : עַל יַד אֶסְף הִנָּבֵא עַל יְדֵי הַמֶּלֶךְ, רַב וְרַבֵּי יוֹחֲנָן רַב אֱמֵר לִידוּתוֹן מִמֶּשׁ, רַבֵּי יוֹחֲנָן אֱמֵר לִידוּתוֹן הִנָּבֵא עַל הַדְּתִין וְעַל הַדִּינִין שְׁעֲבְרוּ עָלָיו וְעַל יִשְׂרָאֵל. רַבֵּי הוֹנָא בְּשֵׁם רַבֵּי אַחָא אָף עַל פִּי שְׁעֵשְׂרָה בְּנֵי אָדָם אֲמְרוּ סִפְרֵי תַּהֲלִים, מִכְּלָהוֹן לֹא נִאָּמַר עַל שְׁמוֹתֵם אֱלֹהִים עַל יְדֵי דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל. מִשְׁלוֹ מִשְׁלֵי לְמָה הַדְּבָר דּוּמָה, לְחַבּוּרָה שֶׁל אֲנָשִׁים הַמְּבַקְשֵׁת לּוֹמֵר הִימָנוֹן לְמֶלֶךְ, אֱמֵר לָהֶם הַמֶּלֶךְ כְּלַכְּם נְעִימִים, כְּלַכְּם חֲסִידִים, כְּלַכְּם מְשַׁבְּחִין לּוֹמֵר הִימָנוֹן לְפָנֵי, אֱלֹהִים אִישׁ פְּלוּנֵי יֹאמֵר עַל יְדֵי כְּלַכְּם, לְמָה, שְׁקוּלוֹ עָרַב. כֶּךָ בְּשַׁעָה שְׁבַקְשׁוּ עֲשֵׂרָה צְדִיקִים לּוֹמֵר סִפְרֵי תַּהֲלִים, אֱמֵר לָהֶם הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא כְּלַכְּם נְעִימִים וְחֲסִידִים וּמְשַׁבְּחִין לּוֹמֵר הִימָנוֹן לְפָנֵי, אֱלֹהִים דָּוִד יֹאמֵר עַל יְדֵי כְּלַכְּם, לְמָה, שְׁקוּלוֹ עָרַב, הִדָּא הוּא דְכִתִּיב (שמואל ב כג, א) : וַנְּעִים זְמֵרוֹת יִשְׂרָאֵל.

א (כ) כִּי אָדָם אֵין צְדִיק בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יַחֲטָא, אֱמֵר רַבֵּי יוֹדֵן וְכִי יֵשׁ אָדָם צְדִיק וְחוֹטָא, אֱלֹהִים אֵלֹהֵי גִבְאֵי צְדָקָה וּמְחַלְקֵי צְדָקָה, שְׁרָאוּי

שְׁלֹא כָּרְאוּי, וְשָׂא כָּרְאוּי נוֹתְנִין כָּרְאוּי, וְלֹא יַחְטָא, הֵיאָדָּ כְּמָה דְּאֵת אָמַר
(שׁוֹפְטִים כ. טו) : קִלְע בְּאֶבֶן אֶל הַשְּׁעָרָה וְלֹא יַחְטָא.

א (כג) כָּל זֶה נִסִּיתִי בַּחֲכָמָה, כְּתִיב (מלכים א ה, ט) : וַיִּתֵּן אֱלֹהִים חֲכָמָה
לְשִׁלְמָה, רִבְּנָן וְרַבֵּי לֵוִי, רִבְּנָן אָמַרִי כַחֲוֹל, מֵהוּ כַחֲוֹל, נִתְּן לוֹ חֲכָמָה כְּנֶגֶד
כָּל יִשְׂרָאֵל. וְרַבֵּי לֵוִי אָמַר מָה הַחֲוֹל הַזֶּה גִּדְר לֵים, כִּדְ הִיתָה חֲכָמָה גִּדְר
לְשִׁלְמָה, מִתְּלָא אָמַר דְּעֵת חֲסָרְתָּ מֵה קִנִּיתָ, דְּעֵת קִנִּיתָ מֵה חֲסָרְתָּ. כְּתִיב
(מלכים א ה, ט) : וַתִּרְבַּ חֲכָמַת שְׁלֹמֹה מִחֲכָמַת כָּל בְּנֵי קִדְּם וּמְכַל חֲכָמַת
מִצָּרִים, וּמָה הִיתָה חֲכָמַתְּן שֶׁל בְּנֵי קִדְּם, שְׁהִיוּ יוֹדְעִין בְּמִזְל, וְקוֹסְמִין
בְּעוֹפּוֹת, וּבְקִיאוּן בְּטָיִיר.

אָמַר רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל בְּשִׁלְשָׁה דְּבָרִים אֲנִי מְשַׁבַּח אֶת בְּנֵי הַמִּזְרָח,
שְׂאִין נוֹשְׁקִין בְּפֹה אֶלָּא בִּיד, וְאִין נוֹשְׁקִין בְּפֹה אֶלָּא חוֹתְכִים בְּסַפִּין, וְאִין
נוֹטְלִין עֵצָה אֶלָּא בְּמָקוֹם מְרוּחַ, שְׂאִין יוֹעֲצִין אֶלָּא בְּשִׁדָּה. מָה הִיתָה
חֲכָמַתְּן שֶׁל מִצָּרִים, אֶת מוֹצָא בְּשַׁעַה שְׁבַקְשׁ שְׁלֹמֹה לְבָנוֹת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ
שֶׁלַח אֶצֶל פְּרָעָה נָכַח וְאָמַר שֶׁלַח לִי אֲמָנִים בְּשַׁכְרָן, שְׂאֲנִי רוֹצֵה לְבָנוֹת בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ. מָה עָשָׂה כְּנִס כָּל אֲסִטְרוֹלוֹגִין שְׁלוֹ, וְצַפּוּ וְרָאוּ בְּנֵי אָדָם שְׁהוּ
עֲתִידִין לָמוֹת בְּאוֹתָהּ שְׁנָה וּשְׁלַחַן לוֹ, וְכִינּוּ שְׂבָאוּ אֶצֶל שְׁלֹמֹה צָפָה בְּרוּחַ
הַקִּדְּשׁ שְׁהִם עֲתִידִין לָמוֹת בְּאוֹתָהּ שְׁנָה, וְנִתְּן לָהֶם תַּכְרִיכִין וּשְׁלַחַן לוֹ,
וְאָמַר לוֹ, אִם לֹא הָיָה לָךְ תַּכְרִיכִין לְצַרְךָ מִתִּיד אֱלוֹ, הָרִי הִם וְתַכְרִיכִיהוּן
קוּם קִבֵּר אוֹתָם. (מלכים א ה, יא) : וַיַּחֲכֶם מִכָּל הָאָדָם, מֵאָדָם הָרִאשׁוֹן, וּמָה
הִיתָה חֲכָמַתְּוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן, אֶת מוֹצָא כְּשֶׁבַקְשׁ הַקִּדְּוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
לְבִרְאֵת אֶת אָדָם הָרִאשׁוֹן נִמְלָךְ בְּמִלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת וְאָמַר לָהֶם, נַעֲשֵׂה אָדָם,
אָמַרוּ לְפָנָיו רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם (תהלים ת, ה) : מָה אָנוּשׁ כִּי תִזְכְּרֵנוּ. אָמַר לָהֶם,
אָדָם שְׂאֲנִי רוֹצֵה לְבִרְאֵתוֹ חֲכָמַתּוֹ מְרַבָּה מִשְׁלַכְכֶם, מָה עָשָׂה כְּנִס כָּל בְּהֵמָה
חַיָּה וְעוֹף וְהַעֲמִידוֹן לְפָנֵיהֶם, וְאָמַר לָהֶם קִרְאוּ לָהֶם שְׁמוֹת, עֲמָדוּ וְלֹא יִדְעוּ.
הִלָּךְ אֶצֶל אָדָם אָמַר לוֹ מָה שְׁמוֹתֵן שֶׁל אֱלוֹ, אָמַר רַבּוֹן הַעוֹלָמִים לְזֶה נָאֵה
לְקִרְוֹתוֹ שׁוֹר, וְלְזֶה אָרִי, וְלְזֶה סוּס, וְלְזֶה גַּמֶּל, וְלְזֶה נֶשֶׁר, וְכוּן לְכָלָן. וְאָמַר
לוֹ אֵתָה מָה שְׁמֵךְ, אָמַר לְפָנָיו, אָדָם, מִפְּנֵי שְׁנִבְרָאתִי מִן הָאָדָמָה. וְאֲנִי מָה
שְׁמִי, אָמַר לְפָנָיו, אָדָנִי, מִפְּנֵי מָה שְׂאֵתָה אָדוֹן עַל בְּרִיּוֹתֶיךָ, הִדָּא הוּא
דְּכְתִיב (ישעיה מב, ח) : אֲנִי ה' הוּא שְׁמִי, הוּא שְׁמִי שְׁקָרָא לִי אָדָם הָרִאשׁוֹן,
הוּא שְׁמִי שְׁהִתְנִיתִי בִּינִי לְבִין עַצְמִי, הוּא שְׁמִי שְׁהִתְנִיתִי בִּינִי לְבִין בְּרִיּוֹתִי
וּבִין מִלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת. מֵאִיתָן הָאֲזָרְחִי, זֶה אֲבָרְהָם, דְּכְתִיב (תהלים פט, ל) :
מִשְׁפִּיל לְאִיתָן הָאֲזָרְחִי. וְהִימֵן, זֶה מֹשֶׁה, שְׁנִאָמַר (במדבר יב, ז) : בְּכָל בֵּיתִי
נִאָמַן הוּא. וְכָלְכָל, זֶה יוֹסֵף, דְּכְתִיב (בראשית מז, יב) : וַיְכַלְכַּל יוֹסֵף, אָמַרוּ
מִצָּרִים כָּלוּם עֶבֶד זֶה מָלָךְ עֲלֵינוּ אֶלָּא בַּחֲכָמַתּוֹ, נָטְלוּ שְׂבָעִים פִּיתְקִין וְהִיוּ
מִשְׁלִיכִין לְפָנָיו וְהָיָה קוֹרָא כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּלִשׁוֹנוֹ, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שְׁהָיָה
מִדְּבַר בְּלִשׁוֹן הַקִּדְּשׁ, שְׁלֹא הִיוּ יוֹדְעִין וּמְכִירִין בוֹ וְאִינּוּ יְכוֹלִין לְשַׁמַּע בוֹ,
וְכוּן הוּא אוֹמַר (תהלים פא, ו) : יַעֲדוֹת בִּיהוֹסֵף שְׁמוֹ. וְדַרְדַּע, זֶה דוֹר הַמִּדְּבַר,
שְׁכָלוּ דְּעָה. בְּנֵי מַחֲוֹל, אֱלוֹ יִשְׂרָאֵל, שְׁמַחַל לָהֶם הַקִּדְּוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל
מַעֲשֵׂה הַעֲגָל.

ב וידבר שלשת אלפים משל (מלכים א ה, יב), אמר רבי שמואל בר נחמני חזרנו על כל המקרא ולא מצינו שנתנבא שלמה אלא קרוב לשמונה מאות פסוקים, ואת אמרת שלשת אלפים, אלא מלמד שכל פסוק ופסוק שנתנבא שלמה יש בו שנים ושלשה טעמים. ורבנן אמרי על כל פסוק ופסוק שלשת אלפים משל, ואלף וחמשה טעמים על כל משל ומשל, דכתיב (מלכים א ה, יב): ויהי שירו, שירו של משל חמשה ואלף.

ג וידבר על העצים, וכי אפשר לאדם לדבר על העצים, אלא אמר שלמה מפני מה מצרע זה מטהר בגבוה שבגבוהים ובנמוך שבנמוכין, בעץ ארו ואזוב, אלא על ידי שאדם מגביה את עצמו כארו הוא לוקה בצרעת, וכשהוא ממעט את עצמו ומשפילו כאזוב שהוא נמוך, סופו להתרפאות. וכן מפני מה בהמה נתרת בשני סימניו ועוף נתר בסימן אחד, אלא מפני שהבהמה נבראת מן היבשה, ועוף מן הים, שכן אמר בר קפרא עוף מרקק נברא. רבי אבין בשם רבי שמואל קפודקיא אמר דרגלוי דתרנגולתא דמין לחספניתא דנונא. ועל הרמש אמר, מפני מה שמונה שרצים שבתורה הצדן והחובל בהם בשבת חיב, ושאר כל השרצים שקצים ורמשים פטור, מפני שיש להם עורות. ועל הדגים אמר, מפני מה כל בהמה חיה ועוף טעונין שחיטה ודגים אינם טעונין שחיטה, אלא מהדין קרא (במדבר יא, כב): הצאן ובקר ישחט, ובדגים אין כתיב אלא אסיפה. הורה יעקב איש כפר נבוריא בצור, על הדגים שטעונין שחיטה, שמע רבי חגי שלח ואייתנייה, אמר ליה מן הן הורית, אמר ליה מן הן, דכתיב (בראשית א, כ): ישרצו המים שרץ נפש חיה ועוף יעופף, מה עוף טעון שחיטה אף דגים טעונין שחיטה, אמר ארבעינייה דילקי, אמר בר נש דאמר מילתא מן אורייתא ילקי, אמר ליה לא הוריתה טבאות, אמר ליה מן הן, אמר ליה מן הקא, הצאן ובקר ישחט להם וגו', האי בשחיטה והאי באסיפה. אמר חבוט חבט דהוא טבא בקלטא.

ד הורה יעקב איש כפר נבוריא בצור, על בנה של נכרית שהוא נמול בשבת, שמע רבי חגי שלח ואייתנייה, אמר ליה מן הן הוריתה, אמר מן הן, דכתיב (במדבר א, יח): ויתילדו על משפחתם, וכתיב (בראשית יז, יב, כז): יליד בית ומקנת כסף. אמר ארבעינייה דילקי, אמר ליה ובר נש דאמר מילתא דאורייתא ילקי, אמר לא הורית טבאות, אמר ליה מן הן, רביע ואת שמע, אמר ליה אם אתא לך בר עממא לגבד ואמר אנא בעי למיתעבדא יהודי על מנת למיגזר יתיה ביומא דשבתא, או ביומא דכיפורי, מחללין עליו או לא, הוי אומר אין מחללין, לפי שאין מחללין שבת ויום הכפורים אלא על בנה של ישראל בלבד, ושל ישראלית אמר ליה מן הן, אמר ליה רביעי (עזרא ג, א): להוציא כל נשים והנולד מהם. אמר ליה מן הקבלה את מלקני, אמר ליה דכתיב (עזרא ג, א): וכתורה יעשה, אמר ליה מאיזו תורה, דאמר (דברים ז, א): ולא תתחתן בם, למה, כי יסיר את בנך, בנך הבא מישראלית קרוי בנך ואין בנך הבא מן הגויה ומן השפחה קרוי בנך אלא בנה. אמר ליה חבוט חבט דהוא טבא בקלטא. אמר שלמה על כל אלה עמדתי

וּפְשָׁפְשֵׁתִי וּפְרָשָׁה שֶׁל פָּרָה אֲדַמָּה חֲקֻרְתִּי, כִּיּוֹן שֶׁהֵיִתִי יָגַע בָּהּ וְדוֹרֵשׁ וְחוֹקֵר בָּהּ אֲמַרְתִּי אַחֲכֶמָה וְהִיא רְחוּקָה מִמֶּנִּי.

א (כו) וּמוֹצָא אָנִי מֵרַמְּנוֹת אֶת הָאִשָּׁה וְגו', רַבֵּנּוּ אָמְרִי עַל יְדֵי שֶׁהִיא תּוֹבֵעַת בְּיָדוֹ דְּבָרִים שְׂאִינּוּ יָכוֹל לְעַמֵּד בָּהֶן, סוֹף שֶׁהִיא מְמִיתָה אוֹתוֹ מִיִּתָּה מְרָה. עוֹבְדָא הָוָה בְּחַד בַּר נֶשׁ דְּהָוָה לִיה מְגִיר לִיסְטִים, וְהָוָה נִפְיֵק וּמְקַפֵּחַ בְּלִילְיָא, וְזִיּוֹן בְּנִיָּה וּבְנִתִּיָּה בִּימָמָא. אָמְרָה לִיה אֲנִתִּיתִיָּה דְּהָוָה בַּר נֶשׁ מַה בִּישׁ גָּדָא דְּהָהִיא אֲתִתָּא דְּאִידְבָּקֵת לָךְ. אָמְרָה לִיה לִית אֶת חֲמִי בְּנוֹי דְּפִלְן מְגֵרֵן הִידְ אַכְלוֹן וְשִׁתּוֹן, אָמַר לָהּ אֶת בְּעִי אֲעֵבִיד מַה אִיהוּ עֵבִיד. אָמְרָה לִיה וּמַה אִית בִּיה, אָמַר לָהּ אִיִּזִיל פִּיִּיסִיָּה עֲמִי דְּאָנָא אִזִּיל עִימִיָּה, אִזְלוֹן וּפִיִּיסוֹנִיָּה וְנִסְבַּ יִתִּיָּה עִמִּיָּה, נִפְק בְּהָהוּא לִילְיָא נִפְק לִיסְטָאָה וְתִקִּין תִּזְקִיטָא בְּתַרְיָהוֹן, דִּין דְּהָוָה חֲפִים שְׁבִילְיָא עֵרֵק וְאִשְׁתִּיזַב, וְדִין לָא הָוָה חֲפִים שְׁבִילְיָא אִיתְצִיד וְאִצְטָלַב, וְקֵרוֹן עֲלוּי לְקִישׁ לְסִטִּים בְּכִיר לְצִלוּבִים.

ב שְׁלֶשָׁה דְּבָרִים קָשִׁין לְגוּף, מִכַּת הַלֵּב קָשָׁה לְגוּף, מִכַּת חָלִי מַעִים קָשָׁה לְגוּף מִמִּכַּת הַלֵּב, וְחֲסָרוֹן כִּיס קָשָׁה מִכָּל.

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה אֲרַבְעָה עֶשֶׂר דְּבָרִים קָשִׁין זֶה מִזֶּה, וְכֵלֶן מִתְגָּאִין זֶה מִזֶּה, תְּהוּם קָשָׁה וְהָאֲרָץ מִתְגָּאָה עֲלוּי שֶׁהוּא כְּבוֹשׁ עֲלֶיהָ. הָאֲרָץ קָשָׁה וְהַהָרִים קָשִׁין מִתְגָּאִין עֲלֶיהָ. הַהָר קָשָׁה וְהַבְּרָזֵל מִתְגָּאָה עֲלוּי וְשׁוּבְרוֹ. בְּרָזֵל קָשָׁה וְהָאֵשׁ מְפַעֲפַעְתּוֹ. הָאֵשׁ קָשָׁה וְהַמַּיִם מִתְגָּאִין וּמְכַבִּין אוֹתָהּ. הַמַּיִם קָשִׁים עֲנָנִים סוֹבְלִין אוֹתָן. עֲנָנִים קָשִׁין הַרוּחַ מְפַזְרֵתָן. הַרוּחַ קָשָׁה וְהַכֶּתֵל מִתְגָּאָה וְעוֹמֵד בּוֹ. כּוֹתֵל קָשָׁה אָדָם מִתְגָּאָה וְסוֹתְרוֹ. אָדָם קָשָׁה וְצָרָה מְחַלְחֶלֶת. צָרָה קָשָׁה וְהַיִּין מִתְגָּאָה וּמְשַׁכְּחָה. יֵין קָשָׁה וְהַשְּׁנָה מְפִיגְתָּהּ. שְׁנָה קָשָׁה וְחָלִי מִתְגָּאָה וּמְטַלְטֵלָה. חָלִי קָשָׁה וּמְלָאָד הַמּוֹת מִתְגָּאָה וְנוֹטֵל אֶת נַפְשׁוֹ. וְאִשָּׁה רָעָה קָשָׁה מִכָּל.

ג אֲשֶׁר הִיא מְצוּדִים וְחֲרָמִים, שֶׁהִיא צָדָה בַּיָּם וּבִיבְשָׁה. אֲסוּרִים יְדִיָּה, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אֵילוּלִי שֶׁכְּתַב בָּהּ אֲסוּרִים יְדִיָּה, הֵיִתָּה אוֹחוּזָת בְּאָדָם בְּשׁוּק וְאוֹמְרָת בּוֹא וְהִזְקֵק לִי. לְכַלְבָּה נּוֹשֶׁכֶת שֶׁאֲחִזָּה בְּעֲלִיָּה בְּשִׁלְשֵׁלֶת, אִף עַל פִּי שֶׁהִיא קְשׁוּרָה אוֹחוּזָה בְּאָדָם בְּשׁוּק בְּבִגְדָיו, כִּדְ אֵילוּלִי שֶׁכְּתַב בָּהּ אֲסוּרִים יְדִיָּה, הֵיִתָּה חוֹטְפֶת בְּאָדָם בְּשׁוּק, רָאָה מַה כְּתִיב (בְּרֵאשִׁית לט, יב): וְתִתְּפֹשֶׁהוּ בְּבִגְדוֹ לֵאמֹר שֶׁכְּבָה עִמִּי. טוֹב לִפְנֵי הָאֱלֹהִים יִמְלֹט מִמְּנָה, זֶה יוֹסֵף, וְחוֹטָא יִלְכָד בָּהּ, זֶה פּוֹטִיפֵר.

דְּבַר אַחֵר, טוֹב, זֶה פְּנִיחָס. וְחוֹטָא, זֶה זְמֵרִי.

דְּבַר אַחֵר, טוֹב, זֶה פְּלִטִי. וְחוֹטָא, זֶה אֲמָנוֹן. רַבִּי אִיסִי דְּקִיסְרִין פִּתֵר קְרִיָּה בְּמִינוֹת, טוֹב, זֶה רַבִּי אֶלְעָזָר. וְחוֹטָא, זֶה יַעֲקֹב אִישׁ כֶּפֶר נְבוּרִיא.

דְּבַר אַחֵר, טוֹב, זֶה אֶלְעָזָר בֶּן דָּמָא. וְחוֹטָא, זֶה יַעֲקֹב אִישׁ כֶּפֶר סָאמָא.

דָּבַר אַחֵר, טוֹב, זֶה חֲנֻנִיָּא בְּן אַחֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. וְחוּטָא, אֵלּוּ בְּנֵי כֹפֵר נַחוּם.

דָּבַר אַחֵר, טוֹב, זֶה יְהוּדָה בְּן נְקוּסָא. וְחוּטָא, אֵלּוּ הַמִּינִים.

דָּבַר אַחֵר, טוֹב, זֶה רַבִּי נְתָן. וְחוּטָא, זֶה תַלְמִידוֹ.

דָּבַר אַחֵר, טוֹב, זֶה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. וְחוּטָא, זֶה אֱלִישָׁע.

א (כז) רָאָה זֶה מְצֵאתִי אִמְרָה קְהֵלֶת, וְלִהְלֹן הוּא אוֹמֵר אִמְר קְהֵלֶת, אִמְר רַבִּי יִרְמְיָה זֶה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, פְּעָמִים מְשִׁיחַ בְּלִשׁוֹן זָכָר, וּפְעָמִים מְשִׁיחַ בְּלִשׁוֹן נְקֵבָה. אַחַת לְאַחַת לְמִצְאָ חֲשָׁבוֹן, אִמְר רַבִּי יִצְחָק בְּנֵהֲג שְׁבַע עוֹלָם אָדָם נִכְשֵׁל בְּעֵבְרָה וְהוּא חַיֵּב עָלֶיהָ מִיִּתְּהָ לְשָׁמַיִם, בְּמָה נִתְכַּפֵּר לוֹ, מִת שׁוֹרוֹ, אֲבָדָה תִּרְנַגְלֶתוֹ, נִשְׁבְּרָה צְלוּחִיתוֹ, נִכְשֵׁל בְּאַצְבָּעוֹ הַקְּטָנָה וְיִצְא מִמֶּנָּה טַפַּת דָּם, מִקְצַת הַנֶּפֶשׁ כָּכֵל הַנֶּפֶשׁ, שְׁנֵאֲמַר: אַחַת לְאַחַת לְמִצְאָ חֲשָׁבוֹן, חֲדָא מְעַרְעְרָא חֲדָא וְהַחֲשָׁבוֹן מִתְמַצָּה. כְּמָה הוּא מְצוּי הַחֲשָׁבוֹן, רַבִּי פְּנַחֵס אִמְר עַד אַחַת.

א (כח) אֲשֶׁר עוֹד בְּקִשָּׁה נִפְשֵׁי וְלֹא מְצֵאתִי אָדָם אֶחָד מֵאֵלֶּף מְצֵאתִי, בְּנֵהֲג שְׁבַע עוֹלָם אֵלֶּף בְּנֵי אָדָם נִכְנָסִין לְמִקְרָא יוֹצְאִין מֵהוֹן מָאָה לְמִשְׁנֵה יוֹצְאִין מֵהוֹן עֶשְׂרֵה לְתַלְמוּד יוֹצָא מֵהֶם אֶחָד לְהוֹרָאָה, הֲדָא הוּא דְכְּתִיב: אָדָם אֶחָד מֵאֵלֶּף מְצֵאתִי.

דָּבַר אַחֵר, אָדָם, זֶה אֲבָרְהָם. וְאִשָּׁה בְּכָל אֵלָה לֹא מְצֵאתִי, זוֹ שָׂרָה.

דָּבַר אַחֵר, אָדָם, זֶה עֶמְרָם. וְאִשָּׁה, זוֹ יוֹכְבֵד.

דָּבַר אַחֵר, אָדָם, זֶה מֹשֶׁה. וְאִשָּׁה, אֵלּוּ נְשֵׁי הַמִּדְבָּר.

דָּבַר אַחֵר, אָדָם, זֶה מֹשֶׁה, שְׁבָא לְאֵלֶּף דוֹר. וְאִשָּׁה, זוֹ הִיא הַתּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה לְאֵלֶּף דוֹר, הֲדָא הוּא דְכְּתִיב [\(תהלים קה, ח\)](#): דָּבַר צְוֵה לְאֵלֶּף דוֹר, מְלַמֵּד שְׁצַפָּה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכָל הַקְּנֻקְנִים וְלֹא מְצָא קְנֻקְנוֹ זְפוּת מְקַנְקְנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, שְׁפִשֵׁט יָדוֹ וְקִבֵּל אֶת הַתּוֹרָה.

א (כט) לְבַד רָאָה זֶה מְצֵאתִי אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹהִים אֶת הָאָדָם יִשְׂרָאֵל, יִשְׂרָאֵל הָיָה, שְׁנֵאֲמַר: אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹהִים אֶת הָאָדָם יִשְׂרָאֵל, וְכְּתִיב [\(בראשית ג, כב\)](#): הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאֶחָד מִמֶּנּוּ, כְּאֶחָד מִמְּלֹאכֵי הַשָּׁרֵת, וְכִיּוֹן שֶׁנִּעְשָׂו שְׁנַיִם, וְהֵמָּה בְּקִשׁוֹ חֲשָׁבוֹת רַבִּים.

פרשה ח

א (א) מי כְּהֹחֵךְ, זֶה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, דְּכָתִיב בֵּיהּ (איוב ט, ד): חֲכַם לֵבָב וְאִמִּץ כַּחַ. וּמִי יוֹדֵעַ פֶּשֶׁר דְּבַר, שֶׁפֶשֶׁר תּוֹרָה לְמִשְׁהָ. חֲכַמַת אָדָם תִּאִיר פָּנָיו, אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן גְּדוֹל כַּח הַנְּבִיאִים שֶׁהוּן מְדַמִּין אֶת הַצּוּרָה לְיוֹצְרָה, דְּכָתִיב (דניאל ח, טו): וְאֶשְׁמַע קוֹל אָדָם בֵּין אוֹלֵי, אָמַר רַבִּי יוֹדֵן אִית לָן קַרְיָיָה דְנִהִיר מֵיָהּ, דְּכָתִיב (יחזקאל א, כו): וְעַל דְּמוֹת הַכֶּסֶף דְּמוֹת כְּמַרְאֵה אָדָם עָלָיו מְלַמְעָלָה. וְעַז פָּנָיו יִשְׁנָא, שֶׁהוּא מְשַׁתְּנָה מִמִּדַּת הַדִּין לְמִדַּת רַחֲמִים עַל יִשְׂרָאֵל.

ב דְּבַר אַחַר, מִי כְּהֹחֵךְ, זֶה אָדָם הָרֵאשׁוֹן, דְּכָתִיב בֵּיהּ (יחזקאל כח, יב): אַתָּה חוֹתֵם תְּכַנִּית. וּמִי יוֹדֵעַ פֶּשֶׁר דְּבַר, שֶׁפֶרֶשׁ שְׁמוֹת לְכָל. חֲכַמַת אָדָם תִּאִיר פָּנָיו, יִפְּיוּ יִפְּיוּ יִפְּיוּ.

אָמַר רַבִּי לִוִי תַפּוּחַ עֵקְבוֹ שֶׁל אָדָם הָרֵאשׁוֹן מִכְּהָה גִלְגַּל חֲמָה, וְאֵל תַּתְמָה, בְּנֵהג שֶׁבְּעוֹלָם אָדָם עוֹשֶׂה לוֹ שְׁנֵי דִסְקָרִין שְׁלֵמִין, אֶחָד לוֹ וְאֶחָד לְבֵן בֵּיתוֹ, שֶׁל מִי הוּא עוֹשֶׂה נְאֻה, לֹא שָׁלוֹ. כִּדְ אָדָם הָרֵאשׁוֹן נִבְרָא לְתַשְׁמִישׁוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְגִלְגַּל חֲמָה לְתַשְׁמִישׁוֹ שֶׁל אָדָם הָרֵאשׁוֹן, לֹא הוּא בְּדִין שֶׁתַּפּוּחַ עֵקְבוֹ שֶׁל אָדָם הָרֵאשׁוֹן מִכְּהָה גִלְגַּל חֲמָה. וּמָה אִם תַּפּוּחַ עֵקְבוֹ כִּדְ, קִלְסִתָּר פָּנָיו עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה. רַבִּי לִוִי בִּשְׁם רַבִּי חֲמָה בַר חֲנִינָא, שֶׁלֵּשׁ עֶשְׂרֵה חֲפוֹת קֶשֶׁר לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּגוֹן עֵדוֹן, הוּא דְכָתִיב (יחזקאל כח, יג): בְּעֵדוֹן גּוֹן אֱלֹהִים הֵייתָ וּגוֹי. רִישׁ לְקִישׁ אָמַר, אַחַת עֶשְׂרֵה. וְרַבְּנָן אָמְרִי, עֶשֶׂר. וְלֹא פְּלִיגִי, מֵאֵן דְּאָמַר שֶׁלֵּשׁ עֶשְׂרֵה עֵבֶד כָּל אֲבָן יִקְרָה מִסְכָּתָהּ תִּלְתָּ, וּמֵאֵן דְּאָמַר אַחַת עֶשְׂרֵה, עֵבֶד לְהוֹן חֲדָא. וּמֵאֵן דְּאָמַר עֶשֶׂר, לֹא עֵבֶד חֲדָ מִנְהוֹן. וְאַחַר כָּל הַשְּׁבִיחַ הַזֶּה, כִּי עֶפְרָא אַתָּה. וְעַז פָּנָיו יִשְׁנָא, כְּשֶׁאָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הֵמֶן הָעַץ, וְאַף הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁנָּה עַז פָּנָיו, וּטְרָדוֹ מִגּוֹן עֵדוֹן.

ג דְּבַר אַחַר, מִי כְּהֹחֵךְ, אֵלוֹ יִשְׂרָאֵל, דְּכָתִיב בְּהוֹן (דברים ד, ו): רַק עִם חֲכַם וְנָבוֹן. וּמִי יוֹדֵעַ פֶּשֶׁר דְּבַר, שֶׁהִיוּ יוֹדְעִין לְדַרְשׁ אֶת הַתּוֹרָה לְאַרְבָּעִים וְתִשְׁעַ פָּנִים טְהוֹר, וּכְנִגְדוֹן טְמֵא. אֶת מוֹצֵא כְּשֶׁעֲמָדוֹ יִשְׂרָאֵל עַל הַר סִינִי וְאָמְרוּ נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע, נִתְּנוּ עֲלֵיהֶם מִזִּיו שְׁכִינָה שֶׁל מַעֲלָן, וְכִיוֹן שֶׁחֲטָאוּ נַעֲשׂוּ שׁוֹנְאִים לְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, דְּכָתִיב: וְעַז פָּנָיו יִשְׁנָא, וְאַף הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁנָּה עֲלֵיהֶם אֶת הַדְּבָרִים, דְּכָתִיב (תהלים פב, ז): אֲכֹן כְּאָדָם תִּמּוֹתוֹן.

ד דְּבַר אַחַר, מִי כְּהֹחֵךְ, זֶה תַלְמִיד חֲכַם. מִי יוֹדֵעַ פֶּשֶׁר דְּבַר, שֶׁהוּא יוֹדֵעַ לְפָרֶשׁ מִשְׁנֵתוֹ. חֲכַמַת אָדָם, בְּשַׁעָה שֶׁהוּא נִשְׁאָל וּמְשִׁיב. וְעַז פָּנָיו יִשְׁנָא, בְּשַׁעָה שֶׁהוּא נִשְׁאָל וְאִינוֹ יוֹדֵעַ לְהַשִּׁיב. רַבִּי חֲמָה הָוָה יְתִיב וּמִתְנִי, מִנִּין שְׂאִין מְמִירִין בְּבָכוֹר, זְחִלִין אֲפוּי דְבַר פְּדִיָה, אָמַר הַדִּין יִדַע מָה אָנָּה יְתִיב וּמִתְנִי. עוֹבֵד כּוֹכָבִים אֶחָד רָאָה אֶת רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אֶלְעָאי חֲמַתִּיהָ אֲפוּי

נהרין, אמר הדין גברא חדא מן תלת מילין אית ביה, או שתוי חמר, או מוזיף ברבייתא, או מרבי חזירי. שמע רבי יהודה בר אלעאי אמר ליה תיפח רוחיה דההוא גברא, דחדא מן תלתיהון לית בי, לא מוזיף ברבייתא אנא, דכתיב [\(דברים כג, כ\)](#): לא תשיף לאחיך. ולא מרבי חזירי אנא, דאסור ליה לבר ישראל למרבי חזירי. דתנינן תמן לא יגדל אדם חזירים בכל מקום. ולא שתוי חמר אנא, דאפלו ארבע כסיה דאנא שתי בלילא פסחא אזיק לרישי מן פסחא לעצרתא. אמר ליה ועל מה אפך נהירין, אמר ליה אורייתי היא דמנהרא אפוי, דכתיב: חכמת אדם תאיר פניו וגו'. רבי אבהו אזל לקיסרין ואתא מן תמן ואפוי נהירין, חמוניה תלמידיא, סלקין ואמרין לרבי יוחנן הדין רבי אבהו אשכח סימא. אמר לון למה, אמרין ליה דאנפוי נהירין. אמר לון דלמא אורייתא חדתא שמע, סלקון לגביה, אמרו ליה ומה אורייתא חדתא שמע מר, אמר לון תוספתא עתיקא אמרון, קרא עליו: חכמת אדם וגו'.

ה דבר אחר, מי כהחכם, זה משה, דכתיב ביה [\(משלי כא, כב\)](#): עיר גברים עלה חכם. ומי יודע פשר דבר, שפשר תורה לישראל. רבי מנא דשאב בשם רבי יהושע בן לוי אמר, על כל דבר ודבר שהיה הקדוש ברוך הוא אומר למשה, היה אומר לו טמאתו וטהרתו, וכיון שהגיע לפרשת [\(ויקרא כא, א\)](#): אמר אל הכהנים, אמר לפניו רבונו של עולם ואם נטמאו אלו בפה הוא טהרתו, לא השיבו דבר, אותה שעה נשתנו פניו של משה, וכיון שהגיעו לפרשת פרה אדמה, אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, משה, אותה אמרה שאמרתי לך אמר אל הכהנים, ואמרתי לי אם נטמאו בפה היא טהרתו, ולא אמרתי לך דבר, זו היא טהרתו [\(במדבר יט, יז\)](#): ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת. אמר לפניו רבונו של עולם וכי טהרה היא, אמר הקדוש ברוך הוא, משה, חקה היא וגזרה גזרתי ואין ברירה יכולה לעמד על גזרתי, דכתיב [\(במדבר יט, ב\)](#): זאת חקת התורה.

א **(ב)** אני פי מלך שמר, אמר רבי לוי אני פי מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא אשמר, אותו הפה שאמר [\(שמות כ, ב\)](#): אנכי ה' אלהיך. ועל דברת, לא יהיה לך, שבועת לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא.

א **(ג)** אל תבהל מפניו תלך, רבי חינא בר גמזא פתח [\(משלי ג, יא\)](#): מוסר ה' בני אל תמאס, תני הפותח פותח בדבר טוב, והחותר חותר בדבר טוב, דתנינן בברכות קורא ומפסיק, בקללות אינו מפסיק אלא אחד קורא את כלן. מוסר ה' בני אל תמאס וגו', משום עמו אנכי בצרה, אמר הקדוש ברוך הוא בני מתקללין ואני מתברך. ואל תקץ בתוכחתו, אל תעש תוכחתו של הקדוש ברוך הוא קוצים קוצים. רבי לוי בן פנטי קרא את ארוריא קדם רבי הונא וגמגם בהון, אמר ליה אשמע קליך דלית אינון קללות, תוכחת אינון, מוסר ה' בני אל תמאס ואל תקץ בתוכחתו.

א (ד) בְּאֶשֶׁר דָּבַר מְלָךְ שְׁלֹטוֹן, אָמַר רַבִּי בּוֹן כְּתִיב (דברים ו, טז): לֹא תִנְסוּ, (בראשית כב, א): וְהֶאֱלֹהִים נָסָה, (ויקרא יט, יח): לֹא תִקַּם וְלֹא תִטֹּר, כְּתִיב (נחום א, ב): אֵל קִנּוּא וְנִקָּם הוּא.

אָמַר רַבִּי לְוִי לְרַב שְׁהִיָּה מְצֻוָּה אֶת תַּלְמִידוֹ, וְאוֹמֵר לוֹ: לֹא תִטָּה מִשְׁפָּט, וְהוּא מִטָּה מִשְׁפָּט. לֹא תִכִּיר פְּנִים, וְהוּא מִכִּיר פְּנִים. אָמַר לוֹ הַתַּלְמִיד רַבִּי לָךְ שָׂרִי וְלִי אֶסוּר. אָמַר לוֹ אֵינִי אוֹמֵר לָךְ אֶלָּא שְׂלֵא תִלּוּה לְיִשְׂרָאֵל בְּרַבִּית, אֲבָל הַלְלוּה לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כג, כא): לִנְכַרִי תִשִּׁיד. כִּדְ אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לְפָנַי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם הָא כְּתִבְתָּ בְּתוֹרָתְךָ (ויקרא יט, יח): לֹא תִקַּם וְלֹא תִטֹּר, וְאֵת נוֹקָם וְנוֹטֵר. אָמַר לְהוֹן, לְיִשְׂרָאֵל לֹא אֶטֶר, דְּכְתִיב (תהלים קג, ט): לֹא לְנַצַּח יָרִיב וְלֹא לְעוֹלָם יִטֹּר, אֲבָל לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים (נחום א, ב): נִקָּם הוּא לְצַרְיוֹ וְנוֹטֵר הוּא לְאֵיבָיו. אָמַר הַכְּתִבְתָּ בְּתוֹרָתִי: לֹא תִקַּם וְלֹא תִטֹּר אֶת בְּנֵי עַמֶּךָ, אֲבָל נוֹקָם אֶת לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לא, ב): נִקָּם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לְקַיִם מֵה שֶׁנֶּאֱמַר: בְּאֶשֶׁר דָּבַר מְלָךְ שְׁלֹטוֹן.

א (ה) שׁוֹמֵר מְצֻוָּה לֹא יִדַע דָּבָר רָע, זֹו אָסִיִּר, שְׁהִיָּתָה עֲסוּקָה בְּמַצּוֹת בְּעוֹר חֲמִץ. וְעַת וּמִשְׁפָּט יִדַע לֵב חָכֵם, זֶה מְרַדְּכִי, דְּכְתִיב (אסתר ד, א): וּמְרַדְּכִי יִדַע אֶת כָּל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה.

א (ו) כִּי לְכָל חֲפָץ יֵשׁ עֵת וּלְכָל עֵת יֵשׁ חֲפָץ, הִיךְ מֵה דָּבָר נֶשׁ בְּעֵי עֶבֶיד בְּהֵאֵי עֲלָמָא עֶבֶיד, בְּרַם תַּמָּן דִּינָא וְחוּשְׁבִּנָא.

א (ח) אִין אָדָם שְׁלִיט בְּרוּחַ, רַבָּנָן אָמְרִין אִין אָדָם שְׁלִיט בְּרוּחַ שֶׁל מְלָאךְ הַמְּוֹת לְכָלוֹתוֹ מִמְּנוֹ, וּמַנִּין שֶׁנִּקְרְאוּ הַמְּלָאכִים רוּחוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קד, ט): עֲשֵׂה מְלָאכָיו רוּחוֹת. וְאִין שְׁלֹטוֹן בְּיוֹם הַמְּוֹת, אִין אָדָם יָכוֹל לוֹמַר לְמְלָאךְ הַמְּוֹת הַמְּתָן לִי עַד שֶׁאֲחַשֵּׁב חֲשָׁבוֹנוֹתַי וְאַחַר כֵּן אֲנִי בָּא. וְאִין מִשְׁלַחַת בְּמִלְחָמָה, אִין אָדָם יָכוֹל לוֹמַר הֲרִי בְּנִי אוֹ עֶבְדִּי אוֹ בֶן בֵּיתִי תַחְתִּי. וְלֹא יִמְלִט רָשַׁע אֶת בְּעָלָיו, אִין מִי שֶׁיִּתְּלֶה אֲנִקְלִיטוֹן, אִין מִי שֶׁיִּאֲמַר אֲנִקְלוּמָא. וְרַבִּי נַחֲמִיָּה אָמַר: אִין אָדָם שְׁלִיט בְּרוּחַ, אִין נְבִיא שֶׁל יִשְׂרָאֵל שְׁלִיט בְּרוּחוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְכָלוֹתוֹ מִמְּנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה כ, ט): וְאִמְרַתִּי לֹא אֲזַכְּרֶנּוּ וְגוֹי וְאִין שְׁלֹטוֹן בְּיוֹם הַמְּוֹת. (ירמיה טו, ב): אֲשֶׁר לְמֹוֹת לְמֹוֹת וְגוֹי. וְאִין מִשְׁלַחַת בְּמִלְחָמָה, (ירמיה טו, א): שְׁלַח מֵעַל פְּנֵי וַיִּצְאוּ. וְלֹא יִמְלִט רָשַׁע אֶת בְּעָלָיו. רַבִּי חֲגִי בֶּשֶׁם רַבִּי יַצְחָק לְפִי שְׁהִיו לְצַנִּים שְׁבָאוֹתוֹ הַדּוֹר מִמְּלַמְלִין בְּפִיָּהֶם וּמִפְּרִיזִין בְּאַצְבָּעוֹתֵיהֶם, וְאוֹמְרִים (יחזקאל יב, כז): הַחֲזוֹן אֲשֶׁר הוּא חֲזָה וְגוֹי, אָמַר לָהֶם נְבִיא לְיִשְׂרָאֵל חֲיִיכֶם (יחזקאל יב, כה): כִּי בִימֵיכֶם בֵּית הַמְּרִי. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר אִין אָדָם שְׁלִיט בְּרוּחוֹן שֶׁל מְלַכְיוֹת לְכָלוֹתוֹן מִמְּנוֹ. וְאִין שְׁלֹטוֹן בְּיוֹם הַמְּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יח, ו): קִדְמוּנֵי מוֹקְשֵׁי מוֹת. וְאִין מִשְׁלַחַת בְּמִלְחָמָה, דְּכְתִיב (תהלים עח, מט): מִשְׁלַחַת מְלָאכֵי רָעִים. וְלֹא יִמְלִט רָשַׁע אֶת בְּעָלָיו, אֱלוֹ עֲשׂוֹ תְּשׁוּבָה פֶּשְׁרוֹ. וְרַבָּנָן אָמְרִי אִין אָדָם שְׁלִיט בְּרוּחַ עֲצָמוֹ לְכָלוֹתוֹ מִמְּנוֹ.

אמר רבי חנינא כתיב (זכריה יב, א): ויצר רוח אדם בקרבו, צר רוחו של אדם בגופו, שאולי פן פיון שהיתה הצרה באה עליו היה נוטלה ומשליכה מקרבו.

אמר רבי לוי קרוב לחמשים ושתים פעמים כתיב והמלך דוד, פיון שנטה למוות, כתיב (מלכים א, ב, א): ויקרבו ימי דוד למוות, משום ואין שלטון ביום המות. רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי, שתי חצוצרות שהיו בימי משה נגנזו, כתוב אחד אומר (במדבר י, ג): ותקעו בהן ונועדו אליך, וכתוב אחד אומר (דברים לא, כח): הקהילו אלי את כל זקני שבטיכם, וחצוצרות היכן הם, אמר שכבר נגנזו בימי משה. אמר הקדוש ברוך הוא למה הוא מת ויהיו בניו תוקעין לפניו בסלפינגס, לא משום ואין שלטון ביום המות. רבי אלעזר בשם רבי סימון אמר כבוד גדול חלק הקדוש ברוך הוא למשה, שאמר לו (במדבר י, ב): עשה לך שתי חצוצרות, ולא ליהושע.

א (ט) את כל זה ראיתי וגוי עת אשר שלט האדם באדם לרע לו, עת היא לרע לו לשולט, ועת היא לרע לו לנשלט.

אמר רבי אלעזר אין לך שהוא מתחייב על ידי אדם זה אלא אדם פיוצא בו, שנאמר: עת אשר שלט האדם. רבי יונתן אמר ואפלו במקל ואפלו ברצועה מתחייבין על ידי אדם זה, שנאמר (ישעיה ט, ג): כי את על סבלו וגוי פיוס מדין, פיוס הדין.

אמר רבי חמא בר גוריון [אפלו זאב] אפלו אילגי סרק עתידין לתן דין וחשבון. ורבנן מיייתין לה מן הדא, (דברים כ, יט): כי האדם יצא השדה, מה האדם עתיד לתן דין וחשבון, אף אילגי סרק עתידין לתן דין וחשבון.

א (י) ובכן ראיתי רשעים קברים ובאו, אמר רבי יהודה בר סימון אם במיתי יחזקאל הוא אומר, הלא כבר נאמר רשעים, ואותן לא היו אלא צדיקים, ואם בבנה של צרפית הכתוב מדבר, והלא כבר נאמר קברים, והוא לא נקבר, ואם בצדקה בן פנענה הכתוב מדבר, והלא כבר נאמר ובאו, והוא לא בא, אלא (מלכים ב, ג, כא): ויהי הם קברים איש וגוי ויחי, יכול לעולם, תלמוד לומר ויקם על רגליו, מלמד שלא היתה עמידתו אלא לשעה לפרש מאותו צדיק בלבד. ומהו ובאו, רבי שמואל אמר שקעה שמשן והטהרו. הא מה דאת אמר (ויקרא כב, ז): ובא השמש וטהר.

אמר רבי לוי (איוב טו, כ): כל ימי רשע הוא מתחולל, מת וחלל, האיך מה דאת אמר (יחזקאל כא, ל): ואתה חלל רשע.

דבר אחר, מדבר בגרים שהם באים ועושים תשובה. וממקום קדוש יהלכו, על ידי שהלכו במקום קדוש, אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות. וישתכחו בעיר, וישתכחו מעשים רעים. אשר כן עשו, וישתכחו מעשיהם הטובים אשר עשו בעיר. גם זה הבל.

אמר רבי יצחק איננו הבל וזה הבל שאינו באין מאליהן. רבי בון אמר צדיקים הלכו לשם ויבואו, כגון יוסף לאסנת, יהושע לרחב, בעז לרות, משה לחובב.

אמר רבי אחא אין זה הבל, אלא שאין הבריות באין ומתקדשין לתחת כנפי השכינה.

א (יא) אשר אין נעשה פתגם, על ידי שאדם חוטא ואין מדת הדין פוגעת בו, על כן מלא וגוי, מה אינון אמרין הא רומיא עללין הא רומיא נפקין לית להון מפוקים.

א (יג) וטוב לא יהיה לרשע. יש הבל אשר נעשה על הארץ, אשריהן לצדיקים שמגיע אלהם כמעשה הרשעים בעולם הזה, ואוי ואללי לרשעים שמגיע אלהם כמעשה הצדיקים.

א (טו) ושבתתי אני את השמחה, אמר רבי תנחומא אמר רבי נחמן בריה דרבי שמואל בר נחמן, רבי מנחמה ואמרי לה רבי ירמיה ורבי מיאשה בשם רבי שמואל בר רב יצחק כל אכילה ושתיה שנאמר במגלה הזאת, בתורה ובמעשים טובים הכתוב מדבר, אמר רבי יונה בנן אב שבכלן שנאמר: והוא ילנו בעמלו, בעולמו, בעולם הזה, ימי חייו, לקבר, וכי יש מאכל ומשתה בקבר שמלוין את האדם לקברו, אלא אלו תורה ומעשים טובים שעושה האדם.

א (טז) כאשר נתתי את לבי וגוי שנה בעיניו איננו ראה, אינו רואה תשובה ואינו עושה, שני דברים טובים קרובים לך ורחוקים ממך, רחוקים ממך וקרובים לך. תשובה קרובה לך ורחוקה ממך, רחוקה ממך וקרובה לך, מיתה קרובה לך ורחוקה ממך, רחוקה ממך וקרובה לך.

א (יז) וראיתי את כל מעשה האלהים, רבי פנחס ורבי ירמיה בשם רבי חייא בר אבא, הרבה שאלו לעשות ולעמוד על דברי תורה ולא יכלו, ומאי טעמא בשל אשר יעמל האדם לבקש ולא ימצא וגם אם יאמר החכם, זה שלמה, יום שאמר יכול אני להרבות ולא להטות. רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמר, כתיב [\(ישעיה מ, כג\)](#): הנותן רוזנים לאין, זה משה, בשעה שאמר [\(דברים א, יז\)](#): והדבר אשר יקשה מכס, אמר לו הקדוש ברוך הוא משה את דן קשות, אני אביא לך דין שתלמיד תלמידך יכול לדון, ואפלו הנשים ואין את יכול להוציאו, איזה זה, זה דינו של בנות צלפחד. רבנן אמרי חס ושלוס לא נתגאה משה, אלא כך אמר: והדבר אשר יקשה מכס, אם הייתי סוברו, ושמעתיו. ואם לאו, והשמעתיו לאלהים.

פרשה ט

א (א) רבי שמעון בר אבא פתח, הכל פאָשר לכל מקרה אחד לצדיק, זה נח, שנאמר (בראשית ו, ט): איש צדיק תמים היה, אמרו כשיצא מן התבה הפישו ארי ושברו, והיה צולע. ולרשע, זה פרעה, אמרו כשבא פרעה לישוב על פסא שלמה כשלקח בכתבת בתו לא היה יודע מנגניקון שלו והפישו ארי ושברו, והיה צולע, זה מת צולע, וזה מת צולע, הוי: מקרה אחד לצדיק ולרשע. לטוב, זה משה, שנאמר (שמות ב, ב): ותרא אותו כי טוב הוא, אמר רבי מאיר טוב, שהיה מהול ולטהור, זה אהרן, שהיה עסוק בטְהָרָתו של ישראל. ולטמא, אלו המרגלים שאמרו דבה רעה על הארץ ולא נכנסו לארץ, ואלו אמרו טובתה ושבתה של ארץ ישראל ולא נכנסו בה. ולאבת, זה יאשיהו, דכתיב (דברי הימים ב לה, ז): וירם יאשיהו לבני העם. ולאשר איננו זבח, זה אחאב, שבטל קרבן מעל גבי המזבח, זה מת בחצים, וזה מת בחצים. כטוב, זה דוד, דכתיב ביה (שמואל א טז, יב): וטוב ראי, אמר רבי יצחק וטוב ראי בהלכה, שכל מי שהוא רואה אותו זוכר את תלמודו. פחטא, זה נבוכדנצר, דכתיב (דניאל ד, כד): וחטאך בצדקה פרק. זה בנה בית המקדש ומלך ארבעים שנה, וזה החריבו ומלך ארבעים שנה, הוי: מקרה אחד. הנשבע, זה צדקיהו, דכתיב (דברי הימים ב לו, ג): אשר השביעו, במה השביעו, אמר רבי יוסי בברית השביעו. רבי אמר במזבח השביעו. פאָשר שבועה גרא, זה שמשון, שנאמר (שופטים טו, יב): השביעו לי. זה מת בנקור עינים, וזה מת בנקור עינים.

דבר אחר, לצדיק, אלו בגיו של אהרן. ולרשע, אלו עדת קרח, אלו נכנסו להקריב במחלקת ויצאו שרופים, ובני אהרן שלא נכנסו במחלקת ויצאו שרופים, הדא הוא דכתיב (ויקרא טז, א): אחרי מות שני בני אהרן וגו'.

ב כי מי אשר יחבר, אמר רבי אחא יבחר כתיב, מי יבחר יצר טוב מיצר הרע, אלו הצדיקים, מי יבחר יצר רע מיצר טוב, אלו הרשעים. אל כל החיים יש בטחון. אפלו אלו שפשטו ידיהם בזבול יש בטחון, להחיותן אי אפשר שכבר פשטו ידיהם בזבול, ולכלותם אי אפשר שכבר עשו תשובה, עליהם הוא אומר (ירמיה נא, לט): וישנו שנת עולם. ורבנן אמרין קטני רשעי גוים הן וחילותיו של נבוכדנצר לא חיון ולא נדונין, עליהם הוא אומר: וישנו שנת עולם.

אמר רבי יוחנן כל טפה וטפה שהוריד הקדוש ברוך הוא על דור המבול היה מרתיחה ואחר כך מורידה עליהם, שנאמר (איוב ו, יז): בעת זרבו נצמתו, זריבתן חלטנית היתה.

ג כי לְכָל־בַּחַיִּים חַיִּים הוּא טוֹב מִן הָאֲרִיִּה הַמֵּת, אֲנִדְרִיאָנוּס שְׁחִיק טְמִיאָ שְׁאֵל אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנִנְיָה אָמַר לִיה אָנָּה טַב מִמְּשֵׁה רַבָּד, אָמַר לִיה לָמָּה, דְּאָנָּה חַי וְהוּא מֵת, וְכִתְיָב: כִּי לְכָל־בַּחַיִּים חַיִּים הוּא טוֹב מִן הָאֲרִיִּה הַמֵּת. אָמַר לִיה יָכִיל אֶת לְגִזְרֵי דְדָלָא יְדִלְק בְּרֵשׁ נֹר תְּלִתָּא יוֹמִין, אָמַר לִיה אִין, לְעִידֹן רַמְשָׁא דִּימָא קָמוּ סִלְקוּ תְרוּוִיהוֹן עַל אִיגְר פְּלִטִין חֲמִי תִנְנָא סִלְקִי מִן רַחִיק, אָמַר לִיה מַה כֵּן, אָמַר אִיפְרָכָא בֵּישׁ וְעָאֵל אִסְיָא וּבְקָר יִתִּיה וְאָמַר לִיה עַד דְּשִׁתִּי חֲמִימִי לֹא מִיִּתְסִי, אָמַר לִיה תִּיפַח רוּחִיה, עַד דְּאֶת בְּחִיִּים בְּטִלָּה גִזְרִתְדָּ וּמְשֵׁה רַבְּנֵי בְּשַׁעָה שְׁנַגְזָר עֲלֵינוּ (שְׁמוֹת לֵה, ג): לֹא תִבְעֵרוּ אִישׁ בְּכָל מִשְׁבְּתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, לֹא מִדְּלִיק יְהוּדָאִי נֹר בְּשַׁבְּתָא מִיּוֹמוֹהִי, וְעִידֹן לֹא נִתְבְּטְלָה גִזְרִתּוֹ מִכַּפְּמָה שְׁנִים עַד הַשְּׁתָּא, אָמַרְתְּ אֶת כֵּן דְּאָנָּה טַב מִיְנִיה.

ד (ה) כִּי הַחַיִּים יוֹדְעִים שְׁיִמְתּוּ, רַבִּי חִיָּא רַבָּה וְרַבִּי יוֹנְתָן הוּוֹן מְהֻלְכִין קוּמִי עֲרִסִיה דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹסִי בֶּן לְקוֹנְיָא, הָוָה טְלִיתִיה דְּרַבִּי יוֹנְתָן מְהֻלְכָא עַל אֲרוֹנִיה, אָמַר לִיה רַבִּי חִיָּא רַבָּה, בְּנִי, טְלִי טְלִיתְדָּ, שְׁלֹא יְהוּ אוּמְרִים לְמַחַר הוּן בָּאִין אֲצִלְנוּ וְהוּן מְחַרְפִּין אוֹתְנוּ. אָמַר לִיה, רַבִּי, לֹא כְּתִיב: וְהַמֵּתִים אֵינָם יוֹדְעִים מְאוּמָה, אָמַר לִיה, בְּנִי, מְקַרָּא אֶת יוֹדְעַ מְדַרְשׁ אִין אֶת יוֹדְעַ, כִּי הַחַיִּים יוֹדְעִים אֵלּוּ הַצְּדִיקִים, שְׁאֲפֵלוּ בְּמִיתְתָּן קְרוּוִין חַיִּים, וְהַמֵּתִים אֵינָם יוֹדְעִין אֵלּוּ הַרְשָׁעִים, שְׁאֲפֵלוּ בְּחִיִּיהוֹן קְרוּוִין מֵתִים, וּמִנִּין שְׁהַצְּדִיקִים קְרוּוִין חַיִּים בְּמִיתְתָּן, שְׁנִיאָמַר (שְׁמוֹת לֵה, א): אֵל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר וְגו', לְאַבֹּת לֹא אָמַר אֵלָּא לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב, אָמַר לְמִשָּׁה צָא וְאָמַר לְהוּן שְׁבוּעָה שְׁנִישְׁבַּעְתִּי לְהֵם קִימְתִּיהָ, שְׁנִיאָמַר (שְׁמוֹת לֵה, א): לְזָרְעֶךָ אֶתְנַנְּהָ. וְרַשָּׁעִים קְרוּוִים מֵתִים, דְּכְתִיב (יחזקאל יח, לֵב): אִם אַחֲפָץ בְּמוֹת הַמֵּת, וְכִי הַמֵּת מֵת, אֵלָּא, אֵלּוּ הַרְשָׁעִים שְׁאֲפֵלוּ בְּחִיִּיהֶם קְרוּוִים מֵתִים. אָמַר לוֹ בְּרוּךְ שְׁלִמְדִנִּי מְדַרְשׁ, וּנְשָׁקוּ עַל רֵאשׁוֹ.

ו (ו) גַּם אֶהְבֶּתֶם, שְׁהִיְתָה לְעִבּוּדַת כּוֹכְבִים שְׁלֵהֶם יוֹתֵר מִן הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא. גַּם שְׁנִיאָתֶם, שְׁשׁוֹנְאִין לְהַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּמַעֲשֵׂה יְדִיהֶם. גַּם קְנָאָתֶם, שְׁקְנָאוּהוּ בְּעִבּוּדַת כּוֹכְבִים שְׁלֵהֶם, שְׁנִיאָמַר (דְּבָרִים לֵב, טז): יִקְנָאוּהוּ בְּזָרִים, וְחִלְקֵם אִין לְהֵם עוֹד לְעוֹלָם, אֲבָל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לְהֵם חֵלֶק וְשָׂכָר טוֹב, שְׁנִיאָמַר: לֵדָּ אֲכַל בְּשִׁמְחָה לְחַמְדָּ.

תְּנִינָא

סְדָרָא

סְלִיק

א (ז) לך אכל בשמחה לחמך, אמר רבי הונא בריה דרבי אחא בשעה שהתינוקות נפטרו מביית רבן, בת קול יוצאת ואומרת להם: לך אכל בשמחה לחמך, נתקבל הבל פיכם לפני כריח ניחוח. ובשעה שישראל נפטרו מבתי כנסיות ומבתי מדרשות, בת קול יוצאת ואומרת: לך אכל בשמחה לחמך, כבר נשמעה תפלתכם לפני כריח ניחוח.

דבר אחר, לך אכל בשמחה לחמך, זו פרשת חלה. ושתה בלב טוב יינד, זו פרשת נסכים. כי כבר רצה האלהים את מעשיך, זו הכנסת ישראל לארץ, שנאמר (במדבר טו, ב): כי תבאו אל ארץ. רבי עזריה בשם רבי יהודה בר סימון פתר קריה באברהם אבינו, כשאמר לו הקדוש ברוך הוא (בראשית כב, ב): קח נא את בנוך את יחידך. ביום הראשון לא ראה כלום ולא בשני, ביום השלישי מה כתיב בו (בראשית כב, ב): וירא את המקום מרחק, מה ראה, ראה עגן קשור על ההר, אמר, דומה שזה ההר שאמר לי הקדוש ברוך הוא להעלות את יצחק בני עליו, אמר לו, יצחק בני, רואה אתה מה שאני רואה, אמר לו, הן. אמר לו מה אתה רואה, אמר לו עגן קשור על ההר. אמר לאליעזר ולישמעאל נערי רואים אתם כלום, אמרו, לאו. אמר הואיל ואין אתם רואים כלום והחמור אינו רואה כלום, (בראשית כב, ב): שבו לכם פה עם החמור, עם דומין לחמור. אז הוא נטל יצחק והעלהו הרים והורידו גבעות והעלהו לראש הר אחד גבוה ותלול, ובנה מזבח וסדר מערכה ועקדו עליו, ונטל המאכלת לשחטו, ואילולי שבא מלאך ואמר לו (בראשית כב, ב): אל תשלח ידך אל הנער, כבר שחטו. וכשבא אל אמו, אמרה לו היכן היית בני, אמר לה נטלני אבא והעלני הרים והורידני גבעות, והעלני להר אחד ובנה מזבח וסדר מערכה ועקדני עליו ונטל מאכלת לשחטני, אלו לא בא מלאך אחד מן השמים ואמר לו: אברהם אברהם אל תשלח ידך אל הנער, כבר הייתי שחוט. כיון ששמעה שרה אמו כן צווחה ולא הספיקה לגמר את הדבר עד שיצתה נשמתה, דכתיב (בראשית כג, ב): ויבא אברהם לספד לשרה ולבכיתה, מהיכן בא מהר המורה בא. רבי יהודה ברי סימון אמר, היה אברהם מהרהר בלבו ואומר תאמר שמה פסלות היה בבני ולא נתקבל, יצתה בת קול ואמרה לו, אברהם אברהם, לך אכל בשמחה לחמך וגוי כי כבר רצה האלהים את מעשיך, רצה האלהים את קרבנך. רבי מנא דשאב ורבי יהושע דסקנין בשם רבי לוי פתר קריה בראש השנה וביום הכפורים, משל למדינה שהיתה חייבת ליפסין למלך, שלח המלך גבאי טימיון לגבותה, ברחוק עשרה מילין יצאו גדולי המדינה וקלסוהו והתיר להם שלישי, ברחוק חמשה מילין יצאו הבינוניים וקלסוהו והתיר להם שלישי, כשקרבו יצאו לקראתו אנשים ונשים וטף וקלסוהו ומחל להם את הכל, אמר לון מה דאזל אזל, מן הכא ולהלן הוא חושבנא. כן ערב ראש השנה גדולי הדור מתעניין, הקדוש ברוך הוא מתיר להם שלישי מעונותיהם, שנאמר (תהלים קל, ד): כי עמך הסליחה למען תגורא.

אמר רבי אחא מראש השנה סליחה מתקנת לך, למען תגורא, שתהא יראתך על בריותיך, ואותן הימים שבין ראש השנה ליום הכפורים,

היחידים מתעניין והקדוש ברוך הוא מתיר להם עוד שלישי מעונותיהם, וביום הכפורים מתעניין בלון והקדוש ברוך הוא מתיר להם עוד שלישי מעונותיהן, עד שמתעניין אנשים ונשים וטף מוחל להם הקדוש ברוך הוא את הכל, ואומר מה דאזל אזל מן הכא ולהלן הוא חושבנא. יצתה בת קול ואומרת להם: לך אכל בשמחה לחמך, כבר נשמעה תפלתכם. אבא תחנה חסידא נכנס לעירו ערב שבת עם חשכה, וחבילתו מנחת לו על כתפו, ומצא מכה שחין אחד מטל בפרשת דרכים, אמר לו רבי עשה עמי צדקה והכניסני לעיר. אמר, אם אני מניח חבילתי מהיכן אתפרנס אני וביתי, ואם אני מניח את מכה שחין אני מתחייב בנפשי, מה עשה, המליך יצר טוב על יצר רע והכניסו למכה שחין לעיר, ובא ונטל את חבילתו ונכנס עם דמדומי חמה, והיו הכל תמהין ואומרים זה הוא אבא תחנה חסידא. אף הוא הרחר בלבו ואמר תאמר שמה חללתי את השבת, באותה שעה הזריח הקדוש ברוך הוא את החמה, דכתיב [\(מלאכי ג. כ.\)](#): וזרח לכם יראי שמי שמש צדקה וגוי. באותה שעה הרחר בלבו ואמר תאמר שלא נתקבל שכרי, יצתה בת קול ואמרה לו: לך אכל בשמחה לחמך ושיתה בלב טוב יינד כי כבר רצה האלהים את מעשיך, נתקבל שכרך.

דבר אחר, לך אכל בשמחה לחמך, מדבר בדניאל איש חמודות, שנאמר [\(דניאל ט. כא.\)](#): ועוד אני מדבר בתפלה והאיש גבריאל אשר ראיתי בחזון בתחלה מעף ביעף, טייס וחזר וטייס. [\(דניאל ט. כא.\)](#): ויבן וידבר עמי, רבי חגי בשם רבי יצחק אמר דניאל איש חמודות אמר ידע הקדוש ברוך הוא שגמרתי תפילתי, ושלח המלאך ודבר עמי, שנאמר: ויבן וידבר עמי. ומה דבר עמי, אמר לי: בתחלת תחנוניך יצא דבר, אמר לי גזרה נגזרה שיבנה בית המקדש ולמלא שאלתך, אמרתי בתחלת תחנוניך כי חמודות אתה, שהיה מתאוה לתפלתו. רבי שמואל בר אונגא בשם רבי אחא, שלש פעמים כתיב בכאן חמודות, חמודות, חמודות, אמר ליה דיין בוראך מתחמד לך, פמליא שלו מתחמד לך, ותורתו מתחמדת לך, דכתיב [\(דניאל ג. יב.\)](#): כי מן היום הראשון אשר נתת את לבך להבין ולהתענות לפני אלהיך נשמעו דבריך, נשמעה תפלתך, יצתה בת קול ואמרה לו: לך אכל בשמחה לחמך, כבר נשמע תפלתך.

א (ח) בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר, אמר רבי יוחנן בן זפאי, אם בבגדים לבנים הכתוב מדבר, כמה בגדים לבנים יש להם לאמות העולם. ואם בשמנים טובים הכתוב מדבר, כמה שמנים טובים יש לאמות העולם. הא אינו מדבר אלא במצות ומעשים טובים ובתורה. רבי יהודה הנשיא משלו משל למה הדבר דומה למלך שעשה סעודה וזמן אצלו אורחים, אמר להם לכו ורחצו ונהצו וסכו ורחצו בגדיכם והתקינו עצמכם לסעודה, ולא קבע להם זמן אימתי יבואו לסעודה, והיו הפקחין מטילין על פתח פלטין של מלך, אמרין כלום פלטין של מלך חסר כלום. הטפשיין שבהן לא השגיחו ולא הקפידו על דבר המלך, אמרו שסופנו להרגיש בסעודת המלך, כלום יש סעודה שאין בה הטרח וחברה אלו לאלו. והלך הסייד לסיידו, ויוצר לטיטו, נפח לפחמו,

כּוֹבֵס לְבַיִת הַמְשָׁרָה שֶׁלוֹ, פְּתָאֵם אָמַר הַמֶּלֶךְ יְבוֹאוּ הַכֹּל לְסַעוּדָה, מִהָרוֹם, אֵלּוּ בָּאוּ בְּכַבּוּדָם וְאֵלּוּ בָּאוּ בְּנוֹוֹלָם, שֶׁמַּח הַמֶּלֶךְ עַל הַפְּקָחִין שֶׁקִּיְמוּ דְבָרוֹ שֶׁל מֶלֶךְ וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁכַּבְּדוּ פְּלִטִין שֶׁל מֶלֶךְ, וְכַעַס עַל הַטְּפָשִׁין שֶׁלֹּא קִיְמוּ אֶת דְּבַר הַמֶּלֶךְ וְנִוְלוּ פְּלִטִין שֶׁל מֶלֶךְ, אָמַר הַמֶּלֶךְ אֵלּוּ שֶׁהִתְקִינוּ עֲצָמוֹן לְסַעוּדָה יְבוֹאוּ וְיֹאכְלוּ בְּסַעוּדַת הַמֶּלֶךְ, וְאֵלּוּ שֶׁלֹּא הִתְקִינוּ עֲצָמוֹן לְסַעוּדָה, לֹא יֹאכְלוּ בְּסַעוּדַת הַמֶּלֶךְ, יְכוּל יִלְכוּ וְיִפְטְרוּ לָהֶם, חֲזַר הַמֶּלֶךְ לֹמַר לָאוּ, אֶלָּא יֵהיוּ אֵלּוּ מְסַבִּין וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין, וְאֵלּוּ יֵהיוּ עוֹמְדִים עַל רַגְלֵיהֶם לֹקִין וְרוֹאִין וּמִצְטַעְרִים. כֶּךָ לַעֲתִיד לְבוֹא, הוּא שִׁישְׁעִיָּה אוֹמֵר [\(ישעיה סה\)](#).
ז: הִנֵּה עֹבְדֵי יֹאכְלוּ וְאַתֶּם תִּרְעֵבוּ. זִיוֹתָאֵי אָמַר מְשׁוּם רַבִּי מְאִיר, אֵלּוּ מְסַבִּין וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין, וְאֵלּוּ מְסַבִּין לֹא אוֹכְלִין וְלֹא שׁוֹתִין, לֹא דוֹמָה צִעְרוֹ שֶׁל זֶה שֶׁהוּא עוֹמֵד לְצִעְרוֹ שֶׁל זֶה שֶׁהוּא מְסַב, זֶה שֶׁהוּא עוֹמֵד לֹא אוֹכֵל וְלֹא שׁוֹתֵה דוֹמָה לְמִשְׁמֵשׁ, זֶה שֶׁמְסַב וְאִינוּ אוֹכֵל צִעְרוֹ כְּפוּל וּמְכַפֵּל וּפְנִיּוֹ מוֹרִיקוֹת, הוּא שֶׁהִנְבִּיא אוֹמֵר [\(מלאכי ג, יח\)](#): וְשַׁבְתֶּם וּרְאִיתֶם בֵּין צַדִּיק לְרָשָׁע. בַּר קַפְרָא וְרַבִּי יִצְחָק בַּר קַפְרָא אָמְרִי לְאַשְׁתּוֹ שֶׁל בּוֹלְדָרִיס שֶׁהִיָּתָה מְקַשְׁטֶת עֲצָמָה בְּפָנֶי שְׁכֵנוֹתֶיהָ, אָמְרוּ לָהּ שְׁכֵנוֹתֶיהָ בַּעֲלִידָי אִינוּ כָּאֵן בְּפָנֶי מִי אֶת מְקַשְׁטֶת עֲצָמָה, אָמְרָה לְהוֹן בַּעֲלֵי מַלְחָה הוּא, אִם יִזְדַּמֵּן לוֹ מְעַט רוּחַ תִּיכַף יְבוֹא וְנִמְצָא עוֹמֵד לְמַעֲלָה מֵרֵאשִׁי, לֹא מוּטָב שִׁירָאָה אוֹתִי בְּכַבּוּדִי וְלֹא בְּנוֹוִלִי, כֶּךָ, בְּכָל עֵת יֵהיוּ בְּגִדֵידָי לְבָנִים מִן הָעִבְרֹת, וְשָׁמֹן עַל רֵאשִׁידָי אֵל יַחְסֹר מִמְצוֹוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. תְּנִי וְשׁוּב יוֹם אֶחָד לְפָנֶי מִיַּתְדָּה, שֶׁאֵלּוּ תִלְמִידָיו אֶת רַבִּי אֶלִיעֶזֶר, אָמְרִין לִיה רַבִּי וְכִי אָדָם יוֹדֵעַ אֵימָתִי הוּא מֵת שִׁיעֶשֶׂה תְּשׁוּבָה. אָמַר לָהֶם לֹא כָּל שָׁכֵן, יְשׁוּב הַיּוֹם שֶׁמָּא יָמוּת לְמַחַר שֶׁל אַחֲרָיו, וְנִמְצָאוּ כָּל יָמָיו בְּתְּשׁוּבָה, לְכֶךָ נֶאֱמַר: בְּכָל עֵת יֵהיוּ בְּגִדֵידָי לְבָנִים.

א **ט** רֵאָה חַיִּים עִם אִשָּׁה אֲשֶׁר אֶהְבֶּת, אָמַר רַבִּי מְשׁוּם עֵדָה קְדוּשָׁה, קִנְה לָךְ אֲמָנוֹת עִם הַתּוֹרָה, מֵה טַעֲמָא רֵאָה חַיִּים וְגוֹ', וְלָמָּה הוּא קוֹרָא אוֹתָן עֵדָה קְדוּשָׁה, שֶׁשָּׂם הָיוּ רַבִּי יוֹסִי בֶן מְשֻׁלָּם וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן מְנַסֵּיא, שֶׁהָיוּ מְשַׁלְּשִׁין הַיּוֹם, שְׁלִישׁ לְתוֹרָה, שְׁלִישׁ לְתַפְלָה, שְׁלִישׁ לְמַלְאָכָה. וַיֵּשׂ אוֹמְרִים שֶׁהָיוּ יִגְעִין בְּתוֹרָה בַּיָּמוֹת הַחֲרָף, וּבְמַלְאָכָה בַּיָּמוֹת הַקֶּץ. רַבִּי יִצְחָק בֶּן אֶלְעָזָר הִיָּה קוֹרָא לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּרִיה דְּרַבִּי טִימִי וְרַבִּי בּוּרְקִי עֵדָה קְדוּשָׁה, שֶׁהָיוּ מְשַׁלְּשִׁין שְׁלִישׁ לְתוֹרָה, שְׁלִישׁ לְתַפְלָה, שְׁלִישׁ לְמַלְאָכָה. תְּנִי אֲבֵל אֲסוּר לְהַכְנִיס לוֹ אִשָּׁה עַד שְׁלִשִׁים יוֹם, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר עַד שֶׁעֲבָרוּ שְׁלֹשָׁה רְגָלִים זֶה אַחַר זֶה, כְּנִגְדַּד שְׁלֹשׁ פְּעָמִים שְׁכַתוֹב חַיִּים, חַיִּים, חַיִּים, בְּמָה דְּבָרִים אֲמוֹרִים כְּשֵׁישׁ לוֹ בְּנִים, אֲבֵל אֵין לוֹ בְּנִים אוֹ שֶׁהָיוּ לוֹ בְּנִים קְטָנִים, מִתֵּר, מִפְּנֵי מַעוּט פְּרִיָּה וְרַבִּיָּה וּפְרָנְסָתָן, וּמַעֲשֶׂה שְׁמִתָּה אֲשֶׁתּוֹ שֶׁל רַבִּי טַרְפוֹן וְכִשְׁנִסְתֶּם הַגּוֹלֵל אָמַר לְאַחוּתָה בְּתוֹךְ הָאֲבֵל הַכְּנִסִי וְגִדְלִי אֶת בְּנֵי אַחוּתָה, וְאֵף עַל פִּי שְׁכֵנוֹסָה לֹא נִהַג בָּהּ דֶּרֶךְ אֶרֶץ אֶלָּא לְאַחַר שְׁלִשִׁים יוֹם. תְּנִי אֲבֵל אֲסוּר לִילֵיד לְבַיִת הַמְּשֻׁתָּה עַד שְׁלִשִׁים יוֹם. תְּנִי, מְצוּוֹת הָאֵב חָיֵב בְּבָנוֹ לְמוּלוֹ וְלַפְדוּתוֹ, וְגַם לְלַמְדוֹ תּוֹרָה, וְלַלְמְדוֹ אֲמָנוֹת, וְלִהְשִׂאוֹ אִשָּׁה, וַיֵּשׂ אוֹמְרִים אֵף לְהוֹשִׁיטוֹ בְּנִהָר. לְמוּלוֹ מִנִּין, שֶׁנֶּאֱמַר [\(בראשית יז, יב\)](#): וּבֶן שְׁמֹנֶת יָמִים יְמוּל לָכֶם כָּל זָכָר. לַפְדוּתוֹ מִנִּין, שֶׁנֶּאֱמַר [\(שמות יג, יג\)](#): וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָד תִּפְדֶּה. לְלַמְדוֹ תּוֹרָה מִנִּין, שֶׁנֶּאֱמַר [\(דברים יא, יט\)](#): וּלְמַדְתֶּם אֹתָם. לְלַמְדוֹ אֲמָנוֹת מִנִּין, שֶׁנֶּאֱמַר [\(דברים ל, יט\)](#): וּבַחֲרַת בְּחַיִּים. לִשָּׂא אִשָּׁה

מַנִּין, שְׁנֵאמַר [\(ירמיה כט, ה\)](#): קָחוּ נָשִׁים וְהוֹלִידוּ בָנִים וּבָנוֹת וּקְחוּ לְבָנֵיכֶם נָשִׁים. לְהוֹשִׁיטוּ בְּנֵהָר מִנִּין, שְׁנֵאמַר: וּבַחֲרַתְּ בַחַיִּים. וְכָל מִי שָׁאִין לוֹ אִשָּׁה שְׂרוּי בְּלֹא טוֹב, בְּלֹא עֶזֶר, בְּלֹא שְׂמֻחָה, בְּלֹא בְרָכָה, בְּלֹא כְפָרָה. בְּלֹא טוֹב מִנִּין [\(בראשית ב, יח\)](#): לֹא טוֹב הָיִיתָ הָאָדָם לְבַדּוֹ. בְּלֹא עֶזֶר מִנִּין [\(בראשית ב, יח\)](#): אֲעֲשֶׂה לוֹ עֶזֶר כְּגֹדְדוֹ, בְּלֹא שְׂמֻחָה מִנִּין [\(דברים יז, כו\)](#): וְשִׂמְחַת אֶתְּהָ וּבִיתָךְ. בְּלֹא בְרָכָה מִנִּין [\(יחזקאל מד, ט\)](#): לְהַנִּיחַ בְּרָכָה אֶל בֵּיתְךָ. בְּלֹא כְפָרָה מִנִּין [\(ויקרא טז, יא\)](#): וְכִפֵּר בְּעֶדּוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אוֹמֵר אִף בְּלֹא חַיִּים, שְׁנֵאמַר: רָאָה חַיִּים עִם אִשָּׁה אֲשֶׁר אֶהְבֶּת. בְּלֹא שְׁלוֹם, שְׁנֵאמַר [\(שמואל א כה, ו\)](#): וְאֶתְּהָ שְׁלוֹם וּבִיתָךְ שְׁלוֹם. רַבִּי חִזְיָא בַר גַּמְדָא אָמַר אִף אֵינּוּ אָדָם שְׁלָם, שְׁנֵאמַר [\(בראשית ה, ב\)](#): וַיְבָרֵךְ אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת שֵׁמֶם אָדָם, בְּזִמְן שִׁשְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד הֵם אָדָם, אֵין שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד אֵין קְרוּיִין אָדָם. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים אִף מִמַּעַט בְּדַמּוֹת, שְׁנֵאמַר [\(בראשית ט, ו\)](#): כִּי בְצַלֵּם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם.

א (י) כָּל אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדְךָ לַעֲשׂוֹת בְּכַחַד, רַבִּי מְנַחֵמָא בְּשֵׁם רַבִּי בּוֹן מְסָרֵס הָדִין קָרְיָה, אִם יוֹדֵעַ אֶת שְׁאִין מַעֲשֶׂה וְחִשְׁבוֹן וְדַעַת וְחֻכְמָה בְּשֵׁאוֹל אֲשֶׁר אֶתְּהָ הוֹלֵךְ שָׂמָה, כָּל אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדְךָ לַעֲשׂוֹת בְּכַחַד עֲשֵׂה. רַבִּי אַחָא הֵוָה מִתְחַמֵּד לְמִיחְמֵי אַפּוּי דְרַבִּי אֶלְכָסְנִדְרִי, אֵיתְחַמֵּי לִיהָ בְּחַלְמִיָּה, הִרְאָהוּ שְׁנֵי מִילִין, הִרוּגֵי לוֹד אֵין לְפָנִים מִמְּחִיצָתָם, בְּרוּךְ שֶׁהַעֲבִיר חֲרַפְתָּן שֶׁל לוֹלְיָאנוּס וּפְפוּס, וְאֲשֶׁרִי מִי שְׂבָא לְכָאן וְתִלְמוּדוֹ בְּיָדוֹ. זְבָדִי בֶן לֵוִי הֵוָה מִתְחַמֵּד לְמִיחְמֵי אַפּוּי דְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אֵיתְחַמֵּי לִיהָ בְּחַלְמִיָּה, הִרְאָהוּ בְנֵי אָדָם פְּנִיָּהֶם זְקוּפוֹת וּבְנֵי אָדָם פְּנִיָּהֶם נְמוּכוֹת, אָמַר לִיהָ וּמָהוּ כְּדִין, אָמַר לוֹ אֵלוֹ שְׁפָנִיָּהֶם זְקוּפוֹת תִּלְמוּדוֹן בְּיָדוֹ, אֵלוֹ שְׁפָנִיָּהֶם נְמוּכוֹת אֵין תִּלְמוּדוֹן בְּיָדוֹ. רִישׁ לְקִישׁ וְאֵית דְּאִמְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי הֵוָה מִתְחַמֵּד לְמִיחְמֵי לְרַבִּי חִזְיָא רַבָּה, אָמְרִין לִיהָ לִית אֶתְּהָ הוּא כְּדִי, אָמַר לוֹן לָמָּה, וְלֹא לַעֲיִת בְּאוּרִיָּתָא כְּוֹתִיָּה, אָמְרִין לִיהָ לֹא אֶלְפֵת אוּרִיָּתָא כְּוֹתִיָּה, וְלֹא עוֹד אֶלְפֵת דְּהוּא הֵוָה גְּלִי. אָמַר לוֹן וְאַנָּא לֹא הוּיָנָא גְּלִי. אָמְרִין לִיהָ אֶתְּהָ הוּיָת גְּלִי לְמִילָף, וְהוּא גְּלִי לְאֶלְפָא. יִתְבַּ תְּלַת מָאָה תַעֲנִיתָא אֶתְחַזִּי לִיהָ, בְּחַלְמִיָּה, אָמַר מָאן הוּא דְכָלוּם וְדַבֵּר בְּגִרְמִיָּה כְּלוּם, נוּחַ לִיהָ אִם לֹא נִבְרָא. רַבִּי אַסִּי צָם תְּלַתִּין יוֹמִין לְמִיחְמֵי רַבִּי חִזְיָא רַבָּא וְלֹא חֲמִיָּה, אָמְרִי לִיהָ לִית אֶתְּהָ כְּדִי. אָמַר לוֹן אֶחְמִיָּה יִתִּיה וַיְהוּי מַה דִּיְהוּי, חֲמָא דְרַגִּין דִּידִיָּה וְכְהִיָּין עֵינּוּי, אֵין תִּימַר דְרַבִּי אַסִּי לֹא אָדָם גְּדוֹל הֵוָה, חַד גְּרַדְיָא אֶתְּהָ קוּמִי דְרַבִּי יוֹחֲנָן אָמַר חֲמִית בְּחַלְמִי רְקִיעָא נָפַל וְחַד מִן תִּלְמִידְךָ סְמְכִיָּה בִידִיָּה, אָמַר יִדְעֵתְּ לִיהָ, אָמַר לִיהָ אֵין, אֲעֵבֵר יִתְהוֹן קַמִּי יָדַע אָנָּא לִיהָ. עֵבְרוּן קוּמִיָּה, כַּד מְטָא לְרַבִּי אַסִּי אָמַר דִּין הוּא. רַבִּי הוּנָא רִישׁ גְּלוּתָא אָמַר לוֹן כַּד דְּמִיכְנָא אֲעֵלוּנִי גְּבִיָּה רַבִּי חִזְיָא רַבָּה, כַּד דְּמַדְ אֶסְקוּנִיָּה לְאַרְעָא דִּישְׂרָאֵל, אָמְרוּן כְּדִי הוּא רַבִּי הוּנָא לְמִיָּתִי הִכָּא גְּבִי רַבִּי חִזְיָא רַבָּה מָאן עָלִיל וַיְהִי לִיהָ תַמָּן, אָמַר רַבִּי חִזְיָא אָנָּא מְעִיִל לִיהָ, אָמְרִין בַּר תַּמְנִי עֶשֶׂר שְׁנִין הֵוָה וְרַגִּיל תִּלְמוּדִיָּה וְלֹא חֲמָא קָרִי מִן יוּמִיָּה, אָמְרִין לִיהָ עֲלוּתָךְ אֶתְּהָ בְּעִי דְאֶתְּהָ גְּבָרָא סְבָא וְאִם דְּמַכְתָּ תַמָּן לֹא אֵיכְפַת לְךָ בַחֲיִין, אָמַר לוֹן עֲבָדוֹן לִי הִדָּא מִיִּלְתָּא, אֵיתוֹן חַבְלָה וּקְטָרוֹ בְּרַגְלֵי וְאֵן אָנָּא נָפִיק מוּטָב, וְאֵן לֹא תַהוּוֹן שְׂרָרִין בְּרַגְלֵי, אֵיתְעַבִּיד לִיהָ כּוֹ, עָאֵל וְאֲשַׁכַּח תְּלַתָּא דְנִין, יְהוּדָה בְּנֵי אַחֲרִיד וְאֵין עוֹד, חִזְקִיָּה בְּנֵי אַחֲרִיד וְאֵין עוֹד, יוֹסֵף בֶּן יִשְׂרָאֵל אַחֲרִיד וְאֵין

עוד, תלה עיינוי למסתכלה, אמרון ליה אמין אפין, שמע קליה דרבי חיא רבה אמר ליהודה בריה ברי נפש ליה לרבי הונא ריש גלותא דיתבי ליה ולא קביל עליה למיתב ליה, כן זרעתייה לא פסקה לעולם. יצא משם בן שמונים שנה ונכפלו לו שנותיו.

ב רבי זעירא הוה מחמד למיחמי לרבי יוסי ברבי חנינא, איתחמי ליה, אמר ליה אצל מי אתה תקוע, אמר ליה אצל רבי יוחנן, ורבי יוחנן אצל מי, אצל רבי יונתן בן עמרם, ורבי יונתן בן עמרם אצל מי, אצל רבי חיא רבה. ורבי חיא רבה אצל מי אצל רבי יוחנן. ורבי יוחנן אצל רבי חיא לא, אמר ליה אתר דזיקוקין דנור ובעורין דאשא מאן מעיל בר נפחא לתמן. כד דמוך רבי נחום איש קדש קדשים, חפון אפוי איקנתא מחצלתא, אמרין לא יחמי במיתותיה היך מה דלא חמי יתהון בחיוהי אפשר דהוה מחמי יתהון, אמר רבי אשאן אין בין צדיקים לרשעים אלא דבור פה בלבד. רבי שמעון בן לקיש אמר אין בין צדיקים לבין אלא דבור בלבד.

אמר רבי זעירא המת שומע קלוסו מתוך ארונו כמן החלום. ולמה קורין אותו נחום איש קדש קדשים, שלא הביט צורת מטבע כל ימיו.

אמר רבי חיא (ויקרא יט, ד): אל תפנו אל האלילים, אל תפנו לעבדן, אמר רבי אל תפנו לראותן ונדאי, ולמה קורין אותו רבנו הקדוש, שלא הביט במילתו כל ימיו. אנטלימוס הוה גזיר, אמר ליה לרבנו חמי בהדא גזרתי, אמר ליה בשלי לא הסתכלתי מימי ובדידך אנא מסתכל.

ג כד דמוך רבי בציפורי הוון אמרין צפוראי כל דאתא ואמר דמוך רבי אנן קטלין ליה, אזל בר קפרא ועלל בכוותא ואדיק ליה ורישיה מיכרד ומאניה בזיעין אמר אחים בני ידעיה שמעוני שמעוני, אראלים ומצוקים אחזו ידן בלוחות הברית, גברה ידן של אראלים וחטפו את הלוחות. אמרון ליה דמוך רבי, אמר לון אתון אמריתון אנא לא אמיןא. ולמה לא אמר, דכתיב (משלי י, יח): ומוצא דבה הוא כסיל. קרעון מניהון עד דאזל קליה דקריעה עד גובתתה מהלך שלשה מילין, וקרא עליה: ויתרון דעת החכמה. רבי נחמיה בשם רבי מונא אמר מעשה נסים נעשו באותו היום, ערב שבת הוה ואתפנשון כל קרייתא להספידה דרבי ואשרוניה בתמני עשרי כנישתא, ואובלוניה לבית שערים, ותלא לון יומא עד דמטא כל חד וחד מישראל לביתו, ומדליק לו את הנר וצולה לו דג, וממלא לו חבית של מים, עד שעשה האחרון שבהן שקעה החמה וקרא הגבר, שרון מצוקין, אמרין ווי דחללינן שבתא, יצתה בת קול ואמרה כל שלא נתעצל בהספדו של רבי מזמן לחיי העולם הבא, בר מן קצרה דהוה תמן ולא אתא, כיון דשמע כן סלק לאיגרא וטלק גרמיה מן איגרא ונפל ומת, יצתה בת קול ואמרה אף קצרה מזמן לחיי העולם הבא [כתובין בגטין ירושלמי וכתובות ועבודת כוכבים כלהון עובדי דחסידי].

א (יא) שְׁבֵתִי וְרָאָה תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ כִּי לֹא לִקְלִים הַמְרוֹץ וְגוֹי, כִּי לֹא לִקְלִים הַמְרוֹץ זֶה יַעֲקֹב אָבִינוּ, אֶתְמוּל (בראשית כט, א) : וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב רִגְלָיו, הַיּוֹם כְּתִיב (בראשית מט, לג) : וַיִּאֶסֶף רִגְלָיו אֶל הַמָּטָה. וְלֹא לַגְּבוּרִים הַמְלַחֲמָה זֶה יַעֲקֹב, אֶתְמוּל (בראשית כט, ו) : וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב וַיִּגַּל אֶת הָאָבִו, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כְּאֵדָם שֶׁמַּעֲבִיר אֶת הַפֶּקֶק מֵעַל פִּי הַצְּלוּחִית, וְהַיּוֹם (בראשית מו, ה) : וַיִּשָּׂאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת יַעֲקֹב אָבִיהֶם, בְּגוּפוֹ, וְאֶפְלוּ בַּגְּלִקְטִיקָא לֹא הָיָה יָכוֹל לְהִטְעוֹ. וְגַם לֹא לַחֲכָמִים לָחֵם זֶה יַעֲקֹב. אֶתְמוּל (בראשית לא, נד) : וַיִּזְבַּח יַעֲקֹב זֶבַח בְּהָר וְגוֹי וַיֵּאכְלוּ לָחֵם, וְכִי אֶחָיו הָיוּ, אַח אֶחָד הָוָה לִיָּהּ וְהַלּוֹאִי קִבְרִיָּהּ, וְהֵלֵא בְּנָיו הָיוּ, אֶלָּא כְּשֶׁהִגִּיעוּ לְשִׁכְמוֹ דָּמָה אוֹתָן לוֹ וְקָרָא אוֹתָן לוֹ אַחִים, וְהַיּוֹם (בראשית מג, ב) : שָׁבוּ שְׁבָרוּ לָנוּ מֵעַט אֲכָל וְגוֹי. וְגַם לֹא לַנְּבִנִים עֶשֶׂר זֶה יַעֲקֹב (בראשית ל, מג) : וַיִּפְרָץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד. רַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמַעוֹן מְלָמֵד שֶׁהָיָה לוֹ (דגמה) מַעֲיָן דְּגָמָה שֶׁל עוֹלָם הַבָּא, הָאִידָּ מָה דְּאֵתָ אָמַר (מיכה ב, ג) : עָלָה הַפֶּרֶץ לַפְּנִיָּהִם. וְהַיּוֹם (בראשית מז, יב) : וַיִּכְלְכַל יוֹסֵף אֶת אָבִיו וְגוֹי. וְגַם לֹא לַיִּדְעִים חוֹן, זֶה יַעֲקֹב, אֶתְמוּל (בראשית מח, יט) : יִדְעֵתִי בְּנֵי יִדְעֵתִי, יוֹדַע אָנִי מַעֲשֵׂה יְהוּדָה בְּתַמָּר, מַעֲשֵׂה רְאוּבֵן בְּבִלְהָה, מָה אִם דְּבָרִים שְׁלֹא נִתְגַּלּוּ לָךְ נִתְגַּלּוּ לִי, דְּבָרִים שֶׁנִּתְגַּלּוּ לָךְ עַל אַחַת כְּפָה וְכַפָּה. וְהַיּוֹם אָמַר לוֹ (בראשית מז, כט) : אִם נָא מְצֵאתִי חוֹן בְּעֵינֶיךָ וְגוֹי אֵל נָא תִקְבְּרֵנִי בְּמִצְרַיִם.

דָּבָר אַחֵר, כִּי לֹא לִקְלִים הַמְרוֹץ זֶה עֲשֵׂהֶאֱל, שְׁנֵאמַר (שמואל ב, יח) : וַעֲשֵׂהֶאֱל קַל בְּרִגְלָיו כְּאֶחָד הַצְּבִים וְגוֹי, וּמָה הָיָה קְלוּתוֹ שֶׁהָיָה רָץ עַל סְאִסִּי שִׁיבּוּלִיָּא וְאִינּוֹן מִשְׁתַּבְּרִין, אֶתְמוּל וַעֲשֵׂהֶאֱל קַל בְּרִגְלָיו, וְהַיּוֹם (שמואל ב, כ) : וַיִּכְהוּ אַבְנֵר בְּאַחֲרֵי הַחֲנִית וְגוֹי. וְלֹא לַגְּבוּרִים הַמְלַחֲמָה זֶה אַבְנֵר, דְּכְתִיב (שמואל א, כו, טו) : הֲלוֹא אִישׁ אֶתָּה וּמִי כְמוֹד בִּישְׂרָאֵל וְגוֹי, דְּאָמַר רַבִּי אִסִּי מִשׁוּם רַבִּי יוֹחָנָן, נַח לוֹ לְאֵדָם לְהִזִּיז כְּתַל בְּנוֹי שֶׁשׁ אַמּוֹת בְּעַבְי, מְלֶהֱזִיז רִגְלוֹ אַחַת שֶׁל אַבְנֵר, וְהַיּוֹם (שמואל ב, ג, לג) : הַכְּמוֹת נָבַל יָמוֹת אַבְנֵר. וְגַם לֹא לַחֲכָמִים לָחֵם זֶה שְׁלֹמֹה, אֶתְמוּל (מלכים א, ה, ב) : וַיְהִי לָחֵם שְׁלֹמֹה לְיוֹם אֶחָד שְׁלֹשִׁים כֹּר סֶלֶת וְשִׁשִּׁים כֹּר קֶמַח, וּכְתִיב : עֲשֵׂרָה בְּקָר בְּרֵאִים וְגוֹי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן וְכֹן בְּכָל יוֹם וְיוֹם וְכֹן כָּל אִשָּׁה וְאִשָּׁה עוֹשֶׂה לוֹ סְעוּדָה, כְּסִבּוּרָה שֶׁהוּא סוֹעֵד אֶצְלָהּ, וְהַיּוֹם (קהלת ב, ט) : וְזֶה הָיָה חֶלְקִי מִכָּל עֲמָלִי, מֵאֵן דְּאָמַר קוּדִיָּהּ, וּמֵאֵן דְּאָמַר קִנְיָהּ, וּמֵאֵן דְּאָמַר קְשֻׁרִתִּיהָ. וְגַם לֹא לַנְּבִנִים עֶשֶׂר זֶה אִיּוֹב, אֶתְמוּל (איוב א, ג) : וַיְהִי מִקְּנָהוּ שְׁבַעַת אֶלְפִי צֹאן וְגוֹי וּמִקְּנָהוּ פָרָץ בְּאֶרֶץ.

אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא פָּרַץ גְּדָרוֹ שֶׁל עוֹלָם, בְּכָל מְקוֹם מְנַהֲגוֹ שֶׁל עוֹלָם זְאֵבִים הוֹרְגִים אֶת הָעֵזִים, בְּרַם בְּאִיּוֹב הָעֵזִים הוֹרְגִים אֶת הַזְּאֵבִים, וְהַיּוֹם (איוב יט, כא) : חֲנִנִי חֲנִנִי אֶתָּם רַעִי וְגוֹי. וְגַם לֹא לַיִּדְעִים חוֹן זֶה יְהוֹשֻׁעַ, אָמַר רַבִּי אַחֲוָה בְּרִיָּה דְּרַבִּי זִירָא שְׁנֵי דְּבָרִים דְּבָר יְהוֹשֻׁעַ בְּפִנֵּי מִשָּׁה וְלֹא נִגְמַל חוֹן בְּעֵינָיו, וְאֵלוֹ הוּן, אֶחָד בְּמִנוּי הַזְּקִנִים, וְאֶחָד בְּמַעֲשֵׂה הָעֵגֶל. בְּמִנוּי הַזְּקִנִים, דְּכְתִיב (במדבר יא, כח) : אֲדַנִּי מִשָּׁה כְּלָאִם, אָמַר לוֹ כְּלָם וְהַעֲבִירָם מִן הָעוֹלָם (במדבר יא, כח) : וַיֹּאמֶר לוֹ מִשָּׁה הַמְּקַנָּא אֶתָּה לִי, אָמַר לוֹ יְהוֹשֻׁעַ בְּדָ אָנִי מִתְּקַנָּא, הַלּוֹאִי בְּנֵי כִּיּוֹצָא בְּדָ, הַלּוֹאִי כָּל יִשְׂרָאֵל כִּיּוֹצָא בְּדָ (במדבר

יא, כח): ומי יתן כל עם ה' נביאים וגוי'. ואחד בעגל, שנאמר (שמות לב, יז): וישמע יהושע את קול העם ברעה, אמר לו משה, יהושע, אדם שעתיד להנהיג שררה על ששים רבוא אינו יודע להבחין בין קול לקול. אין קול ענות גבורה, האיד מה דאת אמר (שמות יז, יא): וגבר ישראל. ואין קול ענות חלושה, האיד מה דאת אמר: ויחלש יהושע. קול ענות אנכי שמע, אמר רבי אסי קול קילוס של עבודת כוכבים אנא שמיע. רבי יודן בשם רבי אסי אמר אין לה כל דור ודור שלא נטל אונקי אחת של עגל.

ב דבר אחר, כי לא לקלים המרוץ זה משה, אתמול טס ברקיע ועולה כעוף, שנאמר (שמות יט, ג): ומשה עלה אל האלהים, והיום (דברים ג, כז): כי לא תעבר את הירדן הזה, אפלו חבל של חמשים אמה לא היה יכול לעבר. ולא לגבורים המלחמה זה משה, אתמול (תהלים סח, ג): מלכי צבאות ידדון ידדון, מהו ידדון ידדון, ידדון בהליכתו ידדון בחזירתו. רבי יודן בשם רבי איבו אמר מלאכי צבאות אין כתיב כאן, אלא מלכי צבאות, אפלו מלכיהו דמלאכיא, מיכאל וגבריאל היו מתיראין ממשה, והיום אפלו גולירון שבהם לא היה יכול להסתפל בהו, הדא הוא דכתיב (דברים ט, יט): כי יגרתני מפני האף והחמה. וגם לא לחכמים לחם זה משה, אתמול עביד קומיס קלטור בפלטין של פרעה, שנאמר (שמות ב, יא): ויגדל משה ויצא אל אחיו, מהו ויגדל, שהיתה גדלתו להכניס ולהוציא, והיום (שמות ב, כ): קראו לו ויאכל לחם. וגם לא לנבנים עשר זה משה, מהיכן בא לו עשר והעשיר, אמר רבי חנין מחצב של ספיר גלה לו הקדוש ברוך הוא בתוך אהלו ומצא, ומשם העשיר משה, שנאמר (שמות לד, א): פסל לה, פסילתו תהא לה. והיום כל הדין עותר לא קם ליה. וגם לא ליודעים חן זה משה, אתמול (שמות לג, יז): כי מצאת חן בעיני, והיום (דברים ג, כז): אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה. פי עת ופגע יקרה את כלם, עת היא שפוגעת האדם ומערערת בו כל הדברים האלה, והוא מפגיע, מה יעשה ילד ויעסק בתפלה ובתחנונים והוא נצל. רב הונא שאל לשמואל, אמר ליה מהו דין דכתיב: כי עת ופגע, אמר לו פעמים שאדם מפגיע בתפלה ונענה, פעמים שמפגיע ואינו נענה, שאין לה שסדר תפלות ותחנונים יותר ממשה רבנו, ולסוף נאמר לו (דברים לא, יד): הן קרבו ומיד למות.

א (יב) כי גם לא ידע האדם את עתו פדגים שנאחזים במצודה רעה.

אמר רבי ברכיה וכי יש מצודה רעה ויש מצודה טובה, אמר ריש לקיש זו חפה, הדא הוא דכתיב (במדבר יד, לו): וימתו האנשים מוצאי דבת הארץ רעה. במה הומתו, רבנו ורבי שמעון בר יוחאי, רבנו אמרין אספרה עלתה בגרונם ונחנקו ומתו. ורבי שמעון בן יוחאי אמר בנשילת איברים מתו. רבי יהודה ברבי סימון אמר טעמו דרבנו, נאמר כאן במצודה רעה, ונאמר להלו רעה, מה רעה האמורה להלו חפה יורדת לגרוננו של דג וחונקתו, אף רעה האמורה כאן אספרה עלתה בגרונם ומתו. רבי ברכיה אמר טעמיה דרבי שמעון בן יוחאי, נאמרה כאן מגפה ונאמר להלו מגפה

(זכריה יד, יב) : וזאת תהיה המגפה, מה מגפה האמורה להלן בנשילת אברים, אף מגפה האמורה כאן בנשילת אברים.

אמר רבי ברכיה יש לך מצודה שהיא צדה בים ואינה צדה ביבשה, צדה ביבשה ואינה צדה בים, אלא זו חפה צדה בים, והיא צדה ביבשה, שהיא יורדת לגרונו של דג וחונקתו. רבי עזריה ורבי יונתן ברבי חגי בשם רבי יצחק בר מריון בשם רבי חנינא יש לך אדם שחוטא בארץ ואינו חוטא בשמים, בשמים ואינו חוטא בארץ, אבל מי שאומר לשון הרע חוטא בשמים ובארץ, שנאמר (תהלים עג, ט) : שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ.

אמר רבי אלעזר מצינו שהם מהלכים בשמים ולשונם שותתה בארץ, מה טעם שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ.

אמר רבי יוחנן אין אדם אומר לשון הרע עד שהוא כופר בעקר, שנאמר (תהלים יב, ה) : אשר אמרו ללשוננו נגביר שפתינו אתנו וגו'.

אמר רבי יצחק (תהלים נ, כב) : בינו נא זאת שכחי אלוה, אלו שהן אומרין לשון הרע, שנאמר (תהלים יב, ה) : אשר אמרו ללשוננו נגביר שפתינו אתנו וגו'.

א (יג) גם זה ראיתי חכמה תחת השמש וגו', אמר רבי שמואל בר אימי, זו מחשבתו של רמאין ברמיותו, כגון המערב מים ביין, בלבקי בשמן, מי מאיס בדבש, חלב חמור בקטף, קימוס במור, עלי גפנים בפלפליו, לא יעשה קנה מאזנים ארוך מצד זה וקצר מצד זה, לא יעשה את המחק עבה מצד זה וצר מצד זה, קנה מאזנים ומחק שיש בהן בית קבול מתכות, והאסיל שיש בו בית קבול מעות, וקנה של עני שיש בו בית קבול מים, ומקל שיש בו בית קבול מזוזה ומרגלית, הרי אלו טמאין. ועל כלם אמר רבי יוחנן אוי לי אם אמר אוי לי אם לא אמר, אם אמר מלמד אני את הרמאין, אם לא אמר אני מונע את התלמוד ומטמא את הטהרות.

דבר אחר, שלא יהיו הרמאים הם סבורין שאין החכמים בקיאים במעשה ידינו, אמר רבי שמואל אף על פי כן (הושע יד, ב) : כי ישרים דרכי ה' וצדקים ילכו בם ופושעים יפשלו בם.

א (יד) עיר קטנה, זה העולם. ואנשים בה מעט, זה דור אנוש ודור המבול. ובא אליה מלך גדול וסבב אתה, זה מלך המלכים הקדוש ברוך הוא. ובנה עליה מצודים גדלים, כמנון ועקמון.

א (טו) ומצא בה איש מסכן וחסך, זה נח, שנאמר (בראשית ז, א) : כי אתה ראיתי צדיק לפני בדור הזה. ומלט הוא את העיר בחכמתו, דהנה אמר להו ווי רקיאה למחר מבולא אתי, עבדון תתובא, והוון אמרין ליה אן

מְשַׁרְיָא פִּרְעָנוּתָא, מִן בֵּייתִיה דְּהֵהוּא גְבָרָא מְשַׁרְיָא, כִּינּוּן שְׁמֵת מְתוּשֶׁלַח אֲמַרִין לִיה, לֹא מִבֵּיתִיה דְּהֵהוּא גְבָרָא מְשַׁרְיָא פִּרְעָנוּתָא. וְאָדָם לֹא זָכַר אֶת הָאִישׁ הַמְּסַכֵּן הַהוּא, אָמַר לְהוּן הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶתוּן לֹא אֲדַכְרְתוּנִיה אֲנָא מִדְּכַר לִיה, שְׁנַאֲמַר (בראשית ח, א): וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת נֹחַ וּגוֹי.

ב דְּבַר אַחַר, עִיר קַטְנָה, זֶה מְצָרִים. וְאֲנָשִׁים בְּהָ מַעֵט, אֵלוּ הַמְּצָרִים. וּבָא אֵלֶיהָ מְלֶךְ גְּדוֹל וְסַבֵּב אֶתָּה, זֶה פִּרְעָה הַרְשָׁע. וּבְנָה עֲלֶיהָ מְצוּדִים גְּדֹלִים, כְּמִנּוּן וְעַקְמוּן. וּמְצָא בְּהָ אִישׁ מְסַכֵּן וְחָכָם, זֶה יוֹסֵף הַצַּדִּיק. וּמִלֵּט הוּא אֶת הָעִיר בְּחֻכְמָתוֹ, שְׁאָמַר לוֹ לְפִרְעָה (בראשית מא, לד): יַעֲשֶׂה פִּרְעָה וַיִּפְקֹד פְּקָדִים עַל הָאָרֶץ וּגוֹי וַיִּקְבְּצוּ אֶת כָּל אֶכְלֵי הַשָּׂנִים הַטְּבוֹת הָאֵלֶּה וּגוֹי. וְאָדָם לֹא זָכַר אֶת הָאִישׁ הַמְּסַכֵּן הַהוּא, אָמַר הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶתוּן לֹא אֲדַכְרְתוּנִיה אֲנָא מִדְּכַר לִיה, (בראשית מב, ו): וַיִּוֹסֵף הוּא הַשְּׁלִיט עַל הָאָרֶץ.

ג דְּבַר אַחַר, עִיר קַטְנָה, זֶה מְצָרִים. וְאֲנָשִׁים בְּהָ מַעֵט, אֵלוּ אַחֵי יוֹסֵף, שְׁנַאֲמַר (בראשית מב, ו): וַיִּרְדּוּ אַחֵי יוֹסֵף עִשְׂרָה. וּבָא אֵלֶיהָ מְלֶךְ גְּדוֹל וְסַבֵּב אֶתָּה, זֶה יוֹסֵף. וּבְנָה עֲלֶיהָ מְצוּדִים גְּדֹלִים, אֵלוּ שְׁלֹשׁ גְּזֵרוֹת שְׁגָזַר, שְׁלֹא יִכְנַס עֶבֶד לְמְצָרִים, וְלֹא יִכְנַס אָדָם בְּשָׁנֵי חֲמוּרִים, וְלֹא יִכְנַס אָדָם שְׁלֹא יִכְתֹּב שְׁמוֹ וְשֵׁם אָבִיו וְשֵׁם זָקֵנוּ וְשֵׁם זָקֵנָתוֹ. וּמְצָא בְּהָ אִישׁ מְסַכֵּן וְחָכָם, זֶה יְהוּדָה. וּמִלֵּט הוּא אֶת הָעִיר בְּחֻכְמָתוֹ, שְׁאָמַר אֲנֹכִי אֶעֱרַבְנּוּ וּגוֹי, וְעוֹד שְׁאָמַר לְיוֹסֵף (בראשית מד, לג): יֵשֶׁב נָא עִבְדְּךָ תַּחַת הַנֶּעֶר וּגוֹי. וְאָדָם לֹא זָכַר וּגוֹי, אָמַר הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶתוּן לֹא אֲדַכְרְתוּנִיה אֲנָא מִדְּכַר לִיה (בראשית מו, כח): וְאֶת יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו וּגוֹי.

ד דְּבַר אַחַר, עִיר קַטְנָה, זֶה מְצָרִים. וְאֲנָשִׁים בְּהָ מַעֵט, אֵלוּ יִשְׂרָאֵל, שְׁנַאֲמַר (דברים י, כב): בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יִרְדּוּ אֲבֹתֶיךָ מְצָרִימָה וּגוֹי. וּבָא אֵלֶיהָ מְלֶךְ גְּדוֹל, זֶה פִּרְעָה. וְסַבֵּב אֶתָּה וּבְנָה עֲלֶיהָ מְצוּדִים גְּדֹלִים, שְׁגָזַר גְּזֵרוֹת קִשּׁוֹת זֹו מִזֹּו, שְׁמַנְעֵן מִתְּשֻׁמִּישׁ הַמָּטָה, וּמִשָּׂדָּ לְהֵם בְּעַרְלָה, וּגְדֹל לְהֵם בְּלוּרִית. וּמְצָא בְּהָ אִישׁ מְסַכֵּן וְחָכָם, זֶה מֹשֶׁה, שְׁנַאֲמַר (שמות יא, ד): וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר ה' כְּחַצַּת הַלַּיְלָה וּגוֹי. וּמִלֵּט הוּא אֶת הָעִיר בְּחֻכְמָתוֹ, שְׁנַאֲמַר (שמות יב, ז): וְלָקַחוּ מִן הַדָּם וּגוֹי. וְאָדָם לֹא זָכַר אֶת הָאִישׁ הַמְּסַכֵּן הַהוּא, אָמַר הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶתוּן לֹא אֲדַכְרְתוּנִיה אֲנָא מִדְּכַר לִיה, (ישעיה סג, יא): וַיִּזְכֹּר יָמֵי עוֹלָם מֹשֶׁה עַמּוֹ.

ה דְּבַר אַחַר, עִיר קַטְנָה, זֶה סִינֵי. וְאֲנָשִׁים בְּהָ מַעֵט, אֵלוּ יִשְׂרָאֵל. וּבָא אֵלֶיהָ מְלֶךְ גְּדוֹל, זֶה מְלֶכֶי הַמְּלָכִים הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא. וְסַבֵּב אֶתָּה וּבְנָה עֲלֶיהָ מְצוּדִים גְּדֹלִים, אֵלוּ מְאֹתִים וְאַרְבַּעִים וּשְׁמוֹנֶה מִצְוֹת עֲשֶׂה וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְחֲמִשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה. וּמְצָא בְּהָ אִישׁ מְסַכֵּן וְחָכָם, זֶה מֹשֶׁה, שְׁנַאֲמַר (שמות יט, יג): לֹא תִגַּע בּוֹ יָד וּגוֹי. וּמִלֵּט הוּא אֶת הָעִיר בְּחֻכְמָתוֹ, שְׁנַאֲמַר (שמות יט, יג): כָּל הַנִּגַּע בְּהָר מוֹת יוּמָת. וְאָדָם לֹא זָכַר וּגוֹי,

אמר הקדוש ברוך הוא אתון לא אדפרתוניה אנא מדכר ליה (מלאכי ג, כב) :
זכרו תורת משה עבדי וגוי.

י דבר אחר, עיר קטנה, זה סיני. ואנשים בה מעט, אלו ישראל. ובא אליה מלך גדול, זה יצר הרע. ובנה עליה מצודים גדלים, שנאמר (שמות לב, ד) :
אלה אלהיך ישראל. ומצא בה איש מסכן וחכם, זה משה, שנאמר (שמות לב, א) :
למה ה' יחרה אפך בעמך וגוי. ואדם לא זכר וגוי, אמר הקדוש ברוך הוא אתון לא אדפרתוניה אנא מדכר ליה (תהלים קו, כג) :
ויאמר להשמידם לולי משה בחירו וגוי.

יז דבר אחר, עיר קטנה, זה בית הכנסת. ואנשים בה מעט, זה צביר. ובא אליה מלך גדול, זה מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא. וסבב אתה ובנה עליה מצודים גדלים, זה כמנון ועקמון. ומצא בה איש מסכן וחכם, זה הזקן החכם או החזן, שבשעה שהזקן יושב ודורש ועונין אחריו אמן יהי שמו הגדול מברך אפלו יש לו שטר גזרות של מאה שנה, הקדוש ברוך הוא מוחל על כל עונותיו. ואדם לא זכר וגוי, אמר הקדוש ברוך הוא אתון לא אדפרתוניה אנא מדכר ליה (ויקרא יט, לב) :
מפני שיבה תקום וגוי.

יח דבר אחר, עיר קטנה, זה הגוף. ואנשים בה מעט, אלו אבריו. ובא אליה מלך גדול, זה יצר הרע, ולמה הוא קורא ליצר הרע גדול, שהוא גדול מיצר טוב שלש עשרה שנה. וסבב אתה ובנה עליה מצודים גדלים, כמנון ועקמון. ומצא בה איש מסכן וחכם, זה יצר טוב, למה קורא אותו מסכן, שאינו מצוי בכל הבריות, ואין רבן של בריות נשמעין לו. ומלט הוא את העיר בחכמתו, שכל השומע ליצר טוב נמלט. אמר דוד טוביה למאן דשמע ליה, הדיא הוא דכתיב (תהלים מא, ב) :
אשרי משכיל אל דל. ואדם לא זכר, אמר הקדוש ברוך הוא אתון לא אדפרתוניה אנא מדכר ליה (יחזקאל לו, כו) :
והסרתי את לב האבן מבשרכם וגוי.

א (טז) ואמרתי אני טובה חכמה מגבורה וחכמת המסכן בזויה, אמר רבי יוחנן וכי חכמתו של רבי עקיבא שהיה מסכן בזויה היתה, אלא זה זקן שהוא יושב ומסכן בדבריו, כגון זקן שהוא יושב ודורש (דברים טו, יט) :
לא תכיר פנים, והוא מכיר. (דברים טו, יט) :
לא תקח שחד, והוא לוקח. לא תלוה ברבית, והוא מלוה. שמשון הלך אחר עיניו (שופטים טו, לא) :
והוא שפט את ישראל עשרים שנה. גדעון, שנאמר (שופטים ח, כז) :
ויעש אותו גדעון לאפוד וגוי והוא שפט את ישראל, הוי אין מסכן אלא מי שמסכין דבריו.

א (יז) דברי חכמים בנחת נשמעים, אלו הדרשנים. מועקת מושל בכסילים, אלו המתרגמנין שעומדין על הצבור.

דבר אחר, דברי חכמים בנחת נשמעים, זה עמרם ובית דינו, אמר רבי בון נמנו אחר הגפה ואחר הגדר, אמרו מה הנאה יש לנו שאנו נושאים נשים

וזורעים ומשליכים לַיָּאֹר, עַד כָּאֵן הָעוֹלָם יִתְקַיֵּם. מוֹעֶקֶת מוֹשֵׁל בְּכִסִּילִים, זֶה פְּרָעָה, דִּהְיָה גָזַר כָּל הַיּוֹן הַיְלֹוד וְגוֹי, וְלֹא הוֹת בְּדִינָא מִשְׁגָּחָא עַל גְּזִירְתִּיהָ.

א (יח) טוֹבָה חֲכָמָה מִכָּלִי קָרֵב, זֶה חֲכָמְתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ, מִכָּלִי קָרֵב שֶׁל עֲשׂוֹ הַרְשָׁע, אָמַר רַבִּי לִוִּי זִינָם כָּלִי זֵין מִבְּפָנִים, וְהַלְבִּישׁוֹן לְבָנִים מִבְּחוּץ, וְהִתְקִין עֲצָמוֹ לְשִׁלְשָׁה דְבָרִים, לְתַפְלָה, וּלְדוֹרוֹן, וּלְמַלְחָמָה. לְתַפְלָה מִנִּין, שְׁנֵאמַר [\(בראשית לב, יב\)](#): הֲצִילֵנִי נָא מִיַּד אַחִי. לְדוֹרוֹן מִנִּין, שְׁנֵאמַר [\(בראשית לב, יט\)](#): וְאִמְרַתְּ לַעֲבָדְךָ לְיַעֲקֹב מִנְחָה הִיא שְׁלוּחָה. לְמַלְחָמָה מִנִּין, שְׁנֵאמַר [\(בראשית לג, ב\)](#): וַיֵּשֶׁם אֶת הַשְּׂפָחוֹת וְגוֹי וְהוּא עֵבֶר לְפָנֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחֲוּ אַרְצָה, אָמַר מוֹטֵב שְׂיִפְגַע בִּי וְלֹא בְּבָנִי. וַיָּשֶׁב בַּיּוֹם הַהוּא עָשׂוֹ לְדַרְכּוֹ שְׁעִירָה, וְלָמָּה שְׁעִירָה, רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי, רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר מִפְּנֵי שְׁטַר חוֹב. וְרַבִּי שְׁמוּאֵל אָמַר מִפְּנֵי הַבוֹשָׁה. וְחוּטָא אַחַד יֵאבֵד טוֹבָה הַרְבֵּה, זֶה עֲשׂוֹ הַרְשָׁע שֶׁאֵבֵד כָּל הַטּוֹבוֹת וּמִתְנוֹת שֶׁל עוֹלָם הַבָּא.

ב דְּבַר אַחֵר, טוֹבָה חֲכָמָה, זוֹ חֲכָמְתָהּ שֶׁל סֵרַח בַּת אֲשֵׁר. מִכָּלִי קָרֵב, מִכָּלִי קָרֵבוֹ שֶׁל יוֹאָב, שְׁנֵאמַר [\(שמואל ב. כ, טז\)](#): וַתִּקְרָא אִשָּׁה חֲכָמָה מִן הָעִיר, מִיֶּכָן דִּהְיָה רַחִיק. וַיִּקְרַב אֵלֶיהָ וַתֹּאמֶר אֵלָיו לֹא אֶתָּה הוּא יוֹאָב, קוֹצֵר אֶתָּה, לִית אֶתָּה לְפּוֹם שְׂמֹךְ, לֹא אֶתָּה בֶן תּוֹרָה וְלֹא דוֹד בֶּן תּוֹרָה, לֹא כְּתִיב בַּתּוֹרָה [\(דברים ט. כ\)](#): כִּי תִקְרַב אֶל עִיר לְהִלָּחֵם עִלְיָהּ וְקִרְאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם, שְׂמָא לְמַלְחָמָה, דְּכְתִיב [\(שמואל ב. כ, יח\)](#): וַתֹּאמֶר לְאִמֶּר דְּבַר יִדְבְּרוּ בְּרֵאשִׁנָּה וְגוֹי וְכֵן הִתְמוּ, אִמְרָה לּוֹ עַד כָּאֵן תִּמּוּ דְבָרֵי תּוֹרָה שֶׁלֹּא לְהִתְקַיֵּם. אָמַר לָהּ וְאֶתָּה מֵאֵן, אִמְרָה לּוֹ מֵאֵן אֲנָא, אֲנֹכִי שְׁלָמִי אֲמוּנִי יִשְׂרָאֵל, אֲנִי הוּא שְׁהַשְׁלַמְתִּי מִנִּינָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם, אֲנִי הוּא שְׁהַשְׁלַמְתִּי נַאֲמֹן יוֹסֵף לְנַאֲמֹן מִשָּׁה, וְאֶתָּה מִבְּקֵשׁ לְהַמִּית עִיר וְאִם בִּישְׂרָאֵל. עִיר, זוֹ אֲבֵל בֵּית מַעֲכָה, וְלִי שְׂאֲנִי אִם בִּישְׂרָאֵל. מִיַּד [\(שמואל ב. כ, יח\)](#): וַיַּעַן יוֹאָב וַיֹּאמֶר חֲלִילָה לִי וְגוֹי, חֲלִילָה לְיוֹאָב, חֲלִילָה לְדוֹד, חֲלִילָה לְמַלְכוּתוֹ, אֶלָּא לֹא כֵן הִדְבַּר כִּי אִישׁ מֵהַר אֲפָרַיִם שְׁבַע בֶּן בְּכָרִי שָׁמוֹ נִשָּׂא יָדוֹ בְּמַלְךְךָ בְּדוֹד, אִם בְּמַלְךְךָ לָמָּה בְּדוֹד, וְאִם בְּדוֹד לָמָּה בְּמַלְךְךָ, אָמַר רַבִּי עֲזַרְיָה וְרַבִּי יוֹנָתָן בְּרַבִּי חֲגִי בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק בַּר מַרְיֹון, לְלַמְּדֶךָ שֶׁכָּל הַמַּעֲזִי פָּנָיו בַּתְּלַמִּידֵי חֲכָמִים וּגְדוֹל הַדּוֹר, כְּאֵלוֹ מַעֲזִי פָּנָיו בְּמַלְךְךָ, עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה דוֹד שֶׁהוּא מַלְךְךָ וְחָכְם וּגְדוֹל הַדּוֹר.

אָמַר רַבִּי יוֹדֵן כָּל הַמַּעֲזִי פָּנָיו בְּמַלְךְךָ, כְּאֵלוֹ מַעֲזִי פָּנָיו בְּשָׂכִינָה, דְּכְתִיב [\(שמואל ב. כ, כא\)](#): נִשָּׂא יָדוֹ בְּמַלְךְךָ בְּדוֹד, בְּמַלְךְךָ, זֶה מַלְךְךָ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְאַחַר כֵּן בְּדוֹד, זֶה דוֹד מַלְךְךָ יִשְׂרָאֵל. תִּנּוּ אֶתוֹ לְבַדּוֹ וְאַלְכָהּ וְגוֹי, אָמַר לָהּ מִנֵּן אֶתָּה יִדְעִית, אָמַר לָהּ כָּל הַמַּחְצִיף פָּנָיו בְּמַלְכוּת בֵּית דוֹד מִתְחַיֵּב הוּא מַלְעִיל. מִיַּד [\(שמואל ב. כ, כב\)](#): וַתְּבוֹא הָאִשָּׁה אֶל הָעַם בְּחֲכָמְתָהּ, אִמְרָה לּוֹן לִית אֶתוֹן שְׂמַעוֹן בְּיוֹאָב, וְלִית אֶתוֹן שְׂמַעוֹן בְּדוֹד, הִיָּדָא אִמָּה קָמַת בְּהוֹן, הִיָּדָא מַלְכוּת קָמַת בְּהוֹן. אִמְרִין לָהּ וּמָה הוּא בְּעִי, אִמְרָה לּוֹן אֶלְף דְּגוּבְרִין, אִמְרִין לָהּ כָּל בַּר נֶשׁ יְהִיב לְפּוֹם מַה דְּאִית לִיהָ. אִמְרָה לּוֹן אֲנָא אֲזֵלָא וּמִפְּיִיסָא לִיהָ דִּילְמָא דִּהוּא פְּחִית, עֲבַדָּא גְרָמָה אֲזֵלָא וְאֶתָּה, אִמְרָה לּוֹן חֲמֵשׁ מֵאֵוֹן הוּא בְּעִי. אִמְרִין לָהּ כָּל בַּר נֶשׁ וּבַר נֶשׁ יְהִיב לְפּוֹם מַה דְּאִית

ליה. אַמְרָה לֹון אָנָא אַזְלָא וּמְחֻטָא לִיה דִּילְמָא דְהוּא פְּחִית מְנַהוּן, עֲבַדָא נְפִשָּׁה הִיא אַזְלָא וְהִדְרָא, אַמְרָה לֹון חַד גְּבַר הוּא בְּעִי, וְהִדָא אַכְסִינָא. אַמְרִין לָה אִן הוּא טַב קִרְתָא נִיהַבִּיה נִיהַלִּיה. אַמְרָה לֹון שְׁבַע בְּן בְּכָרֵי שְׁמוֹ, מִיָּד (שְׁמוּאֵל ב כ, כב): וַיִּקְחוּ אֶת רֹאשׁ שְׁבַע בְּן בְּכָרֵי וַיִּשְׁלְכוּ אוֹתוֹ בְּעַד הַחוּמָה וּגוֹי. וְחוּטָא אַחַד יֵאבֵד טוֹבָה הַרְבֵּה, זֶה שְׁבַע בְּן בְּכָרֵי.

ג דְּבַר אַחַר, טוֹבָה חֲכָמָה, זֹו חֲכָמְתוֹ שֶׁל חִזְקִיָּהוּ מְלֹךְ יְהוּדָה. מְפָלֵי קָרַב, שֶׁל סִנְחַרִּיב.

אָמַר רַבִּי לֹוי שְׁלֹשׁ גְּלִיּוֹת הִגְלָה סִנְחַרִּיב, פְּעַם רִאשׁוֹנָה הִגְלָה שְׁבֹט רְאוּבֵן וְגַד, שְׁנִיָּה עֶשְׂרֵת הַשְּׁבֹטִים, שְׁלִישִׁית בָּא עַל יְהוּדָה, מִיָּד עָמַד חִזְקִיָּהוּ וְזִיָּנָם כָּלִי זֵין מִבְּפָנָיִם וְהִלְבִּישָׁם לְבָנָיִם מִבְּחוּץ, וְהִתְקִין עֲצָמוֹ לְשִׁלְשָׁה דְּבָרִים, לְתַפְלָה, וּלְדוֹרוֹן, וּלְמַלְחָמָה. לְתַפְלָה, דְּכַתִּיב (ישעיה לז, טו): וַיִּתְפַּלֵּל חִזְקִיָּהוּ אֶל ה' וּגּוֹי. לְדוֹרוֹן, דְּכַתִּיב (מלכים ב יח, טז): בְּעֵת הַהִיא קִצַּץ חִזְקִיָּהוּ וּגּוֹי וְאֶת הָאֲמֻנּוֹת, מֵהוּ הָאֲמֻנּוֹת, רַבִּי לֹוי אָמַר צִיפְרָיָא, וְרַבְּנָן אַמְרִין שִׁיגְמִיָא. לְמַלְחָמָה, שְׁנֵאמַר (דברי הימים ב לב, ה): וַיַּעַשׂ שְׁלַח לָרֶב וּמַגְנָיִם, וְנִעַץ חָרֶב עַל פֶּתַח בַּיִת הַמִּדְרָשׁ, וְאָמַר, כָּל מִי שְׁאִינּוֹ עוֹסֵק בְּתוֹרָה תִּהְיֶה הַחָרֶב הַזֶּה עוֹבְרָת עַל צְנֵאוֹרוֹ, (מלכים ב יח, לז): וַיָּבֵא אֱלֹהִים בְּן חִלְקִיָּהוּ אֲשֶׁר עַל הַבַּיִת, סַפְקָלִי. וְשִׁבְנָא הַסַּפֵּר, סְקִינּוּי פְּטָרִי. וְיוֹאֲחַ בְּן אֶסָף הַמְזִכִּיר, סַבְיָא. וְחוּטָא אַחַד יֵאבֵד טוֹבָה הַרְבֵּה, זֶה סִנְחַרִּיב, שְׁנֵאמַר (דברי הימים ב לב, כא): וַיִּשָּׁב בְּבִשְׁת פָּנָיִם וּגּוֹי (מלכים ב יט, לז): וַיִּמְלֹךְ אֶסָר חֵדָן בְּנֹו תַחְתָּיו.

פרשה י

א (א) זְבוּבֵי מוֹת יִבְאִישׁ יִבְיַע שְׁמֹן רוֹקַח, בְּן עֲזַאי וְרַבִּי עַקִּיבָא, בְּן עֲזַאי אָמַר זְבוּב אַחַד שְׁמַת אֵינּוּ מִבְּאִישׁ וּמִבְּיַע שְׁמֹן רוֹקַח, אֶלָּא בְּחֻטָא יְחִידִי שְׁחֻטָא אַבְדַּ מִּמְנוֹ טוֹבָה הַרְבֵּה.

דְּרַשׁ רַבִּי עַקִּיבָא (ישעיה ה, יד): לָכֵן הִרְחִיבָה שְׂאוֹל נְפִשָּׁה וּפְעָרָה פִּיהָ לְבָלִי חֶק, חֶקִים אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא לְבָלִי חֶק, מִי שְׁאִין לוֹ מִצְוֹת שְׁתַּכְרִיעַ לוֹ עַל זְכוּתָיו. דוֹרְשֵׁי רְשׁוּמוֹת אוֹמְרִים, הָאָדָם נִדוֹן אַחַר רַבּוֹ, וּלְעוֹלָם יִמָּד אָדָם עֲצָמוֹ חֻצְיוֹ וְכַפְּאֵי וְחֻצְיוֹ חֵיב, עֲשֵׂה מִצְוָה אַחַת אֲשֶׁרִיו שְׁהַכְרִיעַ אֶת עֲצָמוֹ לְכַף זְכוּת, עֲבַר עֲבָרָה אַחַת אוֹי לוֹ שְׁהַכְרִיעַ אֶת עֲצָמוֹ לְכַף חוּבָה.

אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּן אֶלְעָזָר, לְפִי שְׁהִיחִיד נִדוֹן אַחַר רַבּוֹ, וְהָעוֹלָם נִדוֹן אַחַר רַבּוֹ, בְּחֻטָא יְחִידִי שְׁחֻטָא זֶה אַבְדַּ מִּמְנוֹ וּמִן הָעוֹלָם טוֹבָה הַרְבֵּה.

ב דָּבַר אַחַר, זְבוּבֵי מוֹת יִבְאִישׁ יִבְיַע שְׁמֹן רוֹקַח, מְדַבֵּר בְּעֵדַת קֶרֶחַ, אֶתְמוּל מִבְּאִישׁוֹן כְּנֶגֶד מֹשֶׁה וְאוֹמְרִין לֹא מֹשֶׁה נִבְיָא אָמַת, וְלֹא אֶהְרֹן כְּהֵן גָּדוֹל, וְלֹא תוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם, וְהַיּוֹם מִבְּיַעִים דְּבָרִים לִפְנֵי מֹשֶׁה וְאוֹמְרִים: מֹשֶׁה נִבְיָא אָמַת, וְאֶהְרֹן כְּהֵן גָּדוֹל, וְתוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם. יִקָּר מַחֲכָמָה מִכְבוֹד, זֹה הִנְבוּאָה. סְכָלוֹת מְעַט, זֹה גִזְרֵתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, שְׁאַמֵּר [\(במדבר טו, ל\)](#): וְאִם בְּרִיאָה יִבְרָא ה'.

דָּבַר אַחַר, זְבוּבֵי מוֹת יִבְאִישׁ יִבְיַע שְׁמֹן רוֹקַח וְגו', מְדַבֵּר בְּדוּאָג וּבְאַחִיתָפֶל, אֶתְמוּל מִבְּאִישׁוֹן דְּבָרִים כְּנֶגֶד דָּוִד, וְאוֹמְרִים פְּסוּל מִשְׁפָּחָה הוּא, לֹא מְרוּת הַמוֹאֲבִיָּה הוּא. וְהַיּוֹם מִבְּיַעִין דְּבָרִים וּמִתְבִּישִׁין. יִקָּר מַחֲכָמָה מִכְבוֹד, זֹה נְבוּאָתוֹ שֶׁל דָּוִד. סְכָלוֹת מְעַט [\(תהלים נה, כד\)](#): וְאַתָּה אֱלֹהִים תוֹרְדִם לְבָאֵר שַׁחַת וְגו'.

דָּבַר אַחַר, זְבוּבֵי מוֹת יִבְאִישׁ יִבְיַע שְׁמֹן רוֹקַח וְגו', מְדַבֵּר בְּדוּרוֹ שֶׁל אֱלֹהֵינוּ, אֶתְמוּל מִבְּאִישׁוֹן דְּבָרִים כְּנֶגֶדוֹ, וְאוֹמְרִין [\(מלכים א יח, כו\)](#): הַבַּעַל עֲנָנוּ, וְהַיּוֹם מִבְּיַעִין דְּבָרִים, וְאוֹמְרִים: ה' הוּא הָאֱלֹהִים ה' הוּא הָאֱלֹהִים. יִקָּר מַחֲכָמָה מִכְבוֹד, מַחֲכָמָה זֹה תוֹרָה, מִכְבוֹד זֹה נְבוּאָתוֹ שֶׁל אֱלֹהֵינוּ. סְכָלוֹת מְעַט [\(מלכים א יח, מ\)](#): וַיִּוְרְדִם אֱלֹהֵינוּ אֶל נַחַל קִישׁוֹן וַיִּשְׁחָטֵם.

א **(ב)** לֵב חָכָם לִימִינוֹ וְגו', אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פִּפְא לְשַׁנֵּי בְּנֵי אָדָם שְׁהִיוּ לְהֵם שְׁנֵי פוֹרִין אֶחָד שֶׁל חֲטִיִּים וְאֶחָד שֶׁל שְׁעוּרִים, אָמַר אֶחָד מֵהֶן לְחַבְרוֹ אִם אֶת שֶׁל שְׁעוּרִים אֲנִי שֶׁל חֲטִיִּים, אִם אֲנִי שֶׁל חֲטִיִּים אֶת שֶׁל שְׁעוּרִים, כָּל עֶקֶר אֲנִי נוֹטֵל שֶׁל חֲטִיִּים. כֶּךָ אָמַר אַבְרָהָם לְלוּט [\(בראשית יג, ט\)](#): אִם הַשְּׂמָאל וְאִימְנָה וְאִם הַיָּמִין וְאִשְׁמְאֵלָה, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בְּרַבִּי יִצְחָק אֶשְׂמָאלָה אִין כְּתִיב כָּאֵן אֶלָּא אֶשְׂמָאלָה, אֶפְלוּ אֶת מַחְצֵף אֲנָא מִשְׂמָאִיל לָךְ. רַבִּי כַּד הָוָה סָלִיק בַּר נֶשׁ לְדִינָא קְדָמוּהִי אִין הָוָה שְׁמַע לְדִינָא הָוָה טְבָאוֹת, וְאִי לָא, הָוָה אָמַר לְבַר בֵּיתִיהָ אֶשְׂמִיל לִיהָ, וְהָוָה מְכוּיִן וּמְחַמֵּי לִיהָ קִטִּיף מִן הַדִּין גִּיּוֹסָא.

דָּבַר אַחַר, לֵב חָכָם לִימִינוֹ, זֶה יַעֲקֹב, שְׁנֵאָמַר [\(בראשית לא, יז\)](#): וַיִּקָּם יַעֲקֹב וַיִּשָּׂא אֶת בָּנָיו וְאֶת נָשָׁיו וְגו'. וְלֵב כָּסִיל לְשְׂמָאלוֹ, זֶה עָשׂוּ הָרָשָׁע, שְׁנֵאָמַר [\(בראשית לו, ו\)](#): וַיִּקָּח עֵשָׂו אֶת נָשָׁיו וְאֶת בָּנָיו.

א **(ג)** וְגַם בְּדַרְךָ כְּשֶׁהִסְכַּל הוֹלֵךְ וְגו', טַפְּשָׂא סַבַּר דְּכָל עֲמָא טַפְּשִׁין כְּוֹתִיָּה, וְהוּא לֹא יָדַע דְּהוּא טַפְּשָׂא וְכָל עֲמָא חַפְּיָמִין.

א **(ד)** אִם רוּחַ הַמוֹשֵׁל תַּעֲלֶה עֲלֶיךָ מְקוֹמָךְ אֵל תַּנַּח. כִּי בָאתָה לָךְ מִמְּשָׁלָה אֵל תַּנַּח מִדַּת עֲנוּתְנוּתָךְ, לְלַמְדָּךְ שְׁכָל הַמְּנִיחַ עֲנוּתְנוּתוֹ גוֹרִם מִיתָה לְעוֹלָמוֹ וְחֲטָאתָ לְדוּרוֹ, וּמִמֵּי אֶת לָמַד מְזַכְרָהָ, שְׁנֵאָמַר [\(דברי הימים ב כד, כ\)](#): וְרוּחַ אֱלֹהִים לְבָשָׂה אֶת זְכָרְיָה וְגו' וַיַּעֲמֵד מֵעַל לְעַם, וְכִי מֵעַל רֵאשִׁי הָעַם הָיָה הוֹלֵךְ, אֶלָּא שָׂרְאָה עֲצָמוֹ גָּדוֹל מִכָּל הָעַם, חֲתוּ הַמְּלָךְ, וְכַהֵן, וְנִבְיָא, וְדָוִן,

הַתְּחִיל מְדַבֵּר גְּדוּלוֹת וְאוֹמֵר לָהֶם (דְּבָרֵי הַיָּמִים ב כד, כ): לָמָּה אַתֶּם עֹבְרִים אֶת מִצְוֹת ה' וְלֹא תִצְלִיחוּ וְגו', מִיָּד (דְּבָרֵי הַיָּמִים ב כד, כא): וַיִּקְשְׁרוּ עֲלָיו וַיִּרְגְּמוּ אוֹתוֹ אֲבָן בְּמִצְוֹת הַמֶּלֶךְ. רַבִּי יוֹדֵן שָׁאֵל אֶת רַבִּי אַחָא הֵיכָן הָרְגוּ אֶת זְכַרְיָה בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל אוֹ בְּעֶזְרַת נָשִׁים, אָמַר לוֹ לֹא בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל וְלֹא בְּעֶזְרַת נָשִׁים אֲלָא בְּעֶזְרַת כְּהֻנִּים, וְלֹא נִהְגוּ בְּדַמּוֹ לֹא כְּדָם צָבִי וְלֹא כְּדָם אֵיל, כְּתִיב בְּדָם אֵיל וְצָבִי שֶׁנִּשְׁפָּךְ דָּמוֹ (וַיִּקְרָא יז, יג): וְשִׁפָּךְ אֶת דָּמוֹ וְכִסְהוּ בְּעֶפְרָא, אָבֵל צָדִיק זֶה לֹא נִהְגוּ בְּדַמּוֹ לֹא כְּדָם צָבִי וְלֹא כְּדָם אֵיל. וְכָל כֶּף לָמָּה (יחזקאל כד, ח): לְהַעֲלוֹת חֲמָה וְלִנְקֹם נַקָּם. אֶת מוֹצֵא פִשְׁעֵלָה נְבוּזַרְאֲדָן לְהַחְרִיב אֶת יְרוּשָׁלַיִם, רָמַז הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְדָם וְהַתְּחִיל תּוֹסֵס, אָמַר לִיָּה הָא עָנְתָה דְתִיגְבִי דְיִיתִיקִי דִידָךְ, אָמַר לְהוֹן אָמְרוּ לִי מַה טִּיבוּ שְׁל דָם זֶה, אָמְרוּ לוֹ זֶה דָם פְּרִים וְאֵילִים וְכַבְשִׁים שֶׁהֵינּוּ מְקַרְיָבִים לְהַקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא, מִיָּד הִבִּיא פְּרִים וְאֵילִים וְכַבְשִׁים וְשַׁחַט עָלָיו הֲרִיבָה וְלֹא עָמַד. אָמַר לְהוֹן אֵי אֲמַרִיתוּ לִי מוֹטָב, וְאֵי לֹא אֲנָא מְסַרִיקְנָא לְבִישְׂרָא דְהִנָּךְ אֵינְשֵׁי בְּמַסְרִיקוֹן דְּפִרְזָלָא, וְלֹא אָמְרוּ, וְהַשְׁתָּא דְאָמַר לְהוּ לִית הַכִּי, אָמְרוּ לִיָּה מַאי נִיכְסִי מִינָךְ, נְבִיאָא כְּהֵנָּא הוּוּה לֹן, וְהוּוּה מוֹכַח לֹן לְשׁוּם שְׁמִיאָא קְבִילוּ וְלֹא קְבִלִינוּ מִינִיה אֲלָא קְאִימְנֵן עֵילוּוּה וְקִטְלִינוּ לִיָּה. אָמַר לְהוֹן אֲנָא מְפִיִסְנָא לִיָּה, אֵיִיתִי סְנֵהֲדָרִי גְּדוּלָה שַׁחַט עֵילוּוּה וְלֹא נַח, שַׁחַט סְנֵהֲדָרִי קִטְנָה עֵילוּוּה וְלֹא נַח, אֵיִיתִי פְּרַחִי כְּהֵנָּה שַׁחַט עֵילוּוּה וְלֹא נַח, שַׁחַט תִּינּוּקוֹת שְׁל בֵּית רַבִּין וְלֹא נַח, אָמַר לוֹ זְכַרְיָה טוֹבִים שְׁבַעֲמָךְ אֲבַדְתִּי רְצוּנָךְ שְׂאֲבָדוּ כְּלָם, לְאַלְתֵּר נַח. הֲרַהֵר אוֹתוֹ רָשַׁע תְּשׁוּבָה בְּלָבוּ וְאָמַר, מִי שְׂמַאֲבַד נַפְשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל כֶּף כְּתוּב בּוֹ (בְּרַאשִׁית ט, ו): שִׁפָּךְ דָּם הָאָדָם בְּאָדָם דָּמוֹ יִשְׁפָּךְ, אוֹתוֹ הָאִישׁ שְׂאֲבַד נַפְשׁוֹת הֲרִיבָה עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה, מִיָּד נִתְמַלֵּא הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא רַחֲמִים וְרָמַז לְדָם וְנִבְלַע בְּמַקוֹמוֹ.

אָמַר רַבִּי יוֹדֵן שְׁבַע עֲבֵרוֹת עָבְרוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, הָרְגוּ כְּהוֹן, וְנָבִיא, וְדִיָּין, וְשִׁפְכוּ דָם נָקִי, וְטִמְאוּ אֶת הָעֶזְרָה, וַיּוֹם שַׁבָּת, וַיּוֹם כְּפוּר הָיָה, אָבֵל יַחְזִיאֵל לֹא עָשָׂה כֵן, אֲלָא (דְּבָרֵי הַיָּמִים ב כ, יד): וַיַּחְזִיאֵל בֶּן זְכַרְיָה בֶּן בְּנֵיָה בֶּן יַעִיָּאל בֶּן מִתְנֵיָה הַלְוִי מִבְּנֵי אֶסְרָף הַיְתָה עָלָיו רוּחַ ה' בְּתוֹךְ הַקְּהֵל, מַהוּ בְּתוֹךְ הַקְּהֵל, שֶׁהָשׂוּה עֲצָמוֹ לְקָהֵל.

דָּבָר אַחֵר, אִם רוּחַ הַמוֹשֵׁל תִּעְלָה עֲלֶיךָ, מְדַבֵּר בְּנַח, נִכְנָס אֶל הַתְּבָה בְּרִשׁוֹת, וַיִּצֵּא בְּרִשׁוֹת, נִכְנָס בְּרִשׁוֹת מִנִּין (בְּרַאשִׁית ז, א): בֵּא אֶתָּה וְכָל בֵּיתְךָ אֶל הַתְּבָה, וַיִּצֵּא בְּרִשׁוֹת מִנִּין (בְּרַאשִׁית ח, ט): צֵא מִן הַתְּבָה אֶתָּה וְגו'.

דָּבָר אַחֵר, אִם רוּחַ הַמוֹשֵׁל תִּעְלָה עֲלֶיךָ, מְדַבֵּר בִּיהוֹשֻׁעַ, כְּשֶׁם שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן בְּרִשׁוֹת, כֶּף לֹא עָלוּ אֲלָא בְּרִשׁוֹת, עָבְרוּ בְּרִשׁוֹת מִנִּין, שְׂנַאֲמַר (יְהוֹשֻׁעַ א, יא): עָבְרוּ בְּקֶרֶב הַמַּחֲנֶה וְגו', עָלוּ בְּרִשׁוֹת שְׂנַאֲמַר (יְהוֹשֻׁעַ ד, יז): וַיִּצְוּ יְהוֹשֻׁעַ אֶת הַכְּהֻנִּים לֵאמֹר עָלוּ מִן הַיַּרְדֵּן.

דָּבָר אַחֵר, אִם רוּחַ הַמוֹשֵׁל וְגו', מְדַבֵּר בְּדוֹד, עַד שֶׁלֹּא מֶלֶךְ (שְׂמוּאֵל א יז, יד): וְדוֹד הוּא הַקְּטָן, וְכִשְׁמֶלֶךְ (דְּבָרֵי הַיָּמִים א כח, ב): וַיִּקַּם דָּוִד הַמֶּלֶךְ עַל רַגְלָיו וְגו' דָּבָר אַחֵר, אִם רוּחַ הַמוֹשֵׁל וְגו', מְדַבֵּר בְּמַרְדְּכִי, עַד שֶׁלֹּא בָּאתָה לוֹ

גדלה (אסתר ב, יט) : ומרדכי ישב בשער המלך, וכשבאת לו גדלה (אסתר ו, יב) :
וישב מרדכי אל שער המלך.

א (ה) יש רעה ראיתי תחת השמש כשגגה שיצא מלפני השליט, כך אמר
לו יעקב ללבן (בראשית לא, לב) : עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה, וכן הות
כשגגה שיצא מלפני השליט ומיתת רחל. בריה דרבי יהושע בן לוי הנה
ליה חד בלעא, אזל ואייתי חד מן אילין דבר פנדירא לאפקא בלעיה, אמר
ליה מה אמרת עלוי, אמר ליה פסוק פלן בתר פלן. אמר והנה נייח ליה
דקבריה, ולא הות אמר עלוי הדין פסוקא, וכן הות ליה כשגגה שיצא
מלפני השליט. רבי ירמיה דשבשתא נטל עטרה של זית וקשרה בראשו,
שמע שמואל ואמר נייח הנה דיייתרים רישיה ולא עבד כן, וכן הות ליה.
אנטונינוס זעירא בר בריה דאנטונינוס רבה, הנה שאיל לרבנו הקדוש,
אמר מאן מאית קדמאי או אנא או את, אמר ליה אנא, אמרין ליה
תלמידוי רבנו כל עלמא מצלין לחייד טביא ואת אמרת הכין. אמר לון אן
אתת ענתה, מה אית בה, ואן אתא מלאך המות דיסביניה, מה הוא מימר
ליה, לא אתת לגבי לית אנא אתי, ולא עוד אלא אלו הנה כן יהון אינון
אמרין בריך אלההון דיהודאי אפלו בשעת מיתתהון אינון ידעין, וכן הות
ליה כשגגה שיצא מלפני השליט.

דבר אחר, יש רעה ראיתי וגוי כשגגה שיצא מלפני השליט, זה עלי הכהן
שאמר לשמואל אין בני יורשין מקומי, אף אין בניך יורשין מקומך, וכן
הות ליה כשגגה שיצא מלפני השליט.

א (ו) נתן הסכל במרומים רבים, אלו הכשדים, דכתיב (ירמיה לט, ג) : ויבאו
כל שרי מלך בבל וישבו בשער התוף. מהו בשער התוף, מקום שמחתין
בו את ההלכות. ועשירים בשפל ישבו, זה סנהדרין, שנאמר (איכה ב, ט) :
ישבו לארץ ידמו,

א (ז) ראיתי עבדים על סוסים, אלו ישמעאלים. ושרים הלכים בעבדים,
זה יוסף.

אמר רבי לוי עבדא זבין, ובר אמתא מזבין, ובר חורין מזדבן לתרויהון.
רבי עקיבא הנה סליק לרומי, פגע ביה חד סריס מן מלכותא, אמר ליה
את הוא רביהון דיהודאי, אמר ליה אין, אמר ליה שמיע מינאי תלת
מילין, דעל סוס מלך, דעל חמר בן חורין, מנעלים ברגליו בר נש, דלא דין
ולא דין, חפיר טב מיניה. אמר תלת מילין אמרת, תלת מילי שמע לי
חילופיהון, הדרת פנים זקן, שמחת לבב אשה, נחלת ה' בנים, אוי לו לאותו
האיש דחסר שלשתו, ולא עוד שקדמו הכתוב, ראיתי עבדים על סוסים,
כיון דשמע ההוא סריס כן, טרף רישיה אגודא ומית.

דָּבַר אַחַר, רָאִיתִי עֲבָדִים עַל סוּסִים, זֶה אַחָאָב. וְשָׂרִים הִלְכִים כְּעֲבָדִים עַל הָאָרֶץ, זֶה אֱלִיהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א יח, מו): וַיֵּד ה' הִיָּתָה אֶל אֱלִיהוּ וַיִּשְׁנֶס מִתְּנִיו וַיִּרְץ לִפְנֵי אַחָאָב וְגו'.

א (ח) חֲפַר גּוֹמֵץ בּוֹ יְפוּל, זֶה פְּרַעַה הַרְשָׁע, שֶׁאָמַר (שמות א, כב): כָּל הַבֶּן הַיְלֹוד וְגו', בּוֹ יְפוּל, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סלו, טו): וַנִּעַר פְּרַעַה וַחֲיִלוּ בָּיִם סוּף.

דָּבַר אַחַר, חֲפַר גּוֹמֵץ, זֶה הַמֶּן, שֶׁנֶּאֱמַר (אסתר ג, יג): לְהַשְׁמִיד לְהַרְגֵּ וּלְאַבֵּד. בּוֹ יְפוּל, שֶׁנֶּאֱמַר (אסתר ט, כה): יָשׁוּב מִחֲשֻׁבְתּוֹ הַרְעָה וְגו'. וּפְרָץ גָּדַר יִשְׁכְּנוּ נָחֵשׁ, זֶה דִּינָה, כְּשֶׁהָיוּ אָבִיהָ וְאֶחִיהָ יוֹשְׁבֵינָה בְּבֵית הַמְּדַרְשׁ יִצְאָה לְרֵאוֹת בְּבִנוֹת הָאָרֶץ, גְּרָמָה לְעֲצָמָה שֶׁיָּבֹא עָלֶיהָ שְׂכָם בֶּן חַמּוֹר הַחַיִּי שֶׁנִּקְרָא נָחֵשׁ וְנִשְׁדָּ אֹתָהּ, דִּכְתִּיב (בראשית לד, ב): וַיֵּרָא אֶתָּה שְׂכָם בֶּן חַמּוֹר וְגו' וַיִּקַּח אֹתָהּ, פָּתָה אֹתָהּ בְּדַבְרִים, כְּמָה דָּאֵת אָמַר (הושע יד, ג): קָחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים. וַיִּשְׁכַּב אֹתָהּ, בְּדַרְדָּ אָרֶץ. וַיַּעֲנֶה, בְּמִשְׁכַּב זָכוּר. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרִיהַ הוּוֹן טְמִירִין בְּמַעֲרֵתָא דְּפִקֵּעַ תַּלְתַּת עֶשֶׂר שָׁנִין בְּשִׁמְדָא, וְהוּוֹן אֶכְלִין חֲרוּבִין וּתְמָרִים, וְלִסוּף תַּלְתַּת עֶשֶׂר שָׁנִין נִפְקַ רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי וַיִּתִּיב לִיהָ עַל פְּלִי דְּמַעֲרֵתָא, חֲמָא חַד צִיִּיד פְּרִיס מְצוּדְתִיהָ לְמְצוּד צַפְרִין, שְׁמַע בְּרַת קָלָא אָמַר דִּימוּס, וְאַתְּפִשֵׁת. שְׁמַע זְמַן תְּנִינּוֹת בְּרַת קָלָא אָמַר סְפִיקָלָא, וְאַשְׁתַּזְבַּת. אָמַר אֶפְלוּ צְפוּר מְבַלְעָדִי שְׁמִיָא לֹא יִבְרַח, כָּל שָׁכֵן נִפְשׁ בַּר נֶשׁ. יַחֲוֹת וְנִיתְסָאִי בְּהִדִּין מוּי דְּמוֹקֵד דְּטַבְרִיָּה, נַחְתוֹן וְאַתְסוֹן בְּהִדִּין מוּי דְּמוֹקֵד דְּטַבְרִיָּה, אָמַרוֹן צְרִיכִין אָנוּ לַעֲשׂוֹת טוֹבָה וְנִהְיִי לְהַלּוֹן בְּנֵי אֲתָרָא, כְּדַרְדָּ שְׁעֵשָׂה אָבִינוּ יַעֲקֹב, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לג, יח): וַיַּחַן אֶת פְּנֵי הָעִיר, שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה אֶטְלִיס וּמוֹכֵר לָהֶם בְּזוּל, עָשָׂה אֶטְלִיס וּמוֹכֵר בְּזוּל. אָמַר צְרִיכִין אָנוּ מְדַכְיָא טַבְרִיָּא, מָה עֲבִיד נְסִיב תּוֹרְמוּסִין וּמְקַלִּיק בְּשׁוּקָא, וְכָל מִן דְּהוֹה מִית טִיִּיף וְסָלִיק לִיהָ, חֲמָא יִתִּיהָ חַד פּוֹתָאִי, אָמַר לִית אָנָא מְגַחִיךְ בְּהִדִּין סָבָא דִּיהוּדָאִי, מָה עֲבַד נְסִיב חַד מִית וְטַמְרִיָּה בְּגוּי שׁוּקָא דְּדַכְיָיָה, אִית אָמַרִין בְּגִרִיבָה, אִית דְּאָמַרִין בְּשׁוּק דְּבַר קַרְדִּימָא, אֲזַל וְאָמַר לִיהָ דְּכִיתִיָּה שְׁקַק פְּלוֹ, אָמַר לִיהָ אִין. אָמַר לִיהָ וְאִן אֶפִיקִית לָךְ מִינִיָּה חַד מִית, אָמַר לִיהָ גּוּד חֲמִי לִי, מִיֵּד צָפָה רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁהוּא טָמֵן אוֹתוֹ שָׁם, אָמַר גּוֹזֵר אָנִי עַל דִּין דְּרַבִּיעַ יְקוּם, וְעַל דְּקָאִים יִרְבִּיעַ. וְאִית דְּאָמַרִי גּוֹזֵר אָנִי עַל עֵילָאִי יַחֲוֹת וְעַל תְּתָאִי יְסִיק, וְכֵן הוֹת לִיהָ. מִינְפִק לִיהָ עֵבֵר קוּמִי הָאִי פְּנִשְׁתָּא דְּמַגְדָּלָא, שְׁמַע קַל דִּינְקָאִי סַפְרָא, בֶּן יוֹחָאִי דְּכִי טַבְרִיָּא. אָמַר [אם לא]: יָבֹא עָלַי אִם אִין בְּיָדִי שְׁמוּעוֹת כְּשַׁעֲרוֹת רֵאשִׁי שְׁטַבְרִיָּא זֶה עֲתִידָה לְטַהַר וְעֲתִידָה לְהִיֹּת לְאוֹכְלֵי תְרוּמָה, חוּץ מִזֶּה וּמִזֶּה, לֹא הִימְנִיָּה יִתִּיהָ, אָמַר לִיהָ פְּרָצְתָּ גְדָרְךָ שֶׁל תְּלַמִּידֵי חֲכָמִים, וְקָרָא עָלָיו וּפְרָץ גָּדַר יִשְׁכְּנוּ נָחֵשׁ, וְכֵן הוֹת לִיהָ. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי הָיָה עֵבֵר בְּשִׁמְיֻטָּתָא, חֲמָא חַד בַּר נֶשׁ מְלַקֵּט סְפִיחֵי שְׁבִיעִית, אָמַר לִיהָ וְלֹא שְׁבִיעִית הוּא, אָמַר לִיהָ וְלֹא אֵת הוּא שְׁאֵת מִתִּיר, לֹא כֹּן תְּנִינּוֹן כָּל הַסְּפִיחִין מִתְרִין חוּץ מִסְּפִיחֵי כְּרוּב לְפִי שְׁאִין כִּיּוּצָא בְּהוֹן בְּיַרְקוֹת שְׂדֵה, וְאָמַר לִיהָ וְאִין חֲבֵרֵי חוֹלְקִין עָלַי, וְקָרָא עָלָיו וּפְרָץ גָּדַר יִשְׁכְּנוּ נָחֵשׁ, וְכֵן הוֹת לִיהָ.

א (ט) מְסִיעַ אַבְנִים יַעֲצֵב בָּהֶם, מִי שֶׁמְסִיעַ עֲצָמוֹ מִתְלַמּוּדוֹ, לְסוֹף הוּא מִצְטָעֵר, בְּעֵי מִילָא וְלֹא מִשְׁפַּח. וּבּוֹקֵעַ עֲצִים יִסְכּוֹן בָּם, כֹּל זָמַן דְּלַעֲי בֵּיה מִיִּתְהַנִּי בֵּיה, הָאִידָּךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (מלכים א א, ב): וַתְּהִי לוֹ סִכְנָת.

דָּבָר אַחֵר, מְסִיעַ אַבְנִים מִמְּקוֹם לְמְקוֹם, יַעֲצֵב בָּהֶם, וּבּוֹקֵעַ עֲצִים יִסְכּוֹן בָּם, אָמַר רַבִּי מִנְאֲשֵׁיָה בְּשֹׁכֵר שְׁתֵּי בְּקִיעוֹת שֶׁבָּקֵעַ אַבְרָהָם אָבִינוּ עַל הַר הַמּוֹרִיָּה, זָכָה לְקָרַע הַיָּם לְבָנָיו שְׁנַיִם עֶשֶׂר קָרָעִים.

א (י) אִם קָהָה הַבְּרָזָל, אִם נִתְקָהָה הָרֵב עַל הַתְּלַמִּיד כְּבַרְזָל. וְהוּא לֹא פָּנִים, וְאִין הָרֵב מְסַבִּיר פָּנִים לַתְּלַמִּיד. קִלְקַל, קִלְקוּל מַעֲשִׂים יֵשׁ בַּתְּלַמִּיד. וְחִילִים יִגְבֵּר, מַה יַּעֲשֶׂה יָבִיא עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם וְהֵם מְפִיִּסִין אֶת הָרֵב, סוֹף שֶׁהוּא מוֹתִיר הֶכְשֵׁר חֲכָמָה.

דָּבָר אַחֵר, אִם קָהָה הַבְּרָזָל, אִם נִתְקָהָה הַתְּלַמִּיד עַל הָרֵב, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כו, יז): בְּרָזָל בְּבְרָזָל יַחַד, וְאִין הָרֵב מְסַבִּיר לַתְּלַמִּיד, קִלְקַל, קִלְקוּל מַעֲשִׂים יֵשׁ בַּתְּלַמִּיד, וְחִילִים יִגְבֵּר, יִלְךְ וְיָבִיא עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם וַיְפִיִּסוּן אֶת רֵבוֹ, וַיִּתְרוֹן הֶכְשֵׁר חֲכָמָה, סוֹף הוּא מוֹתִיר לוֹ כַּעֲסוֹ וַיִּכְשִׁיר לוֹ אֶת תְּלַמּוּדוֹ.

דָּבָר אַחֵר, אִם קָהָה הַבְּרָזָל, אִם נִקְהָה תְּלַמּוּדָךְ עֲלֶיךָ כְּבַרְזָל, וְהוּא לֹא פָּנִים קִלְקַל, אֵינּוּ בָּא לְיַדְךָ לְהַסְבִּירוֹ בְּפָנֶיךָ, קִלְקַל עֲלִיו בְּחִילָךְ. חַד מִתְּלַמִּידוֹי דְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאִי אֵינְשֵׁי אוֹלְפָנִיָּה, אָזַל לִיה בְּכִי לְבִי עוֹלָמִין, מִדְּכִי הָוָה בְּכִי סָגִי אֶתְחַמֵּי לִיה בְּחַלְמִיָּה, וְאָמַר לִיה כִּד תְּהֵא רָמִי בִי תִלְתָּא קְלִי אָנָּא אֲתִי, אָזִיל הָהוּא תְּלַמִּידָא לְגַבִּי פִתַּר חִילְמִיָּא וְתַנִּי לִיה עוֹבְדָא, אָמַר לִיה אָמור פְּרַקְךָ תִּלְתַּת זִימְנִין וְהוּא אֲתִי לָךְ, וְעַבְד כֹּן וְכוּ הָוֵת לִיה.

אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה אִם נִקְהַת אֲמָה שֶׁהִיא קֹשֶׁה כְּפָהָה כְּבַרְזָל, דְּכַתִּיב (דברים ד, ב): וְאַתְּכֶם לָקַח ה' וַיּוֹצֵא אֶתְכֶם מִכּוּר הַבְּרָזָל מִמִּצְרַיִם, וְהוּא לֹא פָּנִים קִלְקַל, וְאִין הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְסַבִּיר פָּנִים לְדוֹר, קִלְקַל, מַעֲשִׂים רָעִים יֵשׁ בְּדוֹר, מַה יַּעֲשֶׂה, וְחִילִים יִגְבֵּר, יִגְזְרוּ צוּמִין וְתַעֲנִיּוֹת וְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יוֹתֵר הוּא לְהֵם לְעוֹלָם. רַבִּי חֲמָא בַר פַּפָּא בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימּוֹן אָמַר, אִם נִתְקָהוּ שְׁמַיִם שְׁעַל רְאִשְׁיְכֶם כְּבַרְזָל, הִיאָךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (ויקרא כו, יט): וְנִתְתִּי אֶת שְׁמֵיכֶם כְּבַרְזָל, וְאִין הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְסַבִּיר פָּנִים, קִלְקַל מַעֲשִׂים יֵשׁ בְּדוֹר, מַה יַּעֲשׂוּ יִגְזְרוּ תַעֲנִיּוֹת וְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְרוֹיַח לְעוֹלָמוֹ.

א (יא) אִם יִשְׂדָּךְ הִנְחַשׁ בְּלוֹא לַחֵשׁ, אָמַר רַבִּי אַבָּא בַר כְּהֵנָא לְעוֹלָם אִין הִנְחַשׁ נוֹשֵׁד אֶלָּא אִם כֹּן נִלְחַשׁ לוֹ מְלַעִיל, וְאִין הָאֲרִי טוֹרֵף אֶלָּא אִם כֹּן נִלְחַשׁ לוֹ מְלַמְעָלָה, וְאִין הַמְּלָכוֹת מִתְגַּרְה בְּבִנֵי אָדָם אֶלָּא אִם כֹּן נִלְחַשׁ לָה מְלַעִיל.

אמר רבי שמואל בר נחמני אומרין לנחש מפני מה לשונך נושך באבר אחד וכלן מרגישין ומרתתין, אמר להם ולי אתם אומרים אמרו לבעל הלשון. מפני מה לשונך שותת, היא גרמה לי. מפני מה גופך מטרך, לשוני גרם. מפני מה אתה נושך באבר אחד וכלן מרגישין ומרתתין, אמר להם ולי אתם אומרים אמרו לבעל הלשון דהוא אומר כאן והורג ברומי, או ברומי והורג כאן בסוף העולם. מפני מה את מצוי בין הגדרות, מפני שפרצתי גדרו של עולם. תני רבי שמעון בן יוחאי נחש פרוץ גדרו של עולם, לפיכך נעשה ספקלאטור לכל פורצי גדרות.

אמר רבי שמעון בן לקיש בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לנחש [\(בראשית ג, טז\)](#): על גחנך תלך, ירדו מלאכי השרת וקצצו ידיו ורגליו, והלך קולו מסוף העולם ועד סופו, בא נחש ולמד על מפלתה של אדם, שנאמר [\(ירמיה מ, כב\)](#): קולה כנחש ילך. ורבנן מדמין ליה להדין קרייה [\(בראשית ב, יד\)](#): ושם הנהר השלישי חדקל, אומרים לחדקל מפני מה קולך נשמע, אמר ליה הלואי נשתמע בין הנהרות. אומרים לפרת למה לית לך קלא משתמע כמה דקלין משתמע, אומר להם מעשי מוכיחין עלי, אדם זורע בי זריעת ירק עולה לשלשה ימים. נוטע בי נטיעה, עולה לשלשים יום.

א (יב) דברי פי חכם חן, זה כורש מלך פרס, שאמר [\(עזרא א, ג\)](#): מי בכם מכל עמו יהי אלהיו עמו ויעל. שפתות כסיל תבלענו, שבלע דבריו וחזר בם.

א (יג) תחלת דברי פיהו סכלות, שאמר: הוא האלהים אשר בירושלים. ואחרית פיהו הוללות רעה, דחזר ובטל גזרותיו, ואמר מאן דעבר עבר ומאן דלא עבר לא יעבר.

דבר אחר, תחלת דברי פיהו סכלות, זה אחשוורוש, שנאמר [\(עזרא ד, ו\)](#): ובמלכות אחשוורוש בתחלת מלכותו כתבו שטנה וגוי. ואחרית פיהו, שעלה ובטל מלאכת בית המקדש.

א (יד) והסכל ירבה דברים, רבי ברכיה בשם רבי סימון פתר קרא במשה, אמר הקדוש ברוך הוא למשה כתבתי עליך שאת חכם, עומד ומרבה דברים אתה ואינך חכם, [\(דברים ג, כ\)](#): אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה.

א (טו) עמל הפסילים תנגענו, זה תלמיד שעומד במשנתו. אשר לא ידע ללכת אל עיר, לא היה לו לילך לרבו שיחזיר לו תלמודו.

דבר אחר, עמל הפסילים תנגענו, זה יפתח. אשר לא ידע ללכת אל עיר, לא היה לו לילך אצל פנחס ויפר לו נדרו, אלא אמר יפתח אני ראש וקצין לישראל אלך אצל פנחס, ופנחס אמר אני כהן גדול בן כהן גדול ואלך אצל

עם הארץ, מביני תרייה ספת ההיא עלובתא, ותרויהון אתחייבון על דמה, יפתח נשול אבר אבר ונקבר, דכתיב (שופטים יב, ז): ויקבר בערי גלעד, ובכמה מקומות נקבר דאת אמר ויקבר בערי גלעד, אלא מלמד שהיה נשול אבר אבר ונקבר במקומו. פנחס מה הפסיד, נסתלקה ממנו רוח הקדש מאתים שנה, דכתיב (דברי הימים א ט, כ): ופינחס בן אלעזר נגיד עליהם אין כתיב כאן, אלא נגיד היה עליהם לפנים ה' עמו.

א (טז) אי לך ארץ שמלכך נער, כתיב (מלכים א ג, טז): אז תבאנה שפתיים נשים זנות, מי היו רבי מאיר אומר רוחות היו, ורבנן אמרי יבמות היו. רבי סימון בשם רבי יהושע אומר זונות ממש היו, והוציא דינן בלא עדים והתראה. (מלכים א ג, יז): ותאמר האשה האחת בי אדני וגוי ויהי ביום השלישי ללדתי. וימת בן האשה הזאת, דאיתמרטת עלוי, ותקם בתוך הלילה וגוי ואקם בבקר להניק את בני וגוי ותאמר האשה. לא כי ויאמר המלך זאת אמרת, רבי פנחס ורבי ירמיה בשם רבי חיאי בר אבא ורבי ביבי ומטו בה משמיה דרבי פדת סדר הדין כך הוא, הדין יושב, והנדונין עומדין, והסרסור מכריע ביניהם. התובע תובע, והנתבע משיב, והדין מכריע ביניהן.

אמר רבי סימון מכאן שצריך הדין לשנות טענותיהם מן הדין קרייה, זאת אמרת זה בני החי וזאת אמרת וגוי ויאמר המלך קחו לי חרב וגוי ויאמר המלך גזרו את הילד החי וגוי ותאמר האשה אשר בנה החי וגוי.

אמר רבי יהודה אמר רבי אלעאי אלו הייתי שם, פוקרין הייתי כורף על צנארו, כשהוא אומר קחו לי חרב, אלולי שנתמלאת עליו רחמים כבר נהרג, ועל אותה שעה הוא אומר: אי לך ארץ שמלכך נער. אותה שעה התחיל אנפילוגיס בחכמתו, אמר, כלום ברא הקדוש ברוך הוא לאדם זה שתי עינים, שתי אזנים, שתי רגלים, שתי ידים, אלא צפה הקדוש ברוך הוא שעתיד דין זה להיות, לא עשה, אלא אמר: תנו לה את הילוד החי והמת לא תמיתהו. על אותה שעה אומר: אשריך ארץ שמלכך בן חורים ושריך בעת יאכלו, בעתו של עולם הבא, ולא בשתי, בגבורתו ולא בתשישו, ויען המלך תנו לה את הילוד, ורוח הקדש צווחת ואומרת: היא אמו ודאי.

אמר רבי שמואל בר נחמני, בשלשה מקומות צווחת מדת הדין, בבית דינו של שם, ובית דינו של שמואל, ובית דינו של שלמה. בבית דינו של שם מנין, שנאמר (בראשית לח, כו): ויבר יהודה ויאמר צדקה ממני, ורוח הקדש צווחת ואומרת: ממני היו כל הדברים. בבית דינו של שמואל מנין, שנאמר (שמואל א יב, ג): הנני ענו בי נגד ה' וגוי ויאמר אליהם עד ה' בכס ועד משיחו, ויאמרו עד אין כתיב כאן, אלא ויאמר עד, מי אמר עד, רוח הקדש אומרת, אתם מעידים על הגלוי ואני אעיד על הנסתרים. בבית דינו של שלמה מנין, שנאמר (מלכים א ג, כז): ויען המלך ויאמר תנו לה את הילוד וגוי, ורוח הקדש אומרת: היא אמו, ודאי.

דָּבַר אַחַר, אִי לֹד אֶרֶץ שְׂמֵלֶכָה נָעַר, אֱלוֹ מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל. אֲשֶׁרִיד אֶרֶץ שְׂמֵלֶכָה בְּן חוֹרִים, אֱלוֹ מַלְכֵי יְהוּדָה. וְשֶׁרִיד בְּבִקְרָא יֹאכְלוּ, אֱלוֹ מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל. וְשֶׁרִיד בְּעַת יֹאכְלוּ, אֱלוֹ מַלְכֵי יְהוּדָה.

א (יח) בַּעֲצָלָתִים יִמָּד הַמְּקָרָה, עַל יְדֵי שְׁנֵת־עֲצָלוֹ יִשְׂרָאֵל מַלְחָנוֹת בְּמַחְלֶקֶת בְּהַר סִינִי, יִמָּד הַמְּקָרָה, כְּתִיב [\(תהלים יח, ט\)](#): וַיֵּט שָׁמַיִם וַיִּרְדּוּ. וּבִשְׂפָלוֹת יָדַיִם יִדְלַף הַבַּיִת, עַל שְׁנֵת־עֲצָלוֹ יִשְׂרָאֵל מַלְחָנוֹת בְּמַחְלֶקֶת עַל הַר סִינִי, יִדְלַף הַבַּיִת, [\(שופטים ה, ד\)](#): גַּם עָבִים נָטְפוּ מֵאֵי.

דָּבַר אַחַר, בַּעֲצָלָתִים יִמָּד הַמְּקָרָה, עַל יְדֵי שְׁנֵת־עֲצָלוֹ יִשְׂרָאֵל מַלְעָשׂוֹת תְּשׁוּבָה בִּימֵי יְרֵמְיָה, יִמָּד הַמְּקָרָה, [\(ישעיה כב, ח\)](#): וַיִּגַּל אֶת מַסְדֵּי יְהוּדָה, גְּלִי דְכִסְיָיָהּ. וּבִשְׂפָלוֹת יָדַיִם יִדְלַף הַבַּיִת, עַל יְדֵי שְׁנֵת־עֲצָלוֹ יִשְׂרָאֵל מַלְעָשׂוֹת תְּשׁוּבָה בִּימֵי יְרֵמְיָה, כְּתִיב [\(עמוס ו, יא\)](#): כִּי הִנֵּה ה' מֵצִיָּה וְהִכָּה אֶת הַבַּיִת הַגָּדוֹל רְסִיסִים וְהַבַּיִת הַקָּטָן בְּקַעֲסִים, אָמַר רַבִּי הוֹנָא לֹא דָמִי הַדִּין רְסִיסָה לְהַדִּין בְּקִיעָה, מָה הַדִּין בְּקִיעָה לִית מִינֵיהּ אֱלִיסִים, וְהַדִּין רְסִיסָה אִית מִינֵיהּ אֱלִיסִים.

דָּבַר אַחַר, בַּעֲצָלָתִים יִמָּד הַמְּקָרָה, רַבִּי כְּהֵן פָּתַר בְּאִשָּׁה, עַל יְדֵי שְׁהֲאִשָּׁה מִתְּעַצְלָת לְבַדֵּק עֲצָמָה בְּעוֹנָתָהּ, נַעֲשִׂית דָּוָה, שְׁנֵאָמַר [\(ויקרא טו, לג\)](#): וְהִדְוָה בְּנִדְתָּהּ. וּבִשְׂפָלוֹת יָדַיִם, עַל יְדֵי שְׁמֵשֶׁת־פְּלֶת מַלְבָּדֵק עֲצָמָה, נַעֲשִׂית זָבָה, שְׁנֵאָמַר [\(ויקרא טו, כה\)](#): וְאִשָּׁה כִּי יִזְוֹב זֹב דָּמָה וְגוֹי.

א (יט) לְשַׁחֹק עֲשִׂים לָחֵם, לְשַׁחֹקִים שֶׁל יִרְאוֹת עוֹשִׂים לָחֵם. וַיִּזְוֹן יִשְׁמַח חַיִּים, זֹו הַתּוֹרָה, שְׁנֵאָמַר [\(תהלים יט, ט\)](#): פִּקּוּדֵי ה' יִשְׁרִים מִשְׁמַחֵי לֵב. וְהַפְּסֹף יַעֲנֶה אֶת הַכֹּל, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסַכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לִוִי, פְּעָמִים נַעֲנָה, פְּעָמִים אֵינוֹ נַעֲנָה. פְּעָמִים שְׁעוֹשִׂים בּוֹ צְדָקָה הוּא נַעֲנָה, שְׁנֵאָמַר [\(בראשית ל, לג\)](#): וְעָנְתָה בִּי צְדָקָתִי. פְּעָמִים שְׁלֵא יַעֲשֶׂה בּוֹ צְדָקָה, הוּא מְקַטְרָגוֹ, הָא מָה דְאַתְּ אָמַר [\(דברים יט, טז\)](#): לַעֲנוֹת בּוֹ סָרָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לִקְיִשׁ קָרָא יִתִּיָּה חַד מְגַר, חָמָא אִינְשֵׁי קָיִימָן מְרַקְדִין וּמְטַפְּחִין וַיְהִיבּוֹן לִיה מִיכְלָא וּמִשְׁתֵּיָא, אָמַר הָא טְבָאוֹת, אוֹף אֲנָא אֵיקוּם וְאֵירְקוּד וְאֲזַמַּר, קָם וּרְקַד וְזַמַּר וַיְהִיבּוֹן לִיה חַד גְּרַב דְּחִמַּר עֲתִיק, וְקָרָא עֲלוּי: לְשַׁחֹק עֲשִׂים לָחֵם.

א (כ) גַּם בְּמִדְעָה מְלָךְ אֵל תִּקְלָל, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אוֹמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְאָדָם בְּשִׁבִיל שְׁנֵת־תֵּי לֵךְ מִדְּעָה יוֹתֵר מִן הַבְּהֵמָה וּמִן הַחֲזִיָּה וּמִן הָעוֹפּוֹת, אֲתָה מְחַרֵּף וּמְגַדֵּף לְפָנַי, עֲשִׂיתִי לֵךְ עֵינַיִם וְלָה עֵינַיִם, לֵךְ אֲזַנַּיִם וְלָה אֲזַנַּיִם, לֵךְ יָדַיִם וְלָה יָדַיִם, לֵךְ רַגְלַיִם וְלָה רַגְלַיִם, לֵךְ פִּה וְלָה פִּה, נִמְשַׁל בְּבֵהמָה נְדָמָה, אֵין נְדָמָה אֱלָא שְׁתִּיקָה, שְׁתִּיקָתִים מִפְּנֵיךְ, רָאָה כְּבוֹד שְׁעֲשִׂיתִי לֵךְ וְאֵין אֲתָה מַבִּין כָּל הַטּוֹבָה הַזֹּאת [\(תהלים מט, כא\)](#): וְאָדָם בִּיקָר וְלֹא יָבִין.

דָּבַר אַחַר, גַּם בְּמִדְעָה מְלָךְ אֲשֶׁר בְּדוֹרְךָ אֵל תִּקְלָל וּבַחֲדָרֵי מִשְׁכְּבְּךָ אֵל תִּקְלָל עֲשִׂיר, עֲשִׂיר שְׁבִדוֹרְךָ אֵל תִּקְלָל. כִּי עוֹף הַשָּׁמַיִם, רַבִּי יְרֵמְיָה בֶּן

אֶלְעָזָר אוֹמֵר זֶה הוּא הָעוֹרֵב חֲכָמַת טַיָּאֲרִין, וּבַעַל כְּנָפִים יִגִּיד דְּבָר, מִשּׁוּם אֲזַנִּים לַפֶּתֶל.

דְּבַר אַחַר, גַּם בְּמִדְעָה מְלָךְ, מְלָכּוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֵל תִּקְלָל וּבַחֲדָרֵי מִשְׁכָּבָה אֵל תִּקְלָל עֲשִׂיר, עֲשִׂירוֹ שֶׁל עוֹלָם. כִּי עוֹף הַשָּׁמַיִם יוֹלִיךְ אֶת הַקּוֹל, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסַכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לִוִי יֵשׁ קַרְסִיּוֹת לְטוֹבָה וַיֵּשׁ קַרְסִיּוֹת לְרָעָה, קַרְסִיּוֹת לְטוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר [\(דברים ה, כה\)](#): וַיִּשְׁמַע ה' אֶת קוֹל דְּבָרֵיכֶם וּגּוֹי הֵיטִיבוֹ כָּל אֲשֶׁר דִּבְרוּ. חַיָּא בַר אֲדָא וּבַר קַפְרָא, חַיָּא בַר אֲדָא אָמַר הֵטְבָה כְּהֵטְבַת קִטְרֵת. בַר קַפְרָא אָמַר הֵטְבָה כְּהֵטְבַת הַנְּרוֹת. קַרְסִיּוֹת לְרָעָה, שֶׁנֶּאֱמַר [\(דברים א, לד\)](#): וַיִּשְׁמַע ה' אֶת קוֹל דְּבָרֵיכֶם וַיִּקְצַף וַיִּשְׁבַּע וּגּוֹי. רַבִּי אֶבְהוֹ בְּשֵׁם רַבִּי תַחֲלִיפָא חֲמִיו, כְּתִיב [\(תהלים צה, יא\)](#): אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי בְּאִפִּי, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּאִפִּי נִשְׁבַּעְתִּי וְחוֹזְרֵנִי בִּי, אִם יִבְאוּ אֵל מְנוּחָתִי, לְמְנוּחָה זֹאת אֵינִם בָּאִים אֲבָל בָּאִין הֵם לְמְנוּחָה אַחֲרָת. רַבִּי בִּיבִי בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִי אָמַר לְמֶלֶךְ שְׁכַעַס עַל בְּנֵי וַדְּחָפוֹ וְהוֹצִיאוּ חוּץ לְפִלְטִין שְׁלוֹ, וְנִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יִכְנִיסוּ לְבָנוֹ לְפִלְטִין, מָה עָשָׂה הִיָּתָה בְּנוּיָה, וּסְתָרָה וְחִזָּר וּבִנְיָה, וְהַכְּנִיסוּ, נִמְצָא מְכַנֵּס בְּנוֹ וּמְקַיֵּם שְׁבוּעָתוֹ, כִּדְ אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּאִפִּי נִשְׁבַּעְתִּי וְחוֹזְרֵנִי בִּי. אִם יִבְאוּ אֵל מְנוּחָתִי, לְמְנוּחָה זֹאת אֵינִן בָּאִים אֲבָל בָּאִים הֵם לְמְנוּחָה אַחֲרָת. וּבַעַל כְּנָפִים יִגִּיד דְּבָר, אָמַר רַבִּי בּוֹן בְּשֵׁעָה שֶׁהָאָדָם יֵשֵׁן הַגּוֹף אוֹמֵר לְנִשְׁמָה וְהַנִּשְׁמָה לְנַפְשׁ, וְהַנֶּפֶשׁ לְמַלְאָךְ, וְהַמַּלְאָךְ אוֹמֵר לְכָרוּב, וְהַכָּרוּב אוֹמֵר לְבַעַל כְּנָפִים, מִי הוּא זֶה הַשָּׂרָף, וְהַשָּׂרָף יוֹלִיךְ דְּבַר וַיִּגִּיד לְפָנָי מִי שֶׁאָמַר וְהִיָּה הָעוֹלָם.

דְּבַר אַחַר, גַּם בְּמִדְעָה מְלָךְ אֵל תִּקְלָל, מְלָךְ שֶׁלְּפָנָי אֵל תִּקְלָל. וּבַחֲדָרֵי מִשְׁכָּבָה אֵל תִּקְלָל עֲשִׂיר, גְּדוֹל שְׁבַמְקוּמָה. כִּי עוֹף הַשָּׁמַיִם יוֹלִיךְ אֶת הַקּוֹל, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְדוֹד לֹא כִּדְ הִיָּתָה אוֹמֵר [\(תהלים ו, יא\)](#): יִבְשׁוּ וַיִּבְהֲלוּ מְאֹד כָּל אֵיבֵי, מִי הָיוּ אוֹיְבָיךְ, לֹא שְׂאוּל, לֹא כִּדְ הִיָּתָה אוֹמֵר [\(תהלים יח, א\)](#): בְּיוֹם הַצִּיל ה' אֶתוֹ מִכַּף כָּל אוֹיְבָיו וּמִיַּד שְׂאוּל, אָמַר דּוֹד רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם זְדוֹנוֹת אֶתָּה מַעֲלָה עָלַי, שְׂגָגוֹת חָשַׁב אוֹתָן לִי, הִדָּא הוּא דְכָתִיב [\(תהלים ז, א\)](#): שְׁגִיוֹן לְדוֹד אֲשֶׁר שָׁר לְה' עַל דְּבָרֵי כּוֹשׁ בֶּן יַמִּינִי.

דְּבַר אַחַר, גַּם בְּמִדְעָה מְלָךְ אֵל תִּקְלָל, זֶה מִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר [\(דברים לג, ה\)](#): וַיְהִי בִישְׁרוֹן מְלָךְ. וּבַחֲדָרֵי מִשְׁכָּבָה אֵל תִּקְלָל עֲשִׂיר, זֶה מִשָּׁה, מִנִּין הָעֲשִׂיר מִשָּׁה, מִפְּסֻלְתָּן שֶׁל לוֹחוֹת.

אָמַר רַבִּי חֲנִין מִחֻצַּב שֶׁל סַנְפְּרִינוֹן גְּלָה בְּתוֹךְ אֶהְלוּ וּמִשָּׁם הָעֲשִׂיר מִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר [\(שמות לד, א\)](#): פָּסַל לָךְ שְׁנֵי לַחַת אֲבָנִים וּגּוֹי, פָּסִילְתָּן תִּהְיֶה לָךְ.

א (א) שלח לחמד על פני המים, אמר רבי ביבי אם בקשת לעשות צדקה, עשה אותה עם עמלי תורה, שאין מים האמור כאן אלא דברי תורה, שנאמר (ישעיה נח, א): הוי כל צמא לכו למים.

אמר רבי עקיבא כשהייתי בא בימים ראיתי ספינה שטבעה בים, ונצטערתי על תלמיד חכם אחד שהיה בה ונטבע, וכשבאתי למדינת קפוטקיא ראיתיו שהיה יושב לפני ושאל שאלות, נמתי לו, בני, היאך עלית מן הים, אמר לי רבי בצלותך טרדני הגל לחברו, וחברו לחברו, עד שהגיעוני ליבשה. אמרתי לו בני, מה מעשים יש ביך, אמר כשנכנסתי לספינה פגע בי איש אחד מספן, אמר לי זכי בי, ויהבית ליה חד עיגול, אמר כמה דיהבת לי נפשי במתנד, כן יתיהב לך נפשך. וקראתי עליו: שלח לחמד על פני המים. מעשה בספינה אחת גדולה מפרשת לים הגדול, נטלה הרוח והוליקה למקום שאין בו מים מהלכין, כשראו שצרתן צרה, אמרו בזאו ונשתתפנינו באיצטרקיא שלנו, אם נמות נמות כלנו, אם נחיה נחיה כלנו, האיר המקום עיניהם ונטלו גדי אחד וצלו אותו ותלוהו במערבה של ספינה, באה חיה גדולה לריחו והתחילה גוררת בה עד שהשליכה למים המהלכין והלכו, כיון שהגיע ונכנסו לרומי תנון עובדא לרבי אליעזר ורבי יהושע, וקרון עליהון: שלח לחמד על פני המים. בר קפרא מקפל בשוניתא דימא דקסרי, ראה ספינה שטבעה בים הגדול ואוטפיטא עולה מתוכה ערם, כד חמיניה בא אצלו ושאל בשלומו ונתן לו שתי סלעים, מה עשה הכניסו לביתו והאכילו והשקהו ונתן לו עוד שלשה סלעים אחרים, אמר לו אדם גדול שכמותך יוציא שלשה סלעים אחרים, לבתר יומין אתצידון יהודאי בהדין ספפסא, אמרין מאן אזיל ומפייס עלינא, אמרין דין לדין בר קפרא דהוא חשוב במלכותא, אמר לון וידעון אתון הדא מלכותא עבדא מידי על מגן, אמרין ליה אית הכא חמש מאון דדינרין סב יתהון וזיל ופייס עלינן. נסב חמש מאון דדינרין וסלק למלכותא. כשראה אותו אנטפיטי עמד על רגליו ושאל בשלומו, אמר לו למה איצטער רבי להכא, אמר ליה בעינא מינד דתתרחם על אילין יהודאי. אמר ליה ידע את דהדין מלכותא עבדא כלום על מגן, אמר ליה אית עמי חמש מאון דדינרין סב יתהון ופייס עלינן. אמר ליה אית אילין דינרין אינון יהון מתמשכנין לך חלף חמשה סלעים דיהבת לי, ואמתך משתזבין חלף מאכל ומשתה דאוכלת ואשקית יתי בביתך, ואת זיל בשלם ביקרא סגי, וקרון עלוי: שלח לחמד על פני המים. רבי אלעזר בן שמוע הוה מטייל על כיו ימא רבה, חמא אילפא דמיטרפא בימא, כהריפת עין טבעת וטבע כל מה דהוה בה, חמא חד גבר דיתייב על קורשא דספינתא, מגלא לגלא סליק ליבשתא כד הוא הוה ערטילאי, והוה מיטמר בכיו ימא. ארעת ענתה דישראל סלקין לריגלא בירושלם, אמר להון מן בני עשו אחוכון אנא, הבו לי זעיר כסות ואיכסי בה תתאי, דערעני ימא ולא אישתזב גבאי מידי. אמרין ליה כן יתערעון כל אומתך. תלה עיניה וחמא ית רבי אלעזר דהוה מטייל

בִּינְיָהוּ, אָמַר מִסְתַּכֵּל אֲנִי דָאֵת גְּבַר סַב וְיִקְרִי מֵאוּמַתָּד, וְאֵת חֲפִים בִּיקְרִי דְבִרְיִיתָא, אֶלָּא זְכִי בִי וְהַב לִי תַכְסִּית דְאַכְסִי בְּהַ תַּתְּאִי דְעַרְעָרָן יִמָּא. הֵוָה עַל רַבִּי אֶלְעָזָר בְּן שְׁמוּעַ שְׁבַע אֵיצְטְלוּוּן, שְׁלַח חַד וַיְהַבִּיה לֵיה, אוּבְלִיה לְבֵיתִיה וְאוּכְלִיה וְאַשְׁקִיה וַיְהַב לֵיה תַרְוִין מֵאוּוֹן דִּינְרִין, וְאַרְכָּבִיה אַרְבַּעַה עָשָׂר פְּרָסִין, וְעַבְד לֵיה יִקְרָא סַגִּי עַד דְאַעְלִיה לְבֵיתִיה. לְבַתֵּר יוֹמִין מֵת קִיסָר הֲרָשַׁע וְאַיִמְנוּ לֵיה מַלְכָּא תַחוּתִיה, גִּזְרַע עַל מְדִינְתָא הַהִיא כֹּל גּוּבְרִין לְקַטְלָא וְכֹל נְשִׂיא לְבִיזָה. אָמְרוּ לְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּן שְׁמוּעַ זִיל וּפִיִּיס עֲלִינוּ, אָמַר לוֹן אֲתוּן יְדַעִיתוּן הֲדָא מַלְכוּתָא עַבְדָּא מִיַּדִּי עַל מַגֹּן, אָמְרוּ לֵיה אֵית הֲכָא אַרְבַּעַה אֲלָפִין דִּינְרִין סַב יִתְהוּן וְאַזִּיל וּפִיִּיס עֲלִינוּ. נְסַב יִתְהוּן וּסְלַק, וְקַם עַל תַּרְע מַלְכוּתָא, אָמַר לוֹן אֵיזְלוּן אֵימְרוּן לְמַלְכָּא חַד גְּבַר יְהוּדָאי קָאִים עַל תַּרְעָא בְּעֵי מִישְׁאַל שְׁלָמָא דְמַלְכָּא, אָמַר אַעְלוּנִיה, כַּד חֲמִינִיה מַלְכָּא שְׂדָא מַעַל כּוּרְסִיָּיה וּנְפַל עַל אֲנַפּוּהִי, אָמַר לֵיה מָאִי עֵיסְקִיה דְמָרִי הֲכָא, וּלְמָה אֵיצְטַעַר מָרִי לְהֲכָא, אָמַר בְּגִין דְתַתְּרַחַם עַל הֲדָא מְדִינְתָא וְתַתְּבַטֵּל הֲדָא גִזְרָתָא. אָמַר לֵיה אוּרְיִיתָא כְּלוּם כְּתִיב בְּהַ שִׁיקְרָא, אָמַר לֵיה לָא. אָמַר לֵיה לָא כְּתִיב בְּתוֹרַתְכֶם (דְּבָרִים כג, ד): לָא יבֵּא עַמּוּנִי וּמוֹאָבִי בְּקַהֲלֵי ה', לְמָה, (דְּבָרִים כג, ה): עַל דְּבַר אֲשֶׁר לָא קִדְמוּ אֶתְכֶם בְּלַחַם וּבַמִּים, וְכְתִיב (דְּבָרִים כג, ח): לָא תִתְעַב אֲדָמִי כִּי אַחִידָהּ הוּא, וְאַנָּה לָא בַר עֲשׂוֹ אַחוּכוֹן אֲנִי, וְלָא גְמַלוּן לִי חֶסֶד, וּמֵאֵן דְעַבְר אֲדֹאוּרְיִיתָא חֲיִיב לְקַטְלָא. אָמַר לֵיה רַבִּי אֶלְעָזָר בְּן שְׁמוּעַ אַף עַל פִּי דְהֵינּוּן חֲיִיבִין לָךְ תִּישְׁבּוּק וְתַרְחַם עֲלִיהוּן. אָמַר לֵיה וְאֵת יְדַע הֲדָא מַלְכוּתָא עַבְדָּא מִיַּדִּי עַל מַגֹּן, אָמַר לֵיה אֵית עָמִי אַרְבַּעַת אֲלָפִין דִּינְרִין, סַב יִתְהוּן וְאֵיתַרְחַם עֲלִיהוּן. אָמַר לֵיה אַרְבַּעַה אֲלָפִין הֲלָלוּ יְהוּן לָךְ יְהִיבִין חֲלָף תַרְוִין מֵאוּוֹן דִּיהַבְתָּ לִי, וּמְדִינְתָא כּוּלָּהּ תְּהֵא מִשְׁתַּזְבָּא בְּגִינְךָ, חֲלָף מִיכְלָא וּמִישְׁתַּיָּא דְאוּכְלַת וְאַשְׁקַת יַתִּי. וְעוּל לְבִי גַעַא וְגִנְזִי דִיִּדִי וְסַב לָךְ שְׁבַעִין אֵיצְטְלוּוֹן דְלְבוּשׁוֹן, חֲלָף אֵיצְטְלָא דִּיהַבְתָּ לִי, וְזִיל בְּשַׁלְּם עַל אוּמַתָּד וְאַשְׁבִּיקִין בְּגִינְךָ, וּקְרוּן עֲלוּי: שְׁלַח לַחֲמָךְ עַל פְּנֵי הַמַּיִם. עוּבְדָּא הֵוָה בְּחַד בַּר נֶשׁ דְבְּכָל יוֹם הֵוָה נְסִיב חַד עֵיגוּל וּמְקַלֵּק לִימָא רַבָּא, חַד יוֹמָא אֲזַל וּזְבִין חַד נוּן, קַרְעִיה וְאַשְׁכַּח בֵּיה סִימָא, אָמְרוּ לֵיה הֵיִידִי הוּא גְבַרָּא דְקַם לֵיה עֵיגוּלִיה, וּקְרוּן עֲלוּי: שְׁלַח לַחֲמָךְ עַל פְּנֵי הַמַּיִם, אָמַר רַבִּי יִצְחָק, עוּבְדָּא הֵוָה בְּפָרְגִמְטוּזְטוּס שְׁהִיָּה מְהַלְדָּ בְּדַרְדָּ בְּהִידִי אֲסַרְדִּיוּט חַד, כְּשֶׁהוּן מְהַלְכִין זֶה עִם זֶה קָשֶׁר עִמוּ חֲפָה, כִּיּוֹן שְׁנַכְנְסוּ לְעִיר הַכְּנִיסוּ עִמוּ וְהֶאֱכִילוּהוּ וְהִשְׁקֵהוּ. לְבַתֵּר יוֹמִין אֵיתַצִּיד הַהוּא פְּרָגִמְטוּזְטוּס דְהוּה מְזַבִּין מְנִין מְגַעְגְעִין בְּדָמָא, שְׁמַע הַהוּא אֲסַרְדִּיוּט וְאַתָּא לְגַבִּיה, אָמַר לֵיה מָה אֵת עַבִּיד הֲכָא, תַנִּי לֵיה עוּבְדָּא, אָמַר לֵיה כַּד אֵת נְפִיק לְמִיתְדָּנָא אֵימָא לְהוּ פְּלוֹן חֲפִים עֲלִי זְכוּ, כַּד נִפְק לְאַתְדָּנָא אָמַר פְּלוּנִי חֲפִים עֲלִי זְכוּ. אָמְרוּן לֵיה מָה זְכוּ אֵת יְדַע לְדִין, אָמַר לוֹן אַחוּי דְקַטְלָא הֵוָה חֲיִיב לִי וְלָא הֵוָה לֵיה מָה יִתֵּן וּנְסִיבִית יֵת מְנוּי וַיְהַבִּית יִתְהוּן לְדִין לְמַזְבְּנָא יִתְהוּן לִי, אָמְרוּן נְאֻמָּן מְנַאֻמָּן קַבִּיל, וְהוּא נְפִיק לְדִימוּס, וּקְרוּן עֲלִיה: שְׁלַח לַחֲמָךְ עַל פְּנֵי הַמַּיִם. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי סִימָאִי פְתַר בְּאַבְרָהָם אַבִּינוּ, אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֲתָה אֲמַרְתָּ (בְּרַאשִׁית יח, ה): וְאַקְחָה פֶת לָחֶם, חֲיִידָ שְׁאַנִּי פּוֹרַע לְבַנְיָד בְּמַדְבָּר, וּבִישׁוּב, וְלַעֲתִיד לְבוּא. בְּמַדְבָּר, שְׁנַאֲמַר (שְׁמוֹת טו, ד): הֵנִי מִמְטִיר לָכֶם לָחֶם מִן הַשָּׁמַיִם. בִּישׁוּב, שְׁנַאֲמַר (דְּבָרִים ת, ח): אֲרַץ חֲטָה וּשְׁעָרָה. לַעֲתִיד לְבוּא, שְׁנַאֲמַר (תְּהִלִּים עב, טז): יְהִי פֶסֶת בַּר בְּאַרְצָה. אֲמַרְתָּ:

ורחצו רגליכם, חייף אני פורע לבניך במדבר, ובישוב, ולעתיד לבוא. במדבר, שנאמר (יחזקאל טו, ט) : וארחצך במים וגו'. בישוב, שנאמר (ישעיה א, טו) : רחצו הזכו. לעתיד לבוא, שנאמר (ישעיה ד, ד) : אם רחץ ה' את צאת בנות ציון, אמרת (בראשית יח, ד) : יקח נא מעט מים, חייף אני פורע לבניך במדבר, ובישוב, ולעתיד לבוא. במדבר, שנאמר (במדבר כא, יז) : עלי באר וגו'. בישוב, שנאמר (דברים ח, ז) : ארץ נחלי מים וגו'. לעתיד לבוא, שנאמר (יואל ד, יח) : והיה ביום ההוא יטפו ההרים עסיס וכל הגבעות תלכנה חלב וכל אפיקי יהודה ילכו מים וגו'. אמרת (בראשית יח, ד) : והשענו תחת העץ. חייף אני פורע לבניך במדבר, ובישוב, ולעתיד לבוא. במדבר, שנאמר (תהלים קה, ט) : פרש ענן למסך. בישוב, שנאמר (ויקרא כג, מב) : בסכת תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסכת. לעתיד לבוא, שנאמר (ישעיה ד, ו) : וסכה תהיה לצל יומם וגו'.

א (ב) תן חלק לשבעה וגם לשמונה, רבי אליעזר ורבי יהושע, רבי אליעזר אומר תן חלק לשבעה, אלו שבעת ימי שבת, היאך מה דאת אמר (מלכים א יח, מד) : ויהי בשבעית, ביום השבת. וגם לשמונה, אלו שמונת ימי המילה, דכתיב (מלכים א יח, מב) : וישם פניו בין ברך וגו', ולמה בין ברך, אלא אמר לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אפלו אין ביד בניך אלא זכות שתי מצוות הללו, שבת ומילה, כדאי שתרחם עליהם. רבי יהושע אומר, תן חלק לשבעה, אלו שבעת ימי הפסח. וגם לשמונה, אלו שמונת ימי החג. ומנין לרבות עצרת וראש השנה ויום הכפורים, תלמוד לומר : גם וגם, רבויין. רבי עזריה אומר, תן חלק לשבעה, זה דור שמל משה לשבעה, וגם לשמונה, זה דור שמל יהושע לשמונה, דכתיב (יהושע ה, ב) : בעת ההיא אמר ה' אל יהושע וגו' מל את בני ישראל שנית, מכלל שמלן בראשונה, ויעש לו יהושע, שעשו אותה גבעה בערלות. רבי נחמיה פתר קריא בנשיאים, תן חלק לשבעה, דכתיב (במדבר ז, מח) : ביום השביעי נשיא לבני אפרים, וגם לשמונה, דכתיב (במדבר ז, נד) : ביום השמיני נשיא לבני מנשה. רבי יהודה פתר קריא במלואים, תן חלק לשבעה, אלו שבעת ימי המלואים, שנאמר (ויקרא ח, לג) : כי שבעת ימים ימלא את ידכם. וגם לשמונה, דכתיב (ויקרא ט, א) : ויהי ביום השמיני. רבי הונא אמר : תן חלק לשבעה, אלו שבעת ימי הנדה. וגם לשמונה, אלו שמונת ימי המילה, שנאמר (ויקרא יב, ג) : וביום השמיני ימול. רבי לוי אמר : תן חלק לשבעה, אלו שבעת ימי הסכה. וגם לשמונה (במדבר כט, לה) : ביום השמיני עצרת. רבי אליעזר ברבי שמעון איתשיש ואיתגליאת אדרעיה, חמיתיה אתתיה וחיכת ובכית, ואמרת טובוי מה הוה חלקי בהדין עלמא, טובוי דאידבקת להדין גופא צדיקא, ובכית ואמרת ווי דהדין גופא צדיקא לאדמה. וכד הוה מידמך, אמר לה אנא מידמך ברם רמה לית ליה משליט בי, אלא תולעתא דעתידא נקרא אחורי אודני. דחד זמן הוינא עליל ושמעית קליה דחד בר נש מחרף והות ספיקא בידי למיעבד ביה דינא ולא עבדית. וכיון דדמך אתיהב בהדא גוש חלב, והוה רבי שמעון מיתגלי על מרונאי ואמר לון חד עין דימין דהות לי ולית אתון יהביה יתיה גבי. והוון מרונאי אזלון בעיין מייתונייה וגוש חלב אנפקון בתריהון בחוטרי ובמורניתא. חד זמן קרב צומא רבה אמרין הא

עָנְתָא מֵיִיתִין יְתִיָּה, עַד דְּאִינוּן בְּקִיִּין, אֲזִלוּן בְּעֵיִין מֵיִתּוּנְיָה וְנִפְקִין תְּרִין חִינוּאוּן דְּנוּר שְׁרֵן מְהֻלְכִין קְדָמֵיהוֹן, אֲמָרוּן הֵהוּא שְׁעֵתָא דְאַנָּן מֵיִיתִין, וְכִיּוֹן דְּמָטוֹן לְמַעְרְתָא קָמוּן לֹוּן תְּרִין חִינוּ לִיסְטָר, אֲמָרוּן מֵאֵן עָלִיל מֵיִיתִי לִיָּה, אֲמָרָה אָנָּא עָלְלָה וּמֵיִיתִי לִיָּה, דְּאִית לִי סִימָן בֵּיָּה, עָלְלַת לְאִיִּיתִיָּה וְאַשְׁכַּח הֵהוּא תּוֹלְעָתָא יְתִיבָא וְנִקְרָה אַחוּרֵי אוּדְנִיָּה, בְּעִית מָרִים יְתִיָּה שְׁמַעַת בְּרַת קָלָה אֲמָרַת שְׁבִקוּ לְמָרִי חוּבָא דִּיגְבִי חוּבִיָּה. אִיִּיתוּנְיָה וְיִהְיִינְיָה גְבִי אָבוּי, מִן הֵהוּא שְׁעֵתָא לֹא אֲתַגְלִי רַבִּי שְׁמַעוֹן עַל מְרוֹנְאִי. רַבִּי אֲלַעְזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן כְּשֶׁהָיָה נִכְנָס לְבֵית הַיְעֻד הָיוּ פָּנָיו שֶׁל רַבִּי מִקְדִּירוֹת, וְהָיָה אָבוּי אָמַר לִיָּה בְּרִי יְאוּת זֶה אָרִי בְּוֹן אָרִי וְאַתָּה אָרִי בְּוֹן שׁוּעַל. מִן דְּדָמַדְּ שְׁלַח תָּבַע בְּאִיתִיתִיָּה, שְׁלַחַת וְאַמְרַת לִיָּה כְּלִי שְׁנִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ קִדְשׁ יִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ חַל. אֲמָר לָהּ וּמָה עָבַד דְּאַנָּא לֹא עָבִיד דְּכַוּוֹתִיָּה, אֲמָרָה לִיָּה כַּד יְתִיב מְלַעֲי בְּאוּרִיִּיתָא הָוָה לְעִי כָּל צְרָפִיָּה, וְהָוָה אָמַר דְּכָל יִסּוּרֵיהוֹן דְּיִשְׂרָאֵל יִיתוֹן עָלַי וְהֵיִינוּן אֲתִיִּין, וְכַד הָוָה עֲנָתָה דְּמְלַעֲי הָוָה אָמַר כָּל חַד וְחַד יִיזַל לִיָּה לְאַתְרֵיהָ. אֲמָר לָהּ אוֹף אָנָּא עָבִיד כֹּן, קָרָא לֹוּן דֵּיִיתוֹן וְאַתּוֹן, בְּעָא דִּיזְלוּן וְלֹא אֲזִלוּן, וְאִית דְּאַמְרֵי תְּלַת עֶשֶׂר שְׁנִין דִּיּוֹמִין עָבִיד חֲשֵׁשׁ שְׁנִיָּה, שְׁלַח וְאַמַר לָהּ, אֲמָרָה לִיָּה שְׁמַעְתִּי שְׁמַעְלִין בְּקִדְשׁ וְלֹא מוֹרִידִין. וְגַם לְשִׁמוּנָהּ, [\(במדבר כט, לה\)](#) : בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצַרְתָּ.

א (ג) אִם יִמְלָאוּ הָעֵבִים גֶּשֶׁם עַל הָאָרֶץ יִרְקוּ וְגוֹ'. אִם יִמְלָאוּ תִּלְמִידֵי חֻכָּמִים תּוֹרָה, עַל יִשְׂרָאֵל יִרְקוּ, שְׁנִקְרָאוּ אָרֶץ, שְׁנִאָמַר [\(מלאכי ג, יב\)](#) : כִּי תִהְיוּ תִּהְיוּ אַתֶּם אָרֶץ חֶפְץ. אִם יִפּוֹל עֵץ בְּדָרוֹם וְאִם בְּצַפּוֹן, אִם הִגִּיעַ קִירְסוֹ שֶׁל תִּלְמִיד חֻכָּם לְהוֹרוֹת, אִם בְּדָרוֹם וְאִם בְּצַפּוֹן, כָּל יִשְׂרָאֵל מִתְּכַנְסִין שָׁמָּה וּמַעֲמִידִין חֻכְמָתוֹ וְשׁוֹמְעִין מִמֶּנּוּ וְלוֹמְדִין מִמֶּנּוּ.

דְּבַר אַחַר, אִם יִמְלָאוּ הָעֵבִים גֶּשֶׁם, אִם הִנְבִּיאִים יִמְלָאוּ נְבוּאָה, עַל הָאָרֶץ יִרְקוּ, עַל יִשְׂרָאֵל מִתְּנַבְּאִין שְׁנִקְרָאוּ אָרֶץ, שְׁנִאָמַר [\(מלאכי ג, יב\)](#) : כִּי תִהְיוּ אַתֶּם אָרֶץ חֶפְץ. תִּנְרַגְסַת עֲקִילַת הַיָּר (ישעיהו, ו) : וְעַל הָעֵבִים אֲצַוָּה מִהֶמְטִיר עָלָיו מָטָר, וְעַל נְבִיאָא אֲפַקִּיד דְּלֹא יִתְנַבְּאוּן לְהוֹן נְבוּאָתָה. אִם יִפּוֹל עֵץ בְּדָרוֹם וְאִם בְּצַפּוֹן, אִם הִגִּיעַ קִירְסוֹ שֶׁל נְבִיאִים לְהִתְנַבְּאוֹת. אִם בְּדָרוֹם וְאִם בְּצַפּוֹן, שָׁמָּה יִהְיוּ כָּל יִשְׂרָאֵל מִתְּכַנְסִין וְשׁוֹמְעִין נְבוּאָתוֹן וְלוֹמְדִין מִמֶּנּוּ.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק אִם רְאִיתָ צְרוֹת שֶׁהֵם מְשַׁמְשׁוֹת וּבְאוֹת עַל הָאָרֶץ, בְּשָׁבִיל יִשְׂרָאֵל שְׁנִקְרָאוּ אָרֶץ, שְׁנִאָמַר [\(מלאכי ג, יב\)](#) : כִּי תִהְיוּ אַתֶּם אָרֶץ חֶפְץ. אִם הִגִּיעַ קִירְסוֹ שֶׁל תִּלְמִיד חֻכָּם לְהִסְתַּלַּק מִן הָעוֹלָם, כְּגוֹן רַבִּי מוֹנָא בְּצַפּוֹרִין וְרַבִּי בּוֹן בְּטַבְּרִיָּה. אִם בְּדָרוֹם וְאִם בְּצַפּוֹן מְקוֹם שְׁיִפּוֹל הָעֵץ שֶׁם יִהְיָה, שָׁמָּה יִהְיוּ כָּל יִשְׂרָאֵל גּוֹמְלִין אוֹתוֹ חֶסֶד. שְׁמַר רוּחַ לֹא יִזְרַע, שׁוֹמֵר רוּחַן שֶׁל מְלַכְיֹוֹת, לֹא יִזְרַע מְצוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. וּמִי רוּאָה בְּעֵבִים שֶׁל מְלַכְיֹוֹת, לֹא יִקְצוֹר מְצוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים.

א (ה) כֹּאשֶׁר אֵינְךָ יוֹדֵעַ, שְׁבַעַת דְּבָרִים מְכַסִּים מִבְּנֵי אָדָם, וְאֵלוֹ הֵם : יוֹם הַמִּיתָה, וְיוֹם הַנְּחֻמָּה, וְעִמְקַת הַדִּין, וּבִמָּה הוּא מְשַׁתְּכֵר, וּמָה בְּלַבּוֹ שֶׁל חֶבְרוֹ, וּמָה בְּעִבּוּרָהּ שֶׁל אִשָּׁה, וּמְלַכּוֹת זֹוֹ שֶׁל אָדָם אִימְתִי נוֹפֶלֶת. יוֹם

המיתה מנין, שְׁנַאֲמַר (קהלת ט, יב): לא ידע האדם את עתו, יום הנחמה מנין, שְׁנַאֲמַר (ישעיה ס, כב): אֲנִי ה' בְּעֵתָהּ אֲחִישְׁנָהּ. וְעַמְּךָ הַדִּין מִנִּין, שְׁנַאֲמַר (דברים א, יז): כִּי הַמְּשַׁפֵּט לְאֱלֹהִים הוּא. בְּמָה הוּא מְשַׁתְּכֵר מִנִּין, שְׁנַאֲמַר (קהלת ה, יח): זֶה מִתֵּת אֱלֹהִים הִיא. וּמָה בָּלְבוּ שֶׁל חֲבֵרוֹ, שְׁנַאֲמַר (ירמיה ז, ט): אֲנִי ה' חֹקֵר לֵב, וּמָה בְּעִבּוּרָהּ שֶׁל אִשָּׁה, שְׁנַאֲמַר: כַּעֲצָמִים בְּבֶטֶן הַמְּלָאָה. מַלְכוּת הַרְשָׁעָה זֶה שֶׁל אָדוּם אִימְתִי נוֹפֶלֶת, שְׁנַאֲמַר (ישעיה סג, ד): כִּי יוֹם נָקַם בְּלִבִּי.

א (ו) בַּבְּקָר זָרַע אֶת זָרְעָהּ, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אִם זָרַעְתָּ בְּבַכִּיר זָרַע בְּאֶפֶל, שָׂאִין אֶת יוֹדֵעַ אֵיזָה מִתְקִיָּם לָךְ אִם הַבְּכִיר וְאִם הָאֶפֶל. כִּי אֵינְךָ יוֹדֵעַ אֵי זֶה יִכְשֹׁר הַזֶּה אוֹ זֶה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר נִשְׂאֵת אִשָּׁה בְּיִלְדוּתָהּ וּמִתָּהּ, תִּשָּׂא בְּזִקְנוּתָהּ. הָיוּ לָךְ בָּנִים בְּיִלְדוּתָהּ, יִהְיוּ לָךְ בָּנִים בְּזִקְנוּתָהּ, שְׁנַאֲמַר: בַּבְּקָר זָרַע אֶת זָרְעָהּ וְלַעֲרַב אֶל תִּנַּח יָדְךָ כִּי אֵינְךָ יוֹדֵעַ אֵי זֶה יִכְשֹׁר הַזֶּה אוֹ זֶה. רַבִּי יְשֻׁמְעֵאל וְרַבִּי עֲקִיבָא, רַבִּי יְשֻׁמְעֵאל אוֹמֵר אִם לְמִדַּת תּוֹרָה בְּנַעֲרוּתָהּ לְמַד בְּזִקְנוּתָהּ, שָׂאִין אֶתָּה יוֹדֵעַ אֵי זֶה תּוֹרָה מִתְקִימָת, אִם שֶׁל נַעֲרוּתָהּ אִם שֶׁל זִקְנוּתָהּ, וְאִם שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד טוֹבִים. וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר שְׁנַיִם עֶשֶׂר אֲלָפִים תִּלְמִידִים הָיוּ לִי מִגִּבְתִּי וְעַד אֲנִטִּיפְרָס וְכָלן מֵתוּ בְּחַיֵּי בֵּין פְּסַח לְעֶצְרָת, וּבִסּוּף הָעֶמֶיּוֹדוֹ לִי שְׁבַעַה, וְאֵלוֹ הֵן: רַבִּי יְהוֹדָה, וְרַבִּי נַחֲמִיָּה, וְרַבִּי מֵאִיר, וְרַבִּי יוֹסִי, וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאֵי, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי, וְרַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר. אָמַר לָהֶם הָרֵאשׁוֹנִים לֹא מֵתוּ אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהֵיְתָה עֵינֵיהֶם צָרָה בְּתוֹרָה זֶה לָזֶה, אַתֶּם לֹא תִהְיוּ כֵן, מִיָּד עֲמָדוּ וּמְלָאוּ כָל אֲרָץ יִשְׂרָאֵל תּוֹרָה. רַבִּי נֵתָן [נ״א] כִּהֵן פֶּתֶר קֶרְיָא בְּאִשָּׁה, אִם לְקַחְתָּ אִשָּׁה בְּנַעֲרוּתָהּ לְקַח בְּזִקְנוּתָהּ, לְמָה אֵינְךָ יוֹדֵעַ אֵיזָה בָּנִים מִתְקִימִין לָךְ, אִם שֶׁל נַעֲרוּתָהּ אִם שֶׁל זִקְנוּתָהּ, אִם שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד טוֹבִים.

א (ז) וּמִתּוֹק הָאוֹר וְטוֹב לְעֵינַיִם, מִתּוֹק אוֹרָה שֶׁל תּוֹרָה וְטוֹב לְעֵינַיִם, אֲשֶׁרֵי שֶׁתִּלְמוּדוֹ מֵאִיר לוֹ כְּשֶׁמֶשׁ. רַבִּי אַחָא אוֹמֵר מִתּוֹק אוֹר הָעוֹלָם הֵבֵא, אֲשֶׁרֵי שֶׁיִּזְכֶּה לְרֵאוֹת הָאוֹר הַהוּא, שְׁנַאֲמַר (ישעיה ל, כו): וְהָיָה אוֹר הַלְּבָבָה כְּאוֹר הַחֲמָה וּגוֹ'.

א (ח) כִּי אִם שְׁנַיִם הַרְבֵּה, יִשְׁמַח בְּשִׂמְחַת הַתּוֹרָה, וְיִזְכֹּר אֶת יְמֵי חַיֵּי הַחֲשָׁד, אֵלוֹ יְמֵי הַרְעָה. כִּי הַרְבֵּה יִהְיוּ, תּוֹרָה שֶׁאָדָם לְמַד בְּעוֹלָם הַזֶּה, הַבֵּל הִיא לְפָנֵי תּוֹרָתוֹ שֶׁל מְשִׁיחַ.

א (ט) שְׂמַח בְּחוֹר בְּיִלְדוּתָהּ, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַבִּי יְצַחְקָא, בְּקִשּׁוֹ חֲכָמִים לְגַזּוּ סֵפֶר קִהְלֵת, מִפְּנֵי שֶׁמְצָאוּ בוֹ דְּבָרִים שֶׁהֵן מְטִין לְצַד מִינּוּת, אָמְרוּ, זֶה חֲכָמָתוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה שְׁאָמַר: שְׂמַח בְּחוֹר בְּיִלְדוּתָהּ, מִשָּׂה אָמַר (במדבר טו, לט): וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם. שְׁלֹמֹה אָמַר: וְהִלַּךְ בְּדַרְכֵי לְבָבָה, הוֹתֵרָה הַרְצוּעָה, לִית דִּין וְלִית דִּין, כְּשֶׁאָמַר: כִּי עַל כָּל אֶלֶּה יְבִיאָךְ הָאֱלֹהִים בְּמִשְׁפָּט, אָמְרוּ, יָפָה אָמַר שְׁלֹמֹה. רַבִּי חִזְיָא רַבָּה וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן חַלְפָתָא, רַבִּי חִזְיָא רַבָּה אָמַר לְאַחַד שְׁבָרַח מִפְּנֵי הַקּוֹסְטָנֶר וְהָיָה רָץ וְהוּא

רץ אחריו, אמרו לו מעט בריצה שלא תרבה בחזירה. כך: ודע כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט, רבי שמעון בן חלפתא אומר לאחד שהיה שט על פני הנהר, היה רץ ורצין אחריו, אמרו לו מעט בכניסה שלא תרבה ביציאה ותיגע, כך ודע כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט. רבי חנינא בר פפא אמר לאחד שגנב את המכס, חד זמן צדון יתיה אמרין ליה הב מה דאית גבך, אמר לון סבון לכון מה דאית גבאי, אמרון את סבר לית אגו מפקין אלא כל דאית גבך האידנא, אגו תבעין מינדך כל דאית גבך וכל מה דגנבתך כל אילין שנייא דהוית גניב, כך ודע כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט.

אמר רבי לוי לעוף שהיה חבוש בכלוב, בא עוף אחד ועמד לו על גביו, אמר לו אשריך מה מזונותיך מצויין לך, אמר ליה ביש גדא וטמיע מזלא, למזונותי את מסתכל, ולחבושי לית את סקר, דלמחר מפקין ונכסין לי, כך ודע כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט. רבי תנחום אמר לבן בליעל שבא אצל חנני, אמר לו תן לי בשר שמן ויין ישן ומיני ארגסטירין, אכל ושתה ונתבסם ובא לצאת, אמר ליה אייתי טימי מה דאכלת. אמר כריסיה דההוא גברא קומך בזעה, חנני הוה חכים מה עשה, נטל מחצלת וכרכו בה והניחו על תרע חנותיה, כל דעבר אמר ליה אישדי זכו עם הדין מיתא דנזבון ליה תכריכין, עבר חד בר פחין ביש סניה, אמר ליה עד פדון ביש הדין גדא וטמיע מזלא הכא מקלק, אמר ליה חניך עד דאיסתנפנוי פריוטי, כיון דאיסתנפנוי פריטיא דידיה אמר ליה איזיל לפחתא, כך ודע כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט.

דבר אחר, שמח בחור בגילדותך, רבי יודן ורבי פנחס, רבי יודן אמר בגילדותך, בתורתך שלמדת בגילדותך. ויטיבך לבך בימי בחורותיך, זו המשנה. והלך בדרכי לבך ובמראה עיניך, זה התלמוד. ודע כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט, אלו מצוות ומעשים טובים. רבי פנחס אומר שמח בחור בגילדותך, מי גרם לך להבחר בזקנותך, תורה שלמדת בגילדותך. ואם נבחרת בזקנותך, אל תפליג עצמך בדברי תורה, אלא והלך בדרכי לבך, זה התלמוד שלמדת מרבך. ודע כי על כל אלה וגוי עליו לשלם לך שכר מצוות ומעשים טובים. רבי שמעון בן יוחאי אומר לאחד שהיה מפסיל בנשים ושטוף בזמה, והוה אמר הידא איתתא אנא בעי לה, הדא איתתא אנא בעי לה, הזקין ובקש לשא אשה, אמרו לו ביש גדא וטמיע מזלא, הידא איתתא בעיא לך כדון נחירך קטיף, אודנדך יקירין, ועיינדך כהיון, כך כי על כל אלה יביאך האלהים, לאחד שהיו לו שדות וכרמים ולא היה מפריש תרומה ומעשרות, הזקין וירד מכל נכסיו, אמר אלו היו לי שדות וכרמים ולא הייתי מפריש תרומה ומעשרות. אמרין ליה כדון מה דהוה הוה, כך ודע כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט.

פרשה יב

א (יד) וְהִסֵּר כַּעַס מִלִּבָּךְ, אָמַר רַבִּי לְוִי כָּל טִילוּי סִירוּי, וְכָל סִירוּי טַפְשָׁן, אָמַר שְׁלֵמָה, הוּאִיל וְהִילָדוֹת וְהַשְׁחָרוֹת הֶבֶל, לְפִיכָךְ וַיִּזְכֹּר אֶת בּוֹרְאֵיךְ, תִּגְיֵנוּ עֶקְבֵיךְ בְּן מַהֲלָלָל אֹמֵר הַסֵּתֶפֶל בְּשִׁלְשָׁה דְבָרִים, מֵאִין בָּאתָ, מִטְּפָה סְרוּחָה. וְלֹאן אַתָּה הוֹלֵךְ, לְמָקוֹם עֶפֶר רִמָּה וְתוֹלְעָה. וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עֹתִיד לֵתֵן דִּין וְחֶשְׁבוֹן, לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לְוִי דִּסְכְּנִין אָמַר, שְׁלִשְׁתָּן דְּרַשׁ עֶקְבֵיךְ מִתּוֹךְ תִּבְּהָ אַחַת, בּוֹרְךְ, בְּאֶרֶץ, בּוֹרְךְ. בּוֹרְךְ, זוֹ לַחַה סְרוּחָה. בְּאֶרֶץ, זוֹ רִמָּה וְתוֹלְעָה, בּוֹרְךְ, זוֹ מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁאַתָּה עֹתִיד לֵתֵן לִפְנֵינוּ דִּין וְחֶשְׁבוֹן. לְכָךְ נֹאמַר וַיִּזְכֹּר אֶת בּוֹרְאֵיךְ בַּיּוֹם הַחֹרֶתִיךְ, עַד דְּחִילְךָ עֲלֶיךָ. עַד אֲשֶׁר לֹא יָבֹאוּ יָמֵי הָרָעָה, אֲלוֹ יָמֵי הַזְּקֵנָה. וְהִגִּיעוּ שָׁנִים, אֲלוֹ הַיְסוּרִין. רַבִּי חִיָּא בַר נַחֲמִיָּה אָמַר אֲלוֹ יָמוֹת הַמְּשִׁיחַ שְׂאִין בָּהֶם לֹא זְכוּת וְלֹא חוֹבָה.

א (ב) עַד אֲשֶׁר לֹא תַחֲשֹׁךְ הַשֶּׁמֶשׁ, זֶה קְלַסְתֵּר פְּנִים. וְהָאוֹר, זֶה הַחֹטֵם. וְהַיָּרֵחַ, זֶה הַמִּצָּח. וְהַכּוֹכָבִים, אֲלוֹ רְאִשֵׁי לְסִתּוֹת. וְשָׁבוּ הָעֵבִים אַחַר הַגֶּשֶׁם, רַבִּי לְוִי אָמַר בֵּה תַרְתִּי, חֲדָא לְחַבְרִיָּה וְחֲדָא לְבוֹרְיָא, חֲדָא לְחַבְרִיָּה, בָּא לְבָכוֹת זָלְגוּ עֵינָיו דְּמַעוֹת. וְחֲדָא לְבוֹרְיָא, בָּא לְהַטִּיל מִים הַגְּלָלִים יוֹצְאִים וּמְקַדְמִין אוֹתוֹ.

א (ג) בַּיּוֹם שֶׁיִּזְעוּ שְׁמַרְי הַבֵּית, אֲלוֹ הַצְּלָעוֹת. וְהַתְּעוֹתוֹ אֲנָשֵׁי הַחֵיל, אֲלוֹ זְרוּעוֹתָיו. רַבִּי חִיָּא בְּרַבִּי נַחֲמִיָּה אֹמֵר אֲלוֹ צְלָעוֹתָיו. וּבְטָלוּ הַטַּחְנוֹת, זוֹ הַמָּסַס. כִּי מַעֲטוּ, אֲלוֹ הַשָּׁנִים. וְחֶשְׁכוּ הָרְאוֹת בְּאֶרְבּוֹת, אֲלוֹ הָעֵינַיִם. רַבִּי חִיָּא בְּרַבִּי נַחֲמִיָּה אֹמֵר אֲלוֹ כְּנֵפֵי הָרָאָה, שְׁמֶשֶׁם בֵּית קוֹל יוֹצֵאת.

א (ד) וְסִגְרוּ דְלִתִּים בְּשׁוֹק, אֲלוֹ נִקְבֵי שֶׁל אָדָם. בְּשֶׁפֶל קוֹל הַטַּחְנָה, עַל יַדֵּי דְלִית מְסוּסָא טַחִין. וְיָקוּם לְקוֹל הַצְּפוֹר, הַדִּין סָבִיא כַּד שָׁמַע צִיפְרִין מְצִיזִין אָמַר לְסִטִּין אֲתוּ לְקַפְחָא יָתִיה. וַיִּשְׁחוּ כָּל בְּנוֹת הַשִּׁיר, אֲלוֹ הַשְּׁפָתוֹת. רַבִּי חִיָּא בְּרַבִּי נַחֲמִיָּה אָמַר אֲלוֹ הַכְּלִיֹּת שֶׁהֵן חוֹשְׁבוֹת, וְהַלֵּב גּוֹמֵר.

א (ה) גַּם מִגְּבַה יֵרְאוּ, הַדִּין סָבִיא כַּד צְוּוּחִין לִיה לְאַלְתֵּר [מִזְמָנִין לְסַעוּדָה], הוּא אָמַר לְהוֹן אִית תַּמָּן מְסוּרִין, אִית תַּמָּן מְסָקִין, אִית תַּמָּן מַחְתּוֹתִין. וְחַתְחָתִים בְּדָרְךְ, רַבִּי אָבָא בַר כְּהֵנָא וְרַבִּי לְוִי, חַד אָמַר חִיתִיתִיה שֶׁל דָּרְךְ נִפְלָה עֲלָיו, אִיזִיל אוֹ לֹא אִיזִיל, אָמַר לֹא אִיזִיל. וְחוֹרְנָא אָמַר [הוּא רַבִּי לוּי] הַתְּחִיל מִתּוֹה תְּנָאִים בְּדָרְךְ, אָמַר עַד שׁוֹק פְּלֹן עַד אַתֵּר פְּלֹן אִית בֵּיה מְהִלְךְ, וְעַד אַתֵּר פְּלֹן לִית בֵּיה חִילָא לְהִלְךְ. וַיִּנְאַץ הַשְּׁקֵד, רַבִּי לְוִי אָמַר זֶה לוֹז שֶׁל שְׂדֵרָה. אֲדַרְיָאנוּס שְׁחִיק עֲצָמוֹת מְחִיק שְׁמִיה, שְׂאִיל אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה אָמַר לִיה מְהִיכֹן אָדָם מְנִיץ לְעֹתִיד לְבֹא, אָמַר לִיה מְלוֹז שֶׁל שְׂדֵרָה. אָמַר לוֹ הָרְאֵנִי, מָה עָשָׂה הַבֵּיא לוֹז אַחַד שֶׁל שְׂדֵרָה נִתְּנוּ בְּמִים

ולא נמחה, באור ולא נשרף, בריחים ולא נטחן. נתנו על הסדן והכה עליו בפטיש, נחלק הסדן ונבקע הפטיש, ולא הועיל כלום. ויסתבל החגב, אלו קרסוליו. ותפר האביונה, זה התאווה המטלת שלום בין איש לאשתו, שהיא בטלה. רבי שמעון בן חלפתא הוה יליף סליק לגב רבינו, כד סיב לא הוה יכול, חד זמן סליק, אמר ליה רבינו מה זכינן למיחמי סבר אפוי דרבי יומא הדין, אמר לו רחוקות נעשו קרובות, וקרובות נעשו רחוקות, שתיים נעשו שלש, ומטיל שלום בטל [פרושא: רחוקות נעשו קרובות, אלו העינים דהוון חמיאין מן רחיק, כדון אפלו מן קריב לא חמיאין. וקרובות נעשו רחוקות, אילין אודניא דהוון אינון שמען בחד זמן ותרתין זמנין, וכדון אפלו במאה זימנין לא שמען. שתיים נעשו שלש, חוטרא ותרתין רגליא. ומטיל שלום בבית בטל, זו התאוה שמטיל חבה בין איש לאשתו]. כי הלך האדם אל בית עולמו, אל בית העולם אין פתיב פאן אלא בית עולמו, אמר ריש לקיש למלך שנקנס למדינה ועמו דכסין ואפרכין ואיסטסטולאטין, אף על פי שכלם נכנסין בפילון אחת, כל אחד ואחד הולך ושורה לפי כבודו, כך אף על פי שכלם טועמים טעם מיתה, כל אחד ואחד יש לו עולם בפני עצמו. וסבבו בשוק הסופדים, אלו התולעים.

א (ו) עד אשר לא ירתק חבל הפסוף, זה הוא חוט של שדרה. ותרוץ גלת הזהב, זו גלגלת. רבי חיא בר נחמיה אמר זו גרגרת שהיא מגלה את הזהב ומריצה את הפסוף. ותשבר כד על המבוע, זו פרסו של אדם, לאחר שלשה ימים פרסו של אדם נבקעת ומוסרת לפה ואומרת לו, הא לך מה שגזלת וחמסת ונתת בי. רבי חגי מיייתי לה מהדין קרייא [\(מלאכי ב, א\)](#): וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם. בר קפרא אמר עד שלשה ימים תקפו של אבל, שעדין צורת הפנים נכרת. תנינא אין מעידין אלא על פראוץ פנים עם החטם וכו'. ונרץ הגלגל אל הבור, תרין אמורין, חד אמר פאילין גלגליא דציפורין, ואחרנא אמר פאילין רגבייה דטבריה, האיך מה דאת אמר [\(איוב כא, לג\)](#): מתקו לו רגבי נחל.

א (ז) וישב העפר על הארץ כשהיה, רבי פנחס ורבי חלקיה בשם רבי סימון, אימתי והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה, לכשישוב העפר על הארץ, ואם לאו [\(שמואל א כה, כט\)](#): נפש איביך יקלענה וגוי. רבי שמואל בר נחמני בשם רבי אבדימי דחיפס, לכהן חבר שמסר לכהן עם הארץ כפר של תרומה טהורה, ואמר לו ראה שאני טהור וביתי טהור וכלי טהורים, וכפר זו שאני נותן לך טהורה היא, אם אתה מחזירה לי כדרך שנתתיה לך מוטב, ואם לאו הריני שורפה לפניך. כך אמר הקדוש ברוך הוא לאדם זה, ראה שאני טהור ומעוני טהור ושמשי טהורים, ונשמה שאני נותן לך טהורה היא, אם את נותנה לי כשאני נותנה לך, מוטב, ואם לאו אני שורפה בפניך. כל אלה בימי זקנותו, אבל בימי נערוותו, אם חטא הוא לוקה בזיבה וצרעת. לפיכך משה מזהיר לישראל [\(ויקרא טו, ב\)](#): איש כי יהיה זב מבשרו. רבי יהושע בן לוי פתר קריא במקדש, אמר להם הנביא לישראל וזכר את בוראיך, זכרו את בוראכם עד שבחוריקם קימין, עד שברית כהנה קימת, שנאמר [\(שמואל א ב, כח\)](#): ובחר אתו מכל שבטי ישראל, עד שברית לויה קימת, שנאמר [\(דברים יח, ה\)](#): כי בו בחר ה' אלהיך מכל

שְׁבֻטֵיךָ וּגְוִי, עַד שְׁבֵרֵית יְרוּשָׁלַיִם קִיַּמְתָּ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א יא, לב): הָעִיר אֲשֶׁר בְּחַרְתִּי בָּהּ, עַד שְׁמִלְכוּת בֵּית דָּוִד קִיַּמְתָּ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עח, ע): וַיִּבְחַר בְּדָוִד עַבְדּוֹ, עַד שְׁבֵית הַמִּקְדָּשׁ קִיַּם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב ז, טז): וְעַתָּה בְּחַרְתִּי וְהִקְדַּשְׁתִּי אֶת הַבַּיִת הַזֶּה, עַד שְׁאַתֶּם קִיַּמְוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ז, ו): בְּךָ בָּחַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְהִיּוֹת לוֹ לְעַם סִגְלָה. עַד אֲשֶׁר לֹא יָבֹאוּ יָמֵי הָרָעָה, אֱלוֹ הֵן יָמֵי הַגְּלוּת, הַדָּא הוּא דְכִתִּיב (עמוס ו, ג): הַמְּנַדִּים לְיוֹם רָע. וְהִגִּיעוּ שָׁנִים אֲשֶׁר תֹּאמַר, שְׁזָכוּת הָאָבוֹת בְּטָלָה. עַד אֲשֶׁר לֹא תַחֲשֹׁד הַשָּׁמֶשׁ, זֹ מִלְכוּת בֵּית דָּוִד, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פט, לו): וְכִסְאוֹ כְשֶׁמֶשׁ נִגְדִי. וְהָאוֹר, זֹ הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ו, כג): כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר. וְהִירָח, זֶה סִנְהֶדְרִין, דְכִתִּיב (תהלים פט, לח): כִּי־רַח יִכּוֹן עוֹלָם. וְהַכּוֹכָבִים, אֱלוֹ תַלְמִידֵי חֻכְמַיִם. וְשָׁבוּ הָעֵבֵים אַחֵר הַגִּשְׁם, אֶת מוֹצֵא כָּל הַנְּבוֹאוֹת קְשׁוֹת שֶׁנִּתְנַבֵּא עֲלֵיהֶם יִרְמִיָּה לֹא בָּאוּ עֲלֵיהֶם אֶלָּא לְאַחַר חֲרָבַן הַבַּיִת. בְּיוֹם שִׁזְעוּ שְׁמַרֵי הַבַּיִת, אֱלוֹ מְשֻׁמְרוֹת כְּהֵנָּה וּלְוִיָּה. וְהַתְּעוּתוֹ אֲנָשֵׁי הַחֵיל, אֱלוֹ הַכְּהֻנִים.

אָמַר רַבִּי אֲבָא בַר כְּהֵנָּא שָׁנִים וְעֶשְׂרִים אֶלְף לְוַיִּם הִנִּיף אֶהְרֹן בְּיוֹם אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ת, יא): וְהִנִּיף אֶהְרֹן אֶת הַלְוִיִּם תְּנוּפָה לִפְנֵי ה'.

אָמַר רַבִּי חֲנִינָא הַמְּרָאָה הַזֶּה דְּבַר קַל הוּא, וְהָיָה הַפְּהֵן מְכוּן וְנוֹטְלוֹ בְּאַחַת יָדוֹ וְזוֹרְקוֹ לְאַחֹרֵי הַכָּבֵשׁ שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם אֲמָה לְאַחֹרֵי יָדָיו. וּבְטָלוֹ הַטַּחְנוֹת, אֱלוֹ מְשֻׁנִּיּוֹת גְּדוּלוֹת, כְּגוֹן מְשֻׁנְתוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא, וּמְשֻׁנְתוֹ שֶׁל רַבִּי חִיָּא וְרַבִּי הוֹשַׁעִיא, וּמְשֻׁנְתוֹ שֶׁל בַּר קַפְרָא. כִּי מַעֲטוֹ, זֶה הַתַּלְמוּד שֶׁבְּלוּל בְּהֵן. וְחֻשְׁכוֹ הָרְאוֹת בְּאַרְבּוֹת, אֶת מוֹצֵא כְּשֶׁגְלוֹ יִשְׂרָאֵל לְבָבֵל לֹא הָיָה אֶחָד יָכוֹל לְסַבֵּר אֶת תַּלְמוּדוֹ, וְסִגְרוּ דְלִתִּים בְּשׁוּק, אֱלוֹ דְלִתוֹת נַחֲשֵׁתָא בֵּית אֶלְנָתָן שֶׁהָיוּ פְתוּחוֹת לְרוּחָה. בְּשִׁפְלָ קוֹל הַטַּחְנָה, עַל יָדֵי שְׁבֻטָּלוֹ מִדְּבַרֵי תוֹרָה, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי נִמְשְׁלוֹ דְּבַרֵי תוֹרָה כְּטַחְנָה, מַה טַּחְנָה זֹ אֵינָה בְּטָלָה לֹא בְּיוֹם וְלֹא בְּלֵילָה, כְּךָ דְּבַרֵי תוֹרָה נֶאֱמַר בָּהּ (יהושע א, ח): וְהִגִּיתָ בּוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה. וַיְקוּם לְקוֹל הַצִּפּוֹר, אָמַר רַבִּי לְוִי שְׁמוּנָה עֲשֶׂרָה שָׁנָה הָיְתָה בֵּית קוֹל מְכַרְזֵת וּמְצַפְצַפֵּת עַל נְבוּכַדְנֶצַּר וְאוּמֶרֶת לוֹ עֲבָדָא בִישָׂא סוּק אַחֲרֵיב בֵּיתֵיהָ דְּמֶאֲרָךְ דְּבִנְוֵי מְרַדִּין וְלֹא שְׁמַעִין לִיה. וַיִּשְׁחוּ כָּל בְּנוֹת הַשִּׁיר, שֶׁעֲלָה וּבִטַל הַשִּׁיר מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הָאִידָּא מַה דָּאֵת אָמַר (ישעיה כד, ט): בְּשִׁיר לֹא יִשְׁתּוּ יַיִן. גַּם מְגַבְהָ יִרְאוּ, מְגַבְהוֹ שֶׁל עוֹלָם מְלֻךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִים נִתְיָרָא. וְחַתְחַתִּים בְּדֶרֶךְ, חַתִּית שֶׁל דֶּרֶךְ נִפְלָה עֲלָיו, וְרַבִּי לְוִי אָמַר הַתְּחִיל מִתְּוָה תְּנוּאִים בְּדֶרֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל כא, כו): כִּי עָמַד מְלֻךְ בְּבָל אֶל אִם הַדֶּרֶךְ, עַל אִם דְּבַצְלִי, בְּרֵאשׁ שְׁנֵי הַדֶּרְכִים, שְׁמִתּוּכַת לְשֵׁנֵי הַדֶּרְכִים, שְׁנֵי דֶרְכִים הָיוּ שֵׁם אַחַת הוֹלְכַת אֶל הַמִּדְבָּר וְאַחַת הוֹלְכַת לִישׁוּב. לְקַסָּם קַסָּם, הַתְּחִיל לְקַסָּם קַסָּמִים, לְשִׁמָּה שֶׁל רוּמֵי וְלֹא עָלוּ, לְשִׁמָּה שֶׁל אֶלְפִּסְנֶדְרִיא וְלֹא עָלוּ, לְשִׁמָּה שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם וְעָלוּ. קַלְקַל בְּחֻצִים, לְשִׁמָּה שֶׁל רוּמֵי וְלֹא עָלוּ, לְשִׁמָּה שֶׁל אֶלְפִּסְנֶדְרִיא וְלֹא עָלוּ, לְשִׁמָּה שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם וְעָלוּ. הַדְּלִיק נִרוֹת וּפְנִסִין לְשִׁמָּה שֶׁל רוּמֵי וְלֹא הַדְּלִיקוּ, לְשִׁמָּה שֶׁל אֶלְפִּסְנֶדְרִיא וְלֹא הַדְּלִיקוּ, לְשִׁמָּה שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם וְהַדְּלִיקוּ. הַצִּיף סְפִינּוֹת בְּנֵהר פָּרַת לְשִׁמָּה שֶׁל רוּמֵי וְלֹא הִלְכוּ, לְשִׁמָּה שֶׁל אֶלְפִּסְנֶדְרִיא וְלֹא הִלְכוּ, לְשִׁמָּה שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם וְהִלְכוּ. שָׁאֵל בְּתַרְפִּים, זֹ עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים שְׁלוֹ. רָאָה בְּכַבֵּד, אָמַר רַבִּי לְוִי כְּהִדִּין עֲרַבְיָא דְנַכְיִס אֵימְרָא וְחַמֵי בְּכַבְדִּיהָ.

בימינו היתה הקסם ירושלים, היתה קסמו של ירושלים בימינו. לשום פנים, פלורכין. לפתח פה ברצח, ספקלאטורין. להרים קול, בסרפיניסס. לשום פנים, עשה פרקומין. לשפך סללה, אבני בלסטרא. לבנות דיק, פבשין. וכלם והיה להם פקסם שוא וגוי, אמר להם נביא לישראל, אלו זכיתם הייתם קורין בתורה שנדרשת שבעה משבעה, ועכשיו שלא זכיתם הרי נבוכדנצר קוסם עליכם שבעה משבעה, וכל כך למה והוא מזכיר עון להתפשט, זה דמו של זכריה. וינאץ השקד, זו נבואתו של ירמיה, שנאמר [\(ירמיה א, יא\)](#): מקל שקד אני ראה, אמר רבי אלעזר מה השקד היתה משעת שינץ עד שהוא גומר פרותיו עשרים ואחד יום, כך כל גזרה לא היתה אלא משבעה עשר בתמוז עד תשעה באב. ויסתבל החגב, זה צלמו של נבוכדנצר, שנאמר [\(דניאל ג, א\)](#): נבוכדנצר מלכא עבד צלם די דהב.

אמר רבי יוחנן אשתכח דאת אמר כל דרומיה שיתין ופותייה שית, צריך הקף חד מתלתא, אמר רבי בני בקנה זה היתה מעמידו ונופל מעמידו ונופל, אמר רבי חגי בשם רבי יצחק לא היתה עומד עד שהביא כל כסף וזהב שבירושלים ושפכו לפניו דימוס סמדך על רגליו, הדא הוא דכתיב [\(יחזקאל ז, יט\)](#): כספם בחוצות ישליכו. ותפר האבינה, זו זכות אבות. כי הלך האדם אל בית עולמו, מבבל היו ולבבל חזרו. וסבבו בשוק הסופדים, זו גלות יכניה, את מוצא משעה שגלתה גלותו של צדקיה יצאת גלות יכניה לקראתם והיו מכסים שקים מבפנים ולבנים מבחוץ והוון משאלין אילין לאילין מה אבא עביד מה אמא עבידא מה אחא עביד, ואמרון לון קטילין אינון, והנה מספיד בחדא דדיה ומקלס בחדא דדיה, לקים מה שנאמר [\(יחזקאל כד, כג\)](#): ופארקם על ראשיכם ונעליכם ברגליכם לא תספדו ולא תבכו. עד אשר לא ירתק חבל הכסף, זו שלשלת יוחסים. ותרוץ גלת הזהב, אלו דברי תורה, שנאמר [\(תהלים יט, יא\)](#): הנחמדים מזהב. ותשבר כד על המבוע, תרין אמורין, חד אמר כדו של ברוך על מבועו של ירמיה. וחד אמר כדו של ירמיה על מבועו של ברוך, הדא הוא דכתיב [\(ירמיה לו, יח\)](#): מפיו יקרא אלי את כל הדברים האלה ואני כתב על הספר בדיו. ונרץ הגלגל אל הבור, מבבל היו ולבבל חזרו. מבבל היו, שנאמר [\(בראשית יב, א\)](#): ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך, ולבבל חזרו [\(עזרא ה, יב\)](#): ועמה הגלי לבבל.

אמר רבי יוחנן [\(ישעיה מד, כז\)](#): האמר לצולה חרבי, צולה זו בבל, ולמה נקרא שמה צולה, ששם צללו מתי דור המבול, דכתיב [\(ירמיה נא, מט\)](#): גם בבל לנפל חללי ישראל.

אמר ריש לקיש כתיב [\(בראשית נא, ב\)](#): וימצאו בקעה בארץ שנער, למה נקרא שמה שנער, שנערו שם מתי דור המבול.

דבר אחר, שנער, שמתו בתשנוק, בלא נר ובלא מרחץ.

דבר אחר, שנער, שהו מנערים מן המצוות בלא תרומה ובלא מעשרות. שנער, ששריה מתים נערים. שנער, שהעמידו שונא וער, ואיזה זה, זה נבוכדנצר. וישב העפר על הארץ כשהיה, מבבל היו ולבבל חזרו. והרוח

תשוב אל האלהים, זו רוח הקדש, את מוצא כיון שראה ירמיה ירושלים חרבה, ובית המקדש שנשרף, וישראל שגלו, ורוח הקדש שנסתלקה לה, התחיל עליהם בהבל הבלים.

א (ט) הבל הבלים, תני החזיק עשיר בדבר טוב, תחלתו רעב הוא לו, המתישן בו עשאו למרמס. גם עני כי דל חלקו, גם עניו לגבות ממנו חלק שמעז בו עשיר, לזה תאווה ולזה תאווה, שניהם שוין לקבר, הכל הבל.

א (י) ויתר שהיה קהלת חכם, בסוף קהלת פתיב: בקש קהלת למצא וגוי, בקש קהלת לעמד על מתן שכרן של מצוות, כדכתיב [\(ירמיה ט, כג\)](#): כי באלה חפצתי נאם ה', אמר לו הקדוש ברוך הוא שלמה, וכתוב ישר דברי אמת, הכתבתיהו על ספר הישר [\(תהלים לא, כ\)](#): מה רב טובך אשר צפנת ליראיך, ועוד פתיב [\(מלאכי ג, יב\)](#): כי תהיו אתם ארץ חפץ. ועוד בקש לעמד על שכרה של תורה, שנאמר [\(משלי ח, יא\)](#): וכל חפצים לא ישוו בה, אמר לו הקדוש ברוך הוא שלמה וכתוב ישר דברי אמת, כבר הכתבתיהו על ספר הישר, הדא הוא דכתיב [\(ישעיה סד, ג\)](#): עין לא ראתה אלהים זולתך. בקש קהלת לעמד על הקץ מתי, שנאמר [\(שיר השירים ב, ז\)](#): אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ, אמר לו הקדוש ברוך הוא כבר הכתבתיהו על ספר הישר [\(ישעיה סג, ד\)](#): כי יום נקם בלבי וגוי. רבי שאול דגוה מתני לה בשם רבי שמעון אם יאמר לך אדם מתי קץ הגאולה, הוי אומר לו: כי יום נקם בלבי פתיב. רבי יהודה ברבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי שלשה סימנים סימנתי לך וסימנתי לך בקבורתו של משה [\(דברים לד, ו\)](#): בגי בארץ מואב מול בית פעור, ואף על פי כן: ולא ידע איש את קברתו, לבא לפומא לא גלי, פומא למאן גלי.

א (יא) דברי חכמים כדברנות, כדור של בנות, מה כדור זה מתפדר מיד ליד ואינה נופלת לארץ, כך [\(יהושע כג, יד\)](#): לא נפל דבר אחד וגוי. מה כדור זה מקלעין בה בידיים ואינה נופלת, כך משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע, ויהושע לזקנים, וזקנים לנביאים, ונביאים מסרוה לנגוסת הגדולה וכו'.

דבר אחר, כדברנות, כדורבן זה שמכון את הפרה כדי לחרש, וכדי לתן חיים לבעליה, כך דברי תורה מכונין את לב לומדיהם מדרכי מיתה לדרכי חיים. שלשה שמות נקראו לו, דרבו, מלמד, מרדע. מלמד, שהוא מלמד את הפרה. מרדע, שהוא מורה דעה לפרה. דרבו, שהוא דייר בינה בפרה כדי לחרש לתלמיה, לתן חיים לבעליה, והלא דברים קל וחמר מה לפרתו אדם עושה דרבו, ליצרו שמסיתו מן העולם הזה ומן העולם הבא, על אחת כמה וכמה. וכמשמרות נטועים, לא איצטריך הדא קרייה למימר אלא כאילנות נטועים, ואת אמר וכמשמרות נטועים, אלא מלמד שיש בהם שבח של מטע. וכדורות של ברזל.

דָּבַר אַחַר, וּכְמִשְׁמֵרוֹת נְטוּעִים, מָה הַמְסַמֵּר הַזֶּה אֵף עַל פִּי שְׁאֵת עוֹבְרוֹ מִמְקוֹמוֹ רְשׁוּמוֹ נֶכֶר, כִּדְּ כָּל מִי שֶׁעוֹנֹתָיו גּוֹרְמִים וְחֻכְמִים פּוֹשְׁטִין בּוֹ יָד, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא חוֹזֵר בּוֹ, רְשׁוּמוֹ נֶכֶר.

דָּבַר אַחַר, וּכְמִשְׁמֵרוֹת נְטוּעִים, כָּל יָמֵינוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הָיוּ הָעַם נוֹהֲגִין כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְאַחַר שְׁמַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר חֲזְרוּ הָעַם לְנִהַג כְּמִדְתּוֹ. בְּעֲלֵי אֲסֻפּוֹת, אֵימַתִּי דְבָרֵי תוֹרָה נֶאֱמָרִין כְּתַקְנֵנוּ, בְּשַׁעַה שְׁבַעֲלִיהֶן שׁוֹמְעִין אוֹתָן בְּאֲסֻפּוֹת, מְנִין אֶתְּהָ אוֹמֵר שְׁאֵם שָׁמַע מִפִּי אָדָם שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל שִׁיְהֵא עָלָיו כְּשׁוֹמֵעַ מִפִּי חֻכָּם, תִּלְמוּד לּוֹמֵר (דְּבָרִים ו, ו): אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצוּדָה הַיּוֹם, וְלֹא כְּשׁוֹמְעוֹ מִפִּי חֻכָּם אֲלֵא כְּמִפִּי חֻכְמִים, שְׁנֵאֲמַר: דְּבָרֵי חֻכְמִים כְּדַרְבְּנוֹת, וְלֹא כְּשׁוֹמְעוֹ מִפִּי חֻכְמִים אֲלֵא כְּמִפִּי סִנְהֶדְרִין, (בְּמִדְבַר יֵא, טז): אֲסֻפָּה לִי שְׁבַעֲלֵי אִישׁ. וְלֹא כְּשׁוֹמְעוֹ מִפִּי סִנְהֶדְרִין, אֲלֵא כְּשׁוֹמְעַת מִפִּי מֹשֶׁה, שְׁנֵאֲמַר: נִתְּנוּ מִרְעָה אֶחָד, זֶה מֹשֶׁה. וְלֹא כְּשׁוֹמְעַת מִרְעָה מֹשֶׁה, אֲלֵא מִפִּי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁנֵאֲמַר: מִרְעָה אֶחָד, וְאִין רוּעָה אֲלֵא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁנֵאֲמַר: (תְּהִלִּים פ, ב): רַעַה יִשְׂרָאֵל הָאֲזִינָה. וְאִין אֶחָד אֲלֵא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁנֵאֲמַר: (דְּבָרִים ו, ד): שָׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד. תִּמְן תִּנְיִן, לֹא יֵצֵא הָאִישׁ בְּסִנְדֵּל הַמְסַמֵּר וְלֹא בְּיַחֲד בְּזִמְן שְׁאִין בְּרַגְלוֹ מִכָּה, כְּמָה מִסְמְרוֹת יְהִיוּ בּוֹ, רַבִּי יוֹחֲנָן אָמַר חֲמִשָּׁה, כְּנִגְדַת חֲמִשָּׁה חֲמִשֵּׁי תוֹרָה. רַבִּי דוֹסָא בֶן חֲנִינְיָה אוֹמֵר שְׁבַעֲלֵי כְּנִגְדַת שְׁבַעֲלֵי יָמֵי הַשַּׁבָּת. וְרַבִּי חֲנִינְיָה אוֹמֵר תְּשַׁעֲלֵי כְּנִגְדַת תְּשַׁעֲלֵי יְרַחֵי הַלֵּדָה.

אָמַר רַבִּי יוֹסִי בֶן חֲנִינְיָה הַכְּלָבוֹס אֵינּוּ מִמְנִין הַמְסַמְרוֹת. רַבִּי זְעִירָא בְּשֵׁם רַבִּי אֲבָא בַר זְבִדָּא מְהוּ לְתַנְּסָם עַל גְּבִי מְנַעַל בְּשַׁבָּת, אָמַר לוֹ מִתֵּר. מְהוּ לְהַחֲלִיפָם, אָמַר לוֹ מִתֵּר. מְהוּ לְתַנְּסָם זֶה עַל גֵּב זֶה, אָמַר לוֹ מִתֵּר. רַבִּי חֲזִיא נֹתֵן אֶחָד עֶשְׂרֵי מְכָאן, וְשִׁלְשָׁה עֶשְׂרֵי מְכָאן, כְּנִגְדַת עֶשְׂרִים וְאַרְבַּעַת סְפָרִים, מָה הַסְפָּרִים עֶשְׂרִים וְאַרְבַּעַת, אֵף הַמְסַמְרוֹת עֶשְׂרִים וְאַרְבַּעַת, וּמָה הַמְסַמְרוֹת עֶשְׂרִים וְאַרְבַּעַת, אֵף הַמְסַמְרִים עֶשְׂרִים וְאַרְבַּעַת.

א (יב) וְיִתֵּר מִהֶמָּה בְּנֵי הַזֶּהָר, מְהוּמָה, שְׁכַל הַמְכַנִּים בְּתוּדָה בֵּיתוֹ יוֹתֵר מִעֶשְׂרִים וְאַרְבַּעַת סְפָרִים, מְהוּמָה הוּא מְכַנִּים בְּבֵיתוֹ, כְּגוֹן סֵפֶר בֶּן סִירָא וְסֵפֶר בֶּן תְּגֵלָא. וְלִהְיֵה הַרְבֵּה יִגִּיעַת בְּשָׂר, לְהַגּוֹת נִתְּנוּ וְלֹא לִיִּגִיעַת בְּשָׂר נִתְּנוּ.

א (יג) סוּף דְּבָרֵי הַכָּל נִשְׁמָע, סוּף דְּבוּרוֹ שֶׁל אָדָם, הַכָּל מִשְׁמִיעִין אֶת מַעֲשָׂיו, כְּשֶׁר הָיָה פְּלוֹנִי זֶה, יֵרָא שְׁמִים הָיָה פְּלוֹנִי זֶה. אֶתוֹן וְשִׁאֲלוֹן לְשִׁלְמָה סוּפִיָּה דְּכוּלָּה מָה, אָמַר לְהוֹן, סוּף דְּבָרֵי.

אָמַר רַבִּי לׁוֹי לְמָה קוֹרִין אוֹתוֹ דְּבָר, דְּדַבֵּיר טְבִין עִם בִּישׁוּן. וְלְמָה קוֹרִין אוֹתוֹ גּוֹבִי, דְּגָבִי דְּדִינָא דְּאִינְשָׁא וְדְּבִרְיִיתָא, שְׁבַשְׁעָה שְׁאָדָם נִפְטָר מִן הָעוֹלָם, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרַת רְאוּ מָה הַבְּרִיּוֹת אוֹמְרוֹת עָלָיו, כְּשֶׁר הָיָה, יֵרָא שְׁמִים הָיָה פְּלוֹנִי זֶה, מִיָּד מִטְּתוֹ פּוֹרַחַת בְּאוּר. כִּד דְּמַדְּ רַבִּי לׁוֹי בַר סִיסִי, עָאֵל אֲבָא אָבוּי דְּשְׁמוּאֵל וְאַפְטָר עָלוּי הַדִּין קְרִיָּה: סוּף דְּבָרֵי הַכָּל נִשְׁמָע, לְמָה רַבִּי לׁוֹי דּוֹמָה לְמַלְדָּ שְׁהָיָה לוֹ פְּרִדָּס וְהָיוּ בּוֹ

מֵאָה גִּפְנִים וְהוּא עוֹשֶׂה מִמֶּנּוּ מֵאָה חֲבִיּוֹת יֵינוּ, וְהָיָה אוֹתוֹ פְּרִדָּס חֲבִיב עָלָיו מִכָּל פְּרִדָּסִים שֶׁיֵּשׁ לוֹ, עֲמֵד עַל תְּשׁוּעִים וְהָיָה עוֹשֶׂה מֵאָה חֲבִיּוֹת. עֲמֵד עַל שְׂמוֹנִים, עֲמֵד עַל שְׁבַעִים, עֲמֵד עַל שְׁשִׁים, עֲמֵד עַל חֲמִשִּׁים, עֲמֵד עַל אַרְבָּעִים, עֲמֵד עַל שְׁלֹשִׁים, עֲמֵד עַל עֶשְׂרִים, עֲמֵד עַל עֶשְׂרֵה, וְהָיָה עוֹשֶׂה מֵאָה חֲבִיּוֹת שֶׁל יֵינוּ, עֲמֵד עַל אַחַת וְהָיָה עוֹשֶׂה מֵאָה חֲבִיּוֹת שֶׁל יֵינוּ, אָמַר הַמֶּלֶךְ חֲבִיב עָלַי זֶה הַגִּפֶּן מִכָּל פְּרִדָּסִים שֶׁיֵּשׁ לִי. כִּדְ אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא חֲבִיב עָלַי הוּא כָּכָל הָעוֹלָם, וְכִינּוּן שְׁמֵת, אָמְרוּ: כִּי זֶה כָּל הָאָדָם.

א (יד) כִּי אֵת כָּל מַעֲשֵׂה, רַבִּי הֵוָה פָּשִׁיט הַדִּין קְרִיָּה, וְכִינּוּן שְׁהָיָה מִגִּיעַ לְאַחַד מִשְׁשֵׁה מִקְרָאוֹת הַלְלוּ הָיָה בּוֹכָה, וְאֵלוּ הֵן [\(עמוס ד, ג\)](#): כִּי הִנֵּה יוֹצֵר הָרִים וְגוֹ', וְאֵפְלוּ דְבָרִים שֶׁאֵינוּ בָּם מִמֶּשׁ וְלֹא חֲטָא נִכְתָּבִין לוֹ עַל פְּנִיקָסוֹ, וְכִי כּוֹתֵבֵן [\(עמוס ד, ג\)](#): עֲשֵׂה שְׁחַר עֵיפָה. וְעוֹד [\(צפניה ב, ג\)](#): בְּקִשׁוּ אֵת ה' כָּל עֲנוּי הָאָרֶץ וְגוֹ'. [\(עמוס ה, טו\)](#): שִׁנְאוּ רָע וְאָהְבוּ טוֹב וְגוֹ'. וְהַדִּין פְּסוּקָא: כִּי אֵת כָּל מַעֲשֵׂה וְגוֹ'. [\(משלי יט, ב\)](#): גַּם בְּלֹא דַעַת נִפְשׁ לֹא טוֹב, אָמַר רַבִּי בִּיבִי לְאַחַד שְׁהָיָה לְמוֹד לְשִׁמְשׁ מִטָּתוֹ עִם הַנֶּץ הַחֲמָה וְשָׁכַח וְשִׁמְשׁ מִטָּתוֹ קִדָּם הַנֶּץ הַחֲמָה, בְּלֹא יוֹדַע לֹא טוֹב, אֵלוּ יוֹדַע וְשִׁמְשׁ עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה, וְלֹא עוֹד אֶלָּא [\(משלי יט, ב\)](#): וְאֶץ בְּרַגְלִים חוּטָא, לְאַחַד שְׁהָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי חֲנִיּוֹת, אַחַת מוֹכֶרֶת בֶּשֶׁר שְׁחוּטָה וְאַחַת מוֹכֶרֶת בֶּשֶׁר נְבֵלָה, וְשָׁכַח וְלָקַח בֶּשֶׁר נְבֵלָה, בְּלֹא יוֹדַע לֹא טוֹב, אֵלוּ יָדַע וְלָקַח עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה, וְלֹא עוֹד אֶלָּא וְאֶץ בְּרַגְלִים חוּטָא. רַבִּי יוֹחָנָן פִּתֵּר קְרִיָּה לְעִנּוּן שְׁבֵת, לְאַחַד שְׁהָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי שְׁבִילִים אֶחָד שְׁפוּי וְאֶחָד מְלֵא קוֹצִים וְצִרְזוֹרוֹת, וְשָׁכַח וְהִלְךְ בְּזֶה שְׁבוּ קוֹצִים וְצִרְזוֹרוֹת, אֵלוּ יָדַע וְהִלְךְ עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה. רַבִּי יוֹחָנָן וְרִישׁ לְקִישׁ פִּתְרֵי קְרִיָּה, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר בְּנִדְרִים וְנִדְבוֹת אָסוּר, בְּחֲטָאוֹת וְאֲשָׁמוֹת מִתֵּר. וְרִישׁ לְקִישׁ אָמַר בְּנִדְרִים וְנִדְבוֹת מִתֵּר, בְּחֲטָאוֹת וְאֲשָׁמוֹת אָסוּר. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר מָה הָעוֹבֵר עֲבָרָה אַחַת בְּלֹא יוֹדַע לֹא טוֹב, אֵלוּ יָדַע וְהִלְךְ וְעָשָׂה עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה. לְפִיכָד: כִּי אֵת כָּל מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים יָבֵא בְּמִשְׁפָּט עַל כָּל נַעֲלָם אִם טוֹב וְאִם רָע, אָמַר, עֶבֶד שָׂרְבוּ שׁוֹקֵל שְׁגָגוֹת כְּזָדוֹנוֹת תִּקְנָה יֵשׁ לוֹ, מֵאִי עַל כָּל נַעֲלָם, זֶה הַהוֹרֵג כְּנֵה בְּפָנָיו חֲבֵרוֹ וְנִמְאָס. וְשִׁמוּאֵל אָמַר זֶה הַרְקָב בְּפָנָיו חֲבֵרוֹ וְנִמְאָס. מֵאִי אִם טוֹב וְאִם רָע, אָמַרִי דְבִי רַבִּי יִנְאִי זֶה הַנוֹתֵן פְּרוּטָה לְעִנִּי בְּפִרְהָסִיא, כִּי הָא דְרַבִּי יִנְאִי חֲזִיִּיה לְהָהוּא גִבְרָא דִּיהִיב פְּרוּטָה לְעִנִּי בְּפִרְהָסִיא, אָמַר מוֹטָב דְּלֹא יְהִבֵּת לִיה מִהַשְׁתָּא דִּיהִבֵּת וְכִסִּיפִתִּיה. דְּבִי רַבִּי שִׁילָא אָמַרִי, זֶה הַנוֹתֵן צְדָקָה לְאִשָּׁה בְּסִתֵּר, דְּמִיִּיתִי לָהּ לִידֵי חֲשָׁדָא. רַבָּא אָמַר זֶה הַמְּשַׁגֵּר בֶּשֶׁר לְאִשְׁתּוֹ כְּשִׁאִינוּ מְחַתֵּד בְּעַרְבֵי שְׁבֵתוֹת, אִינִי וְהָא רַבָּא מְשַׁדֵּר, שְׁאִנִּי בֵּת רַב חֲסָדָא דְקִים לִיה בְּגִנְהָ וְאִם טוֹב וְאִם רָע].